

SCI-CONF.COM.UA

EUROPEAN SCIENTIFIC DISCUSSIONS

**PROCEEDINGS OF VII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 23-25, 2021**

**ROME
2021**

EUROPEAN SCIENTIFIC DISCUSSIONS

Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference

Rome, Italy

23-25 May 2021

Rome, Italy

2021

UDC 001.1

The 7th International scientific and practical conference “European scientific discussions” (May 23-25, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. 491 p.

ISBN 978-88-32934-02-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // European scientific discussions. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore. Rome, Italy. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-european-scientific-discussions-23-25-maya-2021-goda-rim-italiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: rome@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 Potere della ragione Editore ®

©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Лещенко І. А.* 12
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА КРУПИ
ПЛЮЩЕНОЇ З ПШЕНИЦІ ПОЛБИ.

BIOLOGICAL SCIENCES

2. *Хидиров Х. О., Домуллова З. К., Хидирова И. М.* 17
ФОРМИРОВАНИЯ ГЕРПЕТОФАУНЫ СЕВЕРНАЯ ЧАСТЬ
ТАДЖИКИСТАНА.
3. *Юдіна Е. О.* 23
ПРИГАЦІЙНІ ВЛАСНОСТІ ВОД.

MEDICAL SCIENCES

4. *Ignatova A. Yu., Rudenko I. V.* 28
CIRCULATING CELL-FREE DNA IS PREDICTS OF MULTILOBAR
BILATERAL AND UNILATERAL CHEST RADIOGRAPH
INVOLVEMENT: IMPLICATIONS FOR PROGNOSIS IN PATIENTS
WITH SEVERE COVID-19 AND HOSPITALISED COMMUNITY-
ACQUIRED PNEUMONIA.
5. *Mandryk O. E., Branashko K. Ya.* 33
PECULIARITIES OF BODY WEIGHT INDEX IN PATIENTS WITH
ARTERIAL HYPERTENSION WITH COMORBID NONALCOHOLIC
СТЕАТОПЕРАТИТИС.
6. *Yevstihnieiev I. V.* 35
DISEASES WITH LYMPHADENOPATHY SYNDROME IN THE
PRACTICE OF A FAMILY DOCTOR.
7. *Бабченко Н. В., Деева Ю. В., Костюкова І. М.* 40
АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСТЕОМЕАТАЛЬНОГО
КОМПЛЕКСУ, ЯК ПРИЧИНА ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ
ПОСТНАЗАЛЬНЕ СТИКАННЯ.
8. *Бырчак И. В., Пенкина Д. О., Гуменюк А. Н.* 42
СИНДРОМ МЕЙГСА В ГИНЕКОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ.
9. *Варуха К. В., Федорова О. А., Міщенко С. А., Лиман М. О.* 45
ВСТАНОВЛЕННЯ КРОВІ МЕНСТРУАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ ЗА
ВМІСТОМ В НІЙ АРАХІДОНОВОЇ КИСЛОТИ У ПРАКТИЧНО
ЗДОРОВИХ ЖІНОК ПРИ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНАХ.
10. *Коваль Г. М., Карбованець О. І., Голомб Л. А., Коваль А.* 50
СТАН МІКРОБІОЦЕНОЗУ У ХВОРИХ ІЗ ПОЛІПАМИ ТОВСТОЇ
КИШКИ.

11.	<i>Котула Р. В., Лахно О. В., Цівенко О. І.</i>	56
	РОЛЬ ПРЕПАРАТІВ ГРУПИ БЛОКАТОРІВ КАЛЬЦІЄВИХ КАНАЛІВ ДИГІДРОПІРИДИНОВОГО РЯДУ ТА САЛУРЕТИКІВ У ЛІКУВАННІ ПЕРВИННОЇ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ НА ТЛІ СЕРЦЕВОЇ НЕДОСТАТНОСТІ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ.	
12.	<i>Лахно О. В., Цівенко О. І., Бондюк М. Л.</i>	62
	НЕАЛКОГОЛЬНА ЖИРОВА ХВОРОБА ПЕЧІНКИ У ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 2 ТИПУ.	
13.	<i>Михайличенко Б. В., Біляков А. М., Личман Т. В.</i>	68
	БІОБЕЗПЕКА ВІД COVID-19 В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ.	
14.	<i>Ратушний Р. І.</i>	74
	ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ОДОНТОТРОПНИХ ПЛОМБУВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В ЕНДОДОНТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ.	
15.	<i>Хмара Т. В., Лопушняк Л. Я., Дмитренко Р. Р., Гончаренко В. А.</i>	78
	ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.	
16.	<i>Цуканова З. А., Коростиленко Л. П., Козіна Н. М., Німчин Т. О.</i>	82
	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ У ДІВЧАТ.	
17.	<i>Шокера Л. Є., Волкова Ю. В., Лантухова Н. Д.</i>	88
	ВПЛИВ РІЗНИХ МЕТОДІВ ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ НА ПЕРЕБІГ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ.	
TECHNICAL SCIENCES		
18.	<i>Banzak H. V., Vansak O. V.</i>	90
	OPTIMUM OPERATING MODE OF CdZnTe-SENSORS IN THE GAMMA RADIATION DOSIMETER.	
19.	<i>Бурлака Т. В.</i>	94
	ВСТАНОВЛЕННЯ ТЕРМІНУ ЗБЕРІГАННЯ СУШЕНИХ КУЛЬТИВОВАНИХ ГРИБІВ.	
20.	<i>Круцько Р. В., Ліхоузова Т. А.</i>	99
	МОДЕЛІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У РЕГІОНАХ.	
21.	<i>Ложечников В. Ф., Сіваченко М. В., Златов Є. І., Кочкін В. В.</i>	104
	КОМП'ЮТЕРНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АСИНХРОННИМ ЕЛЕКТРОДВИГУНОМ.	
22.	<i>Мустафаев Ойбек Бобомурадович, Элбеков Жасур Улугбек угли</i>	110
	МОЩНОСТЬ, РАЗВИВАЕМАЯ НА ЗАБОЕ СКВАЖИНЫ И ВЛИЯНИЕ ВЫСОКИХ ТЕМПЕРАТУР НА РАБОТУ ПОРОДОРАЗРУШАЮЩЕГО ИНСТРУМЕНТА.	
23.	<i>Павлов О. А., Мягкий М. Ю.</i>	117
	ЗАСТОСУНОК ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ МОДЕЛІ ЛЕОНТЬЄВА.	

24. *Пампуха І. В., Нікіфоров М. М.* 120
ВИЗНАЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ
СЕЙСМОАКУСТИЧЕСКОГО МОНІТОРИНГУ ПОТОКУ
РАЗРІШЕНИХ СИГНАЛІВ.
25. *Протасова Л. І., Добріца Є. Є., Петров А. В.* 126
ПЛАТФОРМА SALESFORCE: АВТОМАТИЗАЦІЯ СКЛАДНИХ
БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ.
26. *Семенова О. І., Євтушенко О. В., Ясінська В. О.* 130
ОЧИЩЕННЯ СУДОВИХ СТИЧНИХ ВОД.
27. *Тітовської М. С., Хряпкін О. В.* 134
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ МІГРАЦІЇ ДАНИХ В
СИСТЕМАХ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ.
28. *Щербина І. С., Король О. А.* 141
РОЗРОБКА МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ
ПОКАЗНИКІВ В ГЕЙМ ІНДУСТРІЇ.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

29. *Chernyshov N. N., Nikiforov A. S., Syshchikova D. I., Baryshnikova V. D.* 146
PHOTOVOLTAIC METHOD FOR CONVERTING CONCENTRATED
SOLAR RADIATION.
30. *Калайда О. Ф.* 152
НОВИЙ ВАРІАНТ БАГАТОБЛОКОВОГО МАТРИЧНОГО МЕТОДУ
РОЗВ'ЯЗУВАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ ДЛЯ ЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ З
ЧАСТИННИМИ ПОХІДНИМИ ДРУГОГО ПОРЯДКУ.

ARCHITECTURE

31. *Макаров А. Ю.* 154
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РИНКОВОЇ
ВАРТОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА.

PEDAGOGICAL SCIENCES

32. *Chubar V. V., Chistyakova L. O., Gatselyuk V. V.* 161
IMPROVING THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF
HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF SPECIALIZED
TECHNOLOGY TRAINING.
33. *Kanglibekov K.* 169
DEVELOPMENT OF A MODEL OF FORMATION OF INFORMATION
COMPETENCE STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES OF
PROFESSIONAL EDUCATION.
34. *Khamdamova M. T., Qurbonova Z. U.* 173
PREPARING FUTURE EDUCATORS FOR CREATING A SITUATION
OF SUCCESS IN WORKING WITH PRESCHOOLERS.

35.	<i>Nurova O. S.</i> FORMATION OF PROFESSIONAL KNOWLEDGE, SKILLS AND SKILLS IN STUDENTS WHEN STUDYING TECHNICAL DISCIPLINES.	179
36.	<i>Бутенко С. Ф.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ НА РІЗНИХ ВІКОВИХ ЕТАПАХ.	185
37.	<i>Доротюк О. Г.</i> МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ У КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ.	192
38.	<i>Доротюк В. І.</i> СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ТЕОРІЇ ТА ШКІЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ.	195
39.	<i>Каніболоцька О. А., Педенко К. А.</i> МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ АВТЕНТИЧНОГО СПОНТАННОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	198
40.	<i>Крымчак Л. Ю.</i> ОГРАНИЧЕНИЯ СВОБОДЫ СОВРЕМЕННОГО ПОДРОСТКА ВО ВРЕМЯ КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЙ В СЕМЬЕ.	205
41.	<i>Косенко О. А., Дмитренко Л. М., Віташ С. В.</i> ДОСВІД НАВЧАННЯ У ШКОЛІ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА.	212
42.	<i>Лутовинов Ю. А., Лысенко В. Н.</i> ПОКАЗАТЕЛИ ОБЪЕМА ТРЕНИРОВОЧНОЙ НАГРУЗКИ В МЕЗОЦИКЛАХ ГОДИЧНОГО МАКРОЦИКЛА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ.	215
43.	<i>Невзоров Р. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ АВІАЦІЙНИХ ТРЕНАЖЕРІВ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЗЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛЬОТЧИКІВ ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ.	221
44.	<i>Петрів О. В., Пікус І. В.</i> ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.	224
45.	<i>Потеряхин А. А., Ковтун Е. Н., Ковтун Е. В., Козлова Ю. Н.</i> ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ КИКБОКСЕРОВ НА ВСЕРОССИЙСКОМ ТУРНИРЕ 2021 ГОДА.	231
46.	<i>Цюпак І. М., Веселовська О. М.</i> ОБҐРУНТУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ВИКОРИСТАННЯ РЕТРО ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	235
47.	<i>Яницька О. Ю., Іванюта О. В.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.	242

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

48. *Litoshko G.* 247
STUDY OF THE PECULIARITIES OF MENTAL ENDURANCE ON
THE EXAMPLE OF MILITARY-APPLIED SPORT (MARCH-THROW).
49. *Карпюк Ю. Я.* 252
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО
СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я У ШКОЛЯРІВ.
50. *Купрієць Д. Ю.* 259
ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ БОЛЮ.
51. *Лініцька М. В.* 264
ПСИХОЛОГІЧНІ, ВІКОВІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
НАВЧАННЯ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ УЧНІВ ОСНОВНОГО ЕТАПУ
ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР.
52. *Пухно С. В., Білаш О. О.* 271
ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ СТАРШОГО
ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.
53. *Ткачук Т. Л., Кулькова О. О.* 278
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ З
ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ.
54. *Шкіль Л. Р.* 281
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПЕРЕНАСИЧЕННЯ ТА ПСИХІЧНІ СТАНИ
НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ.

JOURNALISM

55. *Блинова Н. М.* 287
ЯКІСТЬ ТЕКСТОВОГО КОНТЕНТУ ОНЛАЙН-ВИДАННЯ (НА
ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «СЬОГОДНІ»).
56. *Вэй Юй* 296
ПРОБЛЕМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛОВА И ИЗОБРАЖЕНИЯ В
КИТАЙСКОЙ ПЕЧАТНОЙ ПРЕССЕ.

ART

57. *Пандирева Є. А.* 299
ЕТАПИ СТВОРЕННЯ РУКОТВОРНИХ ГРАФІЧНИХ НАПИСІВ У
ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА.

HISTORICAL SCIENCES

58. *Полякова Л. І., Мусна А. С.* 306
РЕФОРМАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА
ВЕЛИКОГО.

POLITICAL SCIENCES

59. *Кормич Л. І., Онищенко О. О.* 311
ПОБУДОВА ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ.

60. *Походєєва В. Є.* 317
ІНСТИТУТИ ЗАПОБИГАННЯ КОРУПЦІЇ: МЕДІА ТА
ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО.
61. *Ядловська О. С., Мартинець І. В.* 322
ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ
РІВНОСТІ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН.

PHILOLOGICAL SCIENCES

62. *Dobrovolska S., Opyr M., Panchyshyn S.* 328
HOW TO TEACH VOCABULARY.
63. *Бесараб О. М.* 334
АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАПИСАННЯ
ТЕЗ ДОПОВІДІ НА НАУКОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ.
64. *Гапоненко О. М., Іванов Є. О.* 337
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
КАУЗАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.
65. *Красникова С. А., Козка І. К.* 343
HUMOUR CATEGORIES IN TRANSLATION.
66. *Новрузов Рафіг Манаф оглу, Новрузова Гюльнар Фикрет гызы* 348
КОНЦЕПЦІЯ СУФИЗМА В ПОЕЗІИ И. В. БУНИНА.
67. *Семегин Т. С.* 356
CORONAVERSARY: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВІТ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ПАНДЕМІЇ.
68. *Сіжук О. В.* 362
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ
УМОВНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЯПОНСЬКУ.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

69. *Білан Т. О.* 368
ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКИХ
ЗДАТНОСТЕЙ.
70. *Штанько В. І., Кізіцький М. О.* 371
ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ І МАШИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ.

ECONOMIC SCIENCES

71. *Pavliashvili S., Gubeladze D.* 376
RESOURCE EFFICIENCY INCENTIVES AND A SERVICE-BASED
CIRCULAR ECONOMY BUSINESS MODEL.
72. *Tutova A.* 385
RESEARCH OF FORMATION OF SYSTEM OF ECONOMIC
STIMULATION OF TOP MANAGERS OF ENTERPRISES.
73. *Vodolazska O. I.* 388
YOUTH ENTREPRENEURSHIP AND ITS ROLE IN THE DIGITAL
ECONOMY.

74. *Jiaxin Yue, Diachenko O.* 394
STUDY ON THE IMPACT OF COVID-19 ON REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN CHINA.
75. *Зубков Р. С.* 401
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ.
76. *Ванишвили М. М., Лапачи А. Р.* 407
СОСТОЯНИЕ СИСТЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПЕРСОНАЛА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЁ РАЗВИТИЯ В ГРУЗИИ.
77. *Мельохіна Л. Г.* 419
РИНОК ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.
78. *Овєчкіна О. А., Маслош О. В.* 422
СКЛАДНО-СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ СУБ'ЄКТІВ.
79. *Рогова Н. В., Решетник Т. А.* 428
УНІКАЛЬНІ ГОТЕЛІ УКРАЇНИ, ЯК ШЛЯХ ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.
80. *Сімкова Т. О., Котик В. Р.* 432
РЕЗЕРВИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПОСЛУГ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.

LEGAL SCIENCES

81. *Андрусенко О. А., Козловська В. А.* 438
ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.
82. *Врона А. В., Корогод С. В.* 441
СПІВУЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.
83. *Войтенко В. А., Свіщева Д. А., Саранов С. В.* 446
РОЛЬ І МІСЦЕ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ В МЕХАНІЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.
84. *Дядюк А. Л.* 453
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ ЯК ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ.
85. *Керечан Д. М.* 460
ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ СТ.96 ТА 96-1 КУПАП ОСНОВНИМ ПРИНЦИПАМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА (ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНИХ ВИКОНАВЦІВ ОКРЕМИХ ВИДІВ РОБІТ: ПРОЕКТУВАЛЬНИКІВ ТА ІНЖЕНЕРІВ ТЕХНІЧНОГО НАГЛЯДУ).

86.	<i>Людвик В. Д., Тимошенко М. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ ІДЕАЛЬНІЙ ТА РЕАЛЬНІЙ СУКУПНОСТІ.	467
87.	<i>Нікітінській О. П.</i> ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНУ ПРО СТВОРЕННЯ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.	471
88.	<i>Олійник О. Ю., Кисельов А. О.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ТА ПОРЯДОК ЗБОРУ ПЕРВИННИХ ДАНИХ.	475
89.	<i>Подчешинська Т. С.</i> ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.	476
90.	<i>Рогова О. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТИЛЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.	480
91.	<i>Свинаренко Ю. П., Мідловець Е. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ.	486
92.	<i>Ткаченко Д., Кисельов А. О.</i> ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ.	489

AGRICULTURAL SCIENCES

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА КРУПИ ПЛЮЩЕНОЇ З ПШЕНИЦІ ПОЛБИ

Лещенко Іван Анатолійович

аспірант

Уманського національного університету садівництва

м. Умань, Україна

Вступ. Поряд із хлібобулочними виробами крупи є традиційними харчовими продуктами. Збільшення популярності на круп'яні вироби за останнє десятиліття викликано популяризацією здорового харчування.

Пшениця полба або *emmer* (*Triticum dicoccum* Shrank.) – вид плівкової пшениці. Рослини цього виду характеризуються витривалістю до несприятливих кліматичних умов, проявляють толерантність до багатьох грибкових хвороб, невибагливістю до ґрунтів. Нині спостерігається стабільне зростання обсягів виробництва *emmer*, зокрема у розвинутих країнах Європи та Північної Америки [1, 2]. Вчені [3, 4, 5], які досліджували питання доцільного використання зерна *emmer* дійшли висновку, що в основному борошно з зерна даної культури підходить для виробництва продуктів з незначними потребами в глютені: бісквіт, печиво, вафельні вироби, кекси, а найбільш перспективним є використання зерна для виробництва круп'яних продуктів.

Важливим чинником для пришвидшення зростання обсягів виробництва *emmer* є зростання економічної вигоди. Відомо [6], що зі збільшенням ступеня перероблення продукції, тим вище її додана вартість за споживанням. Дослідниками [7] визначено, що додана вартість при експорті зерна становить близько 15 %, тоді як виробництво продуктів зі значним ступенем перероблення в 5–7 раз підвищує його.

Зростання доданої вартості на рівні економіки країни свідчить про її ефективність. Одночасно в умовах ринку ціна кінцевого продукту зобов'язана відповідати можливостям покупців, зважати на їх купівельну здатність.

Прибуток – найбільш результативна частка доданої вартості. На обсяг прибутку істотний вплив мають всі складові технологічного процесу виробництва, стан виробничої та логістичної інфраструктури, рівень техніко-технологічного оснащення та організації праці, інвестиційно-інноваційна складова, діюча нормативно-законодавча база тощо.

Мета роботи – визначення економічних показників виробництва круп плющених з *emmer* (пшениці полби). Це продемонструє перспективність виробництва даних круп, а також різницю між використанням різних методів воднотеплового оброблення в підготовці зерна.

Матеріали й методи. Під час визначення економічної ефективності виробництва круп плющених з *emmer* використано норми виходу круп'яних продуктів за раніше встановленими нами оптимальними режимами за обробленням насиченою парою та електромагнітним полем надвисокої частоти (ЕМП НВЧ) [8–11].

Розрахунок економічних показників виробництва круп плющених з *emmer* проводили згідно з рекомендаціями [12]. Приймалось, що для виробництва круп необхідно збудувати нові виробничі потужності з продуктивністю по зерну 9 т/добу. Підприємство матиме повний цикл перероблення зерна від очищення до пакування готового продукту. Зерно *emmer* буде закуповуватися. Під час обчислення використовували середньозважені ціни на сировину та енергоносії в Україні протягом 2020 року.

Результати й обговорення. Капітальні вкладення на будівництво підприємства складаються з вартості будівельних робіт, обладнання, монтажних робіт та інших витрат. Витрати на придбання обладнання складаються з вартості обладнання за ринковими цінами та супутніми витратами, а саме – транспортні (4 %), заготівельно-складські (1,25 %) та монтажні роботи (10 %). Крім основного обладнання необхідно враховувати

додаткові витрати пов'язані з придбанням контрольно-вимірних приладів, внутрішньо цехового транспорту та неврахованого обладнання. Для визначення розміру необхідних коштів для амортизації було використано прямолінійний метод розрахунку амортизації.

Підприємство працює в одну дев'яти годину зміну з перервою 1 год. Оплату праці нараховували згідно з установленими значеннями мінімальної зарплати в Україні станом на 01.09.2020 р. і розрядом працівника. Також враховували відповідні нарахування на заробітну плату та єдиний соціальний внесок (ЄСВ – 22 %).

Розрахунки собівартості окремих видів продукції використовували для визначення потреби в оборотних коштах, плануванні прибутку та визначенні економічної ефективності виробництва.

В результаті проведених досліджень, встановлено (табл. 1), що чистий прибуток від реалізації продукції, становив 22,36–22,54 млн грн залежно від використаного методу оброблення зерна.

Таблиця 1

Техніко-економічні показники виробництва круп плющених з emmer

Показник	Крупа плющена	
	оброблення насиченою парою	оброблення ЕМП НВЧ
Виручка, млн грн	66,30	65,27
Собівартість, млн грн	38,81	38,00
Прибуток від реалізації продукції, млн грн /рік	27,49	27,27
Рівень рентабельності продукції, %	70,9	71,7
Витрати на 1 грн товарної продукції	0,59	0,58
Рівень продуктивності праці, грн/люд.	2549,94	2510,35
Показник фондівдачі	3,68	5,20
Чистий прибуток, млн грн /рік	22,54	22,36
Термін окупності, рік; місяць	9 міс.	6 міс.

Вихід круп плющеної за обох методів підготовки зерна знаходиться на подібному рівні (88 % відносно зерна), що видно зі схожими значеннями виручки (65,27–66,3 млн грн). Собівартість продукції підвищується за використання оброблення насиченою парою, що нівелює більшу виручку.

Істотна (в 1,5 раза) різниця між використанням обробленням парою та ЕМП НВЧ очевидна в огляді терміну окупності (9 міс. проти 6 міс.). Це обґрунтовується спрощеною технологічною схемою, меншими витратами на обладнання і меншим споживанням води.

Слід зазначити, що з відмовою використання насиченої пари для оброблення зерна зменшуються розміри необхідних земельних ділянок, підвищується безпечність виробничого процесу, скорочується кількість обслуговуючий персонал.

Висновки. Отже, проведені економічні розрахунки підтверджують доцільність виробництва крупи плющеної з пшениці *emmer*. Попри неістотної ($\pm 1-2\%$) різниці в економічних показниках, використання ЕМП НВЧ забезпечує вищий рівень рентабельності продукції (71,7 %) та значно менший (в 1,5 раза) термін окупності капіталовкладень у порівнянні з технологією оброблення насиченою парою (відповідно 70,9 % і 9 міс.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ходаніцький В., Ходаніцька О. Полба і спельта: нові перспективи вирощування. *Пропозиція*. 2017. № 3. С. 84–88.
2. Цибульська С. Органічне зерно, яке чекають в ЄС. Кейс від «ЕтноПродукт». *Пропозиція*. 2017. № 1.
3. Крюкова Е. В., Лейберова Н. В., Лихачева Е. И. Исследование химического состава полбяной муки. *Вестник ЮУрГУ. Серия «Пищевые и биотехнологии»*. 2014. Том 2, № 2. С. 75–81.
4. Cazzato E., Tufarelli V., Laudadio V. et al. Forage yield and quality of emmer (*Triticum dicoccum*Schübler) and spelt (*Triticum spelta*L.) as affected by harvest period and nitrogen fertilization. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B – Soil & Plant Science*. 2013. Vol. 63(7). P. 571–578. DOI:10.1080/09064710.2013.828097
5. Wieser H. Comparative investigations of gluten proteins from different wheat species. *European Food Research and Technology*. 2000. Vol. 211(4). P. 262–

268. DOI:10.1007/s002170000165

6. Економічні системи регіону: поняття, структура, основні види. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvar.su/jekonomika/201506-Ekonomicheskie-sistemy-regiona-ponyatie-struktura-osnovnye-vidy.html>

7. Shpychak O. M., Vodnar O. V. Benefits and outstanding issues of Ukrainian grain exports. *Економіка АПК*. 2013, № 10. P. 5–14.

8. Osokina N., Liubych V., Novikov V., Leshchenko I. et al. Effect of electromagnetic irradiation of emmer wheat grain on the yield of flattened wholegrain cereal. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2020. V. 6 № 11 (108). P. 17–26. DOI: 10.15587/1729-4061.2020.217018

9. Осокіна Н. М., Любич В. В., Новіков В. В., Лещенко І. А. Вихід крупи плющеної із пшениці полби залежно від тривалості оброблення ЕМП НВЧ і водотеплового оброблення. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2020. Вип. 96, ч. 1. С. 52–71. DOI:10.31395/2415-8240-2020-96-1-52-71

10. Любич В. В., Новіков В. В., Лещенко І. А. Вплив тривалості луцення та водотеплового оброблення зерна на вихід і кулінарну оцінку плющеної крупи із пшениці полби. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. 2019. Том 30 (69). Ч. 2. № 6. С. 107–111. DOI:10.32838/2663-5941/2019.6-2/19

11. Любич В. В., Новіков В. В., Лещенко І. А. Вплив параметрів луцення та водотеплового оброблення зерна на вихід і кулінарну якість плющеної крупи із пшениці полби. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2020. Вип. 97, Ч. 1. С. 112–127.

12. Мартиновський В. С., Сьоміна Ю. О. Методика розрахунку економічної ефективності виробництва на підприємствах. *Економіка харчової промисловості*. 2014. № 3 (23). С. 20–22.

BIOLOGICAL SCIENCES

ФОРМИРОВАНИЯ ГЕРПЕТОФАУНЫ СЕВЕРНАЯ ЧАСТЬ ТАДЖИКИСТАНА

Хидиров Худойкул Облокулович

к.б.н. доцент

Худжанский государственный
Университет имени акад. Б.Гафуров

Домуллоева Зебо Кодировна

к.б.н. доцент

Худжанский государственный
Университет имени акад. Б.Гафуров

Хидирова Ирода Маматкуловна

Старший преподаватель педагогический колледж
им.акад.Б.Гафурова

г. Худжанд. Республика Таджикистан

Введение. Пресмыкающиеся являются одной из широкораспространенной древнейшей и богатой группой наземных позвоночных животных Таджикистана. Поэтому герпетофауна региона издавна привлекала к себе внимание многих исследователей [2.стр.1-21, 5.стр.165-187, 8.стр.75-95, 6.стр.159-170, 15.стр.203, 4.стр.231, 10.стр.145]. Глубокое изучение биологии, экологии и распространения пресмыкающихся весьма интересно в теоретическом и практическом отношениях, так как в значительной степени облегчает решение многих биологических проблем.

Пресмыкающихся, истребляя значительное количество вредных насекомых и грызунов, приносят большую пользу, в медицине широко используется их яд. Кроме того, они могут быть прокормителями многих эндо- и энтопаразитов, которые являются переносчиками инфекционных болезней человека и животных.

Более глубокому изучению герпетофауны региона были вящены работы [15.стр.203, 10.стр.145].

Цель работы. Целью настоящей работы явилось всестороннее изучение пресмыкающихся северная часть Таджикистана. В соответствии с этим был определен ряд взаимосвязанных задач:

- выяснение видового состава и современного состояния герпетофауны, описание видов в соответствии с результатами последних ревизий таксонов;
- изучение особенностей биологии, экологии и этологии всех видов герпетофауны региона;
- анализ вертикального размещения и ландшафтной приуроченности видов, а также проведение зоогеографического анализа;
- исследование влияния антропогенных факторов на рептилий в исследуемом районе;
- выявление редких и исчезающих видов, составление рекомендаций по их охране.
- изучение особенностей содержания отдельных видов в неволе.

Материалы и методы: Северный Таджикистан – район, где проводились наши исследования, в соответствии с делением территории страны [1.стр.93-111, 9.стр.127, 14.стр.16] представляет собой самостоятельную природную область. Охватывая северные склоны Туркестанского хребта, она включает в себя западную часть Ферганской котловины и крайнюю юго-восточную часть Голодной степи.

Материалом для данной работы послужили полевые исследования автора, проведенные маршрутно-стационарным методом в различные сезоны с 1997 по 2019 год. Пункты наблюдений и стационары были расположены в окрестностях городов Истаравшан, Шахристан, Кайраккум, Канибадам, Исфара в пределах Аштского, Ганчинского, Пролетарского, Науского, Худжандского административных районов

Результаты и обсуждение. В связи с поднятием Алайской горной

системы в конце палеогена, продолжающимся поднятием Тянь – Шаня начинается образование Ферганской впадины. Поднятия в нижнем неогене (миоцене) были незначительными и в то время были орфографические ещё слабо выражены, а непосредственное её обрамление, как источник обломочного материала, играло второстепенную роль.

В северо- западной части впадины в районе современных гор Акчоп, Акбель и Супедау, в миоцене образовался замкнутый бассейн (озеро). Во второй половине миоцена во связи с активизацией поднятия территорий, площадь бассейна постепенно увеличилась в размере, являясь зоной сноса обломочного материала в озеро.

В конце неогена (плиоцена) намечается резкое проявление складчато-образовательных процессов. В начале четвертичного времени – энергичные размыв поднимавшихся участков, что привело к образованию мощных конусов выноса к центру впадины.

Начинается современная гидрографическая сеть; усиление глубинной эрозии приводит к образованию ряда террасовых уступов (Васильковский, 1935).

Вышеизложенные сведения позволяют сделать следующие выводы:

1. Ферганская впадина полностью была изолирована от Туркестанской плиты в конце мезозоя и начале палеогенового периода.

2. Ферганская долина была изолирована в конце палеогена (олигоцен) от других регионов республики.

3. Отложение находящихся в долине р. Сырдарьи и других притоков, стекающих с Кураминского и Туркестанского хребтов образовались в течение всего четвертичного периода, т.е. примерно 1-1,5 млн. лет назад и до сих пор продолжается. Они представлены аллювиальными, лессовыми и современными песками, которые широко распространены в долине р. Сырдарьи между Худжандам и Кокандом.

Современные песчаные барханы, которые расположены по левому берегу и правому берегу р. Сырдарьи, изолированы от других песчаных пустынь

Средней Азии и имеют своеобразный комплект экологических условий. Поэтому у них играют большую роль в формообразовательных процессах (образование подвигов).

На этих песках образовались и обитают по настоящее время многие эндемичные формы растений и животных [7.стр.185-202, 16.стр.68-70, 12.стр.276, 13.стр.156]. В частности, подвида песчанки: большой, малой, полуденной, краснохвостой, лисицы, ласки, перевязки и др. среднепресмыкающихся таким являются сцинковый геккон Рустамова, такырная круглоголовка Саид – Алиева, круглоголовка Штрауха, песчаная ящурка Ферганская и др.

За последние годы почти все равнины Ферганской долины, особенно, пески, подвергаются интенсивному окультуриванию. Пески расчленены, окружены сетью каналов, а также используются в строительстве, для выпаса скота. В последние годы особое значение для герпетофауны приобретает антропогенный рельеф. По предгорьям и равнинам год за годом увеличивается площадь под хлопчатник, пшеницу, сады, огороды и т.д. Все вышеуказанные антропогенные факторы привели к изменению ареалов, сокращению численности и исчезновению многих видов пресмыкающихся [3.стр.238,11.стр.49-51, 13.стр.156] . В последние годы из – за освоения земель под влияние ядохимикатов в Северном Таджикистане полностью истреблена степная гадюка, в восточной части региона очень редко встречаются среднеазиатская черепаха, желтопузик. Они сохранились только на адырах окр. г.Ура- Тюбе. Находится на грани исчезновения серый варан, внесенный в «Красную книгу республики».

Нужно подчеркнуть, что в настоящее время намного сократились ареалы и численности псаммофильных и пустынных видов, которые концентрировались на неосвоенных песках и их окраинах. После освоения песков они тоже исчезнут. Эти пески, как уникальная часть природы, подлежат строгой охране.

По нашим наблюдениям, намного сократился ареал и численность некоторых пустынных видов рептилий. Такырная круглоголовка встречается

только на щебнистых и неосвоенных местах предгорий, на окраинах песков каналов освоенных земель. Панцирный геккончик вытеснен из естественного биотипа и приспособляется к антропогенному ландшафту, в настоящее время сохранился только в старых жилых домах Ферганской долины [11.стр.49-51]. Очень редко встречаются представители змей. Так пятнистый полоз за три года встретился только 3 раза. Несколько чаще – поперечнополосатый и узорчатый полоз. Однако антропогенный пресс способствовал здесь также расширению ареалов и увеличению численности некоторых видов рептилий. Например. Пустынный гологлаз, серый геккон, быстра ящурка и другие виды вытиснились из естественного биотипа, они приспособляются к культурному ландшафту, отступили в горы до высоты от 1000 до 2300 м.

Выводы. Территория Северного Таджикистана очень интенсивно изменяется под воздействием антропогенного фактора, что отрицательно отражается на диких животных. Установлено, что из 26 видов рептилий, обитающих в горах района исследования, 15 (57,7%) стали редкими. Так как 9 (34,6%) видов из этого количества уже включены в Красную книгу Таджикистана, мы предлагаем внести в этот список еще 6 видов, ареал и численность которых в данном регионе существенно сократились, а также принять срочные меры для сохранения разнообразия фауны рептилий: организовать новые охраняемые территории (заповедники и ландшафтные заказники) на неосвоенных участках равнины и предгорий; установить запрет уничтожению рептилий и строгий контроль отлова угрожаемых видов; наладить разведение их в неволе для реинродукции; пропагандировать охрану видов и среды их обитания среди населения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ачилов Х.Г. Физико-географические данные западной части Ферганской долины // Уч. зап. Ленинабад. пед. ин-та им. С.М. Кирова, вып. III, Ленинабад, 1956. – С. 93-111.
2. Берг А.С. Поездки на ледники верховьев Исфары (Турк. хребет, бас.

Сырдарьи). Изд. Турк. отд. геогр. общества, VII, 1907. – С. 1-21.

3. Богданов О.П. К экологии стрелы-змеи (*Psammophis lineolatum*). - Тр. Ин-та биол. АН Туркм. ССР, т. IV, 1956. – С. 234-242.

4. Богданов О.П. Пресмыкающиеся Туркмении. – Ашхабад: Изд. АН Туркм. ССР, 1962. – 231 с.

5. Даль С.К. К экологии наземных позвоночных Зеравшанской долины: Тр. УзГУ, т. 10., Самарканд, 1937. – С. 165-187.

6. Дубинин В.Б. Эколого-фаунистический очерк земноводных и пресмыкающихся Хавастского района Ташкентской области Уз. ССР: Тр. ИЗИП, т. 3, 1954. – С. 159-170.

7. Закиров А. Хищные и парнокопытные: Сб. Позвоночные животные Ферганской долины. Ташкент: Фан, 1974. - С. 185-202.

8. Калужина М.В. Морфология и биология отряда ящериц Зеравшанской долины: Тр. УзГУ им. А. Навои, нов. сер. зоол., 1951, вып. 46. - С. 75-97.

9. Селиванов Р. И. Природа и природные ресурсы Таджикистана. - Сталинабад: Изд. ТГУ, 1958. - 127 с.

10. Саид-Алиев С.А. Земноводные и пресмыкающиеся Таджикистана. - Душанбе: Дониш, 1979. – 145 с.

11. Сатторов Т.С. О новых находках некоторых пресмыкающихся в Северном Таджикистане. // ДАН Тадж. ССР, 1976, т. XIX, № 12. – С. 49-51.

12. Сатторов Т.С. Пресмыкающиеся Северного Таджикистана. - Душанбе: «Дониш», 1993. – 276 с.

13. Хидиров Х. О. Пресмыкающиеся гор Северного Таджикистана (фауна, экология, этология, зоогеография и охрана). Худжанд -2009.-156с.

14. Чумичев Д.А. Таджикская ССР. – М.: Геогр. литература, 1954. – С. 16.

15. Чернов С.А. Фауна Тадж. ССР. Пресмыкающиеся. – Тр. ИЗИП АН Тадж. ССР, т. 48, Сталинабад, 1959. – 203 с.

16. Щербак Н.Н. Новые находки ящериц и змей на территории Средней Азии // Вестник зоологии, 1978, № 1. – С. 68-70.

ІРИГАЦІЙНІ ВЛАСНОСТІ ВОД

Юдіна Єлизавета Олександрівна

Студент

Одеський державний екологічний університет

М. Одеса, Україна

Вступ. Однією з умов існування людей на землі є збереження ґрунтів, покращення їх режиму й властивостей, підвищення родючості. Разом із цим на земній кулі відбувається систематичне зменшення площі ґрунтів, які використовуються у сільськогосподарському користуванні. Зменшення площі ґрунтів пов'язано з урбанізацією, ростом міст, населених пунктів, доріг, комунікацій, розвитком гірничої промисловості, відчуженням земель у зв'язку з розвитком гідроенергетики й іншими причинами. Крім того кожний тиждень населення земної кулі збільшується на 1 млн. 250 тис. чоловік. Це зумовлює зниження площі ріллі й інших угідь, що припадають на одну людину. Збільшення чисельності населення визначає необхідність зростання виробництва продовольчих товарів і сільськогосподарської сировини. Цього можна досягти при різкому зростанні родючості ґрунтів, збільшенні виходу продукції з одиниці площі. Останнє досягається за рахунок впровадження в практику землеробства досягнень селекції, хімізації, механізації, електрифікації, меліорації.

Ціль роботи. Оцінку іригаційних властивостей вод виконують за чотирма критеріями:

- концентрація солей;
- співвідношення іонів (в основному катіонів натрію з магнієм і кальцієм);
- концентрація токсичних елементів, які можуть негативно вплинути на сільськогосподарські рослини і в цілому на навколишнє середовище;
- концентрація біогенів.

Матеріали і методи. Використання вод з високою мінералізацією може

привести до засолення ґрунтів. Засоленням ґрунтів називають надмірне скупчення в кореневмісному шарі електролітних (розчинених або поглинених) солей Na_2CO_3 , NaHCO_3 , NaCl , CaCl_2 , Na_2SO_4 , MgCl_2 , MgSO_4 , які пригнічують або гублять сільськогоспо-дарські рослини, знижують урожай і його якість. Засолення може бути нейтральним (хлориди і сульфати натрію і магнію) і лужним (карбонати і гідрокарбонати натрію і магнію). Ступінь засолення ґрунтів характеризується також показником токсичності. Граничне значення його, вище якого починається пригнічення росту і розвитку сільськогосподарських культур, є порогом токсичності.

Розчинені у воді солі зазвичай представляють у вигляді іонів. Однак, іноді придатність води для зрошення встановлюють по співвідношенню вмісту в ній окремих видів розчинних солей.

Головні іони можуть бути токсичними і нетоксичними. До токсичних відносять іони, здатні утворювати токсичні солі. Іони Cl^- і Na^+ токсичні, інші головні іони можуть бути як токсичними, так і нетоксичними в залежності від їх взаємного урівноваження: Mg^{2+} і Ca^{2+} з Cl^- дають токсичні солі, а з CO_3^{2-} і HCO_3^- – нетоксичні; CO_3^{2-} і HCO_3^- з Na^+ дають найтоксичніші для рослин солі, а з Mg^{2+} і Ca^{2+} – нетоксичні. Такий аналіз токсичності іонів представлений в роботі. Виділення токсичних іонів зручно виконати, якщо уявити мінералізацію води у вигляді суми гіпотетичних солей.

Для потреб іригації типізацію природних вод за Альокінім О.А. можна уявити більш детально, розділивши типи вод на підтипи, що відрізняються набором гіпотетичних солей, в наступному порядку: I, IIа, IIб, IIIа, IIIб, IIIв. Тип IV не розглядається (хоча за співвідношенням іонів він теж може бути розбитий на три підтипи). До цього типу належать кислі болотні, шахтні і вулканічні води, а також води, сильно забруднені промисловими стоками. Такі води не придатні для зрошення.

Для всіх розглянутих підтипів вод можливість утворення в ґрунті хлориду натрію (NaCl) і гідрокарбонату кальцію ($\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$) є спільною, тому при аналізі зупинимося тільки на характерних відмінностях.

За набором токсичних солей води I-го типу можуть бути самими несприятливими для іригаційних цілей, оскільки крім сульфата натрію (Na_2SO_4) вони сприяють утворенню в ґрунті питної соди (NaHCO_3), а при наявності карбонат-іонів (CO_3^{2-}) – звичайної соди (Na_2CO_3), з усіх солей, утворених головними іонами, самої токсичної для рослин. Ці солі викликають лужну реакцію ґрунту і її осолонцювання.

Води II-го типу відрізняються від вод I-го типу тим, що замість карбоната і гідрокарбоната натрію (Na_2CO_3 і NaHCO_3) в ґрунт може надійти сульфат магнію (MgSO_4), який в ряду токсичності солей (за Ковдою В.А.) стоїть на останньому місці.

Відмінність підтипів IIа і IIб в наступному :

З вод підтипу IIа в ґрунт крім MgSO_4 може надійти ще гідрокарбонат магнію ($\text{Mg}(\text{HCO}_3)_2$) – нетоксична для рослин сіль, але здатна викликати лужну реакцію ґрунтів;

Води підтипу IIб замість гідрокарбоната магнію сприяють утворенню в ґрунті іншої нетоксичної солі – гіпсу ($\text{CaSO}_4 \times 2\text{H}_2\text{O}$), який є меліорантом солонцюватих ґрунтів.

Підтип вод IIIа в порівнянні з IIа більш сприятливий, тому що при випаровуванні вод цього підтипу замість сульфата натрію (Na_2SO_4) в ґрунт може надійти менш токсичний хлорид магнію (MgCl_2). Але, у водах цього підтипу присутня велика кількість іонів магнію, надмірний вміст якого в воді сприяє осолонцюванню ґрунту.

Підтипи вод IIIа і IIIб відрізняються один від одного так само, як і підтипи вод IIа і IIб: IIIа – сприяє утворенню в ґрунті гідрокарбоната магнію ($\text{Mg}(\text{HCO}_3)_2$), а IIIб – сульфата кальцію (CaSO_4).

У водах підтипу IIIв на відміну від IIIб замість сульфата магнію (MgSO_4) з'являється більш токсична для рослин сіль – хлорид кальцію (CaCl_2). За ступенем несприятливості для поливу якісний склад токсичних солей вод цього підтипу можна розташувати на другому місці після вод I-го типу.

Концентрація токсичних іонів (мг-екв/дм³) в різних підтипах вод наступна :

- тип I – rCl^- ; rNa^+ ; rSO_4^{2-} і частина гідокарбонат-іонів, яка врівноважена частиною іонів натрію $(rHCO_3^-)Na=(rHCO_3^-rCa^{2+}+rMg^{2+})$;

- підтип IIa – rCl^- ; rNa^+ ; rSO_4^{2-} і частина іонів магнію, яка врівноважена частиною сульфат-іонів $(rMg^{2+})S=(rCl^-+rSO_4^{2-}rNa^+)$;

- підтип IIб – rCl^- ; rNa^+ ; rMg^{2+} і частина сульфат-іонів, що врівноважена частиною іонів натрію та іонами магнію $(rSO_4^{2-})Na,Mg=(rNa^+rCl^-+rMg^{2+})$;

- підтип IIIa – rCl^- ; rNa^+ ; rSO_4^{2-} і частина іонів магнію, що врівноважена частиною хлорид-іонів і сульфат-іонами $(rMg^{2+})Cl,S=(rCl^-rNa^++rSO_4^{2-})$;

- підтип IIIб – rCl^- ; rNa^+ ; rMg^{2+} і частина сульфат-іонів, що врівноважена частиною іонів магнію $(rSO_4^{2-})Mg=(rNa^++rMg^{2+}rCl^-)$;

- підтип IIIв – rCl^- ; rNa^+ ; rMg^{2+} і частина іонів кальцію, яка врівноважена частиною хлорид-іонів $(rCa^{2+})Cl=(rCl^-rNa^+rMg^{2+})=(rCa^{2+}rHCO_3^-rSO_4^{2-})$.

Для перерахунку концентрації іона з еквівалентної форми (мг-екв/дм³) в вагову (мг/дм³) необхідно: значення еквівалентної концентрації іона помножити на його іонну вагу та розділити на валентність цього іона.

Співвідношення іонів. Найбільш поширеною є оцінка якості іригаційних вод за співвідношенням іонів.

Результати і обговорення. За класифікації Бездніної С.Я. поряд з мінералізацією вод враховується відсоткове співвідношення іонів натрію і суми катіонів.

Води цілком придатні для зрошення всіх типів ґрунтів;

II – води придатні для зрошення більшості типів ґрунтів;

III – води обмежено придатні (III1-5 – потребують поліпшення розведенням, III6-7 – потребують хімічної меліорації, III8-12 – потребують розведенні і хімічної меліорації);

IV – води умовно придатні (IV1 – потребують хімічної меліорації, IV2-4 – потребують розведенні і хімічної меліорації);

V – води не придатні для зрошення.

Іригаційний (лужний) коефіцієнт Стеблера, чисельно рівний товщині шару води в дюймах, при випаровуванні якої в ґрунті утворюється шкідлива для більшості рослин кількість солей, розраховується за наступними формулами в залежності від типу вво:

Придатність води для зрошення в цьому випадку оцінюється таким чином:

- $K_a \geq 18$ – «добра», необмежено придатна для зрошення всіх культур;
- $18 > K_a \geq 6$ – «задовільна», придатна для зрошення більшості культур в залежності від ґрунтово-кліматичних умов;
- $6 > K_a \geq 1,2$ – «незадовільна», обмежено придатна для зрошення солестійких культур за умови хорошого штучного дренажу, проведення промивних поливів і меліоративних заходів (наприклад, внесення емульсії гіпсу в воду);
- $K_a < 1,2$ – «погана», вода непридатна для зрошення.

Висновки. Якість поливної води може істотно впливати на найважливіші показники родючості зрошуваних ґрунтів, продуктивність сільськогосподарських культур і якість продукції рослинництва, еколого-агромеліоративний стан агроценозів у цілому

MEDICAL SCIENCES

CIRCULATING CELL-FREE DNA IS PREDICTS OF MULTILOBAR BILATERAL AND UNILATERAL CHEST RADIOGRAPH INVOLVEMENT: IMPLICATIONS FOR PROGNOSIS IN PATIENTS WITH SEVERE COVID- 19 AND HOSPITALISED COMMUNITY-ACQUIRED PNEUMONIA

Ignatova Anna Yurievna

PhD Student

Rudenko Irina Vasilivna

Head of the Department
of Internal Medicine N 1

Lugansk State Medical University,
Rubizhne, Ukraine

Introductions. The human body releases cell-free DNA (cfDNA) into the circulation through cell death. In healthy people cfDNA, principally of hematopoietic origin, can be found circulating in both the plasma and serum [1, 2]. Indeed, circulating cfDNA may have biological functions, such as messaging functions after transcription to RNA [1, 2]. Although cfDNA is found free in the circulation, the majority is adherent to the surface of blood cells [1, 3]. cfDNA has been shown to have a short half-life in the body and can be cleared as quickly as half an hour. Detection of cfDNA in healthy individuals is therefore normal, and a cutoff to distinguish ‘pathogenic’ from ‘normal’ values has not yet been established, as values between 6 and 650 ng/mL have been measured in healthy men. This is in part due to high intra-patient variance, but also due to different methods of cfDNA quantification that are used [1, 4].

High levels of cfDNA have been reported in infectious, ischemic, malignant and autoimmune diseases, obesity and during pregnancy [1, 3, 5]. This likely relates to high levels of tissue necrosis (e.g. in sepsis) or abnormal high cell turnover in

tissues (e.g. from tumors, or from the placenta in pregnancy) [1, 6].

Aim. The aim of the work is to study the role of circulating cell-free DNA (cfDNA) in prediction of multilobar bilateral and unilateral chest radiograph involvement: implications for prognosis in patients with severe COVID-19 and hospitalised community-acquired pneumonia.

Materials and methods. The studies were carried out on the basis of city and regional hospitals in Lisichansk, Severodonetsk, Rubezhnoe, Kremenna and departments of the Belovodsk regional hospital of the Luhansk region between 2015 to 2021. To test our hypothesis, we included in the study patients:

- 81 healthy donors (control group) (46 women and 35 men);
- 28 patients with a positive diagnosis of COVID-19 according to PCR analysis (14 women and 14 men);
- 60 patients with community-acquired pneumonia (CAP) (30 women and 30 men);

All participants provided informed consent in accordance with the tenets of the Declaration of Helsinki by the World Medical Association, and ethical approval was obtained from the ethics committee of the Lugansk State Medical University (Rubizhne, Ukraine) Ethics Committee (reference number 25/2015, Ukraine) for the use of biological material.

The patients' epidemiological data, medical history, contact history, symptoms and signs, laboratory examination, complications, clinical outcomes, CT imaging data, and treatment plan were extracted from medical records. The date of onset of the disease was the date of the first symptom. Multilobar pneumonia was defined as chest-radiograph infiltrates involving ≥ 2 lobes; bilateral when the involved lobes were in both the right and left lungs, unilateral when the affected involved lobes were in the same lung, and localised when only a single pulmonary lobe was involved.

The material for the study was the peripheral blood from the cubital vein of patients and healthy control.

Quantitation of DNA Fragmentation. DNA fragmentation was measured with the diphenylamine assay as reported previously [7].

Statistical and graphical analyses were done using STATISTICA 7.0 StatSoft software and using GraphPad Prism version 9.1.1.225 for Windows (GraphPad Software, La Jolla, CA, USA) software. Results are expressed as median (Me) and interquartile range (IQR). The difference between study groups was tested by a non-parametric Mann–Whitney U test was used. Laboratory and clinical parameters in patients were statistically analyzed by the non-parametric Kruskal–Wallis test followed by Tukey’s multiple comparison test.

The odds ratio (OR) and its 95% confidence interval (95% CI) were used to analyze the correlation between the changes of the concentrations of cfDNA and the multilobar bilateral and unilateral chest radiograph involvement: implications for prognosis in patients with severe COVID-19 and hospitalised community-acquired pneumonia. In this method, a test which is perfect has 100% sensitivity and no false-positives (1-specificity=0) and will have an area under the curve (AUC) of 1.0, whereas a test of no diagnostic value would have an AUC of 0.5. A *P*-value below 0.05 was considered statistically significant.

Results and discussion. cfDNA concentrations ranged from 37,65 % to 82,45%. Patients with COVID-19 had significantly higher cfDNA values as compared to those in control objects and CAP (Figure 1).

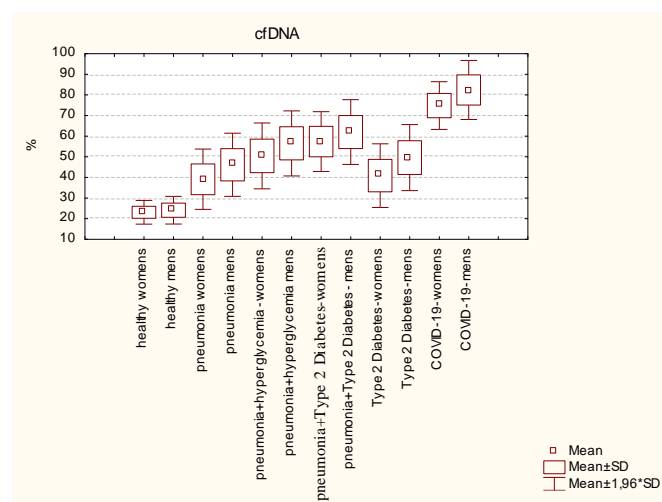

Figure 1. Circulating cfDNA concentration is markedly elevated in patients with pneumonia and COVID-19.

Multilobar pneumonia can be bilateral or unilateral and this difference may be of some importance. Our hypothesis was that radiographical bilateral pneumonia is

an independent risk factor for mortality and that the prognosis for bilateral involvement is worse than that for multilobar unilateral involvement. We then assessed the predictive capacity of cfDNA profiles at bilateral pneumonia in patients with severe COVID-19 and hospitalised community-acquired pneumonia.

Receiver operating characteristic (ROC) curve analysis

Based on the data of cfDNA, the patients were divided into the bilateral pneumonia compared to unilateral multilobar pneumonia group and the control group. The ROC curves were analyzed by MedCalc to evaluate the diagnostic accuracy of cfDNA for bilateral pneumonia compared and unilateral multilobar pneumonia. The area under the curve (AUC) could be mapped to compare different screening genes. In the ROC analysis, cfDNA showed the highest AUC value for the prediction of bilateral pneumonia in patients with severe COVID-19 and hospitalised community-acquired pneumonia (Figure 2).

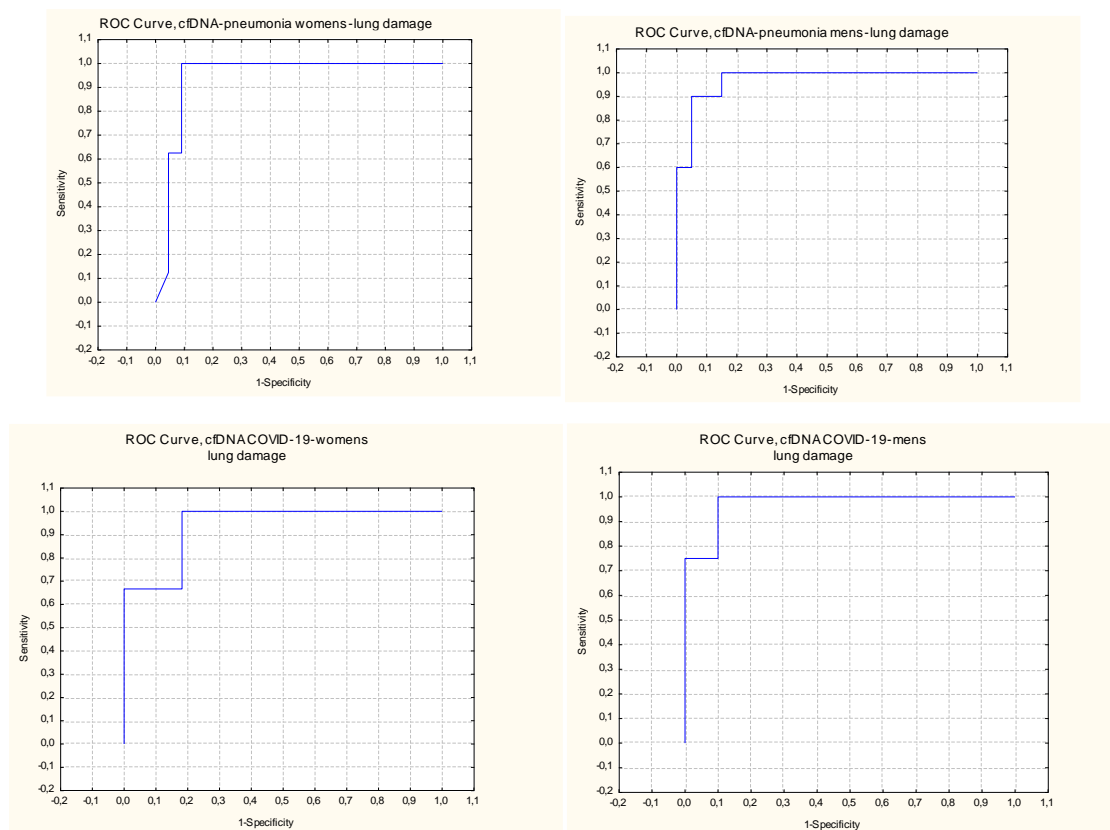

Figure 2. Receiver operating characteristic (ROC) curves for the cfDNA/ The area under the curve (AUC) for all groups was > 0,9 forROC analysis, supporting potential role as diagnostic indicators.

Conclusions. Therefore, the cfDNA might be considered as new biomarker for

the bilateral pneumonia compared and unilateral multilobar pneumonia and require further studies to validate these preliminary findings.

REFERENCES

1. Sara R van Boeckel, Donald J Davidson, Jane E Norman, and Sarah J Stock: Cell-free fetal DNA and spontaneous preterm birth. *Reproduction*. 2018 Feb; 155(3): R137–R145. doi: 10.1530/REP-17-0619
2. Jung K, Fleischhacker M, Rabien A. 2010. Cell-free DNA in the blood as a solid tumor biomarker – a critical appraisal of the literature. *Clinica Chimica Acta* 411 1611–1624. 10.1016/j.cca.2010.07.032.
3. Dwivedi DJ, Toltl LJ, Swystun LL, Pogue J, Liaw KL, Weitz JI, Cook DJ, Fox-Robichaud AE, Liaw PC. & Canadian Critical Care Translational Biology Group 2012. Prognostic utility and characterization of cell-free DNA in patients with severe sepsis. *Critical Care* 16 R151. 10.1186/cc11466.
4. Manokhina I, Singh TK, Peñaherrera MS, Robinson WP. 2014. Quantification of cell-free DNA in normal and complicated pregnancies: overcoming biological and technical issues. *PLoS ONE* 9 e101500. 10.1371/journal.pone.0101500.
5. Nishimoto S, Fukuda D, Higashikuni Y, Tanaka K, Hirata Y, Murata C, Kim J-R. 2016. Obesity-induced DNA released from adipocytes stimulates chronic adipose tissue inflammation and insulin resistance. *Science Advances* 2 e1501332. 10.1126/sciadv.1501332.
6. Enninga EA, Nevala WK, Holtan SG, Markovic SN. 2015. Immune reactivation by cell-free fetal DNA in healthy pregnancies re-purposed to target tumors: novel checkpoint inhibition in cancer therapeutics. *Frontiers in Immunology* 6 424. 10.3389/fimmu.2015.00424.
7. Meßmer UK, Reed JC, Brüne B. Bcl-2 protects macrophages from nitric oxide-induced apoptosis. *J Biol Chem*. 1996; 271(33): 20192-20197. doi:10.1074/jbc.271.33.20192.

**PECULIARITIES OF BODY WEIGHT INDEX IN PATIENTS WITH
ARTERIAL HYPERTENSION WITH COMORBID
NONALCOHOLIC STEATOHEPATITIS**

Mandryk Olga Evgenivna,

Assistant Department,

Candidate of Medical Science

Branashko Ksenia Yaroslavivna

Student

HSSE “Bukovinian State Medical University

Department of internal medicine,

clinical pharmacology and professional diseases

Chernivtsi, Ukraine

Objective: To evaluate the features of arterial hypertension by 24 hour monitoring of blood pressure in hypertensive patients depending on the presence and degree of comorbid first degree obesity and nonalcoholic steatohepatitis.

Materials and methods. The study involved 50 people aged from 35 to 55 years. 25 patients with normal body weight (BMI to 24.9 kg / mI) were diagnosed with NASH, stage II hypertension while in 25 patients NASH was combined with first degree obesity and stage II essential hypertension. The control group consisted of 20 virtually healthy subjects. The obesity diagnosis was made when BMI reached over 30 kg / mI: $BMI = \text{weight (kg)} / \text{heightI (m)}$.

Results. The patients of all groups had the average daily SAP which was reliably higher than the normal one ($p < 0.05$), not only in the group with concomitant EH and obesity (2) (by 40.9% respectively), but in group 1 (by 36.7%) of patients with NASH and EH. The analysis of SAP values in the patients of group 2 at night and in the day time indicates the frequent excess of the standard values of SAP at night (by 52.7% versus 32.7% in the day time ($p < 0.05$)). The variability of SAP was increased in both groups, the maximum values were observed in group 2 (34.5% versus 21.4% in the 1st one). The patients with obesity and NASH without the second stage EH also had increased immune response of SAP by 1.8 times ($p < 0,05$)

compared to the normal values.

Conclusion. The course of the second stage EH combined with obesity and nonalcoholic steatohepatitis is characterized by prevailed second stage arterial hypertension (60,0%), SAP rises mostly at night (by 52,7% versus 32,7% in the day time ($p < 0,05$)), the variability of SAP is higher in the day time (34,5% ($p < 0,05$)) with increasing duration of "load pressure" during the day (by 4.1 times ($p < 0.05$)), monotonous type of the curve and inadequate reduction in systolic and diastolic blood pressure during the night period (predominant «non-dipper» type).

DISEASES WITH LYMPHADENOPATHY SYNDROME IN THE PRACTICE OF A FAMILY DOCTOR

Yevstihnieiev Ihor Volodymyrovych

c.m.s., assistant

Dnipro state

medical university

Introductions. Among diseases with lymphadenopathy syndrome, the diagnosis and differential diagnosis of felinosis, sarcoidosis and Lyme disease present certain difficulties for family doctors. Careful collection of complaints, anamnesis, taking into account the stages of development, timely carrying out the necessary studies allow us to make a reliable diagnosis.

Aim. Analyze the main stages of diagnosis of felinosis, sarcoidosis and Lyme disease in the primary care.

Materials and methods. Studied methodological recommendations, protocols of supervision, articles on the problem of diagnosis and differential diagnosis of felinosis, sarcoidosis, Lyme disease

Results and discussion.

Cat scratch disease (benign lymphoreticulosis, felinosis) is an acute infectious disease spread from infected cats through scratches and bites. The causative agent of the disease is the gram-negative bacterium *Bartonella henselae*. The incubation period lasts on average 2-3 weeks. A pustule or a small ulcer may form at the site of a scratch from a cat's claws or a bite. The general condition remains satisfactory. Rarely, exanthema occurs in a limited area of skin near a scratch or bite.

After 2-4 weeks, fever appears (in 1/3 of patients), regional lymphadenitis, enlargement of the liver and spleen. Regional lymphadenitis is the leading clinical syndrome in this disease. The submandibular and posterior cervical lymph nodes are more often affected, less often the axillary and inguinal. Purulent lymphadenitis often develops in patients with impaired phagocytosis.

Laboratory diagnostics is carried out in the acute phase of the disease or during

the period of convalescence. An enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA) is a qualitative determination of *IgM* to *Bartonella henselae*. Also, the polymerase chain reaction is used to examine a biopsy of the lymph node.

In the diagnosis of felinosis, the presence of a triad is characteristic: 1) regional lymphadenopathy; 2) contact with a cat; 3) scratches from cat claws or bites. The results of serological tests are also taken into account. The main indications for a serological study are: 1) suspicion of felinosis; 2) differential diagnosis of regional lymphadenopathy, especially in children and adolescents.

Sarcoidosis at the beginning often affects bronchopulmonary, less often peripheral lymph nodes, more often cervical, which are painless, not adhered to the surrounding tissues and to each other. As the disease progresses, the lungs, heart, liver, joints, skin, eyes are affected. The morphological substrate in sarcoidosis is a granuloma of lymphoid, epithelioid, giant cells of Pirogov-Langhans.

In granulomas with sarcoidosis, unlike tuberculosis, there is no caseous necrosis. Confirmation of the diagnosis is the study of biopsies with confirmation of chronic granulomatous inflammation without caseous necrosis.

Lyme borreliosis (Lyme disease) is caused by several types of human pathogenic *Borrelia* (*Borrelia burgdorferi sensu stricto*, *Borrelia garinii*, *Borrelia afzelii*) after being bitten by a tick of the *ixodes* genus. In our country and Europe, the pathogenic species of the tick is *I. ricinus*. In terms of prevalence in Ukraine and Europe, Lyme disease ranks first among natural focal infections transmitted by ticks. *Borrelia* are gram-negative spiral-shaped, spirochete-like microorganisms.

Under the conditions of climate change, ixodid ticks have adapted to living not only in the forest, but also in parks, squares, on vegetation along the banks of rivers and reservoirs. *Borrelia can persist in the human body for years as a result of the formation of cysts and L-forms, antigenic heterogeneity with an avoidance of complement-dependent phagocytosis.*

There are 3 stages in the course of the disease:

- 1st stage (early local changes) occurs at 1-3 weeks of the disease from the moment of tick sucking;

- 2nd stage (dissemination) develops on average 1 month after tick sucking after borrelia enters the vessels. The nervous system, heart, liver, joints, eyes, skin are affected. At this stage, inflammatory changes predominate in the organs;
- • Stage 3 (late chronic infection) occurs 2-6 months after the onset of the disease. At this stage, degenerative-dystrophic processes predominate in the affected organs.

With the *manifest* form of Lyme disease, there are: 1) an acute course of the disease (1-3 months); 2) subacute (from 3 to 6 months); 3) chronic (over 6 months). In the *latent* form of the disease, clinical manifestations are absent, and the results of laboratory tests give positive results. In the acute and subacute course of the disease, erythematous and non-erythematous forms are isolated, with the latter, clinical symptoms of damage to the nervous system develop faster.

In Lyme disease, lymphadenopathy is not the leading clinical syndrome, however, in the presence of enlarged lymph nodes, differential diagnosis with other lymphadenopathies is necessary.

Skin lesions are possible at all stages of the disease. The leading clinical syndrome in the onset of borreliosis is erythema migrans.

On average, 5-9 days after the suction of the ixodid tick, a small erythema or papule appears in this place. Gradually, bright red erythema increases in size, spreads centrifugally, its center gradually turns pale, a bright red border remains along the periphery, pigmentation and peeling appear (erythema migrans). This leading clinical symptom in the 1st stage is most reliable when the diameter of the erythema is more than 5 cm.

Erythema migrans is a pathognomonic symptom of Lyme disease and requires serologic testing to confirm the diagnosis. However, in patients with impaired antibody synthesis in the presence of other clinical manifestations besides erythema migrans, the diagnosis of Lyme disease becomes quite definite.

Secondary erythema in the 2nd stage (dissemination) is located on any part of the skin, regardless of the place where the tick is sucked, with the exception of the palms and soles. Intoxication syndrome is manifested by headache, myalgia,

arthralgia, fever. The temperature lasts up to 38°C for 2-7 days, then a prolonged subfebrile condition is observed. Regional lymphadenitis is more common, systemic lymphadenopathy is much less common.

Early Lyme neuroborreliosis includes: Garin-Bujadoux-Bannwarth syndrome, polyradiculopathy, serous meningitis, and cranial nerve damage. *Bannwart's syndrome*, as a typical manifestation of acute Lyme neuroborreliosis, is characterized by a triad:

- 1) radicular pain as a manifestation of cervical-thoracic radiculitis;
- 2) cranial or peripheral neuropathy;
- 3) lymphocytic meningitis.

With the *damage of the cranial nerves*, paralysis of the facial nerve occurs more often. 3, 6, 8 pairs of cranial nerves may also be involved. *Polyradiculopathy (neuritis)* is more likely to present with night pain, weakness, and numbness in certain muscle groups.

Lyme borreliosis meningitis is manifested more often by headache, nausea. Meningeal signs are absent or poorly expressed. In the cerebrospinal fluid, lymphocytic pleocytosis is observed.

Chronic Lyme neuroborreliosis occurs several months or years after the onset of the disease. Manifested by encephalopathy, encephalomyelitis, cerebrovascular disorders, peripheral neuropathy.

Laboratory diagnosis of Lyme disease. In the presence of erythema migrans at the site of tick suction, treatment can be started without laboratory diagnosis. With a high clinical and anamnestic probability of the disease and the absence of erythema migrans, laboratory diagnosis is necessary. An enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA) is performed to assess the level of IgM and IgG antibodies to *Borrelia*.

If there is a high clinical and anamnestic likelihood of Lyme disease, treatment can be started before the test result is obtained. If ELISA results are positive or questionable, an immune blot test should be performed on the serum. With a high clinical and anamnestic probability of the disease, treatment can be started until the result of an immune blot is obtained.

If the ELISA and immune blot are negative and the likelihood of disease is high, repeat the ELISA after 4-6 weeks. If the repeat ELISA is positive or doubtful, a repeat immune blot is performed.

Conclusions. 1. In the diagnosis of felinosis, the prevalence of school and adolescent patients, the presence of scratches and bites on the skin after contact with cats, and regional lymphadenopathy are taken into account.

2. The diagnosis of sarcoidosis takes into account the presence of enlarged lymph nodes in the roots of the lungs and peripheral, wave-like febrile fever, severe night sweats, the results of histological examination of biopsy specimens (granulomatous inflammation without caseous necrosis).

3. Diagnosis and differential diagnosis of Lyme disease is important at an early stage before dissemination and damage to the nervous system, it is necessary to take into account the presence of erythema migrans, as well as the possibility of an early stage without erythema.

АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСТЕОМЕАТАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ, ЯК ПРИЧИНА ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ ПОСТНАЗАЛЬНЕ СТІКАННЯ

Бабченко Наталія Віталіївна,
Аспірант,
Дєєва Юлія Валеріївна,
к.м.н, професор, зав.кафедрою
Костюкова Інна Миколаївна
к.м.н , асистент,
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця
М.Київ, Україна

Введення: Передні і задні фонтанели є областями медіальної стінки верхньощелепної кістки, що розташовані над нижньою носовою раковиною і не заповнені кісткою (Stammberger H., Kennedy D.W., 1995). Передня фонтанела розташована попереду і / або нижче від вільного краю гачкоподібного відростка; задня фонтанела – позаду і / або нижче. Вони прикриті слизовою оболонкою, сполучною тканиною і окістям. Приблизно у 5% здорових людей в цих місцях можуть утворюватися додаткові отвори (Stammberger H., Lund V., 2008). Розміри додаткових отворів варіабельні: від точкового – до 1 см в діаметрі і більшість їх локалізується в задній фонтанелі. Анатомічна особливість у вигляді задньої фонтанели була виявлена майже у половини пацієнтів з синдромом постназального стікання та у незначній кількості у когорті здорових суб'єктів.

Цілі: метою цього дослідження було порівняння частоти виникнення фонтанел у носовій порожнині у пацієнтів із синдромом постназального стікання та у здорових осіб.

Матеріали та методи: загалом 59 амбулаторних пацієнтів, які страждають від синдрому постназального стікання, як провідного симптому, були обстежені за останні 2 роки за допомогою ендоскопії носової порожнини .

При проведенні ендоскопічного дослідження переднього остеомеатального комплексу нами було виявлено наявність фонтанел в порожнині носа та явища рециркуляції слизу. Контрольну групу склали 40 здорових добровольців без наявності в анамнезі синдрому постназального стікання.

Результати та обговорення: задня фонтанела була виявлена у 24 із 59 пацієнтів із синдромом постназального стікання (40,6%). Це явище було двостороннім у 16 із 59 випадків (27,1 %). Наявності передньої фонтанели в цій когорті взагалі не виявлено. Кільце рециркулюючого слизу було чітко ідентифіковане у 11 з 59 пацієнтів (18,6 %). Наявність передньої фонтанели був виявлений у 1 особи з 59 (1,6 %).

Висновки : Анатомічна особливість у вигляді задньої фонтанели була виявлена майже у половини пацієнтів з синдромом постназального стікання та у незначній кількості у когорті здорових суб'єктів.

СИНДРОМ МЕЙГСА В ГИНЕКОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Бырчак Инна Владимировна

Кандидат медицинских наук,
Доцент кафедры акушерства,
гинекологии и перинатологии

Пенкина Дарина Олеговна

Гуменюк Анна Николаевна

Студенты

Высшее государственное учебное заведение,
Буковинский государственный
медицинский университет
Черновцы, Украина

Актуальность. Синдром Мейгса хотя и относится к редким паранеопластическим расстройствам, которые наблюдаются в 3% пациенток, страдающих объемными новообразованиями репродуктивных органов, однако может приводить к летальному исходу в случае неправильной диагностики и лечения. Поэтому важно знать о данном симптомокомплексе, для своевременной диагностики и корректного лечения.

Синдром Мейгса (синдром Демоне-Мейгса, Мейгса-Касса) - это симптомокомплекс, который характеризуется образованием выпотов в серозных полостях (плевральной, брюшной, перикардальной) и общим истощением организма при наличии доброкачественной опухоли овариальной ткани.

Классической триадой синдрома являются: овариальная опухоль, асцит и гидроторакс, однако такая комбинация встречается крайне редко. При наличии плевральной экссудации в 70% случаев процесс локализуется справа, в 10% - слева, 20% - двухсторонний. Симптомокомплекс чаще возникает у женщин после 45 лет.

Чаще всего синдром развивается у больных с фибромой яичника, на 2-м месте - киста яичника, на 3-м - опухоль матки. Среди причин возникновения могут также быть злокачественные опухоли яичников без признаков

метастазирования, однако тогда клиницисты говорят о псевдосиндром Мейгса. Также описаны случаи возникновения данного синдрома у женщин с дегенеративными изменениями яичников без опухолевых трансформаций, при распространенном отеке овариальной ткани, в случае их гиперстимуляции гонадотропинами, гонадолиберина при экстракорпоральном оплодотворении.

Клиническая картина довольно скудная и неспецифическая, медленно нарастает и как правило является результатом давления серозного выпота на близлежащие органы и ткани. Пациенток может беспокоить периодическая (реже постоянная) боль, которая может быть тупой, распирающей, ноющей в гипогастрии (чаще в правой или левые паховой области). Часто женщины жалуются на увеличение размеров живота, одышку и сердцебиение. В дальнейшем при нарастании признаков асцита / плеврита больных беспокоит быстрая утомляемость, ухудшение аппетита, появление отеков, значительная прибавка в весе на фоне признаков кахексии (дряблость кожи, мышечная гипотрофия). У пациенток репродуктивного возраста могут возникать дисфункциональные маточные кровотечения.

При увеличении накопления жидкости в серозных полостях может развиваться сердечная и легочная недостаточность, метаболическая кардиомиопатия, нарастать ишемия различных органов и тканей. В тяжелых случаях возможно развитие гипоксии мозга.

Первоначально выпот в брюшной, плевральной, перикардальной полостях оказывается в ходе физикального обследования (перкуссии и аускультации). Наиболее информативными методами диагностики при подозрении на синдром Мейгса являются: гинекологическое бимануальное исследование, ультразвуковое исследование органов малого таза, при необходимости УЗИ дополняют КТ / МРТ, проводят анализ плеврального / брюшного выпота. Для выявления опухолей может быть рекомендована диагностическая лапароскопия, определение онкомаркеров СА-125.

Хотя синдром Мейгса имитирует злокачественный состояние, он является доброкачественным заболеванием и имеет очень хороший прогноз при

правильном лечении. Продолжительность жизни после хирургического удаления опухоли такая же, как в общей популяции. Не было сообщений о случаях рецидива после хирургического лечения.

Вывод. Для предупреждения осложнений, которые могут возникнуть на фоне синдрома Мейгса важна своевременная диагностика с четким прогнозированием возможных рисков.

ВСТАНОВЛЕННЯ КРОВІ МЕНСТРУАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ ЗА ВМІСТОМ В НІЙ АРАХІДОНОВОЇ КИСЛОТИ У ПРАКТИЧНО ЗДОРОВИХ ЖІНОК ПРИ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНАХ

**Варуха К. В.,
Федорова О. А.**

к.м.н., асистент

Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця, Київ, Україна

Міщенко С. А.,

Лиман М. О.

Лікар судово-медичний експерт
ДУ «Головне бюро судово-медичної
експертизи МОЗ України», Київ, Україна

Вступ Одним з важливих питань в судово-медичній практиці складає визначення менструального походження крові для потреб органів досудового розслідування під час статевих та інших злочинів.

Актуальність питання складає факт відсутності однозначних критеріїв, за допомогою яких можливо об'єктивно й однозначно встановлювати регіональне (менструальне) походження крові.

Мета дослідження: Метою дослідження була розробка критеріїв для встановлення крові менструального походження за виявленням в ній діагностично значимої кількості арахідонової кислоти у практично здорових жінок.

Матеріал та методи дослідження: Об'єктом дослідження була висушена на марлі менструальна кров, яка була вилучена у практично здорових жінок, віком від 18 до 40 років з нормальним менструальним циклом. З метою виявлення крові менструального походження нами була застосована методика газохроматографічного визначення вищих жирних кислот ліпідів сироватки менструальної крові.

Результати дослідження Відомо, що функцію міометрію стимулюють

біологічно активні речовини-простагландини, які за ступенем синтезу і деградації, регулюють менструальний цикл. Простагландини утворюються в організмі людини в результаті ферментування з деяких жирних кислот. Однак, вони синтезуються всередині різних клітин і їх присутність можна виявити практично в усіх органах і тканинах організму. Синтез простагландинів походить з незамінних жирних кислот, в тому числі - арахідонової.

Тому, нами було висунуто припущення, що можливо встановлювати менструальне походження крові за кількісним вмістом арахідонової кислоти.

Однак, для перевірки даної гіпотези, спочатку було необхідно перевірити, чи відрізняється взагалі вміст арахідонової кислоти в вагінальній рідині та менструальній і капілярній крові практично здорових жінок.

I. На першому етапі наших досліджень було встановлено, що: А. Вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в капілярній крові в групі у здорових жінок різного репродуктивного віку складав від 16,4 до 24,6%.

Причому, як убачається з даних таблиці 1, вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в капілярній крові в групі у практично здорових жінок 18-29 років (молодий вік), відрізняється від середнього показника арахідонової жирної ненасиченої кислоти в капілярній крові у групі досліджуваних жінок 30-45 років (зрілий репродуктивний вік) майже в 1,5 рази

Таблиця 1

Кількість арахідонової жирної ненасиченої кислоти в капілярній крові практично здорових жінок

Показник одиниці вимірювання	Капілярна кров практично здорових жінок	
	Жінки 18-29 р. (молодий вік) n=16	Жінки 30-45 р. (зрілий вік) n=16
Арахідонова жирна ненасичена кислота %	16,4±1,5 (13,6 – 19,7)	24,6±1,5 (22 – 28,7)

Рівень значимості різниць складав: $P_{1-2} < 0,0001$.

Б. Вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в менструальній крові

в групі у здорових жінок різного репродуктивного віку складав від 37 до 38,45%.

Причому, як убачається з даних таблиці 2, вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в менструальній крові в групі у здорових жінок 18-29 років був у 1,45 рази нижче рівня арахідонової жирної ненасиченої кислоти у групі досліджуваних жінок 30-45 років.

Таблиця 2

Кількість арахідонової жирної ненасиченої кислоти в менструальній крові практично здорових жінок

Показник одиниці вимірювання	Менструальна кров практично здорових жінок	
	Жінки 18-29 р. (молодий вік) n=28	Жінки 30-45 р. (зрілий вік) n=23
Арахідонова жирна ненасичена кислота %	37,0±1,5 (36,5 – 37,8)	38,45±1,5 (37,8 – 39,2)

Рівень значимості різниць складав: $P_{1-2} < 0,0001$

В. Вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в піхвовій рідині в групі досліджуваних жінок складав від 36,4 до 37,4%.

Причому, як убачається з даних таблиці 3, вміст арахідонової жирної ненасиченої кислоти в піхвовій рідині в групі здорових жінок 18-29 років на 2,67% нижче рівня арахідонової жирної ненасиченої кислоти у групі жінок 30-45 років.

Таблиця 3

Кількість арахідонової жирної ненасиченої кислоти в піхвовій рідині практично здорових жінок

Показник одиниці вимірювання	Піхвова рідина практично здорових жінок	
	Жінки 18-29 р. (молодий вік) n=28	Жінки 30-45 р. (зрілий вік) n=23
Арахідонова жирна ненасичена кислота %	36,4±0,25 (35,4 – 39,2)	37,4±0,25 (36,0 – 38,2)

Рівень значимості різниць складав: $P_{1-2} < 0,0001$.

Тобто, з наведених даних вочевидь впливає, що:

1. Кількісний вміст арахіднової кислоти у здорових жінок різних вікових груп відрізняється між собою;
2. кількісний вміст арахідонової кислоти в менструальній крові та піхвовій рідині у здорових жінок був приблизно однаковий;
3. кількісний вміст арахідонової кислоти в менструальній крові та піхвовій рідині у здорових жінок відрізнявся - в 1,5-2 рази перевищував такий, ніж у капілярній крові.

Для узагальнення отриманих результатів, нами було складено наступну зведену аналітичну таблицю кількісного вмісту арахідонової кислоти в досліджуваних рідинах здорових жінок, з якої вбачається, що вміст арахідонової кислоти в менструальній крові і в піхвовій рідині в обох вікових групах у здорових жінок, приблизно однаковий і в 1,62-2,32 рази вищий за вміст у капілярній крові.

Таблиця 4

Зведена порівняльна таблиця кількісного вмісту арахідонової кислоти у різних біорідинах організму здорових жінок та з ЗЗСО

Локалізація вилучення	У здорових жінок (18-29 р)	У здорових жінок (30-45 р)
Капілярна кров	16,4±1,5 (13,6 - 19,7)	24,6±1,5 (22 - 28,7)
Менструальна кров	37,0±1,5 (36,5-37,8)	6,3±1,0 (3,0-10,4)
Піхвова рідина	36,4±0,25 (35,4-39,2)	50,9±0,25 (50,7-51,1)

Отримані результати дають нам змогу підтвердити можливість визначення менструального походження крові за вмістом арахідонової жирної ненасиченої кислоти в ній.

Отже, при біохімічному визначенні в вилученому досліджуваному сліді крові значень 36,5 – 37,8 % або 3,0-10,4 % арахідонової кислоти, в комплексі з

іншими відповідними результатами, можливо вважати, що ця кров – саме менструального походження.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження, нами отримані кількісні статистично значущі показники, які свідчать про можливість встановлення менструального походження крові за кількісним вмістом в ній попередника простагландинів F2 α та E2-арахідоною кислотою.

Висновки: За результатами проведених досліджень, узагальнюючи результати проведених досліджень, які стосуються виявлення регіонального походження крові, зокрема менструальної, свідчать про можливість встановлення менструального походження крові за кількісним вмістом в ній попередника простагландинів F2A та E2 - арахідоною кислотою.

**СТАН МІКРОБІОЦЕНОЗУ У ХВОРИХ
ІЗ ПОЛІПАМИ ТОВСТОЇ КИШКИ**

Коваль Г. М.

д.м.н., професор.

Карбованець О. І.

доц.

Голомб Л. А.

ас.

Кафедра мікробіології,
вірусології та епідеміології
з курсом інфекційних хвороб,
Ужгородський національний університет
Медичний факультет, м.Ужгород, Україна

Коваль Андраш

Лікарня Краловвський Хлмець, Словакія

Вступ. На теперішній час в медицині особливе значення відводиться поліпам, оскільки після поліпектомії вони можуть повторно виникати як на місці їх первинної локалізації, так і в іншому місцях [1,3].

Поліп прямої кишки – це доброякісне пухлинне утворення, що кріпиться ніжкою до стінки порожнистого органу. Поліпи формуються у будь-якому органі травної системи і є досить поширеною патологією, їх виявляють у осіб будь-якого віку, в тому числі і у дітей. Спадковий поліпоз часто є злоякісним. Причиною утворення поліпів може бути хронічне запалення слизової оболонки кишкової стінки, несприятливий екологічний вплив, схильність до гіподинамії, неправильне харчування, зловживання алкоголем.

У перші 2 роки після видалення поліпів повторне їх виникнення можливе у 13% хворих. Залозові поліпи повторно виникають у 8% випадків, ворсинчаті – у 25%. У 90% випадків діагностують доброякісні епітеліальні поліпи, часто виявляють гіперпластичні поліпи [2,4]. В решті випадків поліпи розглядають як передраковий стан. Якщо розмір аденоматозних поліпів перевищує 2 см,

частота малігнізації досягає 40% [5], за даними іноземних авторів малігнізується від 0,2 до 9% випадків поліпів [6,7].

Однією з причин новоутворень товстої кишки (в тому числі, поліпів) є дисбіотичні зміни в шлунку і кишечнику. Мікрофлора шлунково-кишкового каналу виконує ряд метаболічних функцій, серед яких – підтримання колонізаційної резистентності. Мікрофлора порожнини товстої кишки налічує біля 500 видів мікроорганізмів і виконує низку важливих для організму функцій: виявляє антитоксичну, антиканцерогенну активність, забезпечує колонізаційну резистентність слизових оболонок, підтримує оптимальний рівень метаболічних і ферментативних процесів [8,9]. Нормальне функціонування травного каналу передбачає участь симбіонтних мікроорганізмів, саме тому особливого значення набуває вивчення мікроекологічних аспектів цієї проблеми.

Мета роботи- дослідити якісний та кількісний склад мікробіоценозу товстої кишки при поліпах, визначення антибіотикочутливості виділених золятів, вивчення антагоністичних властивостей пробіотика «Біоспорину» на патогенні варіанти бактерій.

Матеріали і методи дослідження. Обстежено 28 пацієнтів із поліпами сигмовидної та прямої кишки (1 група) та 28 осіб без патології товстої кишки. Під час ректороманоскопії виконували забір матеріалу для визначення якісного та кількісного складу товстої кишки, визначення антибіотикочутливості виділених ізолятів та вивчення антагоністичних властивостей на них бацил, які входять до складу пробіотика «Біоспорин».

Результати. Дослідження проведене відповідно до основних біоетичних норм Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення науково-медичних досліджень із поправками (2000, з поправками 2008), Універсальної декларації з біоетики та прав людини (1997), Конвенції Ради Європи з прав людини та біомедицини (1997). Письмова інформована згода була отримана від кожного учасника дослідження і вжиті всі заходи для забезпечення анонімності пацієнтів.

Хворим на поліпоз проводили ендоскопічне дослідження слизової оболонки кишечника. Забір матеріалу поліпів для біопсії (для виключення чи підтвердження малігнізації) проводили під час ендоскопії (зондом) або при поліпектомії. Застосовували ендоскопічні апарати з ендовідеосистемою (переважно виробництва фірми «Olympus», Японія) та набором стандартних інструментів.

Всім пацієнтам проводили мікробіологічне (бактеріологічне) дослідження фекальних мас: вивчення видового та кількісного складу мікрофлори методом посіву десятикратних розведень (10^1 – 10^9) на стандартний набір селективних та диференційно-діагностичних поживних середовищ для виділення аеробних і анаеробних мікроорганізмів. Градацію відхилень у складі кишкової мікрофлори здійснювали за трьома ступенями: I ступінь – компенсований дисбактеріоз; II ступінь – субкомпенсований; III ступінь – декомпенсований дисбактеріоз.

Обробку даних проводили з використанням пакета прикладних програм «статистика 6,0» (Stat Soft Inc., США). Вірогідність різниці показників визначали за допомогою t-критерію Стьюдента.

Порушена нами проблема є вкрай актуальною на даний час. Існує безліч публікацій, в яких проводиться детальний аналіз кишкової мікробіоти у онко-проктологічних хворих і практично відразу пропонуються способи корекції. Незважаючи на це, в повсякденній роботі хірурга проблема дисбіозу залишається недостатньо вивченою. У стандарти надання спеціалізованої медичної допомоги хворим хірургічного профілю з поліпами прямої та сигмоїдної кишки діагностичний алгоритм не включений жоден метод аналізу стану мікрофлори товстої кишки ні до, ні після операції. Результати нашого дослідження дещо суперечать даним літератури.

У всіх пацієнтів обох груп вивчено облігатну і факультативну кишечну флору, її якісний і кількісний склад. У обстежених другої групи- контрольної, виявлена тільки облігатна мікрофлора (*Bifidobacterium*, *Lactobacillus* і *Escherichia coli*). В осіб першої групи виявлена облігатна мікрофлора (*Bifidobacterium*, *Lactobacillus* і *Escherichia coli*), однак загальна кількість

бактерій та кожної з них окремо значно менша, що призводило до зниження колонізаційної резистентності організму і росту факультативних умовно-патогенних бактерій (*Enterobacter cloacae*, *Staphylococcus aureus*, *Fusobacterium nucleatum*, *Klebsiela pneumoniae*, *Klebsiela oxytoca*, *Escherichia coli hemolitica*, *Candida spp.*), які відсутні у здорових людей.

Появу в мікробному складі більше допустимої норми мікроорганізмів роду *Klebsiela spp.* спостерігали у 14 (50%) хворих та грибів роду *Candida* – у 27 (64 %) хворих, появу золотистого стафілококу – у 18 (18,8 %) хворих. У більшості пацієнтів – 16 (64,2%) – виявлено асоціативний дисбіоз кишечника, обумовлений мікробною асоціацією з 2–3 представників умовно патогенної флори.

Таким чином, у більшості хворих виявлено стійкі патологічні зсуви мікроекології сигмовидної та прямої кишки, що характеризувалися зміною загальної кількості типових кишкових паличок, появою гемолітичних кишкових паличок, дефіцитом основних представників мікробного пейзажу – біфідобактерій та лактобактерій, збільшенням кількості гнилісних та грибкових бактерій. Формування дисбіозу товстої кишки у хворих пацієнтів можна пояснити зривом адаптаційних, захисних, компенсаторних механізмів, при якому макроорганізм не встигає виробляти ефективні захисні механізми від токсичних субстратів, в результаті чого виникають дисбіотичні порушення кишечника різного ступеня тяжкості.

Як відомо, існує тісний зв'язок між станом імунітету та кандидозом. Кандидоз може бути як наслідком, так і причиною імунної недостатності, що сприяє генералізації кандидозної інфекції. Порушення видового стану нормальної мікрофлори за участю грибів *Candida* є характерним при дисбіозі кишечника, що підтверджується високим відсотком їх присутності в наших спостереженнях – 64 %. У таких пацієнтів, за даними літературних джерел, часто відмічається пригнічення всіх показників імунітету [6,8].

Усі виділені ізоляти перевірені на антибіотикочутливість. *Klebsiela pneumoniae*, *Klebsiela oxytoca*, *Escherichia coli hemolitica* виявили повну

резистентність до цефтріаксону, ампіциліну, амоксициліну, тикарциліну, амоксициліну з клавулановою кислотою, цефотаксиму та цефтріаксону.

Мікробом кишечника тісно пов'язаний з розвитком злоякісних новоутворень шлунково-кишкового тракту. Пребіотики, пробіотики, синбіотики і деякі антибіотики часто застосовуються для «оздоровлення» кишечника. Застосування пребіотиків орієнтоване на конкретну мікробну групу і може бути хорошим способом відновити «здорову» мікробну композицію, котра посилить функцію кишкового бар'єру і частково стимулює імунну систему.

Нами показано високу антагоністичну здатність бактерій, які входять до складу пробіотика «Біоспорин» (*Bacillus subtilis* УКМ В-5007 та *Bacillus licheniformis* УКМ В-5514) по відношенню до виділених ізолятів ентеробактерій, зона затримки росту якими була більше 35 мм для всіх ентеробактерій.

Висновки. 1. Проведені мікробіологічні дослідження копрокультури у хворих з поліпами прямої і сигмовидної кишки виявили наявність змін у якісному та кількісному складі мікрофлори шлунково-кишкового тракту, що підтверджувалося дисбіотичними розладами у всіх (100%) обстежених осіб першої групи. 2. Відмічали зниженням чисельності основних симбіотиків кишкового мікробіоценозу (біфідо і лактобактерій) та зростання вмісту умовно-патогенної та патогенної мікрофлори. Дисбіотичні зміни у хворих з поліпами товстої кишки супроводжувалися зростанням частоти висівання гемолітичних форм клебсієл, клостридій, кишкових паличок, фузобактерій. Для корекції дисбіотичного стану рекомендовано пробіотик «Біоспорин».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ардатская М. Д., Минушкин О. Н., Иконников Н. С. Дисбактериоз кишечника: понятие, диагностические подходы и пути коррекции. Возможности и преимущества биохимического исследования кала: Пособие для врачей. – М., 2004. – 42 с.

2. Гавалко Ю. В., Романенко М. С., Синюк Л. Л. та ін. Вплив пробіотиків на реактивність і резистентність організму // Сучасна гастроентерологія. – 2015. – 83, № 3. – С. 22—28.
3. Гриневич В. Б., Захарченко М. М. Современные представления о значении кишечного микробиоценоза человека и способы коррекции его нарушений // Новые Санкт-Петербургские врачебные ведомости. – 2013. – № 3. – С. 13—20.
4. Ткач С. М. Кишечная микробиота в норме и при патологии. Современные подходы к диагностике и коррекции кишечного дисбиоза. – Киев: ООО "Твиса ЛТД", 2014. – 149 с
5. Барановский А. Ю. Дисбактериоз и дисбиоз кишечника / А. Ю. Барановский, Э. Я. Кондрашина. – СПб., 2000. – С. 209.
6. Бондаренко В. М. Дисбактериоз кишечника как клинико-лабораторный синдром: современное состояние проблемы / В. М. Бондаренко, Т. В. Мацулевич. – М. : ГЭОТАР – Медиа, 2007. – С. 304.
7. Горбунов В. А. Качество жизни онкологических больных / В. А. Горбунов, В. В. Бредер // IV Ежегодная Рос. Онколог. Конф. : труды конф – М., 2000. – С. 125–127.
8. Златкина А. Р. Кандидоз кишечника как новая проблема гастроэнтерологи / А. Р. Златкина, В. А. Исаков, И. О. Ивантков // Российский журнал гастроэнтерологии, гепатологии, колопроктологии. – 2001. – № 6. – С. 33–38.
9. Bendell J. Latest data on the treatment of upper gastrointestinal cancers / J. Bendell // ASCO Education Book. – 2008. – P. 184–190.

РОЛЬ ПРЕПАРАТІВ ГРУПИ БЛОКАТОРІВ КАЛЬЦІЄВИХ КАНАЛІВ ДИГІДРОПРИДИНОВОГО РЯДУ ТА САЛУРЕТИКІВ У ЛІКУВАННІ ПЕРВИННОЇ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ НА ТЛІ СЕРЦЕВОЇ НЕДОСТАТНОСТІ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Котула Роман Васильович

лікар – інтерн кафедра
внутрішніх хвороб №3 та ендокринології

Лахно О. В.

кандидат медичних наук,
доцент, кафедра внутрішньої медицини
№3 та ендокринології

Цівенко О. І.

кандидат медичних наук, доцент,
кафедра внутрішніх хвороб №3 та ендокринології
Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна

Введення: Завжди велике значення для людства мали захворювання серцево – судинної системи, що на сьогодні стали лідерами зі знаком мінус, займаючи перше місце серед захворюваності та смертності у всьому світі. Щодня у кожній з країн світу гинуть люди саме з приводу гострих серцево – судинних події, і в більшості випадків, ці епізоди можна було попередити, бо кожен хворий, що страждає на ССЗ ще задовго до маніфестації тих чи інших проявів хвороби мав у своєму житті певні фактори ризику, лєвова частина з яких могли бути контрольованою, але, звісно, за умови дотримання певних рекомендацій. А, отже, ці люди могли бути цілком захищені від інфарктів, інсультів та їх ускладнень.

Найбільш розповсюдженим фактором ризику ССС є підвищення цифр АТ, у 95% випадків з яких, причина полягає у первинній артеріальній гіпертензії або, іншими словами, гіпертонічна хвороба. Це той, на перший погляд, відносно не суттєвий показник, який може бути багато років непоміченим, через причину безсимптомності, недостатнього рівня уваги до

підвищених цифр АТ та як висновок, відсутності адекватного коригування цього показника. Тому з віком, беручи до уваги людей похилого віку, що вже мають з тих чи інших причин супутні фактори ризику ССС, попри, підвищення АТ, тому накладання неконтрольованого підвищення цифр АТ призводить до додатково негативного впливу на судинну стінку, що неухильно, з великою ймовірністю, може призвести до невідкладних серцево - судинних подій в майбутньому, особливо у людей, наголошу, старшої вікової групи, кажучи про підвищення рівня АТ, коли відбувається перебудова механізмів цього процесу, отже, препарати, що працювали у минулому: інгібітори АПФ, блокатори рецепторів до ангіотензину 2, стають вже менш ефективними стосовно контролю рівня АТ, з причини нефросклерозу, затримки електролітів (Na, K), ангіосклерозу. Коли з метою зниження і контролю цифр АТ, контролю проявів серцевої недостатності необхідно розглядати препарати з групи блокаторів кальцієвих каналів та салуретиків. Коли у людей похилого віку маніфестує або поглиблюється серцева недостатність, у вигляді задухи, що примушує до вимушеного положення ортопное, призводить до проявів симетричних периферичних набряків, гідротораксу, що значно погіршують якість життя, мають несприятливий вплив на прогноз. Тому я взяв за переконання те, що неможливо усіх пацієнтів без винятку лікувати однаково в будь - якому віці. Отже, як наслідок поставив за мету дослідити з практичної сторони теоретичне підґрунтя підвищення АТ, розвиток серцевої недостатності, що спиралося б на особливості фізіологічних процесів у людей похилого віку.

Мета: удосконалення діагностики та лікування хворих на первинну артеріальну гіпертензію серед людей похилого віку, безсимптомних або малосимптомних з порушенням рівня артеріального тиску, у яких була відсутня або не вірно підібрана медикаментозна корекція у минулому та наявні клініко – лабораторні та інструментальні ознаки серцевої недостатності.

Матеріали і методи: на базі кардіологічного відділення КНП ХОР «ОКЛ» в період з 01.01.20р. по 31.03.21р. було виконано вибірку хворих в кількості 60 пацієнтів, незалежно від статі, віком від 60 до 70 років, що

страждали з приводу підвищення цифр АТ, які була в анамнезі, або виявлені вперше та мали прояви серцевої недостатності з клінічними та лабораторно – інструментальними проявами. Верифікацію АГ проводили згідно Уніфікованого клінічного протоколу первинної, екстреної та вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги «Артеріальна гіпертензія», розробленого на основі адаптованої клінічної настанови «Артеріальна гіпертензія». Стосовно лабораторно - інструментальних методів дослідження до уваги було узятو визначення підвищеного рівня NT – proBNP та шляхом ЕХО – КС визначено ФВ, у відсотках, за методом Simpson, з метою об'єктивного підтвердження факту наявності СН.

Рівень систолічного АТ перед лікуванням препаратами щодо зниження АТ складав 160 – 180 мм.рт.ст. та діастолічного АТ 90- 110 мм.рт.ст., що було підтверджено шляхом вимірювання АТ на підставі систематичного характеру. З метою корекції антигіпертензивної терапії віддавалась перевага препаратам групи салуретиків та блокаторів кальцієвих каналів, дигідропіридинового ряду, щодо більш ефективного утримання цільового рівня артеріального тиску 130/80 мм.рт.ст., які не мали цукрового діабету в анамнезі.

Лікування гіпертонічної хвороби відбувалось діючими речовинами: гідрохлортіазид (12,5 мг/д), індапамід (1,5 мг/д), еплеренон (50 мг/д), амлодипін (10мг/д), лерканідипін (10 мг/д), раміприл (5мг/д); вальсартан (80 мг/д).

Всіх пацієнтів було розподілено на чотири групи, кожна з яких складала 15 осіб.

До першої досліджуваної групи було включено 15 осіб, що лікувались препаратами групи салуретиків та БКК дигідропіридинового ряду, а саме: гідрохлортіазид, індапамід, еплеренон, амлодипін, лерканідипін, у дозах, що перелічені вище.

До другої досліджуваної групи було включено 15 осіб, що приймали інгібітори АПФ та сартани, а саме раміприл, вальсакор, у дозах, що наведено вище.

Стосовно третьої групи, що було узято до дослідження, то тут лікування

ГХ відбувалось препаратми: еплеренон, гідрохлортіазид, індапамід.

Та до четвертої групи було віднесено тих пацієнтів, що отримували лікування лише БКК, лерканідипін, амлодипін.

Результати і обговорення: Спираючись на отримані дані можна зробити висновок, що цільового рівня АТ 130/80 мм.рт.ст, стосовно систолічного тиску у групі №1 було досягнуто у 90% досліджуваних, у групі №2 від 50% до 66% пацієнтів досягли цільового рівня; стосовно групи №3 цільового рівня досягли близько 70% - 80% хворих та у групі №4 необхідного значення досягли від 80% до 90% відповідно, що складала цю групу. Стосовно показників діастолічного тиску, цільового рівня у першій групі було досягнуто у 100% хворих; у групі №2 від 50% до 66,5% досліджуваних з досягненням цільових рівнів; у групах №3 та №4 показники виявились приблизно однаковими 83,5% хворих досягли необхідних показників АТ, відповідно.

Беручи до уваги показники NT – proBNP (норма: 0 - 125 пг/мл), то цільових показників, що не переважали за норму, у першій групі на протязі трьох місяців 100% досліджуваних досягли компенсації. Стосовно ЕХО – КС, то фракція викиду ЛШ складала 55%, в переважній більшості хворих, що свідчить про невілювання ознак серцевої недостатності, компенсації цифр АТ, що було виявлено не тільки клінічно і об'єктивно, але й суб'єктивно пацієнтами, у вигляді покращення якості життя та зниження симптомів серцевої недостатності.

Стосовно другої групи, де відбувалось лікування препаратами групи інгібіторів АПФ та сартанів, то можна також, з дописом, майже, було досягнуто компенсації СН, у вигляді рівня NT – proBNP (норма: 0 - 125 пг/мл) у діапазоні 100 – 250 пг/мл, з фракцією викиду в межах 50%, за Simpson.

Стосовно третьої та четвертої груп, то показники виявились приблизно однаковими у вигляді NT – proBNP (норма: 0 - 125 пг/мл) не вище 300 пг/мл та ФВ за Simpson, у відсотках склала 40 – 45 %, що дорівнює відносно збереженій фракції викиду.

Згідно результатів дослідження було доведено, що існує декілька груп

препаратів, що ефективно працюють у різноманітних комбінаціях, які розділені до препаратів першої, другої лінії, препаратів групи резерву. Стосовно дослідження впливу препаратів на зниження АТ у людей похилого віку було виявлено, що, окрім, препаратів групи інгібіторів АПФ, блокаторів рецепторів до ангіотензину 2, спираючись на фізіологічні зміни, що відбуваються в організмі людей похилого віку, то було досліджено використання препаратів не лише, що впливають на систему ренін – ангіотензинову систему, а в першу чергу препарати групи блокаторів кальцієвих каналів дигідроперидиноїї групи, салуретиків та отримано позитивні результати лікування: сумісний прийом салуретиків та блокаторів кальцієвих каналів призвів до ефективного зниження АТ у 80 – 90% випадків та близько у 50 – 66% хворих, що приймали інгібітори АПФ та сартани. Але необхідно зауважити, що за легкого та помірного перебігу ГХ можна розглядати варіант монотерапії діуретичними препаратами або блокаторами кальцієвих каналів, тому що цільового рівня систолічного АТ було досягнуто у 70 – 90% при лікуванні БКК серед досліджуваних та у 83,5% хворих стосовно діастолічного показника АТ, при лікуванні салуретиками.

Стосовно проявів серцевої недостатності, то рівня компенсації було досягнуто також при лікуванні препаратами групи блокаторів кальцієвих каналів, салуретиків, але інгібітори АПФ та сартани мали рівень субкомпенсації. З огляду на клінічні прояви на суб'єктивне відчуття пацієнтів, та майже у всіх були достатньо задовільні відгуки стосовно скарг зі сторони серцевої недостатності.

Висновки: можливо зробити цілком обґрунтований висновок, що при лікування гіпертонічної хвороби з проявами серцевої недостатності серед людей старшої вікової групи цілком ефективним буде надавати перевагу не лише препаратам групи інгібіторів АПФ та сартанів, але і розглянути призначення БКК та салуретиків з метою покращення якості життя та прогнозу на майбутнє.

Перелік умовних позначень, скорочень:

АПФ – ангіотензин перетворюючий фермент

БКК – блокатори кальцієвих каналів

ЛШ – лівий шлуночок серця

ССС – серцево – судинна система

ССЗ – серцево – судинні захворювання

АТ – артеріальний тиск

ГХ – гіпертонічна хвороба

ФР – фактор ризику

ІХС – ішемічна хвороба серця

ФВ – фракція викиду

ШКФ – швидкість клубочкової фільтрації

СН – серцевана недостатність

NT – proBNP – натрійуретичний пептид

НЕАЛКОГОЛЬНА ЖИРОВА ХВОРОБА ПЕЧІНКИ У ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 2 ТИПУ

Лахно О. В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої медицини
№3 та ендокринології,

Цівенко О. І.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої медицини
№3 та ендокринології,

Бондюк М. Л.

лікар-інтерн кафедри внутрішньої медицини
№3 та ендокринології
Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна

Вступ. За останні кілька десятиліть неалкогольна жирова хвороба печінки (НАЖХП) стала провідною в етіології хронічних захворювань печінки (ХЗП) у всьому світі у 17-46% дорослого населення; відмінності даного показника залежать від методу діагностики, віку, статі та етнічної приналежності пацієнтів [1]. Міжнародна федерація діабету прогнозує, що число хворих на цукровий діабет 2-го типу (ЦД-2) збільшиться з 366 млн до 552 млн до 2030 р. тобто 1 з 10 дорослих буде страждати на ЦД-2 [2]. При цьому поширеність ЦД буде збільшуватися одночасно з темпами зростання частоти розвитку ожиріння і старіння населення. В даний час у пацієнтів з ЦД поширеність НАЖХП досягає 40-70%. НАЖХП розглядається як полісистемне захворювання, що представляє собою багатогранну проблему [3].

Роль печінки в підтриманні вуглеводного гомеостазу визначає її ключову участь у розвитку інсулінорезистентності (ІР) і вносить пояснення в механізми розвитку НАЖХП при ЦД і навпаки: розвиток ЦД при НАЖХП. Кожне захворювання, маючи «загальний ґрунт», може служити фактором ризику розвитку іншого. Так, ЦД взаємодіє з НАЖХП через специфічні патогенетичні

ланки. Однак, незрозуміла послідовність асоціативних механізмів, до кінця не вивчена проблема НАЖХП у хворих на ЦД. Передбачається, що надмірне накопичення вільних жирних кислот (ВЖК) і тригліцеридів (ТГ) при стеатозу печінки (СП) при НАЖХП призводить до пошкодження сигнальних шляхів інсуліну - розвитку ІР і до порушення метаболізму, є прямою причиною розвитку ЦД і підвищує ризик розвитку ЦД в 2 рази [4]. НАЖХП може бути предиктором розвитку ЦД незалежно від ряду факторів ризику: ожиріння, периферичної ІР, метаболічного синдрому. В той же час периферична ІР запускає процеси надлишкового синтезу і акумуляції ВЖК в гепатоцитах і створює умови для розвитку СП, а «жирна» печінка стає вразливою до окислювального стресу, ліпотоксичності і ін., що призводить до пошкодження гепатоцитів, запалення і фіброзу. Таким чином, ЦД сприяє або посилює СП і стеатогепатит, викликаючи порочне коло, яке тісно пов'язує дві умови [5].

Мета дослідження - оцінити клініко-функціонально-морфологічний стан печінки у хворих на ЦД 2.

Матеріали та методи дослідження. Проведено дослідження 47 хворих на ЦД-2 у віці $45,2 \pm 0,36$ року, зі стажем захворювання $7,08 \pm 1,39$ року. Серед пацієнтів ЦД-2 була перевага жінок 55,6%. Обтяжена спадковість щодо ЦД-2 спостерігалася у 19 пацієнтів. Контрольну групу склали 20 умовно здорових осіб, порівнянних за статтю та віком, обстеження яких виключило зміни, що впливає на стан внутрішніх органів. При дослідженні ми користувалися класифікацією і діагностичними критеріями цукрового діабету, запропонованими Комітетом експертів ВООЗ 1999-2015 рр. [6]. У всіх пацієнтів цільовий рівень HbA1c становив менше 7%. При проведенні дослідження HbA1c менше 7% був виявлений тільки у 48,3% хворих, HbA1c від 7 до 7,5% у 44,4%, HbA1c від 7,5 до 8% у 7,4% пацієнтів. Індекс маси тіла (ІМТ) у хворих на ЦД-2 склав $28,3 \pm 1,7$ кг / м², що достовірно було вище наших значень даного показника у здорових осіб ($23,71 \pm 1,32$ кг / м²) ($p < 0, 01$). Більш ніж у 75% хворих на ЦД 2 були пізні ускладнення захворювання. Діабетична сенсомоторна нейропатія діагностовано у 68,4% хворих на ЦД-2. Діабетична

нефропатія у хворих на ЦД-2 виявлялася на стадії мікроальбумінурії у 23,1% хворих. Артеріальна гіпертензія діагностовано у 63,1% хворих на ЦД-2.

Для верифікації діагнозу ЦД та визначення стану вуглеводного обміну проводили дослідження середньодобового вмісту глюкози у сироватці крові натще (ГКН) та після навантаження (ГКП), амплітуди добових коливань рівня глюкози у сироватці крові (ГКА), рівня глікозильованого гемоглобіну (HbA1c). Для діагностики мікроальбумінурії (МАУ) в сечі використовували імуноферментний метод. Для верифікації діагнозу НАЖХП проводили визначення функціонального стану печінки з використанням комплексу клініко-лабораторних, біохімічних та ін. інструментальних методів дослідження. Стан пігментного (загальний білірубін і його фракції), ферментного (аспартатамінотрансфераза (АСТ), аланінамінотрансфераза (АЛТ), гаммаглутамілтранспептидаза (ГГТП), лужна фосфатаза (ЛФ)) обміну та вміст гомоцистеїну в сироватці крові визначали методом твердофазного імуноферментного аналізу. Стан ліпідного обміну оцінювали за рівнем загального холестерину (ЗХС), холестерину ліпопротеїнів високої щільності (ХС ЛПВЩ), холестерину ліпопротеїнів низької щільності (ХС ЛПНЩ), холестерину ліпопротеїнів дуже низької щільності (ХС ЛПДНЩ) ензиматичним методом за допомогою біохімічного аналізатора Statfax 1904 plus і тест наборів фірми Bio Merieux (Франція). Для визначення рівня тригліцеридів (ТГ) використовували тестсистему Sentinel (Італія). Також проводили ультразвукове дослідження печінки.

Статистичний аналіз результатів дослідження здійснювали методами варіаційної статистики за допомогою програми Microsoft Excel з використанням багатовимірної кореляційної аналізу. Вивчали основні антропометричні та клінічні характеристики обстежених хворих. Антропометричним критерієм ожиріння був індекс маси тіла ($IMT = \text{маса тіла (кг)} / \text{зріст (м)}^2$).

Результати та обговорення. В результаті проведеного дослідження у 47 хворих на ЦД-2 було виявлено, що, крім характерних клінічних проявів цукрового діабету, спостерігався больовий синдром у правому підребер'ї у

21,2% пацієнтів. Диспепсичний симптомокомплекс (нудота, відчуття гіркоти у роті) виявлено у 18,5% хворих на ЦД-2. Астено-вегетативний синдром відзначався у 46,3% пацієнтів. При об'єктивному дослідженні невелике збільшення печінки на 2-3 см відмічено у 27,8% хворих на ЦД 2. Гепатомегалія у хворих на ЦД-2 пов'язана з НАЖХП і обумовлена інсулінорезистентністю, що веде до зменшення вмісту глікогенів печінки, що мобілізує жири з депо і призводить до надмірного вступу в печінку вільних жирних кислот, які ресинтезуються в тригліцериди, і при цьому порушується транспорт ліпідів з печінкових клітин. НАЖХП при ЦД-2 є прямим наслідком порушення вуглеводного і жирового обмінів. У хворих на ЦД-2 частота формування НАЖХП мала пряму кореляційну залежність від величини ІМТ ($r_s = 0,682$; $p < 0,001$). ІМТ у хворих на ЦД-2 склав $27,3 \pm 1,7$ кг / м², що достовірно вище, ніж у здорових осіб ($p < 0,01$). УЗД органів черевної порожнини проводилося всім хворим на ЦД-2. Порушення ехоархітекtonіки печінки у вигляді дифузного посилення ехосигналів спостерігалось у всіх пацієнтів з гепатомегалією.

При дослідженні біохімічних показників функціональних проб печінки у хворих на ЦД-2 було виявлено зниження білковосинтезуючої функції печінки. Зміст альбумінів було достовірно нижче у хворих на ЦД-2 ($45,7 \pm 2,9\%$), ніж в групі здорових осіб ($57,12 \pm 0,64\%$) ($p < 0,01$). Було виявлено підвищення глобулінів всіх фракцій у хворих на ЦД-2, але особливо g-глобулінів - $17,6 \pm 0,6$ г / л, при нормі - $12,1 \pm 1,2$ г / л ($p < 0,01$).

У всіх спостережуваних нами хворих на ЦД 2 з НАЖБП відзначалася виражена гіперхолестеринемія. Середній показник загального холестеролу у хворих на ЦД 2 склав $6,7 \pm 1,2$ ммоль / л при середніх показниках здорових осіб $5,1 \pm 0,6$ ммоль / л ($p < 0,01$), при цьому відзначалося підвищення рівня ЛПНЩ до $4,72 \pm 0,11$ ммоль / л при нормі у здорових осіб $3,17 \pm 0,56$ ммоль / л ($p < 0,05$) і зниження рівня ЛПВЩ до $0,84 \pm 0,09$ ммоль / л при нормі $1,2 \pm 0,8$ ммоль / л ($p < 0,05$). Також відзначалося підвищення рівня тригліцеридів до $2,78 \pm 0,29$ ммоль / л при нормі у здорових осіб - $1,76 \pm 0,49$ ммоль / л ($p < 0,05$).

Пігментний обмін печінки оцінювали за рівнем загального білірубину і

його компонентів в сироватці крові хворих. У хворих на ЦД-2 з НАЖХП підвищення рівня загального білірубіну зазначалося у окремих хворих, і в середньому по групі він склав $15,6 \pm 3,4$ мкмоль / л, що не мало достовірної різниці з групою здорових осіб - $12,8 \pm 0,7$ мкмоль / л ($p > 0,05$). Визначення ЛФ у хворих на ЦД -2 з НАЖХП виявило її збільшення до $134,8 \pm 27,9$ Од / л, що достовірно вище норми здорових осіб - $64,6 \pm 8,9$ Од / л ($p < 0,001$). При визначенні ГГТП зазначалося її збільшення до $98,4 \pm 8,51$ Од / л, що достовірно відрізнялося від показників ГГТП здорових осіб - $42,0 \pm 3,77$ Од / л ($p < 0,001$). При вивченні активності амінотрансфераз у хворих на ЦД-2 з НАЖБП встановлено помірне підвищення АлАТ до $0,7 \pm 0,11$ мкмоль / ч.мл, що достовірно вище, ніж в групі здорових осіб - $0,3 \pm 0,04$ мкмоль / ч.мл, ($p < 0,01$). За синтетичної функції гепатоцитів щодо синтезу вітаміну К-залежних факторів згортання крові судили за величиною протромбінового часу (ПТВ) і активованого часткового тромбoplastинового часу (АФЧ ТВ), які не виходили за нижню межу норми.

Висновок. Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що зміни показників білкового, ліпідного, пігментного і ферментативного обміну у хворих на ЦД-2 з НАЖХП вказує на різноманіття метаболічних порушень, які обумовлюють різні зміни в усіх органах і системах. Ураження печінки у хворих на ЦД-2 викликає порушення клітинного метаболізму і тісно з ним пов'язаних окисно-відновних процесів, які обумовлюють порушення мікроциркуляції і сприяють розвитку діабетичних ангіопатій, а також дистрофічні зміни в різних тканинах і органах. Складні метаболічні порушення і тісно з ними пов'язані ураження судин і органів при ЦД-2 багато в чому визначаються функціональним станом гепатобіліарної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Loomba R, Cortez-Pinto H. Exercise and improvement of NAFLD: Practical recommendations. J Hepatol. 2015;63(1):10- 2.
2. Perazzo H, Dufour JF. The therapeutic landscape of non-alcoholic

steatohepatitis. *Liver International*. 2017;37:634-47.

3. Sayiner M, Koenig A, Henry L, Younossi ZM. Epidemiology of nonalcoholic fatty liver disease and nonalcoholic steatohepatitis in the united states and the rest of the world. *Clin Liver Dis*. 2016;20(2):205-14. <https://doi.org/10.1016/j.cld.2015.10.001>.

4. Rau M. Non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD) / M. Rau, J. Weiss, A. Geier // *Dtsch. Med. Wochenschr.* – 2015. – Vol. 140 (14). – P. 1051–1055.

5. Relation of circulating liver transaminase concentrations to risk of new onset atrial fibrillation / M. F. Sinner, N. Wang, C. S. Fox [et al.] // *Am. J. Cardiol.* – 2013 – Vol. 111. – P. 219–224.

6. Risk of Cardiomyopathy and Cardiac Arrhythmias in Patients With Nonalcoholic Fatty Liver Disease / Q. M. Anstee, A. Mantovani, H. Tilg [et al.] // *Nat. Rev. Gastroenterol. Hepatol.* – 2018. – Vol. 15 (7). – P. 425–439.

БІОБЕЗПЕКА ВІД COVID-19 В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Михайличенко Борис Валентинович,
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри судової медицини та
медичного права,
Біляков Андрій Миколайович,
доктор медичних наук, професор
кафедри судової медицини та медичного
Національний медичний університет
імені О.Богомольця;
Личман Тамара Василівна,
ДУ «Головне бюро судово-медичної
експертизи МОЗ України, в.о. начальника,
м.Київ, Україна,

Вступ./Introduction. Судово-медичну експертизу проводять, передусім, для визначення причини смерті у випадках насильницької та ненасильницької смерті, тому одним із судово-медичних об'єктів являються трупи осіб, які мають травми або смерть яких настала раптово від захворювань. Починаючи із 2019 р., судово-медична експертиза виконує свої функції в умовах коронавірусної інфекції COVID-19. Зважаючи на це, судово-медичні розтини мають проводитись із дотриманням санітарних протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню цієї інфекції та унеможливлення захворювання на неї персоналу судово-медичних установ.

Мета./Aim. Розглянути особливості заходів із біобезпеки щодо коронавірусної інфекції COVID-19 під час проведення судово-медичної експертизи у танатологічному відділі бюро судово-медичної експертизи.

Матеріал і методи./Materials and methods. Матеріалом дослідження була нормативно-правова документація щодо проведення судово-медичного розтину в умовах існування небезпеки для здоров'я і життя людини та наукова профільна література.

Результати та обговорення./Results and discussion. Згідно статистики за

2020 р. під час спалаху та розповсюдження в Україні пандемії на коронавірусну інфекцію COVID-19 показник смертності було перевищено порівняно із 2019 р. Причому, зростання цього показника відбувалося саме восени та взимку під час реєстрації пікових кількостей захворювань населення на коронавірусну інфекцію. Ці дані підтверджують наявність зв'язку між зростанням показника смертності населення та пандемією і виникнення внаслідок цього так званої надлишкової смертності. Звісно, що основна кількість померлих осіб сталася у лікарнях, куди проводили госпіталізацію хворих. Однак, не можна виключити і настання смерті хворих вдома, після чого такі трупи для визначення причини смерті направляють на судово-медичну експертизу. Під час проведення судово-медичного розтину трупа судово-медичний експерт та допоміжний персонал безпосередньо знаходяться під впливом інфекційних агентів, оскільки контактують із тканинами тіла померлої особи, її рідинами. Тому дотримання санітарно-протиепідемічних заходів є нагальною вимогою часу.

Згідно Наказу Міністерства охорони здоров'я № 521 від 25.02.2020 р. перелік особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб було доповнено захворюванням на COVID-19, збудником якого є коронавірус SARS-CoV-2. ВООЗ було визнано виникнення надзвичайної ситуації у охороні здоров'я, яка має міжнародне значення, а в подальшому зростання захворюваності населення на коронавірусну інфекцію було визнано пандемією.

Загальновідомо, що особливо небезпечна інфекційна хвороба призводить до тяжких та (або) стійких розладів здоров'я хворих, характеризується швидким та масовим поширенням хвороби серед населення та обумовлює високий рівень смертності. Тому кожна держава має національні регламентуючі заходи та застереження, які спрямовані як на унеможливлення випадків виникнення особливо небезпечних інфекцій, так і їх поширення. Щоденна діяльність бюро судово-медичної експертизи полягає в проведенні розтинів трупів для виявлення причини смерті як у випадку насильницької, так і ненасильницької смерті від захворювань. Вірус збудника захворювання на COVID-19 під час

вірусемії циркулює в тілі людини, знаходиться в його рідинах та у внутрішніх органах, що обумовлює небезпеку для судово-медичного експерта під час розтину трупа померлої людини. За своїми біологічними властивостями коронавірус SARS-CoV-2 характеризується надзвичайною заразністю, а вірусні частинки можуть зберігатися на поверхнях та слугувати джерелом інфікування, як і повітряні аерозолі. Крім того, вірус залишається на інструментарії, який використовують під час розтину, на всіх поверхнях, з якими контактують біооб'єкти. Потоки повітря в секційній кімнаті можуть також стати контамінованими вірусними агентами. Зважаючи на це, проведення судово-медичної експертизи має здійснюватися із дотриманням відповідних протиепідемічних заходів із біобезпеки. Такі заходи мають стосуватися секційної кімнати, судово-медичного експерта, техніки проведення розтину та інструментарію.

ВООЗ було розроблено базові принципи попередження зараження на коронавірусну інфекцію, до яких відносять дотримання гігієни рук та дихальної гігієни, використання засобів індивідуального захисту, адекватну вентиляцію приміщень, обмеження контактів, унеможливлення розпилення аерозолів рідин з вірусною контамінацією, роботу із лабораторними зразками як із потенційно небезпечними, проведення дезинфекції поверхонь в медичних установах із використанням етилового спирту (70-90%), хлоромістких розчинів та перекису водню (більше 0,5%). Чинні «Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи» передбачають низку заходів у випадках гострозаразних та особливо небезпечних інфекцій. Зокрема, у бюро має існувати спеціальна зала для проведення таких розтинів, такі трупи мають зберігати окремо від інших трупів. Передбачено щотижневе ретельне прибирання секційної зали, а при виявленні у померлої особи гострозаразного захворювання після розтину необхідно проводити повне прибирання усіх приміщень моргу із залученням санепідстанції. Звісно, що такі заходи не відповідають сучасній ситуації і мають загальне спрямування. Тому МОЗ держави було видано наказ від 22.09.2020 № 2151 «Про затвердження Порядку

проведення судово-медичного розтину тіл осіб, померлих з підозрою на коронавірусну хворобу (COVID-19)». Передусім, важливим чинником попередження можливих випадків зараження на COVID-19 являється поінформованість персоналу бюро судово-медичної експертизи щодо шляхів можливого зараження і ризиків під час виконання своєї професійної діяльності та дотримання правил з біобезпеки, у зв'язку із цим значна увага приділяється наявності письмових правил із біобезпеки, підготовці персоналу щодо їх виконання та проведення відповідного інструктажу із його документальною реєстрацією.

Першим етапом в проведенні судово-медичної експертизи являється ознайомлення із документами, за якими труп було направлено слідчим до бюро судово-медичної експертизи. Перш за все, необхідно звертати увагу на наявність інформації у Постанові про призначення судово-медичної експертизи про можливість коронавірусної інфекції у померлої особи. Ці відомості мають бути отримані слідчим під час проведення огляду трупа на місці події і вони є вкрай важливими як для самої слідчої групи, яка проводила огляд місця події, так і для персоналу бюро судово-медичної експертизи. Це обумовлює необхідність співдружньої діяльності правоохоронних органів та бюро судово-медичної експертизи щодо акцентування уваги учасників огляду місця події на дотримання правил з біобезпеки та інформування бюро судово-медичної експертизи. Якщо ж такі відомості відсутні, то труп особи, яка померла раптово, необхідно розглядати як потенційно небезпечний.

Дотримання значної низки протиепідемічних заходів відбувається під час проведення судово-медичного розтину. Вхід до секційної кімнати обмежується виключно необхідною кількістю персоналу, а судово-медичний експерт та допоміжний персонал під час розтину одягнуті у рекомендовані засоби індивідуального захисту, до яких відносять одноразовий водостійкий ізоляційний халат із довгими рукавами та бахіли, шапочку одноразову, захисні окуляри або захисний щиток для захисту передньої та бічної поверхні обличчя, маску із фільтром N95 або одноразовий респіратор N95, які максимально

унеможливають вдихання повітряних аерозолів в секційній кімнаті, та подвійні хірургічні рукавички. Причому, має значення правильна техніка вдягання засобів індивідуального захисту, особливо окулярів та маски, між якими та обличчям не має бути будь-яких зазорів. Може бути також використаний костюм біозахисту. Зважаючи на наведене, бюро судово-медичної експертизи має проводити навчання свого персоналу правильному вдягання та використанню індивідуальних засобів дотримання біобезпеки.

Особливу увагу для виявлення коронавірусної інфекції під час розтину звертають на всі випадки наявності пневмонії та візуальні морфологічні її прояви. У разі виявлення ознак коронавірусної інфекції під час розтину або при виникненні підозри на можливість смерті від коронавірусної хвороби судово-медичний експерт заповнює «Екстрене повідомлення про інфекційне захворювання, харчове, гостре професійне отруєння, незвичайну реакцію на щеплення».

Після проведення розтину важливим чинником біобезпеки є унеможливлення перенесення контагіозного агенту із вірусом за межі секційної кімнати. Забезпечення цієї вимоги досягається наявністю окремої чистої кімнати, в якій знімають захисний одяг, збирають на утилізацію одноразові засоби індивідуального захисту, проводять обробку антисептиками окулярів, захисної маски, які використовують багаторазово. Причому, увага приділяється правильному порядку зняття засобів індивідуального захисту. Надалі після їх зняття миють руки милом та обробляють їх антисептиком з уникненням доторкань до обличчя. Танатологічний відділ веде щоденну реєстрацію судово-медичних експертів та допоміжного персоналу, які приймали участь у проведенні судово-медичного розтину та забезпечує контроль стану їх здоров'я. З метою раннього виявлення захворювання на коронавірусну інфекцію та носіїв коронавірусної інфекції, які здатні контамінувати оточуючих, персонал відділу та судово-медичні експерти мають проходити регулярні тестування на виявлення інфекційного агенту чи захворювання, що базується на термінах, які максимально враховують період заразності людини та початок захворювання.

Під час проведення судово-медичного розтину має значення унеможливлення виникнення аерозолів із рідин тіла та при використанні води. Весь інструментарій та поверхні секційного столу та самого приміщення становлять небезпеку у зв'язку із їх забрудненням і тому вони підлягають обробці дезінфікуючими засобами відповідно до регламенту та після кожного виявленого під час розтину випадку захворювання на коронавірусну інфекцію.

Доцільним також являється забір зразків із поверхонь секційної кімнати, особливо із секційного столу для проведення ПЦР-діагностики. Згідно досліджень коронавірус не витримує опромінення ультрафіолетом, але зберігає свою життєздатність при кімнатній температурі та вологості повітря менше 50 %. Зважаючи на це, секційну кімнату та приміщення знезаражують ультрафіолетовою лампою, функціонуванням витяжної вентиляції з дотриманням показників мікроклімату.

Останнім часом все більше надходить інформації щодо виявлення коронавірусу у стічних водах та необхідності їх моніторингу на його наявність. Європейська комісія закликала всі держави-члени ЄС застосовувати такий моніторинг для найранішнього виявлення початку масових захворювань населення на коронавірусну хворобу. Згідно наказу МОЗ у разі виявлення випадку смерті від коронавірусної хвороби «Каналізаційні зливи герметизуються». Дотримання такої вимоги є гіпотетичним, оскільки каналізаційна система танатологічного відділу не є відокремленою. Найбільш доцільним є регулярний моніторинг каналізаційних зразків у найближчому колекторі, до якого потрапляють стічні води із танатологічного відділу бюро судово-медичної експертизи.

Висновки./Conclusions. Таким чином, розширений комплекс заходів із біобезпеки у бюро судово-медичної експертизи щодо коронавірусної хвороби від COVID-19 спрямований на запобігання поширенню цієї інфекції та унеможливлення захворювання на неї персоналу судово-медичних установ під час виконання професійних функцій.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ОДОНТОТРОПНИХ ПЛОМБУВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В ЕНДОДОНТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Ратушний Руслан Ігорович
аспірант кафедри ортопедичної стоматології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна

Резюме. На сьогоднішній день карієс зубів є найпоширенішим захворюванням у різних вікових групах, що підтверджується поширеністю – 90 – 100% та різкою тенденцією росту його інтенсивності. Враховуючи такі високі показники даної патології, слід пам'ятати про те, що несвоєчасне її лікування призводить до таких ускладнень як пульпіт, періодонтит, екстракція зуба. Тому практично кожного дня лікар – стоматолог стикається з їх ліквідацією, використовуючи при цьому препарати, які містять мікро- та макроелементи – кальцій, фосфор, фтор, що сприяють регуляції обміну речовин у твердих тканинах зубів, є необхідними для нормального росту, розвитку, формування емалі та дентину, а також для їх відновлення та зміцнення.

Мета дослідження. Охарактеризувати властивості та механізм дії одонотропних пломбувальних матеріалів, які використовуються при лікуванні глибокого карієсу та його ускладнень.

Матеріали та методи. З метою реалізації поставленої мети дослідження був проведений пошук релевантних публікацій з використанням пошукової системи Google Scholar (<https://scholar.google.com.ua/>), баз даних Pubmed (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>) та ScienceDirect (<https://www.sciencedirect.com/>). В ході дослідження використано бібліосемантичний метод та структурно-логічний аналіз.

Дане дослідження є фрагментом НДР кафедри ортопедичної стоматології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування сучасних стоматологічних технологій та експертна оцінка лікування і профілактики основних стоматологічних захворювань»

(державний реєстраційний номер 0113U003611). Автор є безпосереднім виконавцем фрагментів наукових досліджень вищевказаної теми.

Результати досліджень. Вивчення біологічних характеристик тканин пульпи дозволило встановити її репаративні та пластичні властивості, на чому власне і ґрунтується патогенетична терапія пульпіту. Але слід пам'ятати про те, що успіх лікування та усунення запального процесу в пульпі залежать від стадії розвитку зуба, топографо-анатомічних особливостей корневих каналів, ступеня активності каріозного процесу, загальносоматичного стану організму, вірулентності мікроорганізмів каріозної порожнини, шляхів проникнення інфекції в пульпу, характеру перебігу, тривалості та форми запалення, а також стану періодонта.

При виборі пломбувального матеріалу необхідно враховувати стадію розвитку кореня, на якій знаходиться уражений зуб. До прикладу, достатній рівень функціональної активності пульпи в період стабілізації кореня тимчасового зуба дозволяє використовувати одонтотропні пасти з метою стимуляції дентиногенезу. Водночас використання таких засобів в період резорбції кореня тимчасового зуба є недоцільним.

У випадку діагностування гострого глибокого карієсу тимчасових зубів з ознаками гіперемії пульпи та гострого травматичного пульпіту, перевагу надають використанню паст на основі гідроксиду кальцію, цинк-евгенольним пастам або цементам, виготовленим на її основі, в залежності від того чи це пряме, чи непряме покриття пульпи. Наприклад, при гострому травматичному пульпіті здійснюють пряме покриття пульпи, при гострому глибокому карієсі – непряме покриття.

Окрім одонтотропної дії, матеріали на основі гідроксиду кальцію володіють і протизапальними властивостями в результаті нейтралізації кислого середовища. Лужна реакція середовища, яку викликає кальцію гідроксид, обмежена тільки поверхневими шарами тканини пульпи. Безпосередньо під пошкодженою поверхнею вже визначається зниження рівня рН, в результаті руйнування та розширення кровоносних судин вивільнюються і бікарбонати.

При цьому буферна система прикриває прилеглу тканину.

При безпосередньому контакті з пульпою зуба дані матеріали спричиняють поверхневу коагуляцію білка, в результаті чого відбувається стимуляція тканини пульпи, розташованої нижче, та утворення захисного бар'єру із вторинного дентину. Отже, висока концентрація гідроксильних іонів частково забезпечує і бактерицидну дію.

Безпосередній механізм дії одонтотропних матеріалів полягає в тому, що вони призводить до виникнення трьохшарового некрозу у прилеглих ділянках. За поверхневою зоною некрозу внаслідок стискання розміщена зона колікваційного некрозу, яку викликає хімічний вплив іонів гідроксиду. Тут відбувається виразна нейтралізація іонів ОН. Нижче вже через 1 год після покриття утворюється зона коагуляційного некрозу, внаслідок цього поверхневого некрозу припиняється кровотеча, одночасно виникає помірне запалення прилеглої вітальної тканини пульпи.

А вже майже через 12 годин розпочинається проникнення нейтрофільних клітин запалення, через 4 дні відбувається проліферація клітин пульпи, а через 7 днів з'являються фібробласти, які синтезують колаген на межі із зоною некрозу. Після цього волокна колагену мінералізуються, в результаті чого формується шар нерегулярно структурованої мінералізованої тканини.

Приблизно через 4 тижні після покриття з боку пульпи виявляють ряд клітин, які за своєю будовою та функціями аналогічні одонтобластам, а через 3 місяці вже утворюється бар'єр з ірегулярної мінералізованої твердої субстанції. З боку пульпи він оточений одонтобластами, які в свою чергу містять дентинні трубочки.

Не слід забувати про те, що негативний вплив на утворення місточка твердої субстанції та відновлення пошкодженої ділянки пульпи можуть справляти патогенна мікрофлора, а також подразнення, викликане пломбувальними матеріалами.

Окрім матеріалів на основі гідроксиду кальцію, виражену одонтотропну дію мають також цинк- евгенолова паста та цинк оксид – евгенольні цементы,

створені на її основі. В такому випадку лікування проводять у два відвідування. Перше завершується накладанням цинк – евгенолової пасти, яка твердіє в ротовій порожнині впродовж 6 – 8 годин. У другий візит частково видаляють верхній шар поставленої пломби, залишаючи її тільки на дні каріозної порожнини. Після чого ставлять ізолюючу прокладку із фосфат-цементу та постійну пломбу з вибраного пломбувального матеріалу. Окрім того, цинк – евгенольний цемент можна використовувати як лікувальну прокладку при наявності гострого глибокого карієсу, але варто пам'ятати про несумісність евгенолу з композиційними матеріалами.

Висновок. Стоматологічні пломбувальні матеріали, які володіють одонтотропними властивостями, дають позитивні результати при лікуванні гострого глибокого карієсу та його ускладненнях, оскільки вони знімають запальні явища в уражених тканинах, стимулюють роботу одонтобластів, регенерують тканини пульпи. Але для того, щоб отримати бажаний результат, необхідно врахувати стадію розвитку кореня, на якій перебуває уражений зуб, стоматологічний статус, загальносоматичний стан організму та тривалість періоду, з якого почалися запальні явища в тканинах пульпи, з метою доцільності використання біологічного методу лікування. Не слід забувати про те, що ефективність впливу одонтотропних матеріалів на регенерацію пульпи залежить від герметичності тимчасової пломби, яка повністю ізолює порожнину зуба від потрапляння слини та ротової рідини, а також від адекватно проведеної механічної та антисептичної обробки кореневих каналів, згідно з дотриманням стандартизованих протоколів лікування.

УДК 378.147.093.5:611

**ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ
АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Хмара Тетяна Володимирівна,

професор

Лопушняк Леся Ярославівна,

асистент

Дмитренко Роман Романович,

доцент

Гончаренко Валентина Анатоліївна,

асистент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Резюме. Серед низки завдань, які стоять перед вищими навчальними закладами, основним є підвищення якості підготовки медичних фахівців та використання сучасних інформаційних технологій під час проведення занять. Сучасні умови диктують суворі вимоги щодо підготовки кваліфікованих фахівців, які матимуть високий освітньо-науковий та культурний рівні, та передбачають як засвоєння нагромадженого людською цивілізацією досвіду, так і формування професійних якостей та компетентностей. Наразі, в умовах пандемії у світі та активного впровадження дистанційної форми навчання студентів, актуального і пріоритетного значення набуває перегляд методологічних підходів щодо викладання студентам дисципліни «анатомія людини» та вдосконалення форм педагогічної майстерності.

Ключові слова: форми навчання, анатомія, студент, медицина.

Анатомія людини – це перша наука у вищому медичному навчальному закладі, яка відкриває завісу майбутньої лікарської діяльності і закладає основи спеціальних знань. Без глибокого оволодіння значним анатомічним матеріалом, розуміння будови і розвитку організму людини не може обійтися лікар будь-

якої спеціальності.

Навряд чи знайдеться кращий тест на професійну придатність, ніж зали або кімнати анатомічного музею. Адже це не тільки форма одягу медика (білий халат і шапочка), – це спосіб життя. Хочеться відзначити, що не відразу всі студенти-медики 1 курсу готові прийняти всі особливості своєї майбутньої професії. У підготовці студентів-першокурсників викладачами дисципліни «анатомія людини» використовується поетапний рівень навчання з поступовим ускладненням отримуваної інформації. Під час навчання студенти поетапно отримують знання щодо структурної організації тіла людини, поступово збільшуючи обсяг наданої інформації: кісткова система, артросиндесмологія, міологія, спланхнологія, неврологія, ангиологія тощо. Важливою місією анатомічного музею можна вважати те, що він дозволяє студентам відновлювати в пам'яті впродовж перших трьох семестрів навчання в медичному університеті всі необхідні відомості.

Тільки вивчивши будову скелета, студенти отримують доступ до трупного матеріалу. Необхідно зауважити, що з підручників та атласів можна зрозуміти лише загальну структурну організацію будови тіла людини, але вивчити анатомію можна тільки на трупному матеріалі. Проте, за останні роки виникли певні складнощі з придбанням трупного матеріалу, що спричинює зниження рівня анатомічних знань у викладачів-початківців, а також студентів, що, у свою чергу, негативно відбивається на загальному рівні підготовки фахівця-медика.

Незаперечним є той факт, що адекватне засвоєння анатомічного матеріалу ґрунтується головним чином на зоровому сприйнятті. Чим частіше повторюється враження, тим міцніша картина предмета в пам'яті. Досить важко збагнути будову і топографію органів і структур, якщо не мати чіткої уяви про особливості їхніх просторово-часових перетворень, статево-вікову та індивідуальну анатомічну мінливість впродовж онтогенезу людини.

У практичній діяльності лікар орієнтується на симптоми чи синдроми, які допомагають йому відрізнити патологічні процеси від норми. Впродовж

останнього десятиліття широко застосовуються методи прижиттєвої візуалізації органів і структур, зокрема комп'ютерна і магнітно-резонансна томографії. Для розуміння та вірного тлумачення отриманих результатів КТ-дослідження необхідні глибокі знання особливостей будови і топографо-анатомічних взаємовідношень органів і структур різних систем за умов норми. Використання сучасних інформаційних технологій, а саме тривимірного комп'ютерного реконструювання, дозволяє отримувати нові відомості про об'єкт дослідження, здійснювати моделювання анатомічних об'єктів зі збереженням їхніх розмірів і форми, проводити комп'ютерну діагностику в 3-D режимі і накопичувати інформацію про біорозмаїття. Водночас, знання можливостей комп'ютерної томографії і вміння розпізнавати артефакти надає можливість уникнути багатьох помилок та збільшити обґрунтованість і точність заключення.

Наразі в умовах пандемії у світі та активного впровадження дистанційної форми навчання студентів актуального і пріоритетного значення набуває перегляд методологічних підходів щодо викладання студентам дисципліни «анатомія людини» та вдосконалення педагогічної майстерності. У сучасних умовах підготовки лікарів у відповідності до вимог освітнього стандарту вищої професійної освіти, моделювання їхньої професійної активності та дистанційного навчально-педагогічного процесу особливого значення при викладанні студентам типової і варіантної анатомії людини набуває використання 3-D реконструкційних моделей.

У теперішній час для отримання глибоких знань щодо типової і варіантної анатомії органів і структур різних систем людини не доцільно розділяти науку на академічну, університетську, відомчу, тому що це негативно відбивається на її результатах. Для розвитку освіти і науки важливим є створення міжвузівської інтеграції, зокрема серед анатомів. Вищі навчальні заклади, у яких зосереджений значний науково-педагогічний потенціал, повинні стати центрами науково-дослідної роботи, активними розповсюджувачами нових наукових даних, які мають важливе значення для

суспільства та країни. На жаль, обмежений бюджет, який виділяється на вищу школу, не сприяє повноцінному розгортанню наукових досліджень.

Наприкінці хочеться навести, актуальні дотепер, слова М.І Пирогова: «В науці криється такий морально-виховний елемент, який ніколи не пропаде, які б не були її представники. Наука бере своє, і, діючи на розум, діє і на винесені із школи тільки одну прихильність до науки, ледве пізнавши її зачатки». М.І. Пирогов вважав, що істинний прогрес в науці може бути забезпечений лише свободою наукового дослідження та свободою навчання. Не можна заощаджувати на освіті та науці. Таке заощадження гірше повного руйнування, гаяння часу в допомозі вищій школі можуть спричинити серйозні кризи в майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Свердан М.М., Свердан М.Р. Основи наукових досліджень: Підручник. – 2-е вид., випр. і доп. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – 504 с.

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ У ДІВЧАТ**

**Цуканова Зоя Адамівна,
Коростиленко Людмила Петрівна,
Козіна Наталія Миколаївна,
Німчин Тамара Олександрівна**

**Викладачі
Комунального закладу освіти
«Полтавський базовий медичний фаховий коледж»
Полтавської обласної ради
М. Полтава, Україна**

Вступ. /Introduction. Сучасна гінекологічна наука наголосила на тому, що розробка та впровадження стратегії ведення жінки від її внутрішньоутробного розвитку до старості та забезпечення якості життя в пубертатний, репродуктивний і менопаузальний періоди є ключовою метою системи та окремих закладів охорони репродуктивного здоров'я. У підлітковому періоді жінки існують дві проблеми, які з кожним днем поглиблюються: інфекції, що передаються статевим шляхом, та порушення статевого дозрівання.

Актуальність теми. Раніше показник менструальної крововтрати >80 мл вважався порогом для діагностики тяжких менструальних кровотеч. Згідно з Клінічними рекомендаціями FIGO та національного інституту охорони здоров'я і вдосконалення медичної допомоги Великобританії (National Institute for Health and Care Excellence – NICE) від 2018р., вибір тактики пацієнтки визначається не результатом вимірювання крововтрати, а її самопочуттям: дистрес, зниження працездатності, сексуальної активності та якості життя в цілому.

Мета./Aim. Дослідження деяких репродуктивних функцій залежно від маси тіла (взначення індексу маси тіла за Кетле) та від фізичної активності у дівчат у віці від 15 до 18 років (до періоду статевого дозрівання).

Обґрунтування заходів щодо покращення або усунення виявлених проблем.

Об'єктом дослідження є група дівчат (105 ч.) від 15 до 18 років, які навчаються у Полтавському базовому медичному фаховому коледжі та група дівчат, що навчаються у інших навчальних закладах міста Полтави і займаються любительським спортом (14 ч.) (за даними Полтавського обласного фізкультурного диспансеру).

Завдання:

1. Визначити індекс маси тіла за Кетле у обстежуваних.
2. Визначити залежність від маси тіла та фізичної активності обстежуваних ряду репродуктивних показників:

- вік менархе;
- оцінка менструальної кровотечі;
- наявність порушень ритму менструації;
- наявність альгодисменореї,

Матеріали і методи./Materials and methods.: бібліографічний, семантичний, статистичний.

Результати та обговорення./Results and discussion. В наведеній діаграмі видно, що кількість студенток коледжу (ПБМФК) з надлишковою масою тіла складає 20%, що відповідає загальносвітовій тенденції. За даними літератури цей показник у розвинених країнах світу сягає до 25%. В Україні ця цифра понад 5%. В групі спортсменок цей показний складає лише 7%. Навпаки,

переважає показник дівчат з Дефіцитом маси тіла більш як у два рази (35,7% проти 17,1%).

2. Середній вік менархе в обох досліджуваних групах без суттєвих розбіжностей і відповідає середньостатистичному. За даними заключення Комітету з охорони здоров'я підлітків Американської колеції акушерів та гінекологів (грудень 2015 року) середній вік менархе (як у всьому світі, так і серед населення США) залишається відносно стабільним – від 12 до 13 років для населення розвинених країн з повноцінним харчуванням (медіанний вік – 12,43 року).

3. За суб'єктивною оцінкою менструальної кровотечі самими досліджуваними, виявлено, що у групі спортсменок виявлено перевищення скудної менструальної кровотечі (14,2%) порівняно з її показником у групі досліджуваних з коледжу (4,8%), що можна пояснити перевагою у групі спортсменок дівчат з дефіцитом маси тіла.

За даними літератури у жінок з Дефіцитом Маса Тіла спостерігаються

порушення менструального циклу. Для них, порівняно з жінками з Нормальною Масою Тіла, характерними є пізній вік менархе, опсо; оліго; та гіпоменорея, болісні та нерегулярні менструації.

В той же час суттєве перевищення рясної менструальної кровотечі виявлено в групі з Надл.МТ (42,9%) порівняно з 10,6% у групі з Нормальною МТ. Рясної менструальної кровотечі у групі з дефіцитом маси тіла не виявлено.

4. При оцінюванні порушення ритму менструації виявлено, що тривалі затримки менструації переважають у групі спортсменок (21,4% проти 16,2%); зареєстрована в дослідженнях частота аменореї та тривалих затримок менструації вища у спортсменок – учасниць змагань, аніж у звичайних аматорок активного бігу. Одна з учасниць дослідження повідомляла про випадки аменореї на тривалих спортивних зборах. Імовірний гормональний шлях, через який фізична активність стимулює менструальні зміни, – пригнічення гонадотропін-релізінг-гормону (GnRH) і дія гонадотропіну.

Гормональні зміни відбивають фізіологічну реакцію на стрес, (бо змагання можна розцінювати як стрес) вони можуть відповідно позначатися й

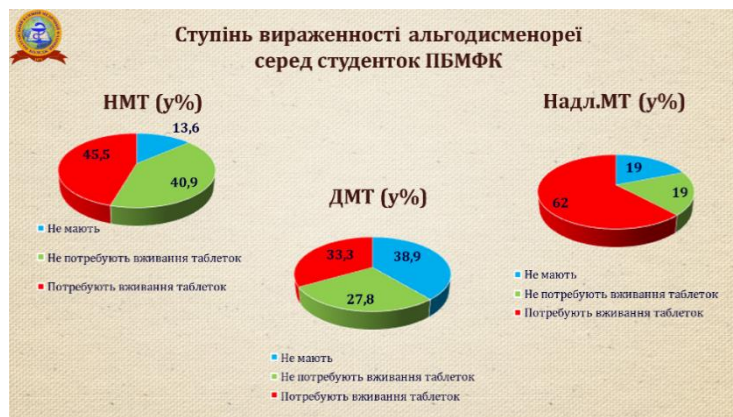
на менструальній функції.

Водночас, у групі студенток коледжу (ПБМФК) тривалі затримки менструації мають відчутну перевагу у групі з Надлишковою МТ (33,7% проти 9,1% з Норм.МасоюТіла).

Дослідники з Мічиганського університету вважають, що психологічне напруження впливає на менструацію, дослідження взаємозв'язку стресу й менструальної функції передбачають вивчення переважно значних змін, якою є покидання дівчатами рідної домівки; показали, що відокремлені від дому й сім'ї більш схильні до аменореї.

5. Не виявлено альгодисменореї у 19% студенток ПБМФК проти 35,7% серед спортсменок. Показник тяжкого перебігу альгодисменореї, що знижує працездатність і потребує прийому декількох таблеток на день суттєво не відрізняється. При розгляданні в групі студенток коледжу (ПБМФК) за Індексом МасаТіла відзначається значне переважання альгодисменореї з втратою працездатності у групі з надлишковою масою тіла (62% проти 33,3% з дефіцитом маси тіла і 45,5% з нормальною масою тіла).

Висновки/ Conclusions.

1. У групі спортсменок відсоток дівчат з надлишковою масою тіла майже у три рази нижчий. У дівчат з надлишковою масою тіла виявлено перевищення таких репродуктивних показників, як рясна менструальна кровотеча, тривалі затримки менструації, переважання альгодисменореї з втратою працездатності. У зв'язку з цим необхідно посилити санітарно-освітню роботу щодо принципів здорового раціонального харчування серед студентів молодших курсів.

2. Необхідно залучати студенток до регулярних занять в спортивних секціях, секціях з туризму, плавання в басейні, танців тощо. У Полтавському базовому медичному фаховому коледжі для цього створені умови: функціонують два тренажерні зали, фітнес-гурток «Створи себе сама», тренажерний зал у студентському гуртожитку, працюють спортивні секції під керівництвом викладачів фізичного виховання.

3. Враховуючи результати досліджень, які показали, що дівчата відокремлені від дому й сім'ї більш схильні до аменореї (та інших порушень менструального циклу), необхідно консолідувати зусилля кураторам груп, психологу коледжу та батькам студенток до створення комфортних умов для проживання, навчання, занять спортом або іншими видами активної позааудиторної діяльності (заняття танцями, плаванням, фітнесом тощо).

4. Проведене дослідження має практичний результат, який використовується на заняттях з предмету репродуктивне здоров'я та планування сім'ї, гінекології та фізичного виховання.

5. Формувати у молоді засади здорового способу життя, що визначають гармонійний розвиток та репродуктивний потенціал.

ВПЛИВ РІЗНИХ МЕТОДІВ ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ НА ПЕРЕБІГ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ

Шокера Лілія Євгенівна

студентка 5 курсу

Волкова Юлія Вікторівна

д.м.н., професор

Лантухова Наталія Дмитрівна

к.м.н., доцент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Майже всі препарати загальної анестезії пригнічують діяльність ЦНС та можуть призвести до когнітивних дисфункцій різного ступеня вираженості. Найбільш уразливими є короткострокова пам'ять, швидкість психомоторних реакцій, увага. Для дітей пошкодження психіки хоча б на одну добу може призвести до відставання в навчанні, особистому та соціальному розвитку.

Мета роботи. Прослідкувати взаємозв'язок між видом загальної анестезії та частотою розвитку післяопераційних когнітивних дисфункцій у дітей.

Матеріали та методи. Ми дослідили 30 дітей у віці 10-14 років, яким була виконана операція корекції міхурово-сечовідного рефлюксу тривалістю 40 ± 8 хвилин. Пацієнтів розподілили на 3 групи: I група (7 хлопців та 5 дівчат), загальна анестезія: севоран та фентаніл; II група (6 хлопців та 7 дівчат), загальна анестезія: пропофол та фентаніл; III група (5 хлопців та 7 дівчат), загальна анестезія: фентаніл та кетамін в субнаркоотичних дозах (0,25 мг/кг). Для оцінки ступеня вираженості післяопераційної когнітивної дисфункції нами була обрана шкала Mini-Mental State Examination (MMSE/коротка шкала оцінки психічного статусу), що складається з 30 питань та завдяки якій можна оцінити стан когнітивних функцій, тест на запам'ятовування 10 слів для перевірки стану короткострокової пам'яті та тест малювання годинника. Скринінг проводився в 3 етапи: перед операцією до премедикації, через 4 години та через добу після

операції.

Результати та обговорення. В 1-й групі пацієнтів на другому етапі дослідження були виявлені складнощі при виконанні теста MMSE (питання на уважність, копіювання) та теста на запам'ятовування 10 слів (поява нових слів), що свідчить про загальмованість свідомості та зниження короткострокової пам'яті.

У 2-й групі при виконанні теста MMSE, теста на запам'ятовування 10 слів та теста на малювання годинника на всіх етапах дослідження виявлені мінімальні порушення когнітивних функцій. В пацієнтів 3-ї групи на другому та третьому етапах дослідження при виконанні теста MMSE були складнощі із копіюванням та увагою, значні складнощі із проходженням тесту малювання годинника та запам'ятовування 10 слів, що свідчить про порушення короткострокової пам'яті, загальмованість свідомості. В 1-й та 2-й групах при проходженні теста MMSE порушення мали тимчасовий характер та відновлення функції до початкового рівня відбулося вже на 3-му етапі, а в третій групі порушення зберігалися і на 3-му етапі дослідження.

Висновок. Мінімальних змін з боку короткострокової пам'яті, свідомості, уваги можна досягнути, якщо застосовувати комбінацію пропофола з фентанілом. Використання сеvorану з фентанілом за результатами дослідження порушує короткострокову пам'ять та загальмовує свідомість. Застосування кетаміну в субнаркотичних дозах сприяло значному розладу уваги та порушенню пам'яті.

TECHNICAL SCIENCES

UDC 531:535

OPTIMUM OPERATING MODE OF CdZnTe-SENSORS IN THE GAMMA RADIATION DOSIMETER

Banzak Hennadii Vyacheslavovich,

Ph.D. in Technical Sciences,

Associate Professor

Bansak Oksana Viktorovna,

D.Sc. in Engineering, Professor

State university of intelligent
technologies and communications

Odessa, Ukraine

Annotation. The level of development and application of radiation technologies is largely determined by the state of nuclear instrumentation. In a relatively short period of time, this industry went through several stages of development, and each of them was marked by the emergence of various devices that register and measure the parameters of ionizing radiation: gas-discharge counters, scintillators, semiconductor detectors, and others. Their appearance and further widespread use was provided in the past by works from Crookes, Rutherford, Geiger and Müller to the works of A.B.Dmitriev, S.N. Perelman, V.G. Tchaikovsky, and V.G. Baranov, which are closer to us in time Golbek G.R., Nemirovsky B.V., Yakubovich A.L. and many others. The basis for the progress of nuclear instrumentation was the simultaneous development of two areas-nuclear physics research and electronics. However, both directions at that time developed independently, without proper mutual connection.

The advent of modern semiconductor sensors for the first time linked nuclear instrumentation and electronics into a single complex - a semiconductor detector. It

combines semiconductor primary converter of ionizing radiation (sensor), secondary converter of information from the sensor (electronics) and software for processing this information, interconnected in terms of the problem being solved and parameters.

Aim. Development of modern detecting units designed to monitor the state of protective barriers by measuring the dose rate of gamma radiation in the air, as part of nuclear power plant radiation monitoring systems.

Materials and methods. Typically, solid-state ionizing radiation detectors can be presented in the form of a current generator. But in this case it is necessary to distinguish between the current and pulse modes of detector. In the current mode, a relationship is established between the strength of direct current flowing through the sensitive volume of detector under the action of radiation and absorbed dose rate.

In pulse mode, two options should be distinguished. In the first, a connection is established between the charge carried by single current pulses per unit of time and absorbed dose rate. In the second mode, a relationship is established between the repetition rate of current pulses per unit time and the absorbed dose rate. This variant is also typical for the operation of gas-discharge detectors, which are voltage generators, not current generators [1,2].

Results and discussion. Let us recalculate the signal specified from the operating conditions at input of preamplifier, corresponding to the noise, into the equivalent dose rate. Let us compare this result with the detector sensitivity for a typical sensor size. In this case, we will use the ratios of dosimetric quantities given below [3,4].

The absorbed dose is the ratio of average energy (dW) transferred by radiation to a substance in an elementary volume to the mass of a substance in this volume (dm):

$$D = \frac{dW}{dm}, \text{ Gr.} \quad (1)$$

The absorbed dose rate is the ratio of dose increment over the time interval dt to this time interval:

$$P = \dot{D} = \frac{dD}{dt}, \text{ Gr/s.} \quad (2)$$

The energy flux density of ionizing radiation or radiation intensity is the ratio of total energy (dE) transferred per unit time (dt) by radiation that has fallen into the volume of an elementary sphere to the cross-sectional area of this sphere (dS):

$$I = \frac{dNdE}{dSdt} = \varphi dE, \text{ MeV}/(\text{m}^2 \cdot \text{s}). \quad (3)$$

where $\varphi = \frac{dN}{dS \cdot dt}$ – is the flux density of ionizing particles; dN – is the number of radiation particles.

The relationship between the energy flux density (E_γ) of monoenergetic photons and the flux density has the form:

$$I = \varphi E_\gamma = \frac{A}{4\pi r^2} E_\gamma, \text{ MeV}/(\text{m}^2 \cdot \text{s}). \quad (4)$$

The relationship between dose rate and the energy flux density is as follows:

$$D = I \mu_{em}, \text{ sm}^2/\text{g}, \quad (5)$$

where μ_{em} – is the mass absorption coefficient of photon energy in matter.

Thus, it can be seen from the calculations that turning on sensor in the mode of operation of pulsed proportional ionization chamber makes it possible to increase the sensitivity by $\sim(2,55 \dots 2,8) \cdot 10^5$ times, all other things being equal and the characteristics of crystals.

Conclusions. On the basis of developed model, an ionizing radiation detector for dosimetry was created. Its fundamental difference from known devices is the use of CdZnTe crystals as a primary gamma-ray converter (sensor). The advantages of such a solution, proven by previous studies, made it possible to create a detector that has:

- high resolution, no more than 40 keV;
- wider dynamic range of values recorded radiation dose rate - from background to emergency operating modes of the reactor;
- lower value of the energy equivalent of noise.

REFERENCTS:

1. Вавилов В.С. Действие излучений на полупроводники / В.С. Вавилов, Н.П. Кекелидзе, Л.С. Смирнов. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
2. Ленков С.В. Физико-технические основы радиационной технологии полупроводников / С.В. Ленков, В.А. Мокрицкий, Д.А. Перегудов, Г.Т. Тариелашвили. - Монография. – Одесса: Астропринт, 2002. – 297 с.
3. Гаркавенко А.С. Радиационная модификация физических свойств широкозонных полупроводников и создание на их основе лазеров большой мощности / Львов: ЗУКЦ, 2012. – 258 с.
4. Банзак О.В. Полупроводниковые детекторы нового поколения для радиационного контроля и дозиметрии ионизирующих излучений / О.В. Банзак, О.В. Маслов, В.А. Мокрицкий: Под ред. В.А. Мокрицкого, О.В. Маслова. – Монография. – Одесса, 2013. – Изд-во «ВМВ». – 220 с.

ВСТАНОВЛЕННЯ ТЕРМІНУ ЗБЕРІГАННЯ СУШЕНИХ КУЛЬТИВОВАНИХ ГРИБІВ

Бурлака Тетяна Василівна,

к.т.н., ст. викладач

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація: Встановлено термін зберігання культивованих грибів глива звичайна та досліджено вплив виду пакувального матеріалу на його подовження визначали зміни показників кількості загального білка при температурі (18 ± 2) °С. Використовували такі пакувальні матеріали: паперове пакування, целофане пакування, поліетиленове пакування

Ключові слова: сушіння, культивованні гриби, пакування, зберігання, білок.

Вступ. Державна політика в сфері здорового харчування населення України спрямована на забезпечення екологічної безпеки та якості харчових продуктів. Останнім часом рівень харчування населення не відповідає необхідним нормам, а також спостерігаються негативні тенденції щодо структури раціону.

На сьогоднішній день значна частина сировини, яка використовується для виробництва харчових продуктів, переобтяжена засвоюваними вуглеводами, і тому ці продукти мають низьку біологічну цінність, малий вміст вітамінів і підвищену калорійність [1]. Внаслідок цього зростає роль продуктів багатих на біологічно активні речовини, зокрема до яких відносяться культивовані гриби. Оскільки внутрішнє виробництво культивованих грибів протягом наступних 5–10 років може скоротити споживання м'ясної та рибної продукції на 40–50 % [2]

Матеріали та методи. Матеріали для огляду – публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, патенти та результати власних експериментальних

досліджень із розроблення ефективних способів екстрагування рослинної сировини.

Результати та обговорення. Товарні особливості грибів насамперед характеризуються органолептичними й фізичними властивостями, однією з яких є харчова цінність.

В експериментах була прийнята наступна експозиція зберігання: температура (18 ± 3) °C і відносна вологість повітря середовища 60...75% протягом 12 міс. у картонному, поліетиленовому та вакуумному пакуванні. Першим етапом досліджень було визначення зміни органолептичних показників під час зберігання протягом року. Результати досліджень представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Органолептична оцінка якості під час зберігання при температурі 18 °C

Показник	Термін зберігання	Вид пакування		
		паперове пакування	целофане пакування	поліетиленове пакування
Зовнішній вигляд	0	Однорідний порошок без сторонніх домішок і грудочок		
	6			
	12			
Запах	0	Приємний аромат сушених грибів	Приємний аромат сушених грибів	
	6	З'являється неприємний запах		
	12			
Смак	0	Сушені продукти мають приємний, притаманний грибам смак, без стороннього присмаку	Сушені продукти мають приємний, притаманний грибам смак, без стороннього присмаку	
	6	Сушені продукти втрачають виражений запах, відчувається ледь помітний сторонній присмак		
	12			
Колір	0	Властивий, жовтий з сірим відтінком		
	6			
	12			
Консистенція	0	Крихка, розсипчаста	Крихка, розсипчаста	
	6			
	12	Спостерігається втрата крихкості сушених продуктів		

Аналіз одержаних даних показує, що консистенція, зовнішній вигляд і колір напівфабрикату не змінюється протягом усього терміну зберігання. Зміни

інтенсивності та вираженості запаху та смаку напівфабрикату з'являються через 12 місяців зберігання, що пояснюється окисленням жирів. У цілому, можна констатувати, що в процесі зберігання напівфабрикату при температурі 18 °С органолептичні показники якості залишилися на рівні початкового зразка.

Другим етапом роботи було експериментальне дослідження загального вмісту білка в сушених культивованих грибах глива звичайна під час зберігання протягом року *рис.1 – рис. 4*.

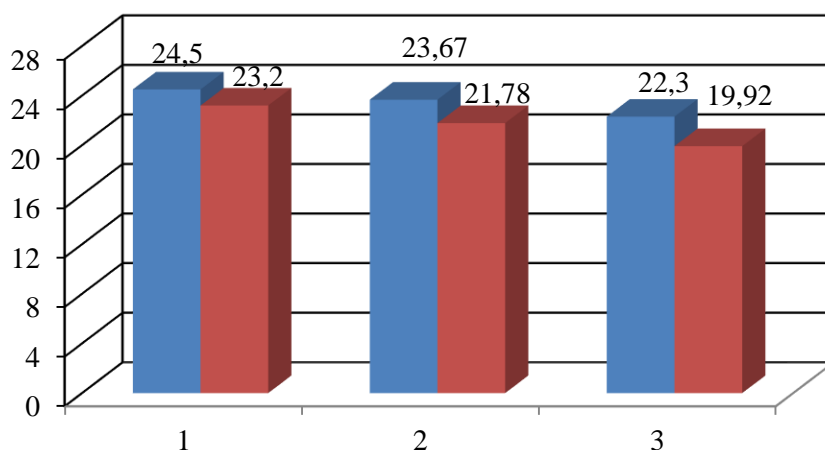

Рис.1. Зміна вмісту загального білка протягом року в висунеших культивованих грибах за температури 40 °С при різних способах сушіння: 1 – конвективно-терморадіаційним; 2 – терморадіаційним; 3 – конвективним.

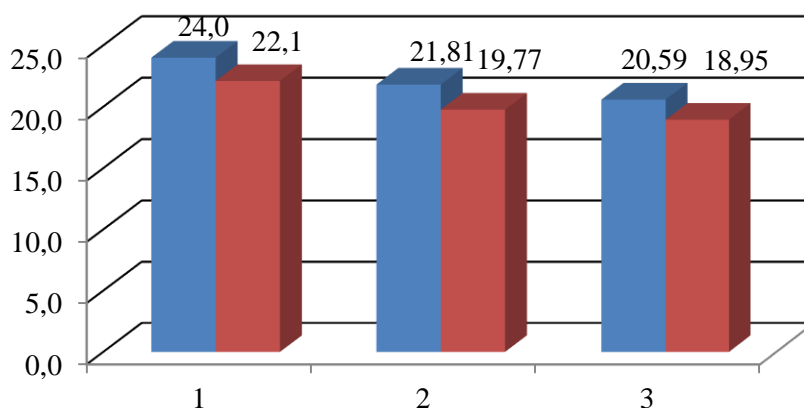

Рис.2. Зміна вмісту загального білка протягом року в висунеших культивованих грибах за температури 50 °С при різних способах сушіння: 1 – конвективно-терморадіаційним; 2 – терморадіаційним; 3 – конвективним.

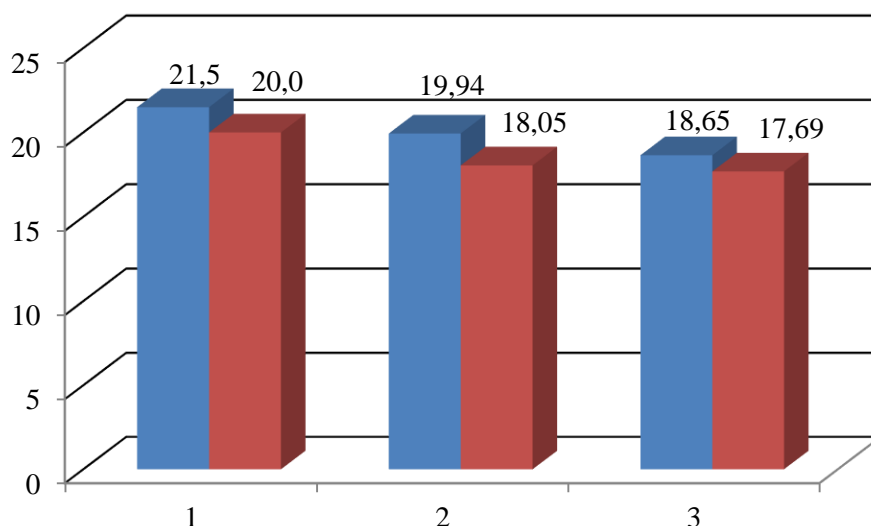

Рис.3. Зміна вмісту загального білка протягом року в висунеших культивованих грибах за температури 60 °С при різних способах сушіння: 1 – конвективно-терморадіаційним; 2 – терморадіаційним; 3 – конвективним.

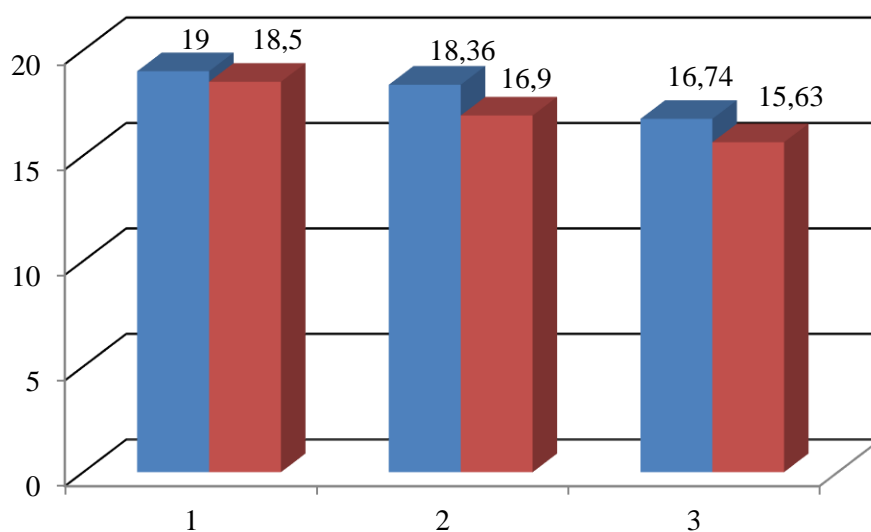

Рис.4. Зміна вмісту загального білка протягом року в висунеших культивованих грибах за температури 70 °С при різних способах сушіння: 1 – конвективно-терморадіаційним; 2 – терморадіаційним; 3 – конвективним.

Висновок. Внаслідок дослідження виявлено, що при температурі сушіння 70 °С вміст загального білка в висушених культивованих грибах зменшуються

протягом року на 2,6% при конвективно-терморадіаційному способі, на 6,63 % при терморадіаційному способі і на 7,95% при конвективному способі сушіння. В той час коли при 40 °С вміст загального білка в висушених культивованих грибі зменшуються протягом року на 5,3 % при конвективно-терморадіаційному способі, на 7,98 % при терморадіаційному способі і на 10,6 % при конвективному способі сушіння.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковбаса, В.М., Зінченко, І.М., Терлецька, В.А., Янюк, Т.І., Фалендиш, Н.О., Сергєєв, А.Д., 2010. Дослідження процесу сушіння їстівних грибів. *Вісник Сумського національного аграрного університету*, № 6/2 (21), с.56-59.
2. Нестеренко Н., 2011. Виробництво і споживання культивованих грибів в Україні. *Товари і ринки*, № 2, с. 61-68.

МОДЕЛІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У РЕГІОНАХ

Круцько Роман Володимирович

студент

Ліхоузова Тетяна Анатоліївна

к.т.н., доцент

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

Анотація. Розглянуто моделі, що можна використовувати для аналізу демографічної ситуації у країнах. Досліджено три різновиди моделей, побудованих за даними "Health Nutrition and Population Statistics" сайту "The World Bank" за 2001 – 2019 роки, окреслено їх сфери використання.

Ключові слова: моделі розвитку, кластеризація, демографічний аналіз.

Вступ. Демографія вивчає такі емпіричні дані про населення, як: кількість, статеві-вікова структура, приріст (скорочення) населення та фізичне переміщення населення (міграція). До задач демографії належать: аналіз статистичних даних, а основною метою є виведення закономірностей та законів розвитку людства.

Мета роботи. Запропонувати моделі для аналізу демографічної ситуації, які дозволять згрупувати країни із схожими стратегіями розвитку та обрати найбільш ефективні стратегії. Об'єктом дослідження є моделі кластеризації.

Матеріали та методи. Для роботи використано набір даних "Health Nutrition and Population Statistics" сайту "The World Bank" [1]. Обравши критерій річного приросту популяції в процентах до популяції і поточних витрат на охорону здоров'я в процентному співвідношенні до ВВП в таких групах країн як Європейський Союз, Східна Азія та Океанія, Середній Схід та Північна Африка і Південна Азія, можна побачити ситуацію, що при

найбільшій витраті коштів у ЄС, Східній Азії та Океанії, приріст населення залишається на доволі низькому рівні (рис. 1). Загалом тренд є таким: чим менше країна витрачає коштів на здоров'я власних громадян, тим більшим є річний приріст населення. Безумовно на ці демографічні дані впливає багато факторів, проте в контексті даного дослідження можна побачити саме таку ситуацію.

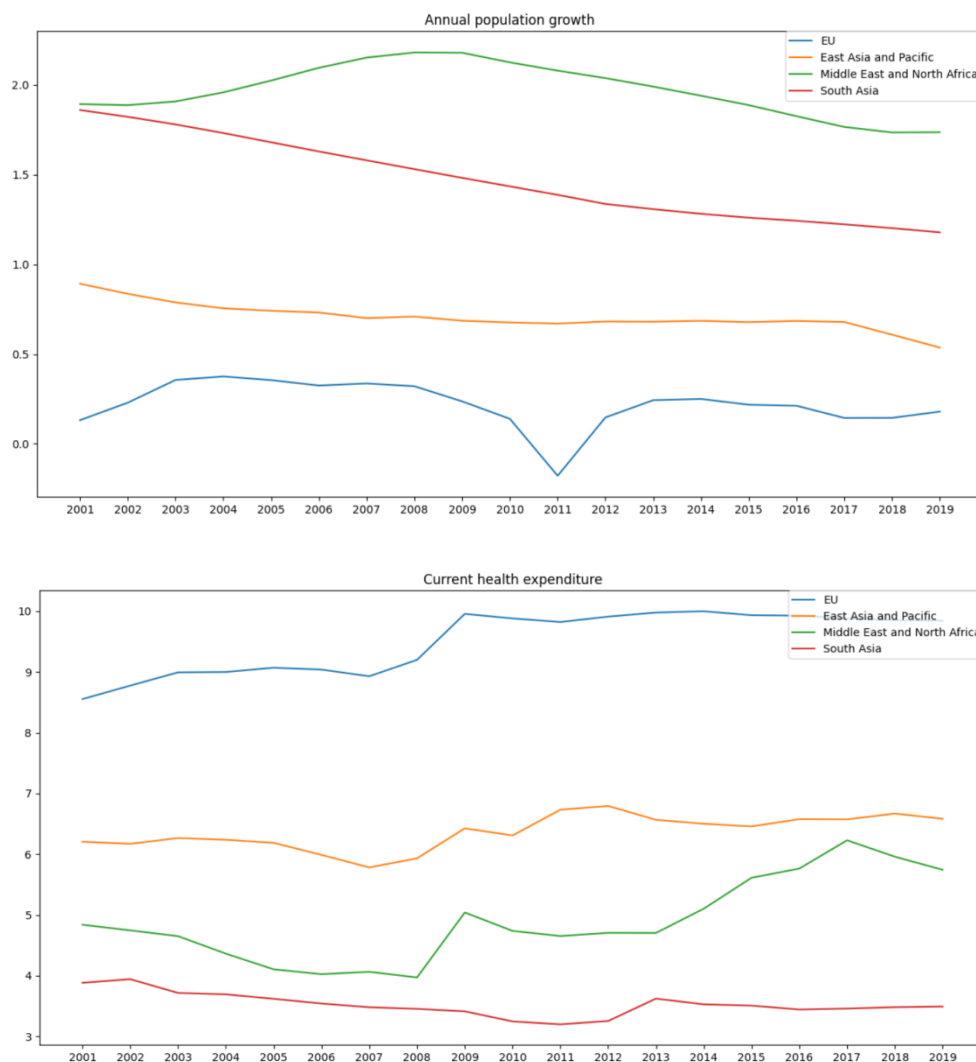

Рис. 1. Динаміка приросту населення та витрат на охорону здоров'я

Для дослідження обрано три моделі: центроїдну модель, статистичну модель і модель зв'язності. Для формування центроїдної моделі використано метод К-середніх (K-means), для статистичної моделі — ЕМ-алгоритм, а саме його використання для розділення суміші функції Гауса, а для моделі зв'язності — ієрархічну кластеризацію [2-4].

В якості ознак, за якими проводиться кластеризація, взято щорічний

приріст населення, який показує відсоткове відношення народжуваності до смертності за певний рік, та рівень здоров'я нації, який представлено відсотком поточних витрат на охорону здоров'я до ВВП певної країни.

Критерієм для оцінки якості моделей обрано середнє значення коефіцієнту “силуету”. Значення силуету однієї точки — це показник того, наскільки ця точка схожа на власний кластер порівняно з іншими кластерами.

Для вибору кількості кластерів обрано метод “ліктя” (рис. 2).

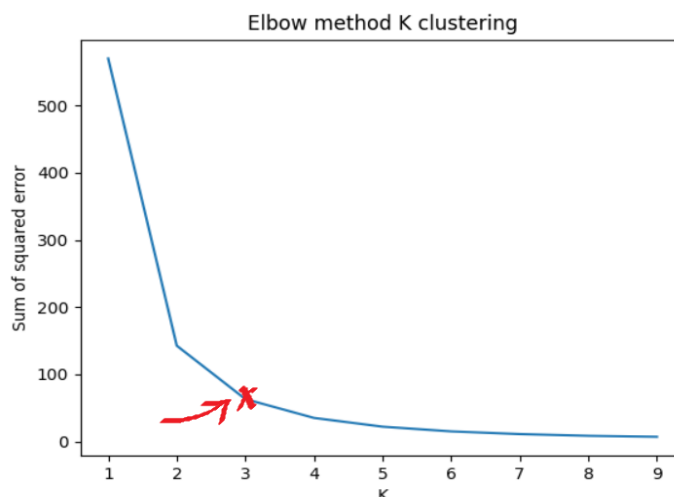

Рис. 2. Вибір кількості кластерів

Верифікація моделей. Реалізувавши всі три моделі, можна побачити результат обчислення середнього значення коефіцієнту силуету (табл. 1).

Таблиця 1.

Верифікація моделей

Тип моделі	Середнє значення коефіцієнту силуету
центроїдна модель (метод K-середніх)	0.5633
статистична модель (EM-алгоритм)	0.2539
модель зв'язності (ієрархічна кластеризація)	0.5212

Проаналізувавши коефіцієнти силуету можна сказати, що фаворитом є метод K-середніх. Ієрархічна кластеризація йому не сильно програє, проте EM-алгоритм показав найгірший результат. Загалом вибірка не є достатньо придатною для кластеризації, відповідно коефіцієнти силуету є достатньо

далекими від 1. При збільшенні розміру вибірки всі моделі поведуть себе однаково.

Результати. Побудувавши графіки з кластерами для першої ознаки, можна побачити, що між ними є деякі відмінності — рис. 3. Для ієрархічного кластерування була побудована ще і дендрограма.

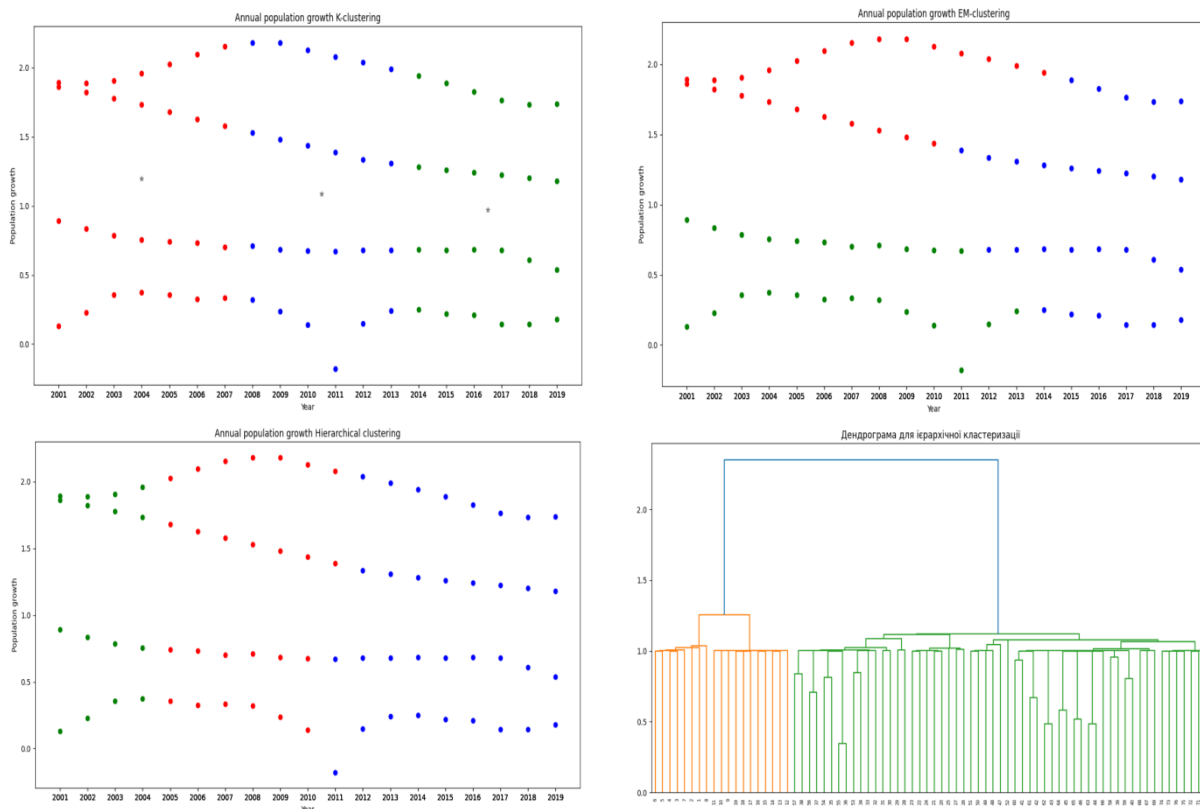

Рис. 3. Результати кластеризації

Отже як можна побачити з графіків, метод К-середніх і ієрархічна кластеризація дали дуже схожий результат, в той час як EM-алгоритм виділив окремим кластером Європейський Союз.

Розглядаючи закономірності можна побачити, що присутня стабільність (незважаючи на різке падіння приросту популяції ЄС у 2011 році) або невеликий спад показників в Східній Азії та Океанії, Середньому Сході та Північній Африці. Можна побачити скачки даних в періоді з 2007 по 2013 роки. Це переважно ріст значень у всіх розглянутих країнах, крім Південної Азії. З 2013 по 2019 роки всі країни мали стабільні результати, крім Середнього Сходу та Північної Африки, де можна спостерігати значний ріст.

Найбільш доцільною із запропонованих моделей для опису даних

виявилась центроїдна модель. Метод К-середніх швидкий і не потребує багато обчислень. Вибірка з предметної області не є великою, тому саме цьому методу варто надавати перевагу при невеликих обсягах даних. Для більших вибірок він теж годиться, проте через випадкові початкові центри може бути нестабільним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Health Nutrition and Population Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=health-nutrition-and-population-statistics#>
2. The Top 5 Clustering Algorithms Data Scientists Should Know [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.digitalvidya.com/blog/the-top-5-clustering-algorithms-data-scientists-should-know/>
3. Бахрушин В.Є. Методи аналізу даних: навчальний посібник для студентів // Запоріжжя: КПУ, 2011 – 268 с.
4. Теорія імовірностей та математична статистика [Електронний ресурс]: підручник / Т.А. Ліхоузова. – Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/23168>

КОМП'ЮТЕРНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АСИНХРОННИМ ЕЛЕКТРОДВИГУНОМ

Ложечніков Вадим Феліксович,

к.т.н., доцент

Сіваченко Максим Віталійович,

Златов Євгеній Іванович,

Кочкін Віталій Віталійович

Студенти

Державний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Введення./Introductions. Кожен день ми стикаємося з поняттям «електропривід»: коли їдемо у електропотязі, пересуваємося горизонтально автомобілем чи вертикально ліфтом, використовуємо велику кількість побутових приладів від фену до пральної машини. А от використання самого слова «електропривід» ви можете почути досить нечасто.

Автоматизований електропривод найчастіше не розглядається як окремий пристрій, він є важливою ланкою ієрархічної структури автоматизації. Найбільш яскраво сутність автоматизованого електроприводу проявляється в електросталеплавильних установках і металорізальних верстатах з числовим програмним управлінням, робототехнічних комплексах і автоматичних лініях. розуміння пристрої і роботи електроприводу - це перш за все розуміння фізичних процесів, що відбуваються в ньому, вміння зіставити сучасні технічні рішення в області мікро- і силової електроніки, а також сучасного програмного забезпечення. Це потрібно тим, хто займається безпосередньо проектуванням, виготовленням та, звісно, тим, хто займається експлуатацією установок, де завжди є автоматизований електропривід і система керування ним.

У наш час на зміну керованому електроприводу постійного струму прийшов керований електропривод змінного струму, частіше за все на базі асинхронних короткозамкнених двигунів. Асинхронні двигуни зараз є найбільш поширеними електричними машинами, призначені для перетворення

електричної енергії змінного струму в механічну енергію, але це зараз. У минулому асинхронні двигуни, в основній свої масі, використовувались задля обертання механізмів з незмінною швидкістю у неконтрольованих електроприводах. У ході нашої дипломної роботи, ми будемо розглядати управління швидкістю та напрямом обертання асинхронним електродвигуном.

Мета роботи./Aim.

Метою роботи є розробка принципів побудови оптимальних систем управління асинхронним електроприводом, що дозволяють мінімізувати втрати енергії при управлінні асинхронним двигуном і сприяють створенню високотехнологічних виробництв.

Актуальність роботи. Розвиток асинхронного електроприводу і витіснення їм інших типів керованих електроприводів, в першу чергу, пов'язано з неперевершеними експлуатаційними властивостями асинхронного електродвигуна. Асинхронний двигун не має рухомих контактів, що визначає його високу надійність, але управління ним до недавнього часу викликало великі проблеми. Удосконалення і подальший розвиток асинхронного електроприводу було пов'язано з силовими транзисторними схемами. Актуальними сьогодні залишаються завдання отримання зручного для аналізу і синтезу систем частотно-регульованого електроприводу математичного опису динамічних режимів різних типів перетворювачів частоти, розробки методів і засобів контролю поточних координат асинхронних двигунів і інші, успішне вирішення яких забезпечує подальше вдосконалення електроприводів змінного струму, розширення сфери його використання в народному господарстві. Дослідження цих процесів забезпечить розвиток автоматизованих систем управління різними технологічними процесами і виробництвами, поліпшення їх техніко-економічних показників.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Основна частина

Основою нашої системи буде ПЛК SIMATIC S7-1200 з потужними функціональними характеристиками і відносно невисокою вартістю. Він має

ряд відмінних рис, що дозволяють використовувати його для вирішення завдань, які раніше вважалися непосильними для інших спеціалізованих електронних пристроїв.

Центральні процесори серії S7-1200 мають вбудований інтерфейс Ethernet, до них можуть бути підключені три і менше комунікаційних модуля і встановлені плати вводу / виводу.

S7-1200 може використовуватися в областях, де застосування контролерів раніше вважалося економічно не вигідним і для вирішення завдань автоматизації використовувалися спеціалізовані електронні пристрої.

Усього є 5 моделей CPU для цього контролера, у нашому випадку ми обрали варіант 1215C DC/DC/DC, який має напругу живлення - 24 В, дискретні входи - 24 В і дискретні виходи - 24 В / 0.5А на основі транзисторних ключів;

Наступним компонентом йде частотний перетворювач. Ми обрали серію перетворювачів частоти SINAMICS V20 для керування швидкості асинхронними двигунами. На вхід маємо 0 та фазу ~ 220 В, на виході маємо три фази ~ 220 В, які змішанні відносно один одного на 60° . Він відрізняється швидким введенням в експлуатацію, простим зверненням і енергозберігаючими функціями. Перетворювач охоплює діапазон потужності від 0,12 до 3 кВт.

Мінімізація витрат SINAMICS V20 забезпечує мінімально низькі витрати на проектування та введення в експлуатацію, а також на експлуатаційні витрати. Для підвищення енергоефективності перетворювач оснащений технологією управління для досягнення оптимальної енергоефективності за допомогою автоматичного зменшення потоку.

Далі у нашому списку слідує CM 1241 (RS 422/485). Модулі зв'язку CM 1241 використовуються для швидкого, високопродуктивного послідовного обміну даними через з'єднання точка-точка.

- Modbus:

Для зв'язку за протоколом Modbus з форматом RTU:

- Modbus Master:

взаємозв'язок ведучий-ведений із SIMATIC S7 як головним

- Modbus slave

взаємодія ведучий-підлеглий з SIMATIC S7 як підлеглий; трафік кадру повідомлення від підлеглого до підлеглого не можливий.

Керувати всією системою ми будемо через панель оператора Weintek mt8071ie. MT8071iE - сенсорна графічна операторська панель для систем автоматизації підвищеної продуктивності в тонкому корпусі. Панель має високу швидкість передачі даних і відтворення об'єктів інтерактивного графічного дисплея і подвійну ізоляцію по RS 485. Підтримуються протоколи MODBUS TCP / IP, BacNET / IP і MPI / PPI з'єднання з безліччю пристроїв. Друкована плата панелі спеціально оброблена для захисту від впливу вологи і пилу. Комунікаційні можливості операторської панелі MT8071iE реалізовані за допомогою 2-х COM-портів з подвійною ізоляцією інтерфейсів RS-485, 1-го COM-порту RS-232, мережевого порту Ethernet 10/100 Base-T і шини USB2.0.

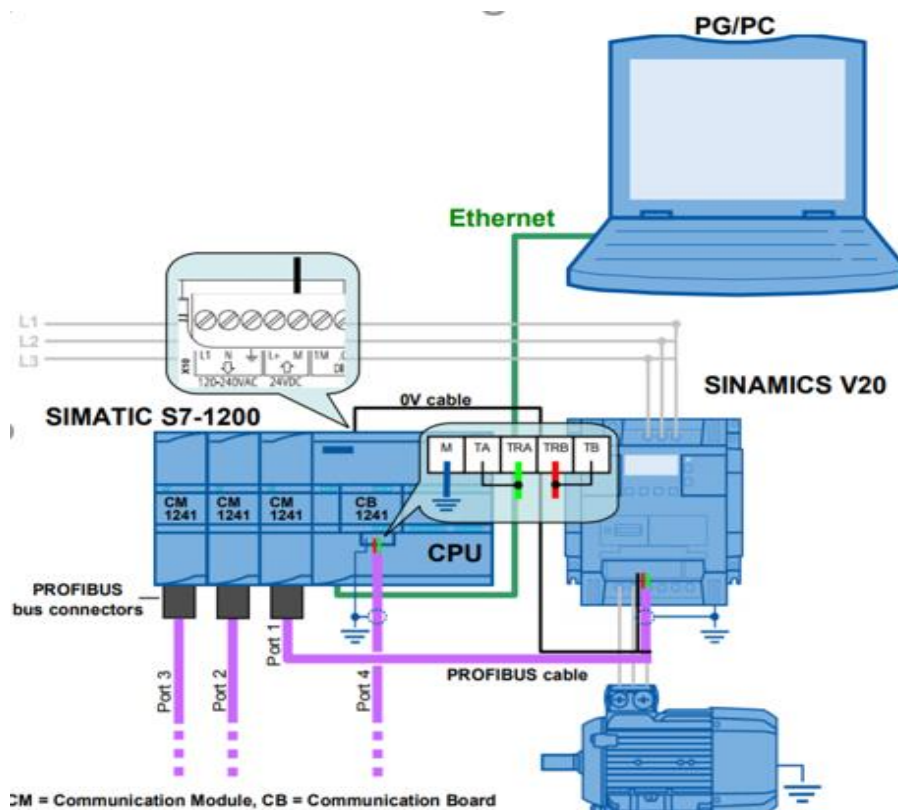

Рис. 1. Схема з'єднання шин

Програмна частина

Modbus RTU - оператори

- **MB_COMM_LOAD** При вставці в програму оператор створює

однойменний блок системних функцій FB1080 і відповідний DB примірника або дані примірника в зухвалій блоці. MB_COMM_LOAD конфігурує порт для комунікації через протокол Modbus-RTU. Циклічно викликати і обробляти блок з програми користувача тільки до тих пір, поки він не сигналізує завершення конфігурації порту без помилок.

- **MB_Master**

При вставці в програму оператор створює однойменний блок системних функцій FB1081 і відповідний DB примірника або дані примірника в зухвалій блоці. MB_MASTER дозволяє програмі користувача виконувати комунікацію через порт комунікаційного модуля як Modbus-Master. Можна звертатися до даних в одному або декількох SINAMICS V20, які є Modbus-Slave.

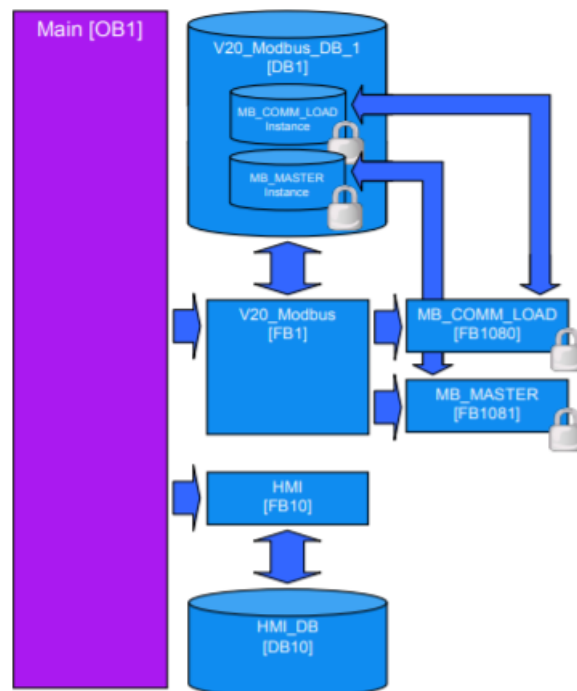

Рис. 2. Структурна схема

Результаты и обсуждение./Results and discussion.

У ході нашої роботи, у вигляді результату, ми отримали повністю готову автоматизовану систему на рис 3.

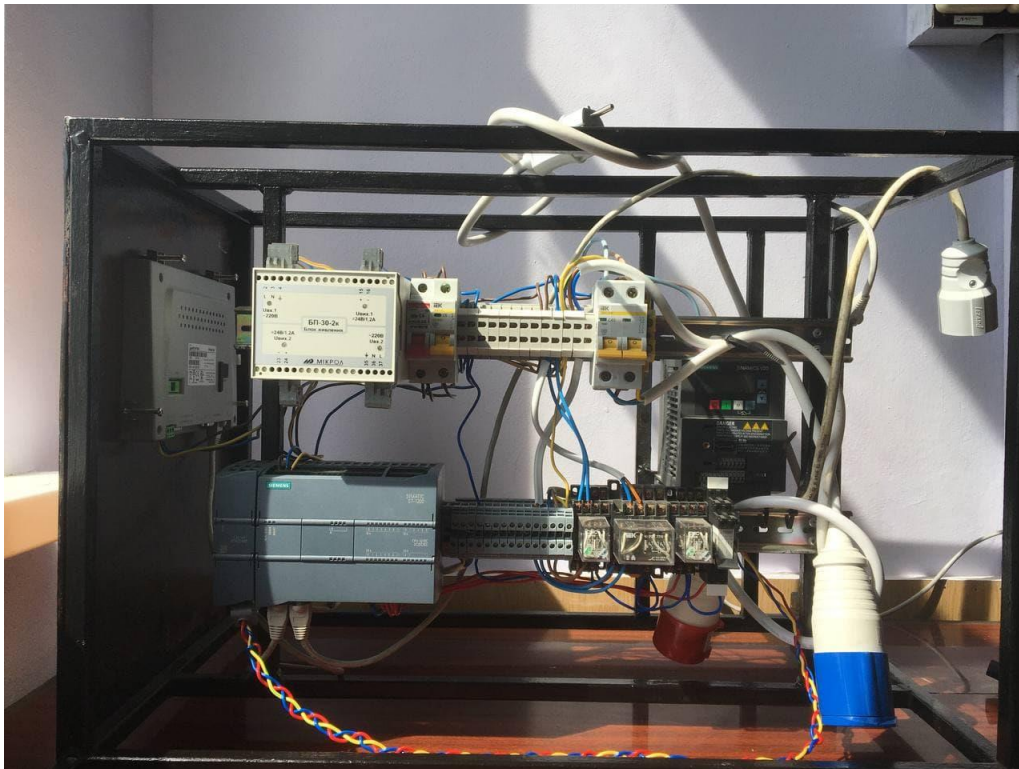

Рис. 3. Автоматизована система управління електроприводом

Висновок./Conclusions.

Одним із ключових моментів роботи було використання комунікаційного протоколу MODBUS в заміні вже трохи давньої USS. Можна зазначити, що MODBUS є набагато більш ефективнішим за USS з точки зору швидкості та енерговитратності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.szemo.ru/files/cat-siemens-58.pdf>
2. <https://new.siemens.com/ru/ru/produkty/tekhnologii-privodov/sinamics/preobrazovateli-nizkogo-napryazheniya/standartnye-preobrazovateli/kompaktnye-preobrazovateli-sinamics-v20.html>
3. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/38334/1/Bereziuk_magistr.docx
4. https://support.industry.siemens.com/cs/attachments/63696870/63696870_v20_at_s7-1200_mb_v1d2_en.pdf

МОЩНОСТЬ, РАЗВИВАЕМАЯ НА ЗАБОЕ СКВАЖИНЫ И ВЛИЯНИЕ ВЫСОКИХ ТЕМПЕРАТУР НА РАБОТУ ПОРОДОРАЗРУШАЮЩЕГО ИНСТРУМЕНТА

Мустафаев Ойбек Бобомурадович

старший преподаватель,

Навоийский государственный горный институт,

Элбеков Жасур Улугбек угли

магистрант,

Навоийский государственный горный институт,

Узбекистан, г. Наваи

Мощность является одним из важнейших параметров бурения геологоразведочных и взрывных скважин, определяющих энергоёмкость и эффективность процесса разрушения горной породы. Определение рациональных технологических режимов и обеспечение экономической эффективности зависит от определения необходимой мощности бурения на стадии проектирования процесса [1].

При колонковом бурении скважин мощность [2] формируется из трех основных элементов:

$$N_b = N_{заб} + N_{вр} + N_{ст} , \quad (1)$$

где $N_{заб}$ – мощность двигателя, расходуемая на разрушение породы, Вт;

$N_{вр}$ – мощность двигателя бурового оборудования, расходуемая на вращение колонны бурильных труб о стенки скважины, Вт;

$N_{ст}$ – мощность, расходуемая в трансмиссии и других узлах бурового станка, Вт.

Рассмотрим мощность двигателя, затрачиваемую собственно на разрушение породы $N_{заб}$. Мощность на бурение горной породы зависит прежде всего от типа породоразрушающего инструмента и параметров режима бурения [3].

При бурении коронками из твёрдых сплавов величину мощности на забое определяют по формуле [4]:

$$N_{\text{заб}} = 0,53 \cdot C_{\text{ос}} \cdot n \cdot D_{\text{д}} \cdot (0,137 + \mu_{\text{тр}}), \quad (2)$$

где $C_{\text{ос}}$ – осевая нагрузка, действующая на коронку, даН;

n – частота вращения коронки, мин⁻¹;

$D_{\text{д}}$ – средний диаметр коронки, м;

$\mu_{\text{тр}}$ – коэффициент трения резцов коронки о породу на забое скважины [5,6].

При использовании алмазных коронок мощность на забое определяется по формуле:

$$N_{\text{заб}} = 0,2 \cdot C_{\text{ос}} \cdot n \cdot D_{\text{кор}}. \quad (3)$$

При бурении без отбора керна мощность на забое определяется по формуле:

$$N_{\text{заб}} = 0,35 \cdot C_{\text{ос}} \cdot n \cdot D_{\text{д}}. \quad (4)$$

где $D_{\text{д}}$ – диаметр долота, м.

При использовании шарошечных долот мощность двигателя бурового оборудования определяется по формуле:

$$N_{\text{заб}} = 10^{-3} \mu P_{\text{д}} n D. \quad (5)$$

Если диаметр долота 76 мм и более, принимаем $\mu = 0,17$.

Величина теплового потока на поверхности трения бурового инструмента и породы представляет особый интерес, так как повышение температуры, возникающее в процессе бурения скважины, отрицательно влияет на структурные свойства металла и породоразрушающий инструмент теряет свою первоначальную прочность, быстро изнашивается, теряются твердосплавные вставки и алмазы [7].

Необходимость экспериментального оценивания величины мощности двигателя бурового инструмента и количества теплоты, возникающей на забое, обоснована значительным влиянием температурного фактора на эффективность работы станка при проходке скважин [8-31].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Merkulov M.V., Djuraev R.U., Leontyeva O.B., Makarova G.Y., Tarasova Y.B. Simulation of thermal power on bottomhole on the bases of experimental studies of drilling tool operation // International Journal of Emerging Trends in Engineering Research. Volume 8, No.8, 2020. – pp. 4383-4389.
2. Джураев Р.У., Меркулов М. В., Косьянов В. А., Лимитовский А. М. Повышение эффективности породоразрушающего инструмента при бурении скважин с продувкой воздухом на основе использования вихревой трубы. // Горный журнал. – Изд. «Руда и металлы». – Москва, 2020. – №12. С. DOI: 10.17580/gzh.2020.12.16
3. Djuraev R.U., Raikhanova G.E. The possibility of increasing efficiency of drilling assembly on the basis of using a vortex tube // – Solid State Technology. – Volume 63, –Issue 6. – 2020. –pp. 9728-9734
4. Джураев Р.У., Меркулов М.В. Нормализация температурного режима скважин при бурении с продувкой воздухом. – Монография. – Навои: изд. им. Алишера Навои, 2016. – 128 с.
5. Джураев Р.У., Меркулов М.В., Хатамова Д.Н., Сафарова М.Д. Совершенствование температурного режима породоразрушающего инструмента при бурении скважин с очисткой забоя воздухом // Горный Вестник Узбекистана. –Навои, –2020. –№2 (81). – С. 67-71.
6. Djuraev R.U., Khatamova D.N. Forecasting and regulating the temperature regime while drilling wells with stall air cleaning // International Journal of Geology, Earth & Environmental Sciences. – 2019. Vol. 9, №3, – pp. 57-61.
7. Джураев Р.У., Меркулов М.В. Экспериментальные исследования тепловой мощности забоя при бурении геологоразведочных скважин с продувкой воздухом // Горный информационно-аналитический бюллетень. – Москва: изд. МГГУ, 2016. – №1. – С. 288-293.
8. Urinov Sh.R., Saidova L.Sh. Theoretical studies of the influence of deep pit parameters on the choice of technological schemes for transporting rock mass. European Journal of Molecular and Clinical Medicine, Volume: 7 Issue: 2, 2020, pp.

709-713.

9. Abduazizov N, A., Tabulin A.A., Filipova L.G., Jurayev A.Sh. “Analysis of influence of working liquid temperature on the performance of hydraulic excavators.” // International conference on innovative development of zarafshanregion: Achievements, challenges and prospects Uzbekistan. Navoi 2019 pp. 19-24.

10. АШ Жураев, НО Полвонов, ОБ Мустафоев, СУ Барвкаи. “Исследование метода центрифугирования с флортуяущим перегородками для очистки рабочего жидкости.” // EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE. 2017. Стр 291-292

11. Бойназаров Г.Г., Курбонов О.М., Жураев А.Ш. “Разработка технических решений по обеспечению качество рабочей жидкости обеспечивающие снижение износов оборудования.” // Материал из сборника статей «Развитие современной науки: теоретические и прикладные аспекты». Пермь. 2 июня, 2016. Выпуск 4. Стр. 21-23.

12. Абдуазизов Н.А, Муратов Г.Г., Жураев А. Ш. “Исследование очистки масел карьерного комбайна” // Международный электронный научно практический журнал «Современные научные исследования и разработки». Выпуск № 8 (16) (декабрь, 2017). Москва. 19-23 стр.

13. Жураев А.Ш., Джурев Р.У., Тоиров М.Ш., Усмонов М.З., Хамраев И.С., Жумакуллов М.Ю. “Исследования гидродинамической очистки жидкостей, предложенной профессором Финкельштейном З.Л.” // xli international correspondence scientific and practical conference «european research: innovation in science, education and technology. June 7-8, 2018. London, United Kingdom. 28-30 стр.

14. Mardonova S.H., Jurayev A.Sh. “gidravlik ekskavatorlarni keskin iqlim sharoitida ishlatilishining tahlili” // ссii международной научно-практической конференции. Москва, 2021. С. 214-217.

15. Abduazizov N.A., Muzaffarov A., Toshov J.B. “A complex of methods for analyzing the working fluid of a hydrostatic power plant for hydraulic mining machines.” // International Journal of Advanced Science and Technology. – India,

2020. – Vol. 29. – №5. – P. 852-855. (№3. Scopus; № 41. SCImago, impact factor – SJR 2019: 0,11)

16. Абдуазизов Н.А., Алиев Т.Б., Жураев А.Ш., Кенжаев З.Ш. “ИК-спектроскопический анализ загрязненности гидравлической жидкости гидрофицированных горных машин.” // *Universum: технические науки.* 8 (65), 2019. Москва. 35-39 стр.

17. Abduazizov N.A. Zhuraev A.Sh. “Development of the Mathematical Model of Thermal Processes in the Controlling Loop of the Hydraulic Power Unit of the Quarry Combine.”// *International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology.* India. September 2018. Vol. 5, Issue 9, pp -124-130.

18. Абдуазизов Н.А., Исломов З.Р., Джураев Р.У. Жураев А.Ш. “Рациональные конструктивные решения при разработке воздушного фильтра гидравлического экскаватора.” // *Ўзбекистон кончилиги хабарномаси* №3 2020.

19. Жураев А.Ш., Хаитов Ф.З. “АНАЛИЗ МЕТАЛЛИЧЕСКИХ СТРУЖЕК ГИДРАВЛИЧЕСКОГО МАСЛА TELLUS 68 ПУТЁМ ПРОВЕДЕНИЯ ЧЕРЕЗ НЕГО ЭЛЕКТРИЧЕСКОГО ТОКА.” // *European science* № 7(56), 2020. С. стр. 26-28.

20. Abduazizov N. A. Toshov Zh. B. Zhuraev A. Sh. ‘The research of "hydrobank-cooler" systems of hydraulic power units of hydraulic mining machines.’ // *ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ УЧЕНЫХ (ЕСУ) № 2 (71) / 2020 4-часть.*

21. Абдуазизов Набижон Азаматович Турдиев Сардоржон Абдумуминович Жураев Акбар Шавкатович. Разработка математическая модель тепловых процессов в регулирующем контуре гидрообъемной силовой установки карьерного комбайна (44-47) // *Евразийский Союз Ученых. Технические науки.* 2019/06/24; 62(1):44-47.

22. Djuraev R.U., Toshov B.R., Khatamova D.N., Shomurodov B.X. The study of temperature regimes of the boreholes with application of air purging // *Proceedings of the international conference on integrated innovative development of Zarafshon region: achievements, challenges and prospect.* – Navai, 2017. – pp. 36-41.

23. Djuraev R.U. Method of internal combustion engines heat utilization at

boreholes drilling with air purge // Proceedings of the international conference on integrated innovative development of Zarafshon region: achievements, challenges and prospect. – Navai, 2017. – pp. 46-49.

24. Джураев Р.У., Мустафаев О.Б., Шомуродов Б.Х., Турсунов А.К. Геологик разведка ишларида қайта тикланувчан энергия манбаларини қўллаш // Материалы IX Международной научно-технической конференции на тему: «Достижения, проблемы и современные тенденции развития горно-металлургического комплекса». – Навои, 2017. – С. 530.

25. Джураев Р.У., Хатамова Д.Н., Тагирова Ю.Ф. Модернизация системы охлаждения поршневых компрессорных установок // Материалы IX Международной научно-технической конференции на тему: «Достижения, проблемы и современные тенденции развития горно-металлургического комплекса». – Навои, 2017. – С. 176.

26. Джураев Р.У., Хатамова Д.Н., Шомуродов Б.Х. Утилизация вторичных энергоресурсов компрессорной станции с применением теплового насоса // Материалы IX Международной научно-технической конференции на тему: «Достижения, проблемы и современные тенденции развития горно-металлургического комплекса». – Навои, 2017. – С. 537.

27. Джураев Р.У., Кароматова З.Х. Повышение эффективности систем охлаждения компрессорных установок // Перспективы инновационного развития горно-металлургического комплекса. Международная научно-техническая конференция, посвященная 60-летию НГМК. – Навои, 2018. – С. 264.

28. Джураев Р.У., Кароматова З.Х. О влияние системы охлаждения компрессорных установок на её эффективность // Материалы международной научно-технической конференции посвященная 60 летию НГМК. Перспективы инновационного развития горно-металлургического комплекса. –Навои, 2018. – С. 266.

29. Джураев Р.У., Тошов Б.Р., Кароматова З.Х. Потери производительности пневматических установок // Материалы международной

научно-технической конференции посвященная 60 летию НГМК. Перспективы инновационного развития горно-металлургического комплекса. – Навои, 2018. – С. 268.

30. Джураев Р.У., Меркулов М.В. Экспериментальные исследования влияние эжекции на эффективность работы ДВС привода компрессора // Материалы XIV Международной научно-практической конференции «Новые идеи в науках о Земле». – Москва, 2019. – С. 112-115.

31. Djuraev R.U., Jurayev F.N., Khatamova D.N. Experimental study of the effect of ejection of exhaust gases of an internal combustion engine on its efficiency // Материалы V международной научно-практической конференции «Наука и образование в современном мире: вызовы XXI века». – Нур-Султан, 2019. – С. 136-141.

ЗАСТОСУНОК ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ МОДЕЛІ ЛЕОНТЬЄВА

Павлов Олександр Анатолійович,

доктор технічних наук, професор

Мягкий Михайло Юрійович

Студент

НТУУ КПІ «імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. На сьогоднішній день, відбувається масова автоматизація і спроби максимального застосування теоретичних знань з різних галузей в промисловості, для чого й створюються різноманітні застосунки. Таким чином, розвиток сучасної науки також тісно пов'язаний зі створенням різного роду застосунків, які будуть здатні: полегшити вирішення поставлених задач і скоротити час, який необхідно витратити науковцю для формування деякого висновку, про хибність чи правильність його розрахунків.

Ціль Роботи./Aim. Створити застосунок, який зможе: генерувати випадкові дані з накладанням певних обмежень, в нашому випадку – генерувати випадкові моделі Леонт'єва, проводити певного роду розрахунки, а також надавати відповідні результати, які можна буде використовувати для, власне, узагальнення моделі Леонт'єва.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для створення застосунку, будемо користуватись мовами: Java 11, HTML5, CSS, JS, а також фреймворком - Spring Boot та іншими допоміжними бібліотеками.

Основними для мене є два підходи до розробки програмного продукту, а саме: TDD (Test Driven Development) та BDD (Behavior Driven Development). Кожен з них має свої переваги та недоліки, однак BDD є певним доповненням до TDD, але вони використовуються для різних цілей.

Я обрав TDD підхід тому, що вважаю його найбільш доцільним для використання в випадку, коли нам необхідно генерувати дані з накладанням певних умов. Іншими словами, даний підхід надає можливість на початку

створити тести, які б перевіряли і виключали функціонал, який приводив би до виключних ситуацій, за яких, було б неможливе подальше використання даного застосунку, або завдавали б шкоди вхідним чи вихідним даним.

Наближений сценарій роботи системи буде наступним:

1. користувач задає початкові дані (кількість матриць та умови, які накладатимуться на генератор матриць);
2. система перевіряє правильність введених даних;
3. користувач обирає з переліку, сценарій, за яким будуть відбуватись подальші розрахунки (наприклад, вирішення задачі міжгалузевого балансу);
4. система проводить розрахунки за обраним сценарієм;
5. система буде поступово виведити проміжні дані на екран користувача;
6. система виведе на екран користувача результуючі дані після завершення розрахунків.

Для полегшення взаємодії з системою, на екрані користувача, біля кожного поля для введення даних, буде наведено приклад, яким чином та у якому форматі необхідно вводити дані.

Результати і обговорення./Results and discussion. Таким чином, в результаті, отримаємо систему, яка буде частково, або повністю, задовольняти нашим вимогам до подальшого розвитку теорії, щодо узагальнення моделі Леонтьєва. Даний застосунок, буде перевірений рядом тестів і міститиме наступні частини та можливості:

- можливість введення початкових даних;
- модуль для генерація матриці розміром, який не перевищуватиме 50 на 50;
- накладання на генератор матриць необхідних вимог;
- можливість перевірки згенерованих матриць на дотримання вимог;
- відбраковка матриць, які не пройшли перевірку;
- можливість обрати сценарій, за яким відбуватимуться розрахунки в системі.
- відображення для користувача проміжних результатів

(згенерованих матриць, які пройшли перевірку);

– відображення для користувача результатів розрахунків за обраним сценарієм;

Висновки./Conclusions. Отже, було розглянуто підходи до розробки програмного продукту, обрано мови програмування, для його реалізації, наведено наближений сценарій функціонування системи та очікувані результати по завершенню розробки. Також, очікується, що дана система буде використана для розробки і подальшого розвитку теорії про узагальнення моділі Леонтєва, а також, стане важливою частиною, майбутньої, більш глобальної системи.

ВИЗНАЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ СЕЙСМОАКУСТИЧЕСКОГО МОНІТОРИНГУ ПОТОКУ РАЗРІШЕНИХ СИГНАЛІВ

Пампуха Ігор Володимирович,

к.т.н., доцент

Нікіфоров Микола Миколайович,

к.в.н., ст. дослідник

Військового інституту КНУ

імені Тараса Шевченка

Вступ./Introduction. Сейсмоакустичний моніторинг являє собою режимні спостереження з метою виявлення та ідентифікації сигналів на тлі сейсмічного шуму в сейсмоакустичними діапазоні частот. Мета процесів виявлення та оцінки сейсмічного сигналу на тлі мікросейсмічних шуму полягає в тому, щоб дослідити відмінності між сигналами і шумом, з метою поліпшення спроможності виявлення. Залежно від типу сейсмічних сигналів можуть застосовуватися різні види математичні моделі сейсмоакустического моніторингу. Ці математичні моделі розглядаються в багатьох публікаціях і роботах, що реалізують як послідовний, так і апостеріорного поетапний підхід до обробки даних.

Питання дослідження проблем геофізичного моніторингу, визначення просторових координат і потужності джерел сейсмоакустичних хвиль розглядалися в наукових працях: Тихонова А.Н., Алексєєва А.С., Лаврентьєва М.М., Кабаніхіна С.І., Цибульчіка Г.М., Романова В.Г., Мостового С.В., Яновська Т.Б., Dziewonski AM, Anderson DI, Plessix R.-E. [1 - 4] та ін.

Традиційними методами підвищення точності рішення задачі є: побудова більш адекватних моделей хвильових форм, наприклад, у вигляді моделей авторегресії-ковзного середнього. В роботах науковців не достатньо зверталась увага дослідженню питань до розв'язання оберненої задачі. Точність розв'язки оберненої задачі безпосередньо залежить від помилок це: визначення часу

вступу сейсмічної акустичної хвилі, швидкісної характеристики середовища, шумів різного походження, вибору геометрії розстановки датчиків [1].

Мета роботи./Aim. Визначення математичної моделі потоку сейсмоакустичного моніторингу роздільних сигналів в системах сейсмоакустичного моніторингу потоків роздільних сейсмічних та акустичних сигналів небезпечних техногенних та військових об'єктів.

Матеріали та методи./Materials and methods.

При оцінці сейсмічної небезпеки одним з головних завдань є надійне визначення параметрів сейсмічних та акустичних сигналів небезпечних техногенних та військових об'єктів. Від точності цих визначень залежать всі інші величини, які описують модель сейсмічності.

При оцінці параметрів математичної моделі для систем сейсмоакустичного моніторингу сигналів небезпечних техногенних та військових об'єктів в загальному випадку, ми стикаємося з таким поданням моделі спостережуваних сейсмоакустичних полів $r(t, x)$, коли спостереження ускладнені адитивною перешкодою $\eta(t, x)$ (t - тимчасова, а x - просторова координати). Власне модель процесу формування поля $M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)$ визначається двома векторами вільних параметрів моделі \mathbf{l} і $\boldsymbol{\eta}$, а сама модель є гіпотезою дослідження о моделіруємому процесі, причому ми поділяємо вектори параметрів по тому як вони входять в модель, входить в модель лінійно, а $\boldsymbol{\eta}$ - нелінійне [1]. Ця різниця істотно при оцінці вільних параметрів, так як вимагають різних за складністю процедур.

У загальному випадку математична модель для систем сейсмоакустичного моніторингу сигналів небезпечних техногенних та військових об'єктів виглядає наступним чином:

$$r(t, x) = M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) + n(t, x) \quad (1)$$

Вільними параметрами моделі, що підлягають оцінці, є: лінійно входячи в модель вектор параметрів \mathbf{l} та нелінійне входячи вектор $\boldsymbol{\eta}$, $n(t, x)$ - адитивна перешкода [2].

Розмірності векторів в загальному випадку теж підлягають визначенню. У цьому випадку модель $M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)$ розпадається на лінійну комбінацію з n моделей $l_k M_k(\boldsymbol{\eta}, t, x)$, де n розмірність вектору l приймає вигляд:

$$M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) = \sum_{i=1}^n l_i M_i(\boldsymbol{\eta}, t, x) \quad (2)$$

Результати та обговорення./Results and discussion.

Повністю вирішити задачу, означає визначити для обраної моделі $M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)$ два вектору вільних параметрів моделі l та $\boldsymbol{\eta}$. Для обчислених l та $\boldsymbol{\eta}$ оцінюється норма нев'язки $n(t, x)$. Якщо вона не перевищує встановлений дослідником поріг, то приймається рішення про адекватність гіпотетичної моделі $M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)$ процесу $r(t, x)$. У загальному випадку розмірності цих векторів вільних параметрів моделі також підлягають визначенню. Надалі будемо мати на увазі роздільне процедуру оцінки векторів l та $\boldsymbol{\eta}$, припускаючи, що l , може належати лише множині Λ , а $\boldsymbol{\eta}$ - множині A .

Як шлях вирішення можна запропонувати метод підбору [4], тобто ми шукаємо такі значення векторів параметрів l і $\boldsymbol{\eta}$, які, для вибраного скалярного твору в гільбертовому просторі, дають мінімальне відхилення моделі $M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)$ від даних що досліджуються $r(t, x)$. Гільбертовий простір вибирається, перш за все, через те, що нев'язка $n(t, x)$ нами розглядається завжди як випадковий процес, для якого задані статистичні характеристики і є можливість обчислення коваріацій, які і є скалярним добутком. Отже, ми приходимо до необхідності вирішення такого завдання, як знайти

$$\min_{\substack{l \in \Lambda \\ \boldsymbol{\eta} \in A}} [(r(t, x) - M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x), r(t, x) - M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x))] \quad (3)$$

Тут $(n(t, x), n(t, x))$ - квадрат норми шуму в точці x , а ε - квадрат норми апріорі очікуваної нев'язки недосконалої моделі з природним процесом, який моделюється. Величина ε визначається суб'єктивно як відношення дослідника до якості моделі [5,6]. В (3) ми визначили ставлення до оптимальних оцінок параметрів моделі як точку в просторі параметрів, в якій обраний критерій досягає свого глобального мінімуму.

Оскільки в правій частині критерію є норма шумовий складової, то виникає шлях вибору скалярного добутку. Його потрібно вибрати таким чином, щоб норма перешкоди була мінімальна. Цією нормою є дисперсія випадкового процесу в точці t .

$$(n(t, x), n(t, x)) = E(n(t, x)n(t, x)) \quad (4)$$

Тут E - є оператор обчислення математичного очікування випадкового процесу з нульовим математичним очікуванням в точці t . Для обраного таким чином скалярного добутку мінімум в (3), при фіксованому векторі η , досягається в точці l , яка задовольняє рівнянню:

$$\frac{\partial (r(t, x) - M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x), r(t, x) - M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x))}{\partial l} = 0$$

$$\left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l}, M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) \right) - \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l}, r(t, x) \right) = 0 \quad (5)$$

В (5) під виразом $\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l}$ розуміється векторний стовпець

$$\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l} = \begin{Bmatrix} \frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_1} \\ \dots \\ \frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_n} \end{Bmatrix} \quad (6)$$

В результаті приходимо до системи рівнянь для визначення вектору l при фіксованому значенні η .

$$\begin{Bmatrix} \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_1}, M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) \right) \\ \dots \\ \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_n}, M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) \right) \end{Bmatrix} = \begin{Bmatrix} \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_1}, r(t, x) \right) \\ \dots \\ \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_n}, r(t, x) \right) \end{Bmatrix} \quad (7)$$

З (7) випливає:

$$\left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_s}, M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x) \right) = \left(\frac{\partial M(\mathbf{l}, \boldsymbol{\eta}, t, x)}{\partial l_s}, r(t, x) \right), s = \overline{1, n}$$

В окремому випадку, коли модель має вигляд (2), ця система рівнянь набуває вигляду системи лінійних рівнянь, щодо вектору l .

$$\sum_{i=1}^n \ell_i (M_i(\boldsymbol{\eta}, t, x) \cdot M_s(\boldsymbol{\eta}, t, x)) = (r(t, x), M_s(\boldsymbol{\eta}, t, x)), s = \overline{1, n}. \quad (8)$$

Обчислений таким чином вектор параметрів $\mathbf{1}$ буде оптимальним (в сенсі обраного критерію) при фіксованому векторі нелінійних параметрів $\boldsymbol{\eta}$. Для отримання безумовно оптимальних оцінок $\mathbf{1}$ та $\boldsymbol{\eta}$ необхідно перебором по $\boldsymbol{\eta}$ мінімізувати (3). Хоча, звичайно ж, можуть бути застосовані інші методи, наприклад, градієнтні методи або метод Монте-Карло з використанням спеціальних послідовностей [7].

У виборі скалярного добутку необхідно керується евристичними, заснованими на досвіді уявленнями. У зв'язку з цим постає питання, чи можуть бути формалізовані евристичні, пов'язані з очікуваним характером нев'язки $n(t, x)$ наприклад, високочастотна, низькочастотна та ін. З цієї точки зору природно використовувати в першому наближенні моделі добре вивчених випадкових процесів.

Висновок./Conclusions. Сутність даної моделі полягає у тому, що було вибрано простір інформативних ознак, що характеризує джерело небезпечних техногенних та військових об'єктів. Вона відрізняється від існуючих можливістю використання в системах сейсмоакустичного моніторингу потоків роздільних сейсмічних та акустичних сигналів небезпечних техногенних та військових об'єктів. За допомогою цієї моделі небезпечні техногенні та військові об'єкти відображаються в вибраній простір інформативних ознак, представлений критерій прийняття рішень про приналежність джерела об'єкту до заздалегідь визначеної безлічі джерел. Безумовно, при побудові математичної моделі ідентифікації джерела небезпечних техногенних та військових об'єктів, навіть при вивченні одиночного об'єкту, враховується той факт, що система повинна працювати з потоком сигналів, що генеруються безліччю різних небезпечних техногенних та військових об'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мостовой С.В., Мостовой В.С. Осадчук А.Е. Модель активного сейсмического мониторинга. Гефиз. журн.- 2005.-, 24, № 6. -С. 132-138.
2. Plessix R.-E. A review of the adjoint-state method for computing the

gradient of a functional with geophysical applications - *Geophys. J. Int.* (2006) 167, 495.

3. Науково-методичний апарат моделювання процесу розвідки. П.П. Ткачук, С.В. Стеців, М.В. Бурдейний, В.С. Мізін Військово технічний збірник №21 (2019) [<http://vtz.asv.gov.ua/issue/view/11013>]

4. Francis S.H. 1975. Global propagation of atmospheric gravity waves. A review: *Journal of Atmospheric and Terrestrial Physics*, vol. 37, pp. 1011-1054.

5. Gossaro E.Hooken. 1975. *Waves in the Atmosphere*. Elsevier Scientific Publishing Company, P. 532.

6. Алексеев А.С., Глинский Б.М. и др. 1996. Эффект акустосейсмической индукции при вибросейсмическом зондировании. *ДАН*, том 346, №5, с. 664-667.

7. Artru J. Ducic V. и другие. Ionospheric detection of gravity waves induced by tsunamis. 2005. *Geophys. J. Int.*, 160, pp. 840-848.

**ПЛАТФОРМА SALESFORCE: АВТОМАТИЗАЦІЯ
СКЛАДНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ**

Протасова Людмила Іванівна,

к.т.н., старший викладач

Добріца Євгеній Євгенійович,

Петров Анатолій Васильович

Студенти

Державний університет «Одеська політехніка»

м.Одеса, Україна

Анотація: в статті були розглянуті процеси, програмне забезпечення для автоматизації бізнес процесів яке може забезпечити безперебійну роботу кожного процесу за допомогою платформи Salesforce.

Ключові слова: цифрові дані, автоматизація бізнес процесів, платформа Salesforce, програмне забезпечення.

Щодня люди створюють 2,5 ексабайти даних - інформаційний еквівалент 90 років HD-відео. У той же час швидкість, з якою ми виробляємо дані, не є статичною. Він зростає в геометричній прогресії, причому 90% світових даних було створено лише за останні два роки. І хоча значна частина цієї цифрової інформації, швидше за все, є у вигляді особистих текстових повідомлень, електронних листів, цифрових фотографій, музики тощо, більша частина якої пов'язана саме з бізнесом та їхніми клієнтами. У цьому немає сумнівів: сучасний бізнес - надзвичайно складна сутність. Підприємства повинні мати можливість управляти даними, пов'язаними з потенційно мільйонами клієнтів, на додаток до інформації, пов'язаної з їх власними бізнес-процесами та системами, щоб зрозуміти їх ринок та базу клієнтів. Щоб розблокувати потужність такої кількості складної інформації та багатьох систем, успішний бізнес почав покладатися на вдосконалену автоматизацію бізнес-процесів (BPA) [1, с. 12].

Що таке автоматизація бізнес-процесів?

У часи, поки обчислення не стали невід'ємним аспектом бізнесу, бізнес-процесами керували безпосередньо співробітники та керівництво. Для кожного бізнес-процесу, принаймні одному відданому працівникові, а іноді і цілим бригадам робітників, доводилося вкладати свій час та енергію - енергію, яка була б ціннішою, якщо б її застосовували деінде.

Однак поява та розповсюдження цифрових технологій все це змінило. Файли тепер можна зберігати, копіювати та передавати цифровим способом одним натисканням кнопки. Звіти можна складати з цифрових даних і створювати за лічені хвилини. Навіть електронні таблиці Excel можна перетворити на автоматизовані робочі процеси та додатки для підвищення ефективності. Завдяки цим та подібним досягненням автоматизація бізнес-процесів стала реальністю.

Коли комп'ютери стали здатними обробляти більші обсяги даних і виконувати більш складні завдання, вчені-інформатики почали досліджувати можливості автоматизації комп'ютерів. Завдяки комп'ютерній автоматизації завдання, пов'язані з бізнес-процесами, тепер можна виконувати без необхідності розподіляти людські ресурси на роботу.

І хоча ранні системи автоматизації бізнес-процесів були надмірно дорогими, побудовані на замовлення власні платформи, нещодавні досягнення в галузі хмарних технологій та штучного інтелекту призвели до рішень з автоматизації бізнесу, доступних та доступних для організацій будь-якого розміру.

Які переваги автоматизації бізнес-процесів?

Основним пунктом автоматизації бізнес-процесів є звільнення працівників від необхідності виконувати певні трудомісткі завдання. Однак слід враховувати й інші переваги.

Скорочуючи кількість процесів, які вимагають ручного введення, підприємства також скорочують час на процес. Розгляньте адміністративні завдання, такі як аудит або подання квитанцій про витрати. Завдяки

автоматизації бізнес-процесів організації можуть швидше переглядати свої процеси, виявляючи та усуваючи потенційні вузькі місця. Що стосується подання квитанцій, то співробітники можуть швидше компенсувати витрати на бізнес. Складні бізнес-процеси у всіх підрозділах можна легко автоматизувати, впорядкувати та спростити за допомогою програм для будь-якої команди, будь-якої ролі та будь-якого розміру бізнесу.

Вигідною перевагою автоматизації бізнес-процесів є ще одна заслуговує на увагу вигода. Між підвищенням продуктивності праці співробітників та скороченням строку виконання процесу ВРА може заощадити бізнесу значні суми грошей. І хоча, безумовно, існують початкові витрати на інвестиції, автоматизація бізнес-процесів має тенденцію окупатися за рахунок підвищення ефективності роботи. Забезпечуючи, що підприємства отримують більше від наявного часу та ресурсів, ефективне рішення для автоматизації бізнес-процесів приносить значну рентабельність інвестицій.

Нарешті, автоматизація бізнес-процесів, побудована на надійній платформі, може ефективно усувати дорогі помилки. Насправді, за підрахунками, помилки даних та дефектна інформація коштують американському бізнесу щороку 3 трильйони доларів. За допомогою ефективної автоматизації дані бізнес-процесів передаються безпосередньо між програмами, виключаючи ризик людських помилок і забезпечуючи, що цінна інформація зберігає свою точність.

Платформа Salesforce - це відповідь.

Salesforce - це найнадійніше програмне забезпечення для CRM та обробки даних у світі, і одна з речей, яка їх відрізняє, - це їх фокус на автоматизації[2, с. 228]. Тепер, завдяки платформі Salesforce, організації можуть насолоджуватися перевагами ефективної автоматизації бізнес-процесів, розроблених на замовлення з урахуванням власних унікальних потреб.

За допомогою платформи Salesforce компанії мають доступ до широкого вибору простих у використанні засобів автоматизації процесів, які можна легко інтегрувати з існуючими в організації системами та даними CRM, а оскільки

Salesforce не очікує, що всі будуть відразу експертами, вони допомагають користувачам знайти інструменти, які підходять саме їм. Сертифіковані спеціалісти Salesforce доступні для керівництва особами, які приймають рішення, за допомогою доступних інструментів, допомагаючи їм знаходити потужні рішення для своїх потреб у автоматизації процесів.

Крім того, для тих ситуацій, коли існуючого інструменту просто недостатньо, платформа Salesforce надає компаніям можливість швидко концептуалізувати, будувати та використовувати спеціальні програми автоматизації. Інструменти проектування програм перетягування доступні та прості у використанні, і вони не потребують досвіду роботи з комп'ютерними науками чи написання коду. Конструктор процесів блискавки Salesforce надає організаціям можливість перетворити складні, складні та повторювані завдання в автоматизовані процеси, заощаджуючи час та гроші, усуваючи помилки, перш ніж вони можуть стати проблемами.

У поєднанні зі зручними інтерфейсами, можливостями обробки в реальному часі, інструментами продуктивності та хмарною структурою, якою відома Salesforce, платформа Salesforce є рішенням для бізнес-процесів, яке втілює мрію про надійну автоматизацію в реальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пол Гуді // Salesforce CRM - Остаточний посібник для адміністраторів - Четверте видання – 2016. - №214. – С. 12-20.
2. Джин Кім, Патрік Дебуа, Джон Уїлліс, Джез Хамбл; пер. с англ. И. Лейко и И. Васильева; [науч. ред. Н. Коритко]. - М .: Манн, Иванов и Фербер//Руководство по DevOps. Як отримати гнучкість, надійність та безпеку світового рівня в технологічних компаніях – 2018. – с 225-230.

ОЧИЩЕННЯ СУДОВИХ СТІЧНИХ ВОД

Семенова Олена Іванівна,

к.т.н., доцент

Євтушенко Ольга Володимирівна

к.е.н., доцент

Ясінська Валерія Олександрівна

магістр

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ. Охорона навколишнього середовища від забруднення представляє собою одну з найбільш важливих та актуальних проблем сучасності. Передбачається обладнати танкери та судна стаціонарними установками для очищення стічних вод, які містять нафту і нафтопродукти і суднові господарсько-побутові стоки. При цьому в приморських містах потрібно обладнати берегові та плаваючі очисні станції, на які будуть віддавати свої забруднені стоки судна, які не мають локальних очисних споруд.

Проблема очищення судових стічних вод вирішується дуже в повільному темпі. До сьогоднішнього часу пасажирські і транспортні судна не обладнані установками для очищення стічних вод з нафтопродуктами.

В деяких портах існують берегові станції очищення баластних вод, діючі за принципом відстоювання і тому незадовільняють сучасним потребам і якості очищених вод. При низькому вмісту нафтопродуктів у воді, коли вони знаходяться у високоемульгованому і розчиненому стані, механічний принцип розділення не застосовується.

Мета дослідження. Ціллю роботи є розробка методів інтенсифікації біохімічного очищення судових нафтовмісних стічних вод з використанням факторів стимуляції біохімічного процесу та елементів конструктивного оформлення очисної установки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці інтенсифікаційної технології біохімічного очищення вуглеводмісних сполук,

яка включає конструктивні і технологічні рішення: апаратурне оформлення з використанням газорідкого потоку, стимулювання життєдіяльності активного мулу дріжджовими автолізаторами, електричним струмом і застосування високих доз активного мулу.

Результати досліджень. Експериментальна перевірка параметрів і модифікації процесу біохімічного очищення суднових стічних вод. Загальна кінетика процесу біохімічного окислення забруднюючих речовин стічних вод була вивчена через модель реактора змішувача, причому був досліджений активний мул.

Встановлено, що крива росту біомаси має образний характер, тобто свідчить про наявність двох фазного процесу, який спостерігається збільшенням росту маси активного мулу. В першій фазі — фазі логарифмічного росту кінетика процесу росту біомаси описується емпіричним експозиційним рівнянням.

$$S_1 = 1,726 \cdot e^{0,204t}$$

S_1 – концентрація мулу.

Потім швидкість росту мулу починається зменшуватися. В фазі уповільненого росту концентрація мулу змінюється, припустимо, по гіперболічній закономірності згідно емпіричному рівнянню.

$$S_2 = 4,08 - 2,96/t$$

Рівняння дозволяє прийняти статистично виправдану розраховуючу величину концентрації бензолної маси активного мулу 4 г/дм³.

Основним регулюючим процес параметром може слугувати кількість активного мулу який видаляється. Контролюючою величиною при цьому є концентрація активної суміші відносно сухої речовини, яка максимально може досягати 4 г/дм³. З врахуванням концентрації забруднень під суднових стічних вод — 80 мг/дм³ та по БСКповн - 120 мг/дм³.

Враховуючи те, що в складі забруднень суднових стічних вод важкоокислюючі речовини знаходяться у вигляді дисперсійних частинок, які піддаються біосорбції, а решта забруднень має низьку концентрацію і відносно

легко засвоюється активним мулом, технологічна схема блоку біохімічного окислення, яка включає біосорбцію в умовах газорідкого протитоку і окислення з використанням завислих шарів активного мулу, повністю виправдовується по результатах описуючих експериментів.

З ціллю оцінки ступеня інтенсифікації процесу біохімічного окислення забруднюючих речовин стічних вод була вивчена інтенсивність споживання кисню активним мулом і визначена її максимальна величина. Експеримент проводився на респитрометрі Варбурга. Максимальна швидкість споживання кисню при окисленні активним мулом забруднень судневих стічних вод складає $0,01 \text{ мг/дм}^3 \cdot \text{хв}$.

Ця величина отримана при численній інтерпритації рівняння Міхаеліса-Ментен, методом Лайнуівера-Берка.

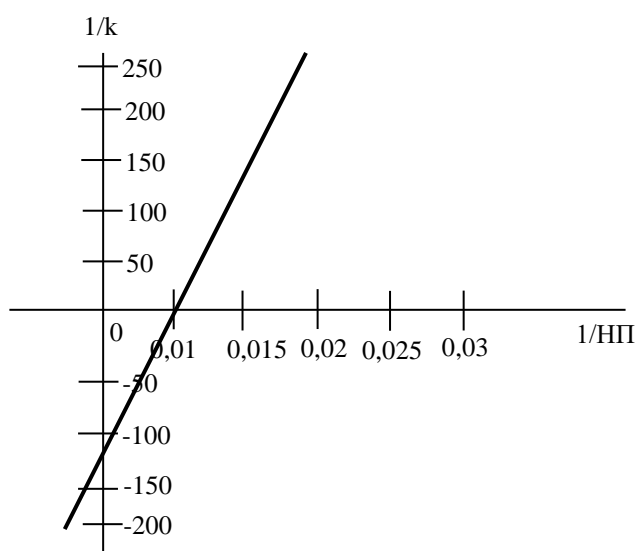

Рис.1 Графік функції рівняння Міхаеліса-Ментен, побудований методом Лайнуівера-Берка

Величини дегідрогеназної активності мулу змінювалися в залежності від потужності струму. В першій серії експериментів був визначений діапазон значень потужності струму, в якому залежність дегідрогеназної активності має виражений екстримальний характер. У другій серії детально вивчалась ця залежність в оптимальному діапазоні та знайдено оптимальне значення потужності струму, при якому величина дегідрогеназної активності досягає максимального значення.

Висновки Встановлено, що факторами, які обумовлюють існуючу інтенсифікацію біологічного очищення нафтовмісних стічних вод, є біостимулювання процесу дріжджівим автолізатором, електростимулювання полем електроструму потужністю 13,63 мкВт та раціональне конструктивне оформлення і у вигляді блоку, який складається з адсорбера, реактора змішувача із завислим шаром мулу.

Поєднання таких параметрів процесу, як підвищена концентрація активного мулу 4,8 мг/дм³ та висока швидкість вилучення забруднень, дозволили отримати високу ступінь очищення до 98,5 % по нафтопродуктами при малому часу обробки стічних вод.

В результаті проведених досліджень отримана оптимальна швидкість споживання кисню активним мулом, при інтенсифікації процесу біохімічного очищення судових вод, яка складає 0,01 мг/дм³•хв.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ МІГРАЦІЇ ДАНИХ В СИСТЕМАХ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Тітовської Микита Сергійович

Студент

Хряпкін Олександр Володимирович

к.т.н., доцент

Харківський національний
університет радіоелектроніки

м.Харків, Україна

Вступ./Introduction. Система електронної комерції – це інформаційна система (ІС), яка інтегрує відповідне апаратне і програмне забезпечення для досягнення певних функціональних можливостей. Серед таких можливостей можна виділити основні: прийом і оформлення замовлень по каталогам і прайс-листам через Інтернет на товари різних категорій, зберігання замовлень в єдиній базі даних, реєстрація користувачів, підтримка віддаленого адміністрування; обробка замовлень за стандартною схемою (обробка, поставка, звітно-фінансові документи). Тема електронної комерції є популярною в Європі, що підтверджують статистичні дані eurostat. Як показано на рисунку 1, з 2010 року частка on-line продажів щорічно зростає серед покупців всіх вікових груп, що свідчить про існування величезного потенціалу приросту й надалі. Також неможливо не зазначити позитивний вплив Covid-19 на розвиток e-commerce в цілому.

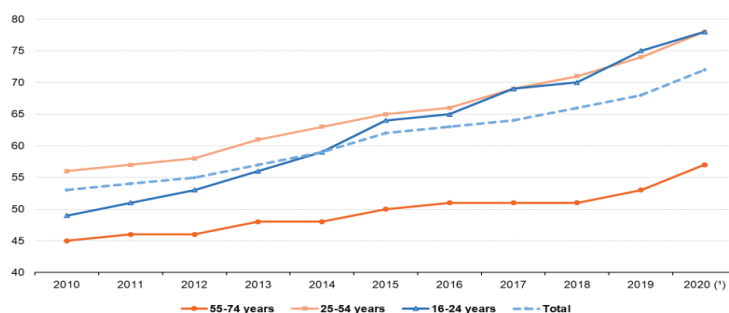

Рис.1. Змінювання частки онлайн-продажів серед користувачів інтернету різного віку

Безперервне зростання частки інтернет-продажів та високий потенціал їх збільшення призводять до того, що все більше старих систем, використовуваних для реалізації електронної комерції, не відповідають сучасним вимогам відмовостійкості, безпеки та конфіденційності даних. Звідси перед власниками багатьох зростаючих інтернет-магазинів гостро стає питання міграції даних зі старої системи електронної комерції в більш сучасну, яка буде не тільки відповідати актуальним вимогам сьогодні, але й вчасно модернізуватися відповідно постійно змінюючимся тенденціям.

Мета роботи./Aim. Дослідження ефективності існуючих способів міграції даних між системами електронної комерції, обрання найкращого методу та стратегії для певних умов.

Матеріали та методи./Materials and methods. Однією з систем електронної комерції є система управління контентом (CMS) Magento. На даний час вона вважається однією з найкращих та входить в п'ятірку найпопулярніших CMS для реалізації електронної комерції. Власники торговельного бізнесу обирають Magento як платформу для розгортання інтернет-магазину «з нуля», так і, все частіше, у якості системи для зміни використовуваної платформи на зразок WordPress, PrestaShop, OpenCart та ін. CMS Magento завоювала популярність завдяки наявності: безкоштовної версії, гарної документованості та стандартизованості, якісної підтримки та розвитку платформи; значної кількості необхідних функцій "з коробки" а також доступних платних та безкоштовних програмних модулів, призначених для розширення функціональності за замовчуванням.

Міграція даних – це процес перенесення будь-яких даних з однієї системи в іншу. Існує три методи міграції даних на Magento: використання стандартного модуля міграції, унікальна розробка модуля міграції, використання стороннього сервісу. Стандартний модуль міграції був розроблений безпосередньо командою Magento через деякий час після впровадження другої версії та орієнтований на міграцію даних стандартних сутностей системи. Він також може бути додатково налаштований для перенесення змінених сутностей.

Даний модуль не йде з коробки, а за необхідністю може бути безкоштовно завантажений з офіційного сайту та встановлений додатково. Унікальна розробка модуля міграції дозволяє отримати більш гнучке рішення, за допомогою якого можливо перенести дані з будь якої системи електронної комерції на Magento. Проте даний спосіб потребує чимало ресурсів на аналіз обох CMS, безпосередньо розробку та тестування модулів.

Використання стороннього сервісу, прикладом якого може слугувати Cart2Cart, передбачає отримання даних з системи-донора, їх обробку за принципом чорного ящика на боці сервісу, та заповнення вже обробленими даними системи-реципієнта. Також слід зазначити, що для методів з використанням стандартного модуля та стороннього сервісу може бути потрібна додаткова розробка, коли наявна функціональність не охоплює всі потреби при міграції. Перенесення даних включає три основні кроки: витяг даних, перетворення даних, завантаження даних. Оскільки для власників торгового бізнесу система електронної комерції є не тільки прямим засобом досягнення головної мети – прибутку, а ще й сховищем даних для аналітики та формування звітності, коректне збереження даних при міграції в системах даного типу критично важливе. Існують різні стратегії міграції даних на Magento: стратегія «великого вибуху», фазова, паралельна.

Стратегія «великого вибуху» – це стратегія перенесення всіх даних за одну операцію. Це може зайняти деякий час, але для користувачів існує єдиний момент часу, коли вони більше не можуть використовувати старі дані, а нова система запускається. Міграція великого вибуху, як правило, має значні періоди підготовки та короткий час зупинки, протягом яких система недоступна. Процес міграції складається з чотирьох етапів: етап проектування, фаза розробки та тестування, «великий вибух», тестування після міграції.

Фазова стратегія – цей підхід, також званий ітеративною міграцією, означає, що дані переносяться невеликими приростами з плином часу для кожного модуля. По мірі того, як кожна ітерація передається в цільову систему, помилки можуть бути усунені, і будь-яке необхідне повторне навчання

користувача виконується невеликими порціями, замість того, щоб робити це відразу для всієї системи.

Паралельна стратегія – це стратегія, коли нова система встановлюється разом зі старою, і обидві працюють в тандемі під час переходу. Оновлення публікуються в обох системах до завершення перенесення. Після підтвердження того, що нова система працює належним чином, стару вимикають. Паралельна міграція дещо зменшує ризик простою, оскільки старе середовище залишається функціональним, поки паралельне середовище створюється.

Результати та обговорення./Results and discussion. Для визначення, який метод та стратегію міграції обрати, були залучені 32 експерта з трьох ІТ компаній, які спеціалізуються на розробці програмних продуктів на базі системи електронної комерції Magento. Всі залучені експерти мають досвід web-розробки або управління проектами більше трьох років (рівень кваліфікації «middle», «senior») та досвід міграції даних з різних систем електронної комерції на Magento 2 від 1 до 4 разів; деякі з них працювали над міграцією суміжно. Експертам було запропоновано обрати метод та стратегію, які вони використовували. Для зручності обробки результатів введені умовні позначення: m1 - стандартний модуль міграції, m2 - унікальна розробка модуля міграції, m3 - використання стороннього сервісу. Та s1 - стратегія «великий вибух», s2 - фазова стратегія, s3 - паралельна стратегія. Результати опитування експертів наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати опитування експертів

	s1	s2	s3
m1	37	7	0
m2	11	3	2
m3	7	1	0

Загальний досвід експертів – 68 міграцій. Серед них – 59 міграцій з

системи Magento 1 до Magento 2. Та 9 міграцій з інших платформ до Magento 2. Зі стандартним модулем міграції за стратегією «великий вибух» було виконано 37 міграцій; зі стандартним модулем та за фазовою стратегією було виконано 7 міграцій. Використовуючи унікальну розробку модуля та стратегією «великий вибух» виконано 11 міграцій, за фазовою стратегією – 3 міграції, за паралельною стратегією – 2 міграції. Щодо використання стороннього сервісу, то зі стратегією «великий вибух» було зроблено 7 міграцій та 1 міграція за фазовою стратегією.

Експерти зауважили, що 9 міграцій, серед них 3 у стандартному модулі міграції та 6 в унікальній розробці модуля, можуть бути віднесені до змішаного методу міграції, але вони не були відображені в таблиці окремо, оскільки не являються повноцінною унікальною розробкою, а також не можуть бути віднесені до інших стратегій по причині неподільності з основним методом, але й не можуть бути опущені, бо впливають на критерії вибору методу міграції.

Як відомо, в міграції значну роль відіграє обсяг даних, які треба перенести, тому було прийнято рішення розбити всі проекти на 3 групи: дрібні, середні й великі. Для цього було запропоновано виділити основні сутності й розбити проекти на групи відштовхуючись від загальної кількості записів для цих сутностей, оскільки вони мають різну кількість записів в таблицях та не залежать одна від одної. Експерти виділили наступні основні сутності для міграції: категорії товарів, товари, клієнти, замовлення.

Таким чином, за допомогою експертів, всі проекти були розбиті на групи наступним чином: дрібні – загальна кількість записів: <100000 записів; середні – загальна кількість записів: 100000..1000000 записів; великі – загальна кількість записів: >1000000 записів.

Результат вибору експертів за критерієм загальної кількості записів можна побачити в таблиці 2-4.

Таблиця 2**Результат вибору метода та стратегії за значенням <100.000 записів**

	s1	s2	s3
m1	8	0	0
m2	1	1	0
m3	5	0	0

Результати в таблиці 2 свідчать, що для міграції, де загальна кількість записів дрібна, більш всього використовувався стандартний модуль міграції та сторонній сервіс зі стратегією “великого вибуху”.

Таблиця 3**Результат вибору за значенням 100.000..1.000.000 записів**

	s1	s2	s3
m1	9	3	0
m2	2	1	0
m3	2	1	0

За результатами в таблиці 3 можна сказати, що для міграції з середньої групи записів, більш всього використовувались унікальна розробка, стандартний модуль міграції і сторонній сервіс зі стратегією “великого вибуху”. Також були зроблені міграції з фазовою стратегією з використанням стандартного модуля міграції.

Таблиця 4**Результат вибору за значенням >1.000.000 записів**

	s1	s2	s3
m1	20	4	0
m2	8	1	2
m3	0	0	0

Щодо результатів в таблиці 4, то для великої групи записів використовувався стандартний модуль міграції зі стратегією “великого вибуху”

та фазова стратегія. Також для великого об'єму даних, експерти використовували унікальні розробки, серед яких застосовувались стратегії: “великого вибуху”, паралельна та фазова.

Висновки./Conclusions. В цій статті було розглянуте таке поняття, як система електронної комерції. З 2010 року продажі в системах електронної комерції постійно зростають, серед покупців всіх вікових груп, що свідчить про існування величезного потенціалу приросту.

Були визначені причини необхідності міграції між системами: не відповідність старих систем електронної комерції сучасним вимогам відмовостійкості, безпеки та конфіденційності даних. В якості цільової системи для міграції даних обрана CMS Magento, яка входить в п'ятірку найпопулярніших CMS для реалізації електронної комерції. Також описані її переваги та існуючі версії. Розглянуті способи міграції між системами електронної комерції: використання стандартного модуля міграції, унікальна розробка модуля міграції, використання стороннього сервісу. Визначені кроки міграції, до яких входить витяг даних, перетворення даних, завантаження даних. Проаналізовані існуючі стратегії міграції даних на Magento 2: стратегія «великого вибуху», фазова, паралельна. Для дослідження методів міграції між системами електронної комерції була залучена група експертів. Загальний досвід експертів складав 68 міграцій. Експерти виділили критерій оцінювання – загальна кількість записів у базі даних. В результаті опросу стало відомо, що для дрібних проектів (<100000 записів) більш за все обирається стратегія “великого вибуху” та стандартний модуль міграції або сторонній сервіс. У середніх проектах обирається стратегія “великого вибуху” та фазова. Щодо методів, то обирались: стандартний модуль, унікальна розробка та сторонній сервіс. Зріст кількості міграцій проектів з використанням фазової та паралельної стратегіями зі збільшенням розміру проекту обумовлений з економічної точки зору: витрати при використанні стратегії “великого вибуху” можуть бути більшими, ніж обрання інших стратегій.

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ПОКАЗНИКІВ В ГЕЙМ ІНДУСТРІЇ

Щербина Ірина Сергіївна,

к.т.н., доцент

Король Олександр Анатолійович

Студент

Державного університету телекомунікацій

г. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Гральний бізнес завжди буде вважатися одним з найприбутковіших, бо він працює саме на людських слабкостях, тязі до розваг, ризику і просто самовідданим діям. Тому такі ігри дійсно завжди будуть користуватися великим успіхом, як уже відбувається протягом декількох сотень, якщо не тисяч років розвитку суспільства.

Однак з розвитком технологій, а так само зі зміною громадської думки по відношенню до цієї сфери бізнесу, можна припустити, що гральний бізнес почне трансформуватися, і набувати нових форм розвитку.

Поява “великих даних” та пов’язана з цим здатність відстежувати та вимірювати поведінку споживачів зробила руйнівний вплив на багато галузей, особливо у способі ведення та оцінки маркетингу. Поліпшивши здатність мікро-цільових споживачів, та сприяючи зростанню "управління, заснованого на фактичних даних", в якому рішення підтверджуються даними, вимірюваність маркетингу покращилася, і нині такі питання, як реклама та рекламна діяльність, тепер регулярно розглядаються як кількісні проблеми.

Запорукою успішного розвитку грального бізнесу є - грамотна і продумана маркетингова стратегія. Саме від неї залежить, як швидко заклад почне приносити стабільний дохід..

В умовах формування легального грального ринку гостро постає питання конкуренції, професійних вимог до учасників процесу, а також їх вміння вибудувати маркетингову стратегію для залучення клієнтів. Завдяки цьому

казино підвищують свій рівень конкурентоспроможності та привабливості серед гравців.

Ціль Роботи./Aim. Розробка моделі прогнозування маркетингових показників в гейм індустрії з ціллю збільшення прибутку

Матеріали і методи./Materials and methods. Огляд світового ринку надихає позитивом. За словами експертів, його обсяг може досягати \$ 600 млрд, і з них \$ 10- \$ 20 млрд припадає на частку казино онлайн-формату, відомих під назвою iGaming. Чому важливо фокусувати увагу саме на віртуальній частини грального бізнесу? Справа в тому, що в більшості країн легалізація «якихось» веб-сайтів, що дозволяють гравцям день і ніч ловити свій шанс, проходить набагато простіше, ніж оголошення законними реальних приміщень зі столами для покеру і рулетки. Питання «що регулювати легше», проте, концептуально залишається відкритим.

Примітно, що в умовах карантинних обмежень у багатьох країнах сфера онлайн-казино і букмекерських контор набрала вражаючий темп зростання. Навіть до початку пандемії вона в середньому приростала на 1-2% в рік, а на тлі масової популяризації всього, що пов'язано з відходом від офлайна (будь то ритейл, розваги або робота), частка віртуального грального бізнесу досягла 11% світового ігрового ринку.

Логічним кандидатом на звання найперспективнішого маркету вважається США. Пожвавлення в серцях і гаманцях інвесторів там сталося в 2018 році, коли федеральний Верховний суд скасував деякі федеральні обмеження, що діяли в сфері грального бізнесу. Однак глобально індустрія функціонує протягом багатьох десятиліть, і серед очевидних лідерів на поточний момент - Європа і Австралія.

На тлі інших країн виділяється Великобританія - там ринок онлайн-гемблінга регулюється найбільш чітко. В інших частинах «старого континенту» - наприклад, в Іспанії та Італії - казино вважається легальним, а ось в Німеччині, незважаючи на технічний заборона, досить велике кількість активно працюючих і навіть платять податки компаній. Схожа ситуація в

країнах Азії і Південній Америці.

Хоча законодавчо ситуація з легалізацією грального бізнесу в багатьох американських штатах все ще перебуває на етапі обговорення, країна закономірно є своєрідним бенчмарком (benchmark - англ.) Для решти ринку. І ось, що виділяє Америку:

1. величезні капітали - фактично по клацанню пальців - появляються в розпорядженні нових компаній;
2. високий рівень і темпи технологічного прогресу;
3. можливість оперативно тестувати і обкатувати різні стратегії і підходи до регулювання галузі на територіях різних штатів
4. історично існування різного типу казино прийнятно і, в певному сенсі, навіть звично.

Саме тому ті процеси, що відбудуться в сфері грального бізнесу США в наступні 5-10, цілком прогнозовано стануть визначальними віхами для решти світу.

Трохи про те, як розвиваються справи в Сполучених Штатах. Найбільш «зрілі» ринки - Нью-Джерсі і Пенсільванія. У 2018 року вони першими з шести штатів легалізували ті чи інші формати ставок на спорт. І сьогодні ці регіони США демонструють відмінне розвиток, явно стимулюючий у інвесторів інтерес до вкладення в сферу грального бізнесу. Основна причина - очевидний тренд на вихід представників галузі з «сірої» зони, що відкриває неймовірні перспективи зростання.

Серед явних лідерів уваги заслуговують компанії DraftKings і FanDuel, провайдери ставок на так званий «фентезі-спорт» або індустрію розважальних спортивних ігор-симуляторів. Їх суть полягає в змаганнях між онлайн-командами з бейсболу, футболу, баскетболу або будь-яких інших видах ігор, до яких виявляють інтерес учасники. Вони формують власні віртуальні або «фантазійні» команди, підбирають гравців, роблять ставки на результати змагань - в загальному все, як в реальному спорті.

Найпопулярніший формат - сезонні турніри тривалістю від декількох днів

до декількох місяців. Ці заходи дають фанам шанс самим приміряти «корону» тренера, менеджера команди і створити власну «dream team». Особлива увага до подібних симуляторів виникає під час реальних чемпіонатів. Так, в період UEFA Euro 2016 сайт FanTeam провів шість фрі-ролів, а максимальна сума виграшу в них становила € 2 000. Приз за перемогу стартував від € 200. Ставки на результати матчів у віртуальних турнірах - справжня золота жила для організаторів, адже гра на гроші незмінно викликає азарт у вболівальників.

На даний момент такі варіанти гемблінга легальні в 42 штатах, і поки для більшості консервативних законодавців вони, мабуть, залишаються верхом допустимого - як мінімум на пару найближчих років.

Що до сектора реальних азартних ігор, представлених онлайн-форматами рулетки, блек, покеру - їх узаконення, мабуть, зажадає більше часу. Гальмує процес культурний аспект. Якщо ставки на спортивні події і навіть симулятори командних видів спорту - явище сезонне, то індустрія iGaming передбачає доступ до гри в режимі 24/7. Для багатьох цей факт припускає більш високу ймовірність формування залежності і, в кінцевому підсумку, запуску негативних для суспільства процесів масового захоплення гемблінгом.

Цікаве обмеження подібної активності встановлено в штаті Іллінойс. Так, щоб отримати доступ до сайтів і додатків для онлайн-гемблінга, вам необхідно зареєструвати свою обліковий запис особисто - з фізичною присутністю в представництві органу регулятора.

Припустимо, що спортивні азартні ігри будуть легалізовані в 30-40 штатах вже в наступні 10 років. А ось процеси прийняття законів про iGaming дійдуть до фінального етапу лише в 20-30 з цих штатів. Необхідно відзначити, що економічні наслідки пандемії служать поштовхом до активізації згаданих процесів, адже збільшення податкових надходжень «тут і зараз» - пріоритет для економіки більшості держав.

Розвиток цього сектора в країнах Європи вже пройшов довгий шлях, і поле перспектив для інвестицій там набагато ширше. У числі найбільших компаній виділяються William Hill, GVC і Flutter Entertainment. Багато з них,

однак, не мають ліцензій для входу на американський ринок, що на даний момент гальмує їх розвиток. Один з варіантів просування вперед - всілякі партнерства, що дозволяють зберегти популярність бренду, але при цьому отримати доступ на заморські території.

Ймовірно, вже до 2022 року любителі азартних ігор - по всьому світу і спільними зусиллями - піднімуть обсяг ринку до \$ 1 трлн на рік. І отримати прибуток тут можна навіть без гри в покер або ставок на рулетку!

Результати і обговорення./Results and discussion. Розглянуто важливі модельні аспекти, які включають контроль неоднорідності в реакції споживачів, пристосування до поведінки споживачів, яке залежить від політики держави по відношенню до грального бізнесу, а також контроль над ендогенними висновками цільового маркетингу. В розгляд включені основні аспекти, які є актуальними в сучасних емпіричних маркетингових дослідженнях. У роботі обговорюються деталі обраної маркетингової моделі, а також практичні питання, пов'язані з перекладом економетричних моделей подібного роду в практичні рішення. Проведено аналіз рандомізованого експерименту, що визначає працездатність моделі. Експеримент проведено на підприємстві за участю близько 1 млн споживачів.

Запропоновано покращене рішення, що складається в тому, щоб отримувати до 1 мільйона доларів додаткового прибутку за кампанію і близько 1% підвищення рентабельності інвестицій в маркетинг.

Висновки./Conclusions. Було ророблено та впроваджено модель прогнозування маркетингових показників. Запропоноване покращення маркетингової аналітики допоможе прискорити впровадження нових маркетингових прийомів в практику

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

PHOTOVOLTAIC METHOD FOR CONVERTING CONCENTRATED SOLAR RADIATION

Chernyshov Nikolay Nikolaevich

Ph.D. in engineering, assistant professor

Nikiforov Anton Sergeevich

Student

Syshchikova Daria Igorevna

Student

Baryshnikova Varvara Dmitrievna

Student

Belgorod State

Technological University named after

V. G. Shukhov. V. G. Shukhov

Belgorod, Russia

Abstract. In a conventional induction electric generator, the electromotive force arises due to the interaction of a magnetic field with a conductor moving mechanically in space, containing free electrons.

Receiving excess kinetic energy together with the conductor, the electrons are redistributed under the action of the Lorentz force and create a potential difference in the conductor. The solution of these issues determines the practical significance of a scientific article, which shows calculations of the theory of semiconductor materials, electrical and photoelectric properties of the p – n junction of complex structures, considers the issue of optimizing the matching of the characteristics of a photoelectric converter and concentrated solar radiation.

Keywords: photovoltaic converter, concentrated solar radiation, Lorentz force,

crystal lattices, semiconductor materials, Schrödinger equation.

Introduction In a semiconductor photoelectric converter (PEC), the electromotive force arises due to the interaction of the electric field of the p – n junction with the free current carriers (electrons and holes) formed by light, which have excess potential energy. Due to the transformation of the potential energy of current carriers in semiconductor PVC, there are no mechanical displacements of structural parts and, therefore, there are no "rubbing parts", and the conversion itself is "noiseless". The use of the electric field of the p – n junction built into the semiconductor determines the external simplicity of the PVC device.

Semiconductor materials for photovoltaic converters In fig. 1 shows a fragment of the periodic table of elements of D.I.Mendeleev, on the basis of which one can understand the formation of the most important semiconductor materials.

Monoatomic semiconductors are formed from the elements of group IV. Germanium and silicon have a crystal structure of the diamond-like structure, in which each atom is surrounded by four equidistantly located neighboring atoms located at the vertices of an imaginary tetrahedron [1, 2].

The bond between two nearest atoms is due to a pair of valence electrons with opposite spins. Thus, each atom allocates four valence electrons for the formation of a bond and attaches four electrons from neighboring atoms, forming a stable eight-electron shell. Diamond-like lattices can form pairs of elements located in the table equidistantly to the left and right of the IV group.

Element group number				
II	III	IV	V	VI
4	5	6	7	8
Be	B	C	N	O
12	13	14	15	16
Mg	Al	Si	P	S
30	31	32	33	34
Zn	Go	Ge	As	Se
48	49	50	51	52
Cd	In	Sn	Sb	Te

Fig. 1. Fragment of the periodic table of elements of D. I. Mendeleev

The resulting crystalline materials also have semiconductor properties. For example, stable eight-electron shells are obtained by combining atoms of gallium and arsenic (GaAs), indium and antimony (InSb), aluminum and arsenic (AlAs), etc. Compounds formed by elements of groups III and V are called compounds of the type A^2B^5 . Here, each atom of an element of group III (V) is surrounded by four neighboring atoms from group V (III). Finally, a separate class of semiconductor compounds is made up of compounds of the type A^3B^6 – zinc and cadmium sulfides, selenides and tellurides.

A semiconductor crystal is a system consisting of atomic nuclei and electrons, more or less connected with nuclei. The state of this system, in particular the state of electrons, is described by the laws of quantum mechanics, the main of which is the Schrödinger equation.

$$-\frac{\hbar^2}{2m}\nabla^2\psi + U\psi = E\psi \quad (1)$$

In this equation ψ — wave function, the square of the modulus of which has the meaning of the probability of finding an electron at a given point in space in a state characterized by energy E ; ∇^2 — the sum of the second partial derivatives with respect to the coordinates of the space; U — potential of interaction of an electron with the rest of the particles of the system and an external field; $\hbar = h/2\pi$ where h — Planck's constant; m — electron mass.

According to the simplest quantum-mechanical model of a crystalline solid, electrons in a crystal move freely, but cannot leave the crystal, since there is a potential barrier at its boundaries. Potential U is considered constant over time. Coordinate-dependent wave function x, y, z , searched as a product.

$$\psi(x, y, z) = \psi_1(x)\psi_2(y)\psi_3(z) \quad (2)$$

In this case, (1) splits into three independent equations and the problem is reduced to solving the equation

$$\frac{d^2\psi(x)}{dx^2} + k_x^2\psi(x) = 0 \quad (3)$$

where the value

$$k_x = \frac{(2mE)^{1/2}}{\hbar} \quad (4)$$

is the x -component of the wave vector of the electron. General solution to the equation (3):

$$\begin{aligned} \psi(x) &= A \exp(ik_x x) + B \exp(-ik_x x) = \\ &= (A + B) \cos(k_x x) + i(A - B) \sin(k_x x) \end{aligned} \quad (5)$$

При $U \rightarrow \infty$ электроны не могут покинуть кристалл и, следовательно, за пределами кристалла функция $\psi(x)$ тождественно равна нулю. На границах кристалла $\psi(x) = 0$ (при $x = 0$ и при $x = L$). Налагая эти граничные условия на решение (5), получим

$$\sin(k_x L) = 0, \quad k_x = n_x \frac{\pi}{L} \quad (6)$$

In n_x — any positive integer; L — characteristic crystal size. The energy of an electron is related to the quantity k_x (expression (4)), therefore, it can only take on well-defined values, called eigenvalues:

$$E = E_{xn} = \frac{\hbar^2 k_x^2}{2m} = \frac{\pi^2 n_x^2 \hbar^2}{2mL^2} \quad (7)$$

Thus, the energy of an electron trapped in a potential box (in a crystal) has a discrete range of allowed values.

To clarify the obtained regularities, it should be taken into account that due to the periodic arrangement of atoms in the crystal lattice, the field of forces acting on the electron, and, therefore, and its potential are periodic functions of the coordinates of space. The imposition of the periodicity condition will give an additional factor of 2 in the expression (6) for k_x . The entire set of forces acting on the electron from the side of other electrons and the crystal lattice is taken into account when introducing the effective mass of the electron (we denote it as m_n) instead of the mass of a free electron m . The effective mass of electrons can be different when moving in a crystal along different nonequivalent directions. However, here and in what follows, to discuss the photoelectric properties of PVC, we will use the value m_n , averaged in a certain way in all directions. Taking these remarks into account, and also considering

the motion of an electron as three-dimensional, we obtain the following expression for the self-energy of the n -state of an electron in a crystal:

$$E_n = \frac{\hbar^2 k^2}{2m_n} = \frac{\hbar^2}{2m_n} (k_x^2 + k_y^2 + k_z^2) = \left(\frac{2\pi}{L}\right)^2 \frac{\hbar^2}{2m_n} n^2 \quad (8)$$

There n^2 acts as a square of a vector with integer components n_x, n_y, n_z , so that $n^2 = (n_x^2 + n_y^2 + n_z^2)$.

According to Pauli's principle, each of the allowed energy levels in a quantum mechanical system can be occupied by only two electrons with opposite spins. Let us find an analytical expression for the number of states in the energy range from E to $E + dE$, which can contain electrons. Since the coordinates of the wave vector k_x, k_y, k_z take only a discrete series of values, then all k -space can be represented as composed of cubes with side $2\pi/L$ and volume $(2\pi/L)^3$. The number of dice is equal to the number of possible combinations k_x, k_y, k_z . Therefore, the number of states with the value of the wave vector from k to $k + dk$ is equal to twice the ratio of the volume of the spherical layer in k -space to the volume of one cube:

$$2 \frac{4\pi k^2 dk}{(2\pi/L)^3} = \frac{L^3}{\pi^2} k^2 \left(\frac{dE}{dk}\right)^{-1} dE$$

Here the coefficient 2 was introduced to take into account the electron spin; L^3 — crystal volume.

In addition, spontaneous emission (for materials with a band gap) must be taken into account. The effect of light absorption or emission is taken into account by a corresponding change in the complex dielectric constant or refractive index in the properties of Wave Equation, Electric of the wave equation.

LITERATURE

1. *Иоффе А.Ф* Физика полупроводников. М.; Л.; Изд-во АН СССР, 1957. 491 с.
2. *Кейси Х., Паниш М.* Лазеры на гетероструктурах. М.: Мир, 1981. Т. 2. 364 с.

3. *Рывкин С. М.* Фотоэлектрические явления в полупроводниках. М.: Физматгиз, 1963. 496 с.

4. *Коган Л. М.* Полупроводниковые светоизлучающие диоды. М.: Энергоатом- издат, 1983. 208 с.

5. *Зи С.* Физика полупроводниковых приборов. М.: Мир, 1984. Кн. 2. 456 с.

6. *Чукова Ю. П.* Антистоксова люминесценция и новые возможности ее применения. М.: Сов. радио, 1980. 192 с.

7. *Алферов Ж. И., Андреев В. М., Гарбузов Д. З., Румянцев В. Д.* 100%-й внутренний квантовый выход излучательной рекомбинации в трехслойных гетеросветодиодах на основе системы AlAs—GaAs // ФТП. 1975. Т. 9, № 3. С. 462—468.

**НОВИЙ ВАРІАНТ БАГАТОБЛОКОВОГО МАТРИЧНОГО МЕТОДУ
РОЗВ'ЯЗУВАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ ДЛЯ ЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ З
ЧАСТИННИМИ ПОХІДНИМИ ДРУГОГО ПОРЯДКУ**

Калайда Олексій Феофілович

канд. фіз-мат н., доцент
Київський Національний
університет імені Тараса Шевченка
Київ, Україна

Вступ. При чисельному розв'язуванні крайових задач для рівнянь з частинними похідними використовують апроксимацію частинних похідних формулами чисельного диференціювання. При цьому частіш всього використовують трьохточкові різницеві схеми типу хрест у кожній точці сітки вузлів (у випадку двовимірних рівнянь)

$$u_{ij} = (u_{i+1,j} + u_{i-1,j} + u_{i,j+1} + u_{i,j-1}) / 4. \quad (1)$$

При цій схемі дев'ятиточкові прямокутні шаблони фактично накладаються: куток одного прямокутничка розташовується у центрі сусіднього прямокутника (так звана різницева схема внакладку). Це звужує можливості застосування формул чисельного диференціювання високого порядку, оскільки виникає проблема законтурних вузлів. Обмежимося ілюстрацією нового методу у випадку плоских задач для рівняння Пуассона

$$u_{xx} + u_{yy} = -f(x, y). \quad (2)$$

Мета. Побудова нового багатоблокового методу високого порядку (узагальнення схеми типу хрест (1)).

Метод. Застосування матричної формули чисельного диференціювання для (Калайда, 2000) побудови багатоблокового матричного методу розв'язування крайових задач для рівняння (2).

Результат. Робимо область на прямокутні (квадратні) клітини і у внутрішніх вузлах кожної з них апроксимуємо рівняння (2) за допомогою

матричної формули чисельного диференціювання (Калайда, 2000)

$$u_{xx} + u_{yy} \approx \theta_x^2 U_i + U_i \theta_y^{2T}, \quad (3)$$

де θ_x, θ_y – диференціюючі матриці, відповідно, за змінними x та y , U_i – матриця значень розв’язку $u(x, y)$ у вузлах колоккації елементарного прямокутника. В результаті дістаємо систему лінійних матричних рівнянь

$$\theta_x^2 \hat{U}_i + \check{U}_i \theta_y^{2T} = F_i, \quad (4)$$

де \hat{U}_i – матриця U_i без першого та останнього стовпчика, \check{U}_i – матриця U_i без першого та останнього рядка (узагальнена схема типу хрест). А для замикання системи (4) на сторонах елементарних прямокутників використовуються відповідна кількість рівностей лівої та правої формул чисельного диференціювання першого порядку. В результаті матимемо систему лінійних алгебричних рівнянь, якою (можливо, частиною з них) й доповнюємо систему (4).

$$\hat{U}_i \theta_{x,*0} = \hat{U}_i \theta_{x,*n}, \quad \check{U}_i \theta_{y,*0} = \check{U}_i \theta_{y,*n}$$

Обговорення результату. Побудовано новий варіант багатоблокових методів (різницеву схему встик) розв’язування крайових задач для рівняння (2). Він дозволяє використовувати формули чисельного диференціювання високого порядку й тим самим будувати чисельний розв’язок крайових задач для рівняння (2).

Висновки. Побудовано новий варіант багатоблокового матричного методу розв’язування крайових задач для рівняння Пуассона (нову, так звану схему встик).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ/BIBLIOGRAPHY

1. Калайда О.Ф. (2000). Чисельні методи (основи обчислювальної математики) (Навчальний посібник), К: ВПЦ «Київський університет». – 249 с.

ARCHITECTURE

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Макаров Артем Юрійович

Головний судовий експерт
Дніпропетровський НДЕКЦ МВС
м. Дніпро, Україна

Вступ Традиційно під поняттям «Нерухомість» розуміли певну земельну ділянку з усіма будівлями, розміщеними на ньому. Раніше до нерухомого майна відносили земельні ділянки та угіддя, житлові будинки, заводи, фабрики, лавки, шахти, мости, дамби. В даний час нерухомість - це не тільки земельні угіддя, ділянки надр і ряд інших об'єктів, тісно пов'язаних із землею, але і види повітряного, річкового і морського транспорту.

Ціль Стрімке зростання земельних ділянок, зведення житлових будівель, розвиток мануфактури і підприємств призвело до того, що між власниками (власниками майна) стали періодично виникати відносини купівлі-продажу. Однак основна складність таких відносин полягала в правильному визначенню ринкової вартості об'єкта. Продавець, бажаючи дістати якомога більшу вигоду, встановлював вартість, яка могла не відповідати реальній. Покупець, в свою чергу, вважав, що вартість, встановлену продавцем, необхідно знизити, щоб придбати об'єкт за відповідною ціною і не понести фінансових втрат. У зв'язку з цим виникла необхідність зробити експертне дослідження, яке задовольняло обидві сторони угоди купівлі-продажу.

Матеріали та методи Завдяки розвитку методології визначення ринкової вартості нерухомого майна був вироблений уніфікований набір фундаментальних оціночних правил і принципів, який дозволяє отримати

оптимальні показники вартості, вигідні як для власника, так і для осіб, які бажають придбати оцінюваний об'єкт. Сьогодні на практиці використовують кілька десятків методів і принципів оцінки, що застосовуються для різних об'єктів. На перевагу того чи іншого методу оцінки впливає великий ряд зовнішніх факторів. Наприклад, перш за все, необхідно враховувати характер оцінюваного об'єкта, його основні функції та стан. Експерти рекомендують застосовувати якомога більшу кількість існуючих методологій, щоб при узгодженні дослідження витягти найбільш оптимальну вартість.

Всі відомі принципи оцінки утворюють групу, що складається з трьох основних підходів до оцінки нерухомості:

- порівняльний;
- прибутковий
- витратний.

Одним з найбільш популярних підходів до оцінки нерухомості прийнято вважати порівняльний підхід. Він являє собою сукупність методів оцінки вартості, що базуються на зіставленні оцінюваного об'єкта з його аналогами. Для останніх при даному підході експерти в обов'язковому порядку повинні мати відповідну інформацією про вартість і підсумки угод з ними. Застосування порівняльного підходу можливо при дотриманні ряду умов.

По-перше, оцінюється нерухомість повинна відповідати аналоговому об'єкту. Інформація про передбачений об'єкті повинна бути максимально повною, включаючи умови укладених угод. Крім цього, перед використанням порівняльного підходу повинні бути зіставлені всі зовнішні і внутрішні чинники, які будь-яким можливим способом можуть змінити вартість порівнюваних подібних об'єктів.

При використанні порівняльного підходу визначення ринкової вартості об'єкта дослідження відбувається в *чотири етапи*. На першому етапі експерти повинні вивчити і проаналізувати поточний стан стану ринку нерухомості, а також тенденції його розвитку. Додатково, особлива увага приділяється тому сегменту ринку, до якого належить об'єкт. Це необхідно для того, щоб виявити

зіставні з об'єктом дослідженням, дата продажу порівняно невелика. Другий етап передбачає збір, аналіз і верифікацію даних про недавно проданих подібних об'єктів для їх подальшого порівняння. Потім, на третьому етапі, експерти проводять коригування цін продажів обраних подібних об'єктів, яка безпосередньо залежить від існуючих відмінностей від об'єкта дослідження. Завершальний етап зводиться до визначення ринкової вартості об'єкта на підставі скоригованого раніше вартості для аналізованих подібних об'єктів.

В основі порівняльного підходу до оцінки нерухомості лежать два основні методи: метод парних продажів і метод валового рентного мультиплікатора. Однак, як показує практика, наведені методи часто можуть бути скомбіновані для отримання найбільш точного дослідження.

Як і будь-який інший підхід, порівняльний підхід має ряд переваг і недоліків.

До переваг даного підходу відносять наступне:

- отримана кінцева вартість дозволяє відобразити думку продавців і покупців щодо об'єкта;
- при підрахунку підсумкової вартості завжди враховуються інфляція і фінансові умови;
- даний підхід дозволяє вносити будь-які коригування в тому випадку, якщо подібні об'єкти були знайдені відмінності;
- даний підхід є статистично обгрунтованим, простим в застосуванні і надає надійні результати.

До недоліків порівняльного підходу відносять ряд факторів, які викликають складності при отриманні дослідженні. Перша проблема полягає в складності отримання інформації про практичні цінах проведених угод. Додатково, до вищезазначеного можна віднести неможливість отримання даних про специфічні умови угоди, якщо такі були. По-друге, порівняльний підхід здатний надати хороші результати оцінки нерухомості при стабільності та активності ринку. У разі невеликих відхилень результати можуть бути дуже неточними, так як існує серйозна залежність від поточної ситуації. Крім цього,

у експертів при проведенні оцінки можуть виникнути складності в узгодженні даних про істотно розрізняються продажах.

Другий за значимістю підхід до оцінки нерухомості - це витратний підхід. Суть даного підходу полягає у визначенні витрат, які будуть задіяні для придбання і реконструкції об'єкта дослідження з урахуванням наявного зносу. В даному випадку експерти припускають, що для покупки готового об'єкта покупцеві не доведеться переплачувати більше тієї суми, яка могла бути витрачена на нове будівництво.

При описуваному підході експертами повинні бути враховані багато додаткові чинники. Зокрема, на результат оцінки впливають розмір заробітної плати і норми прибутків будівельників для певного регіону, можливі накладні витрати, витрати на придбання будівельного обладнання, ринкова вартість будівельних матеріалів.

Характерною особливістю витратного підходу, яку необхідно віднести до основних переваг, є доцільність його застосування при проведенні техніко-економічного аналізу вартості робіт, спрямованих на будівництво нових об'єктів, а також аналізу доцільного використання земельних ділянок. Додатково, витратний підхід дозволяє отримати обґрунтування для проведення робіт з реконструкції або модернізації діючого об'єкта. Методи, на яких ґрунтується даний підхід, застосовуються при вирішенні завдань страхування та оподаткування розглянутих об'єктів. Але головна перевага даного методу полягає в тому, що при отриманні результатів оцінки враховуються всі особливості ринку, забезпечуючи тим самим найбільш точний результат.

Недоліки даного підходу можуть бути виявлені в наступному ряді випадків. По-перше, у експертів часто виникають проблеми при розрахунку вартості реконструкції старих будівель. По-друге, ускладнюють процес розрахунку існуючі технології оцінки земельних ділянок. Крім цього, труднощі можуть виникнути при визначенні величини існуючого зносу старих будівель, так як у багатьох споруд існують приховані проблеми, виявлення яких можливо тільки при використанні відповідного обладнання. По-четверте, в ході

розрахунків дуже часто виникає ситуація, коли витрати, які заплановані для проведення будівельних робіт, серйозно розходяться з ринковою вартістю еквівалентного об'єкта. В даному випадку для подібного об'єкта потрібно провести більш точні розрахунки наявного зносу, що супроводжуються швидким ростом трудових витрат.

У загальному випадку класичний витратний підхід дослідження об'єкта розділений на три етапи.

- Спочатку експертам необхідно провести розрахунки, що визначають реальну вартість земельної ділянки. На дану процедуру впливають багато зовнішні чинники, але основним прийнято вважати особливості ефективного використання: особливості місцевості, заселеність території та інші.

- Після чого відбувається перехід до другого етапу, який передбачає визначення вартості реконструкції оцінюється об'єкта. По завершенню даної процедури можна переходити до чергового етапу - розрахунку наявного зносу (фізичного, функціонального або зовнішнього).

- На завершення експерти повинні провести розрахунок підсумкової собівартості об'єкта нерухомості, з огляду на наявну інформацію про вартість накопиченого зносу.

В рамках витратного підходу на практиці експерти застосовують чотири відомих методу:

- метод порівняльної одиниці (питомої вартості),
- поелементний метод,
- кошторисний
- індексний методи.

Однак найбільш сучасним підходом прийнято вважати дохідний підхід до оцінки нерухомості. Суть його полягає в тому, щоб визначити вартість можливого прибутку, яку здатний надати даний об'єкт. Шукана завдання по визначенню повинна відповідати вимогам дослідження якості і бути спрямована на капіталізацію доходів, яка, в кінцевому рахунку, визначить взаємозв'язок між майбутнім доходом і поточною вартістю об'єкта.

Використовуючи дохідний підхід, підсумкову вартість нерухомості можна розрахувати стандартної формулою (1), де коефіцієнт капіталізації визначається нормою доходу, а очікуваний дохід вказує на операційний дохід, який може бути отриманий власником нерухомості за певний період .

$$\text{Стоимость недвижимости} = \frac{\text{ожижаемый доход}}{\text{норма дохода}} \quad (1)$$

Для визначення вартості можливого прибутку спочатку необхідно розрахувати валовий дохід, який може бути отриманий від експлуатації. Розрахунок доходу для об'єктів нерухомості відбувається шляхом проведення аналізу поточних тарифів на ринку оренди. Потім необхідно підрахувати втрати, які можуть виникнути при неповному завантаженні (здачі в оренду) або в разі наявності нестягнутих платежів для даного об'єкту і того сектора ринку, до якого об'єкт належить. Однак при проведенні оцінки можливе істотне скорочення розміру прибутку. Це відбувається в тому випадку, якщо не взяти до уваги пов'язані з об'єктом оцінки витрати і витрати (операційні, резервні і фіксовані). Тільки після цього експертами може бути проведений розрахунок коефіцієнта капіталізації і отримана величина чистого доходу від продажу.

Результати та обговорення.

Прибутковий підхід дозволяє застосовувати комплексне або одиночне використання таких методів: метод прямої капіталізації доходів і метод дисконтування грошових потоків. Перевагою дохідного підходу прийнято вважати те, що, використовуючи відповідні методи, можна зробити розрахунок реальної вартості грошових потоків, які можуть бути отримані при здійсненні операції над об'єктом оцінки, і визначити показники ринкової та інвестиційної вартості.

Таким чином, і продавцю і покупцю в кінцевому підсумку буде представлена картина, яка ясно відображає якість і кількість можливого доходу, отриманого від об'єкта нерухомості протягом його терміну експлуатації, а також можливі варіанти ризиків, характерних як для оцінюваного об'єкта, так і для всього регіону в цілому.

Висновки В рамках розгляду сучасних підходів до оцінювання нерухомого майна було з'ясовано, що дана проблема актуальна на сьогоднішній день. Однак докладного аналізу існуючих підходів виявилось замало. Для більш повного розуміння даної проблеми необхідно детальне вивчення існуючих методологій, а також їх можливих комбінацій, в рамках кожного з наведених підходів. Тільки детально розглянувши і вивчивши існуючі методи, можна буде здійснити перехід до вирішення практичних завдань і розробці інформаційної системи, що автоматизує процес оцінки нерухомості.

PEDAGOGICAL SCIENCES

IMPROVING THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF SPECIALIZED TECHNOLOGY TRAINING

Chubar Vasyl Vasyliovych

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,

Chistyakova Lyudmyla Oleksandrivna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,

Gatselyuk Valentyna Vasylivna

is a second-year master's student.

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian
State Pedagogical University
The city of Kropyvnytskyi. Ukraine

Introductions. One of the main tasks of ZZSO in the information society is the development of research skills of students, as they focus them on future research activities. The formation of research competence contributes to the formation of diverse students, their general intellectual development, and directly, such mental actions as the ability to summarize, systematize, classify. Ability to analyze all possible options for the task, the ability to move from one search for its solution to another, develop a program of action on their work, study tasks from different positions, associate objects in their entirety, as well as compose tasks on a given topic and self-control - all this is the basis of research competence of students.

Analysis of current research. The problem of formation of competencies in students of ZZSO is under the attention of state bodies, scientists and teachers-practitioners [5, p. 1-5]. Investigating their content and the process of formation, foreign and domestic scientists (N. Bibik, I. Yermakov, O. Ovcharuk, J. Raven, O.

Savchenko, A. Khutorsky, etc.) note that society needs graduates who have a wide range competency. In particular, N. Bibik, researching the competencies of ZSSO students, notes that they are «variable, have a mobile structure, depend on the priorities of society, educational goals, features and opportunities for self-determination of the individual in society. Many competencies in learning can be predicted (in the areas: cognitive, activity, motivational, social, etc.) » [1, p. 408]. Analyzing the scientific and scientific-methodical literature on their formation in high school students in the process of specialized technology training, we will focus on a few.

Analyzing the content of «research» L. Elekenova identifies the following components «...intellectual skills (ability to analyze and summarize the results of observation, research, ability to build scientific hypotheses, etc.), as well as the motivating factor. Thus, research activities can be divided into two types: theoretical and practical» [6, p. 53]. In addition, we note that «competence» implies the presence in the individual «... knowledge, skills, experience of certain practical activities, as well as attitudes to their activities and the ability to effectively use knowledge and skills and personal qualities to achieve the desired result» [10, p. 3]. The vast majority of researchers have devoted research to improving the research skills of students ZSSO in the process of learning and implementation of research activities, and the formation of their research competence, the attention of researchers is insufficient [1; 3; 4; 6; 7; 8; 9; 10]. Thus, from the array of competencies that students of ZZSO master, we single out the research competence that they need for future work in the face of dynamic changes in technology in all areas of transformation.

Aim. The purpose of the article is to identify and characterize the ways to improve the process of forming research competence of high school students in the process of specialized training in technology.

Materials and methods. The article uses interrelated methods: study, analysis and systematization of pedagogical, educational and methodical literature; system and problem searching methods for outlining ways to improve the formation of

research competence of high school students in the process of specialized technology training; formulation of conclusions and determination of prospects of further scientific researches.

Results and discussion. Presenting main material. The analysis of scientific and scientific-methodical works showed that there is still no scientifically sound definition of the term «research competence of high school students» and a list of its components. To determine its content, first of all, consider that the term «competence» defines «a range of issues in which a person is well understood» [1, p. 408]. The term «research process» implies «...to subject something to a detailed scientific examination for the purpose of cognition, discovery of something» [2, p. 202]. Therefore, taking into account the above, we will use the term «research competence of a high school student» to describe the presence of: knowledge, skills, some research experience and motives, which are manifested in the form of cognitive interest and attitude to their activities, as well as the ability to effectively use knowledge and skills and their personal qualities for the implementation of the educational task.

In the process of studying the scientific and methodological literature on the formation of research competence of high school students in the process of specialized training of technologies, we highlight the following skills:

- identify and formulate problems, search for explanations, evidence of natural connections and relationships associated with them to find ways to solve them;
- navigate in educational, professional and periodical literature, use educational and reference literature and work with primary sources, consciously perceive the structure of the presented material and systematize it to find the information necessary for the study;
- to develop and conduct experiments, analyze the work done, draw general conclusions, evaluate the results of the study from the standpoint of their reliability and practical significance;
- to analyze the phenomena and facts, in particular: to divide the studied phenomenon into constituent elements, to mentally synthesize parts of the

phenomena and to establish their interrelation;

- use the opportunities of related sciences, in particular: research methods used in them and their key and specific ideas for the research.

Cognitive activity of high school students in the process of specialized technology training was characterized by the level of its activity and independence. For its implementation we used a system of methods and technologies [3; 6; 7; 9]. Each of them was used in verbal, visual and practical forms.

In particular, the following methods were used to form the research competence of high school students:

- problematic, which provided a statement of the problem of the implementation of the educational task with a hidden way of its implementation, the search for which contributed to the development of research skills and independent acquisition of knowledge;

- partial search, which involves the communication of a certain part of knowledge, and the other must be obtained independently;

- research, which involves the formation of experience of independent scientific research and activation of cognitive activity;

- active and interactive technologies that provided the use of collective forms of cognitive activity in the process of performing research tasks [3, p. 293-365; 7, p. 152-158; 9, p. 24-33].

In addition, comprehensively used with the above explanatory-illustrative and reproductive teaching methods for communication of ready information by various means (verbal, visual, practical) for awareness and memorization by students.

In the process of choosing tasks for the formation of research competence in the process of specialized technology training, in the process of their implementation high school students consistently aware of the problem before them, determine the object and subject of research, as well as the purpose and objectives of research; determined the ways of its implementation [4, p. 234-236]. The choice of topics for the formation of research competence in different situations was different - taking into account didactic situations. In some cases, the topics were determined taking into

account the educational situation according to the chosen profile, interests and abilities of students; in others, the topics of the tasks were intended for extracurricular activities. It was offered mainly by the students themselves, who focused on personal interests not only cognitive, but also creative and applied.

In the process of forming research competence, each of its components was considered as a complex integrative formation in which there are intellectual and practical components. The level of formation of which largely depends on the initial volume and quality of knowledge on which the research activity is based. In the process of forming research competence, high school students took into account the complex relationship of its components - if only one component is missing, or it is insufficiently formed, the result of the formation of research competence will be ineffective. This process was optimally combined with specialized training of technology for high school students. The peculiarity of its implementation was that it was formed in high school students not when they passively perceive knowledge as a whole, but in the process of their cognitive activity aimed at «discovering new knowledge». Thus, it is important not only to transfer a significant amount of knowledge to students, but first of all, to improve their ability to independently set a learning goal, plan ways to implement it, identify and evaluate their achievements, i.e. the ability to learn.

In the process of implementing the educational activities of high school students to master certain technological operations and research competence, there were operational, tactical and strategic activities, as well as tactical and strategic skills. The operational level of implementation of research competence is partly identical in its content to general education, and partly - intellectual, they practically have a dual status. First, this level of research competence is at the same time an important necessary condition for its formation, and secondly, it is the simplest operation in the structure of research activity. Due to its simplicity, the specific skills in the vast majority are easily trained and formed. The tactical level of implementation of research competence, formed in accordance with operational skills, consists of a number of components that allow you to work out some stages of

research. The strategic level of implementation of research competence is higher in content than the set of operational and tactical research skills, their main task is to ensure the gradual implementation of research as a holistic, step-by-step process.

The formation of research competence of high school students through a step-by-step cognitive activity will provide an approach to its implementation from the standpoint of the activity approach, in unity at three main levels:

- at the level of execution of individual operations;
- at the level of tactics for the task;
- research strategies [8, p. 39].

The analysis of the process of formation of research competence, conducted by us, shows that the acquisition of a minimum of knowledge is the initial condition for its formation. It is formed on the basis of the experience of previous years, knowledge, skills and other previously formed skills available to high school students. In the process of forming components of research competence, in particular such: the ability to analyze and compare previously studied facts; be aware of complex ideas and anticipate their consequences; use alternative ways of searching for information; integrate, synthesize and transform information; establish causal links; search for several solutions to the problem and choose and justify the most rational ones; build hypotheses; analyze and summarize the researched facts; think and draw conclusions; evaluate both the process and the result.

Conclusions. Conclusions. In the process of forming the research competence of high school students in the process of specialized technology training, they gain experience in design and research activities as special forms of cognitive activity. In the course of realization of educational process, they on practical level master ability to choose adequate important tasks, to think over their realization, including in the conditions of uncertainty. Students have the opportunity to plan several options for the task and choose the most acceptable non-standard solution for its implementation.

REFERENCE

1. Bibik, N.M. (2008). Kompetentnist u navchanni [Kompetentnist v training]. *Entsuklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy – Encyclopedia of Education. Academy of Pedagogical Sciences of Ukrainy*. V.H. Kremen (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Busel, V.T. (Eds.). (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv, Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
3. Volkova, N.P. (2009). *Pedahgohgika: navch. posib. 3-ie vyd., ster. [Pedagogy: textbook]. (3d ed.)*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S.U. (2008). Doslidzhennya naukovе [Scientific research]. *Entsuklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy – Encyclopedia of Education. Academy of Pedagogical Sciences of Ukrainy*. V.H. Kremen (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. «Derzhavnyy standart bazovoyi serednoyi osvity». Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 30.09.2020 r. [«State standard of basic secondary education» Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 30.09.2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Elekenkova, L.Z. (2010). Sushchnostnaya kharakteristika ponyatiya «Issledovatel'skaya deyatelnost shkolnikov» [Essential characteristics of the concept «Research activity of schoolchildren»]. *Vestnik PavlodarskogoHU. Pedagogicheskaya seriya - Bulletin of PavlodarSU. Pedagogical series. 4, 45-55* Retrieved from http://elibrary.kz/download/zhurnal_st/st2681 [in Russian].
7. Kobernyk, O.M., & Treshchuk, A.I. (2013). *Teoriya i metodyka tekhnolohichnoho navchannya uchniv u starshiy shkoli: navchalnyy posibnyk [Theory and methods of technological education of students in high school: a textbook]*. Uman: FOP Zhovtyi [in Ukrainian].
8. Novikov, A.M. (2006). *Metodologiya obrazovaniya [Education methodology]. (2d ed.)*. Moscow: Ehgves. Retrieved from http://www.methodolog.ru/books/metod_ob.pdf [in Russian].

9. Pometun, O.I., & Pyrozhenko, L.V. (2004). *Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya [A modern lesson. Interactive learning technologies]*. O.I. Pometun (Ed.). Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].

10. Sydorenko, V.K. (2010). *Sutnisni kharakterystyky profesynoyi kompetentnosti [Essential characteristics of professional competence]*. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity - Labor training in educational institutions*, 5, 3-7 [in Ukrainian].

DEVELOPMENT OF A MODEL OF FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES OF PROFESSIONAL EDUCATION

Kanglibekov Kuvatbay

Independent researcher of the Institute
of Pedagogical Innovations,
Vocational Education

Management and Retraining and Advanced Training
of Teachers, Tashkent, Uzbekistan

Having considered the pedagogical conditions for the formation of information competence (IC) of students of economic specialties of vocational education, it is possible to develop a model for the formation of IC of students of economic specialties of professional education.

Thanks to the information available to a person about a real object or phenomena, an ideal vision of it in the image of a model is created. His ability and ability to create models largely depends on how he understood and processed the information he has. To create a model, a goal must first be formulated. To study a real object, information is purposefully collected about it. When collecting information, a mental model is formed in a person's head. The mental-figurative models of the same objects or phenomena that arise in different people are very different and do not reflect the existing ones in reality quite accurately. The advantage of a correctly and well-constructed model is that it is more accessible for research than a real object. With its help, the most significant factors that form certain properties of an object are identified, since the model itself reflects some of the main characteristics of the original object. Currently, there are a variety of definitions of the concept of "model". The philosophical dictionary gives the following definition: "A model - in the logic and methodology of science - is an analogue (scheme, structure, sign system) of a certain fragment of natural and social reality, a product of human culture, conceptual and theoretical education, etc. - the original of the model.

This analogue serves to store and expand knowledge (information) about the original, its properties and structure, to transform and manage them ... The model always plays a cognitive role, acting as a means of explanation, prediction and heuristics ”[4].

"A model," writes V. A. Shtoff, "is understood as such a mentally imagined or materially realized system that, by displaying or reproducing an object of research, is capable of replacing it in such a way that its study gives us new information about this object." The model is a specific, qualitatively unique form and at the same time a means of scientific knowledge. It performs special functions in the process of scientific knowledge.

A. B. Gorstko writes: “A model is a material or mentally imagined object that, in the process of cognition (study), replaces the original object, retaining some of its typical features important for this study” [1]. AV Mogilev et al. Gave the following definition: “A model is an image of a real object or phenomenon, a“ substitute ”for a certain“ original ”, which reproduces it with one or another certainty or detail. A model is a representation of an object in some form, different from the form of its real existence ”[3].

N.V. Makarova et al. Give their definition based on the philosophical interpretation of the concept being introduced. “A model is an analogue (substitute) of the original (object), reflecting some of its characteristics. This analogue serves to store and expand knowledge about the original (object). The variety of models is determined by the variety of goals set during their creation ”[2].

Building a model is necessary in order to:

- to understand the structure, basic properties, laws of development and interaction with the surrounding world of the investigated object;
- learn how to properly manage the object with the given goals and criteria;
- to predict the direct and indirect consequences of the implementation of the specified methods and forms of impact on the object.

According to the method of constructing models, they can be divided into material (objective) and mental (ideal).

Material models include those models that are constructed by man or taken

from nature as samples, are a material reflection of the original object and were associated with it by their geometric, physical and other characteristics.

The main types of material models are physical and analog. In the physical model, a real object is contrasted with its enlarged or reduced copy. The analog model is based on the analogy of processes and phenomena. Thought (ideal) models are based on the analogy of the ideal, conceivable, are constructed in the form of mental models that exist only in the head of the researcher.

Thought models are fixed using language, symbolic means, drawings, drawings and other material means of expression. There are two types of mental models: intuitive and symbolic. The first ones are based on an intuitive idea of an object of research that does not lend itself to formalization or does not need it. The latter use sign transformations of some kind: graphics, drawings, formulas, sets of symbols, etc., as well as a set of signs, in this case, you can operate with selected sign formations and their elements.

On the basis of the qualitative specificity of the simulated phenomena, the models are divided into structural, systemic, functional, substantial and mixed. The main feature of the model is that it represents some clear fixed connection of elements, assumes a certain structure that reflects internal, essential reflections of reality.

In the educational process of the technical school, more and more emphasis is placed on working with information. It is important for the student to be able to independently find the necessary information, critically comprehend and evaluate it and draw conclusions based on the materials received. Currently, there are various sources for finding the necessary information, especially when taking into account the opportunities that the global Internet network opens up, but at the same time the student must be able to use new information technologies. The use of computer technology in the field of education entails the process of preparing students for information activities and the formation of their information competence. The effectiveness of any activity is determined by the culture of the individual, by how intelligently the specialist is able to solve particular professional tasks; how fluent he

is in modern information technology; how developed is the ability to "keep up" with the pace of scientific and technological progress. The level of information activity is associated with the formation and development of student information needs. With an abundance of information in the educational process, it is necessary to develop the logical and algorithmic thinking of the student.

The process of forming students' information competence is associated with improving the quality of his educational activities (both at the level of information and at the level of its comprehension), with an increase in the importance of the most promising high technologies in it. The convergence of the information activity of a specialist and the educational activity of a student is one of the tasks of the formation of information competence.

The model of organization and formation of information competence of students from the standpoint of a systematic approach is considered as a set of regular, functionally related, relatively homogeneous elements that make up a certain integrity, unity.

Consistency allows to achieve the goal to single out and ensure the completeness of the components, to identify the connections and dependencies between them and to determine their system-forming feature. The system has a new qualitative state, in this case it is the development of students' information competence.

REFERENCES

1. Grankina I.I., Sheldunova N.S. Project activities of students // Specialist. - 2004. - No. 1.
2. Melyukhin I.S. Information society: origins, problems, development trends. - M.: Publishing house of Moscow. University, 1999.
3. Panyukova S.V. Information and communication technologies in personality-oriented learning. - M.: Publishing house of IOSO RAO, 1998. --- 225 p.
4. Yudakova S. V. Motives of the teacher's self-educational activity // Actual problems of pedagogy. - Vladimir: VGPU, 2001. - Issue. 5. - S. 111-117.

PREPARING FUTURE EDUCATORS FOR CREATING A SITUATION OF SUCCESS IN WORKING WITH PRESCHOOLERS

Khamdamova Maxzuna Tursunovna
Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD),
Qurbonova Zilola Uralovna
independent seeker,
Institute for retraining and advanced training
of directors and specialists
of preschool education organizations,
Tashkent, Uzbekistan

At present, the problem of providing preschool educational institutions with professional pedagogical personnel capable of effectively solving educational and educational problems is especially acute. The complexity of solving this problem at the present stage is due to many socio-economic factors.

Upbringing and educational work in kindergarten is based on the key positions of humanizing the goals and principles of pedagogical work with children. The quality of preschool education is largely determined by the nature of communication and interaction between an adult and a child. The analysis of the research shows that the peculiarities of the teacher's interaction with preschool children affect the psychoemotional and personal development of the child (L. I. Bozhovich, L. S. Vygotsky, A. V. Zaporozhets, M. I. Lisina, etc.); the type of attitudes towards children and the style of their leadership determine the relationship in children's society, its structure, ensure the state of satisfaction and psychological comfort of children in kindergarten (L.N.Bashlakova, N.A. Berezovy, Ya.L. Kolominskiy, V.D. Kalishenko, A.B. Nikolaeva and others). Therefore, educators who organize interaction with children must have professionally significant personal qualities, theoretical and practical knowledge, skills, motivational and value relationships that determine professional readiness for interaction based on an individual approach to a child, and the success of its implementation.

Practice shows that, on the one hand, the requirements for a teacher-educator

working with a small child are increasing, which indicates the social significance and relevance of his profession, and on the other hand, there is a low level of professional readiness of educators to interact with children. Hence, the conclusion follows about the importance of the problem of forming future educators' readiness to interact with children as a condition for the effective implementation of the educational process, improving professional skills, humanization and cooperation with children, parents, colleagues.

In the vocational education system, much attention is paid to the middle management, which is in close interaction with the world of work and is aimed at training practitioners who are able to effectively implement the process of activity itself. It is this educational level that is designed to provide training for practice-oriented specialists in the field of preschool education.

From a general scientific point of view (A. A. Brudny, L. P. Bueva, I. I. Zhbankova, B. M. Kedrov, A. N. Leontiev, A. V. Petrovsky) interaction as a category is a reflection of the processes of influence of various objects on top of each other, fixing their mutual conditioning. In the philosophical understanding, interaction is characterized as a universal and essential property of being, as a universal property of the material world (I. I. Zhbankova).

In modern pedagogy, much attention is paid to the role and functions of professional-pedagogical interaction, as well as to the study of the possibilities of professional training for its use by future teachers (A.A. Bodalev, A. Yu. Gordin, V.A.Kan-Kalik, Ya.L. Kolominsky, A. N. Leontiev, A. V. Mudrik and others). Questions of professional training of future educators for pedagogical activity are considered in the works of T. S. Komarova, L. V. Pozdnyak, P. G. Samorukova, L. G. Semushina, V. I. Yadeshko, etc. - pedagogical readiness (T.V. Illarionova, E.V. Klyueva and others). Much attention is paid to identifying and substantiating the possibilities of pedagogical practice in the system of professional training of future teachers for interaction with children (O. A. Abdullina, L. A. Shchelkunova, etc.). The problem of preparing students for various types of interaction with children is investigated: empathic interaction (N.V. Afanasyeva), constructive (S.A. Tsarev),

etc., and also the means of formation of readiness for pedagogical activity are studied, such as the research work of pedagogical students, situational role-playing game, information and dialogue learning technologies (M. V. Gulanova, B. V. Kupriyanov, N. P. Nedogreeva, A. A. Pozdnyakova, V. Sviridova, etc.).

Characterizing the state of knowledge of this problem, we can state the fact that recently there has been an increase in interest in the formation of the personality of a specialist in preschool education and his professional training. However, there is not enough special research devoted to identifying general principles, conditions and strategies for professional training of future educators to create a situation of success in working with preschoolers. In the pedagogical literature, the structure of the readiness of future educators to interact with children has not been determined, its components have not been identified, the methodology and pedagogical conditions for their purposeful formation have not been developed. As a result, the issues of theoretical and methodological support of the vocational training process have not been sufficiently developed. Sufficient empirical material has not been accumulated that characterizes the objective indicators of the process of forming the professional readiness of future educators to create a situation of success in working with preschoolers.

Without a feeling of success, the child loses interest in learning and learning, but achieving success is hampered by a number of circumstances, among which are a lack of knowledge and skills, psychophysiological features of development and poor self-regulation of the child. In this regard, it is considered pedagogically justified to organize for a child a situation of success of independently performed activities with the help of a number of operations in an emotionally friendly atmosphere of joy and approval, created both verbal (encouraging words and soft intonations) and non-verbal, mimic-plastic (open posture, benevolent facial expressions, certain gestures) by means and techniques.

A child should receive the right to become a subject of his own life, see his potential, believe in his own strength, learn to be successful in activities. This will greatly facilitate the child's transition from kindergarten to school, preserve and

develop an interest in learning in school conditions. Technological operations of creating a situation of success will help teachers here.

The purpose of our study was to develop scientifically grounded content, forms and methods of forming, in the process of professional education, the readiness of future educators to create a situation of success in working with preschool children and to test their effectiveness.

The study is based on the hypothesis that the successful formation of the readiness of future educators to create a situation of success in working with preschoolers can be carried out if the following content and teaching methods are used in the process of vocational training:

- organization of educational activities on the basis of personality-activity, personality-oriented and professional-activity approaches, allowing students to make real use of the situation of success in relationships with children, ensuring the personal development of the subjects of activity;

- implementation of a holistic integrated approach that simulates the system of subject-subject relations, orienting the future educator to the formation of professionally significant personal qualities and skills necessary for the implementation of a humane-personal type of interaction with children, as well as creating conditions for the formation of a motivational-value attitude towards pedagogical activity;

- special training of students in the technology of using a situation of success, which includes a set of tasks, practical tasks and exercises focused on the formation of professional pedagogical, research skills and abilities, an individual style of pedagogical communication, a humanistic type of pedagogical interaction, teaching the means, methods and techniques of creating a situation success in a preschool institution in the process of workshops conducted directly in the kindergarten, which gives the practice a teaching character;

- active methods and means of teaching, reflecting the content and structure of the upcoming pedagogical activity of the educator and contributing to the formation of the unity of the theoretical and practical aspects of professional readiness in

accordance with the highlighted stages of training;

- integrative courses, within the framework of which psychological and pedagogical knowledge is generalized; forms of work such as lectures, workshops, practical classes, special courses with elements of pedagogical training, which allows you to form the necessary theoretical and practical readiness to create a situation of success in working with children, improve professional and psychological competence, increase the level of readiness for interaction, form motivational-value relationships, empathy and reflection;

- orientation of future educators to a systemic vision of the pedagogical process in the independent design of a situation of success with children, which requires confident mastery of the forms and methods of organizing the activities of a preschooler, the skills of diagnosing the development of a child's personality.

The research was carried out in several stages.

The first stage is search. The analysis of psychological, pedagogical, philosophical literature on the research problem made it possible to reveal its current state in the mass practice of the work of educators, special diagnostic tasks have been developed that reveal the initial level of students' readiness to create a situation of success in working with preschool children.

The second stage is experimental. A pedagogical experiment was carried out, the purpose of which was to test in practice the methods developed by us, aimed at the gradual formation of the components of the readiness of future educators to create a situation of success in working with children in the process of vocational training. The forms, methods and means of teaching students the technology of creating a situation of success with children in the process of pedagogical practice in kindergarten were selected. The third stage is generalizing, systematizing and processing the results of experimental work, formalizing theoretical provisions and conclusions. Thus, the unity of theoretical and practical professional training, the use of teaching methods to use the situation of success contribute to the formation of the readiness of future educators to create a situation of success in working with preschoolers.

REFERENCES

1. Belkin A. S. Situation of success. How to create it: book. for the teacher. - M.: Education, 1991.-- P. 168.
2. Bondar EI Creation of a situation of success - a condition for the development of a gifted personality // Gifted child. - 2008. - No. 3. - P. 93–97.
3. Korepanova NV, Khakimzyanova IM, Shcherbakova OI Professional and personal formation and development of the teacher // Pedagogy. - 2003. - No. 3. - P. 67.

FORMATION OF PROFESSIONAL KNOWLEDGE, SKILLS AND SKILLS IN STUDENTS WHEN STUDYING TECHNICAL DISCIPLINES

Nurova Oliya Salomovna,
senior lecturer,
Karshi Institute of Engineering Economics,
Karshi city, Uzbekistan

The modern situation, testifying to serious changes in reality, suggests the formation of qualities that allow a person to independently see the problem, form a problem and solve it. The implementation of this goal is associated with the development of professionally significant qualities in a person: social adaptation, mobility, initiative, creativity, enterprise - qualities necessary in the transition to a market economy and democracy.

To build a model of a learning group, it is necessary to know the age and age characteristics of students, gender, motivation for the profession, motivation for learning, the level of knowledge and formed professional skills, discipline, etc. activities and plan the organizing role of the teacher in organizing cognitive processes and stimulating students to acquire professionally significant qualities, abilities and skills. In the meantime, the inconsistency of the individual often manifests itself in the face of the new system of social requirements. However, meeting these requirements can be achieved by applying developmental learning (non-traditional), in particular, problem-modular learning. Developing education allows, through the development of interest in it, an increase in the activity of cognitive activity and independence of students, an individual approach to training, to prepare specialists in technical professions with strong professional skills.

The following teaching principles are very important:

1. Scientific reliability of educational material. The presentation of the theory of technical disciplines presents significant difficulties in this respect. On the one hand, the theory is based on certain laws of physics, chemistry, etc., from this one should begin the presentation of its individual sections. On the other hand, the short

duration of the course forces you to be short, so it is easy for a teacher who knows the material well to choose from the baggage of his knowledge exactly what should be communicated to students in this course.

2. It is possible to achieve the unity of theoretical knowledge and practical skills by observing the principle of visualization of teaching, that is, showing genuine details is the basis of teaching students of technical disciplines. It cannot be argued that the impact of a model or poster is always weaker than the impact of the object itself. A well-made poster has the same effect.

3. The principle of linking learning with life is mandatory. The teacher gives examples from practice, illustrates theoretical provisions with specific work situations, sets tasks, the content of which is taken from work practice.

4. The principle of conscientiousness of assimilation of knowledge. The student's activity in the lesson is, first of all, the activity of his thoughts. It is recommended to begin explanations of the design of each mechanism of the product with a story about its purpose. It is necessary to reveal this topic in detail and thereby mobilize students for an attentive, and therefore conscious and active attitude to the following story about the work of this mechanism. Students should be no less conscious and active when completing assignments of practical work and exercises. Tasks are composed in such a way that in the process of their implementation, students do not act mechanically, but consciously draw on the knowledge they have.

5. The principle of consistency and systematicity in the presentation and consolidation of educational material is extremely important for the mental activity of students. Accustomed to related presentation, they will achieve logic and system in independent work. This will make it easier for students to assimilate other literature, therefore, it is necessary to systematically develop students' thinking in the classroom, which leads to an increase in the culture of mental work. The systematicness instilled in students in theoretical studies will be useful in practical work.

Systematic learning is learning according to a plan. The plan should be understood as the sequential distribution of sections of the course, the mutual logical

connection between the topics. Each new topic is logically linked to the previous one both in the construction of the course and in its presentation.

6. The principle of accessibility of presentation. Accessibility and affordability are not identical. The material may be accessible to the understanding of students, but they will not be able to assimilate it, it will be too difficult for them. Thus, strength must be understood not only as a minimum, but also as a maximum of difficulty. The teaching material should always be somewhat difficult for students. It is impossible to facilitate educational tasks, since mastering new things must be accompanied by mental effort, otherwise this assimilation will not be lasting. The principle of accessibility and feasibility is implemented in programmed learning.

To organize and enhance the cognitive activity of students in the classroom, it is necessary to use:

- problem situations (problem tasks, questions);
- techniques for maintaining and developing attention;
- techniques for developing memory;
- techniques and means for the development of creative imagination;
- development of professional thinking.

In training, we deal with problem situations of one type or another. The ways of their creation can be very different: encouraging students to a theoretical explanation of phenomena, factors; extensive use of life situations and past experience of the student; search for the conditions for using the result of the problem task; motivation for analysis, synthesis, generalization, systematization and other mental operations; making assumptions.

Studying the cognitive activity of students, in the process of which he goes from putting forward a hypothesis to proving or refuting it, scientists have identified a number of research skills that underlie it. A set of actions has been determined that create, in their unity, an integral picture of creative activity. While implementing it, students should think about the problem, build an assumption, outline a way to test its truth, think over the formulation of the alleged experience, record the results of observation, formulate conclusions, compare them with the initial hypothesis, and

defend the correctness of the conclusions before the group [3]. The psychological foundations of the formation of research skills in students, motivation for learning, personal meanings, type of thinking, individual and age characteristics, etc. were revealed [1, 2].

In the process of teaching special disciplines, the teacher acts as an organizer of the cognitive activity of students, which consists of organizing the processes of attention, memory, perception, representation, thinking, imagination.

In this regard, the teacher must know the ways to increase the activity of students' cognitive activity. The learning process can be presented in the form of a diagram; the following aspects are important in the teacher's activities:

1. Ways to increase the activity of a student's cognitive activity:

- an individual approach to the student;
- revision of teaching methods;
- professional organization of cognitive activity;
- teaching students the methods of individual collective creativity;
- the use of a special technique of thinking and memory;
- increasing the teacher's creative activity.

All methods of non-traditional teaching allow to increase the independence of students, develop cognitive and thought processes, motives for learning and interest in the profession. These teaching methods can be used in combination to practice this material.

2. The choice of training materials should be determined by:

- regularities and the principles of teaching arising from them;
- the goals and objectives of training in general and this stage in particular;
- the content and methods of the subject, the topic in particular;
- learning opportunities of trainees;
- age (physical, mental);
- the level of preparedness;
- the characteristics of the group of students;
- the capabilities of the teachers themselves: their previous experience, the

level of theoretical and practical preparedness, the ability to apply certain methods, means, personal qualities.

A thorough analysis of the content of the available blocks for each section of technical disciplines made it possible to find ways to increase the developing potential of the problem-modular learning technology.

When constructing problem blocks, one should proceed from the fact that when working with them, students develop the ability to think, compare, establish cause-and-effect relationships, use alternative ways of finding arguments, abandon an erroneous decision and approach the problem from the other side.

At the same time, the degree of the teacher's intervention in the research activities of students depends on many factors, first of all: on the specific pedagogical goals and the degree of development of their research skills. The teacher does not prompt, but corrects the actions of those at its base. A set of actions has been determined that create, in their unity, an integral picture of creative activity. While implementing it, students should think about the problem, build an assumption, outline a way to test its truth, think over the formulation of the alleged experience, record the results of observation, formulate conclusions, compare them with the initial hypothesis, and defend the correctness of the conclusions before the group [3]. The psychological foundations of the formation of research skills in students, motivation for learning, personal meanings, type of thinking, individual and age characteristics, etc. were revealed [1, 2].

At the same time, the degree of the teacher's intervention in the research activities of students depends on many factors, first of all: on the specific pedagogical goals and the degree of development of their research skills.

The teacher does not suggest, but corrects the actions of students, directs the search in the right direction, helps them to overcome the difficulties and contradictions they have encountered.

The core of the teaching technology model is the formation of motives for the socially initiative creativity of students, since their presence determines the success of the development of professionally significant qualities.

This presupposes areas of work with students that ensure the success of the solution of the task:

- multidimensional content and teaching, an alternative approach to retrospective and prospective analysis (analysis of versions, the possibility of development);
- overcoming cognitive difficulties by students;
- search for non-standard solutions;
- analysis of current life situations.

REFERENCES

1. Zalutskaya S. Yu., Panina S. V. Psychological and pedagogical support of personal self-determination of senior pupils in the process of literary education // Psychology of education. - 2007. - No. 3. - P. 39–51.
2. Kapterev P.F. Didactic essays // Izbr. ped. op. - M .: Pedagogy, 1982. - S. 582–583.
3. Skatkin M.N. Problems of modern didactics. - Ed. 2nd. - M .: Pedagogika, 1984 .-- 96 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ НА РІЗНИХ ВІКОВИХ ЕТАПАХ

Бутенко Сергій Федорович

аспірант

Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Вступ. Після укладеного у 1994 р. контракту між ЮНЕСКО й Академією педагогічних наук України питання превентивної освіти та виховання стало пріоритетним у системі психолого-педагогічних, правових та медичних досліджень. Сучасні науковці під превентивним вихованням розуміють «цілеспрямовану систему економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, освітнього, інформаційно-освітнього та організаційного змісту, спрямованих на формування позитивних соціальних установлень, запобігання вживанню психоактивних речовин, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих стосунків. Воно є пріоритетним напрямом діяльності держави, всіх виховних інституцій і здійснюється в інтересах дитини і молодого людини, суспільства» [1, с. 1]. На різних етапах свого розвитку дитина має відмінні психічні та фізіологічні особливості, на які батьки, вихователі та вчителі повинні опиратися в процесі превентивного виховання з метою виховання моральної особистості, справжнього громадянина.

Мета дослідження. Дослідити особливості превентивного виховання дитини на різних вікових етапах її розвитку.

Методи та матеріали. При написанні статті використано систему методів наукового дослідження: науково-бібліографічний, історико-логічний, концептуально-порівняльний, систематизації та узагальнення вітчизняного досвіду щодо превентивного виховання дітей, понятійно-термінологічний аналіз, діалектичний та системний аналіз, синтез, індукція та дедукція,

абстрагування та конкретизація, порівняння, узагальнення.

Результати та обговорення. Превентивному вихованню належить вагома роль у формуванні світобачення особистості, де світогляд – це органічна єдність конкретно-історичного змістового погляду на світ, науково обгрунтованих переконань відносно законів розвитку природи і суспільства, соціально-економічного устрою життя, системи суспільних взаємин, які визначають активну життєву позицію особистості. Він формується у результаті послідовного засвоєння обсягу науково-філософських знань, сучасними науковими досягненнями, а також системою загальних методів пізнання дійсності. Усі уявлення про навколишній світ прийшли від наших попередників – людей, які століттями формували образ нашого мислення. У результаті те, як ми мислимо, визначає поведінку у соціумі. Два поняття безпосередньо формують наші думки: філософія (філео – любов; софія - мудрість) і теологія (Тео – Бог; логос – слово). Учений В. І. Вернадський залишив людству унікальну творчу спадщину, роздуми про зв'язки наукового світогляду з іншими гранями духовного життя людства. Він не роз'єднував науковий світогляд і науку від діяльності людини у сфері релігії, філософії, суспільного життя, мистецтва. Він писав: «Усі ці прояви людського життя тісно переплетені між собою і можуть бути розділеними тільки в уяві», [2, с. 19] а їхнє роз'єднання вважав небезпечним і хворобливим явищем для розвитку науки, що й відбулося.

Форми, методи та прийоми превентивного виховання залежать від віку дитини, тому при роботі із дошкільниками чи школярами доцільно враховувати особливості їх психо-фізіологічного розвитку. Узагальнивши наявні у вітчизняній психології періодизації розвитку психіки й особистості дитини, а це, насамперед, роботи Л. І. Божович [1], Л. С. Виготського [3], Д. Б. Ельконіна [4], Е. Еріксона. [5]. О. М. Леонтьєва [6], Ж. Піаже[8] Д. І. Фельдштейна [9] подаємо схематизовану психологічну характеристику вікових періодів розвитку дитини від народження до моменту закінчення школи (табл. 1.)

Таблиця 1

Схематизована психологічна характеристика вікових періодів розвитку дитини від народження до моменту закінчення школи

Вікові періоди	Соціальна ситуація	Провідна діяльність	Новоутворення	
			У структурі особистості	У психічних процесах
Немовлячий вік: до 1 року	Всі потреби виповнює дорослий, повна залежність	Безпосередньо емоційне спілкування з дорослими	Потреба в спілкуванні з іншими, емоційне ставлення до них	перцептивні дії (сприймання), хапання, сенсо-моторні дії
ранній вік: 1-3 років	співпраця дитини з дорослими в оволодінні побутовими предметами	предметно-маніпулятивна гра	мовлення і свідомість	наочно-дійове мислення, сприймання
дошкільний вік: 3-7 років	вимоги дорослих пов'язані зі вступом до школи	сюжетно-рольова гра	підпорядкування мотивів, етичні норми, прагнення до суспільнозна-чущої діяльності	елементи довільної поведінки
молодший шкільний вік: 7-11 років	вступ до школи, розширення кола спілкування дитини, вимоги дорослих пов'язані з навчанням	навчальна діяльність	сприймання і виконання навчальної діяльності як суспільно-значущої; пізнавальні інтереси, норми взаємин	теоретичне мислення, рефлексія, внутрішній план діяльності
підлітковий (молодший підлітковий) 11-14 років	обмеження дорослим прагнення дитини до самостійності, бажання спілкуватися з ровесниками, суспільні обов'язки, повноліття	інтимно-особистісне спілкування	почуття дорослості, цікавість до проблем світогляду, власної особистості, до статусу в суспільстві, плани на майбутнє	самостійний аналіз соціальних явищ
ранній юнацький (старший підлітковий) 14-18 років	професійна підготовка, політичні, юридичні права, як у дорослих.	навчально-професійна	відповідальність, самодіяльність, реальне уявлення про майбутнє, готовність до професійного самовизначення	професійне спрямування в пізнавальних інтересах

Перші сім років життя людини (дошкільний період) – це час, коли закладається духовний, інтелектуальний, емоційно-чуттєвий і фізичний фундамент усього наступного життя. І так, як превентивне виховання завжди

спрямоване у майбутнє, то знання вихователем особливостей розвитку дитини цього періоду дозволить вибудувати таку систему, яка дозволить максимально реалізувати основну мету – виховати гармонійну особистість з високою моральною поведінкою.

Батьки, вихователі, вчителі, соціальні педагоги, психологи, виконуючи превентивну виховну функцію, мають розуміти дитину і бачити її потреби. Перша і головна потреба кожної дитини – потреба в любові. Саме любов дає дитині віру в те, що вона – особистість, особлива і неповторна, а також відчуття власної гідності. Друга за важливістю потреба – довіра. Довіру можна визначити як впевненість у чесності і надійності іншої людини. У дошкільників вона формується у міру того, як вони покладаються на батьків і вихователів, які піклуються про них, щоби розвивати свої здібності. Вихователі спрямовують діяльність дітей, яка опирається на попередній досвід, а також окреслюють межі дозволеного. Кожній дитині важливо відчувати, що вона – прийнята, і до неї ставляться так само, як і до інших дітей. Психологи вважають, якщо у дошкільному віці у дитини сформувалась здорова думка про себе, то у майбутньому вона буде психічно здоровою, впевненою у собі та своїх діях, корисною суспільству. Тому четверта потреба дошкільника – самоповага, тісно пов'язана з тим, як до нього ставляться вихователі. На цих засадах повинна ґрунтуватися превентивна робота.

Превентивне виховання дітей дошкільного віку здійснюється, перш за все, через наслідування. Важливо навчити дитину розрізняти, що є добро, а що - зло, що добре, а що може зашкодити. Так як провідною діяльністю дитини є гра (див. таблицю 1) – предметно-маніпулятивна та сюжетно-рольова, то вони, граючись, повністю копіюють дорослих. У процесі превентивного виховання надзвичайно важливими є гарні взаємини між вихованцем і вихователем. Не менш важливою у превентивному вихованні є творча діяльність, яка дозволить не тільки запам'ятати істину, але й застосувати її. Превентивне виховання здійснюється також під час читання казок. Дитина повинна усвідомити, як можна діяти, а що забороняється.

У превентивному вихованні дітей молодшого шкільного віку ми опиратимемося на їхній моральний і духовний розвиток. Моральний розвиток школяра – це процес переходу від егоїстичного ставлення до інших людей до його піклування про своїх ближніх. На ранніх стадіях формування таких перемін критерієм буде заохочення і покарання. Саме у дитячому віці відбувається оцінка етичних установок власної сім'ї, колективу і культури.

Провідна діяльність дітей підліткового віку, де *перший період* від 10-11 до 14 років, – інтимно-особистісне спілкування у системі суспільно-корисної діяльності. Роль діяльності, яка у даний період набуває характеру спільних захоплень дітей будь-якою справою, полягає у їхній підготовці до майбутньої професійної діяльності. Задача спілкування полягає у виявленні та засвоєнні елементарних норм товаришування та дружби. Важливими новоутвореннями являються – формування самооцінки, критичне ставлення до оточуючих людей, прагнення до «дорослості» та самостійності й уміння підкорятися нормам колективного життя.

Другий період - старший шкільний або юнацький вік: від 15 до 16-18 років. Провідна діяльність – навчально-професійна, у процесі якої формуються такі новоутворення, як світогляд, професійні інтереси, самосвідомість, мрії та ідеали. Кожна епоха складається з двох періодів: вона відкривається періодом, в якому йде засвоєння норм, мотивів, задач людської діяльності і розвиток мотиваційно-потребнісної сфери, а в другому періоді – засвоєння способів дій з предметами і формування операційно-технічних можливостей. У цьому віці дитина усвідомлює себе громадянином певної країни, знає свої права і обов'язки. Важливо проводити із дітьми бесіди на теми, пов'язані із профілактикою, алко- та наркозалежності, венеричних хвороб, піднімати питання про стосунки між молодими людьми в дошлюбний період, сімейні цінності, виховання дітей.

Висновки. Превентивне виховання - важлива складова виховного процесу в закладах дошкільної та середньої освіти. Батьки, вихователі та вчителі, використовуючи форми, методи та прийоми навчання й виховання,

повинні враховувати специфіку дітей (їх вік, психіку, фізіологічні потреби, зацікавленість, соціальне оточення). Незалежно від вікового етапу, на якому перебуває вихованець, три фактори превентивного виховання впливають на нього: наслідування тих дорослих, які мають авторитет: винагорода і покарання: роздумування і свідомий вибір. Поняття «правильної» поведінки, яке є наслідком превентивного виховання, відчувається дитиною інтуїтивно на основі її життєвого досвіду, є результатом навчання та виховання, а тому дорослий має бути взірцем моралі, у якого слова не розходяться з вчинками. Головна потреба кожної дитини – взаємодія з навколишнім світом. В процесі здійснення превентивного виховання дітям потрібні розумно встановлені правила, згідно з якими наставник винагороджує або карає. Ріст соціальної свідомості дитини відбувається у міру того, як вона бере на себе все більшу і більшу відповідальність за успіх колективу і свій власний, чому сприяє роздумування і свідомий вибір (фактор третій). Превентивне виховання - це не робота працівників певних соціальних інституцій, а цілеспрямована комплексна діяльність сім'ї, закладів освіти та держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте // СПб. [и др.]: Питер, 2008. 398 с.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера // М. : «Наука», 1989. 258 с.
3. Выготский Л.С. Педология подростка // Собр. соч. в 6 т. М., 1984. Т. 4. с. 5-243.
4. Эльконин Д. Б. Психология развития человека // М.: Аспект Пресс, 2001. 460 с.
5. Эриксон Э. Идентичность, юность и кризис // М., 1996. 344 с.
6. Леонтьев Н. Деятельность. Сознание. Личность // М.: Политиздат, 1975, 130 с.
7. Оржеховська В. М., Концепція формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу в умовах нової

соціокультурної реальності (проект) [Електронний ресурс] / В. М. Оржеховська, В. І. Кириченко, О. О. Єжова, Т. Є. Федорченко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. - 2013. - № 2. - С. 41-48. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2013_2_9

8. Пиаже Жан. Суждение и рассуждение ребенка // Санкт-Петербург: Союз, 1997. 282 с.

9. Фельдштейн Д. И. Психология становления личности // М.: Междунар. пед. акад., 1994. 192 с.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ У КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ

Доротюк О. Г.
науковий співробітник відділу
профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Цілісність здійснення навчального процесу припускає його завершеність, досягнення запланованих результатів та наявність зворотного зв'язку. Для підтвердження ефективності навчання є діагностика його результатів, до якої входить вивчення, аналіз і оцінка діяльності учня і діяльності викладача, з метою визначення їх ефективності та для подальшої корекції. Для проведення діагностики рівня навчальних досягнень у компетентісно орієнтованій освіті, необхідним є розробка методичного забезпечення, як основи розробки різнорівневих тестів.

Мета роботи./Aim. Проведення моніторингу навчальних досягнень з використанням тестових технологій забезпечить об'єктивність педагогічної діагностики: структуру, динаміку та навчальні перспективи учня, напрямки корекції педагогічного процесу. Зробити висновки щодо ефективності реалізації компетентісно орієнтованого навчання дозволяє застосування діагностики навчальних досягнень.

Матеріали та методи./ Materials and methods.

Традиційні методи діагностики повинні бути доповнені сучасними, науково обґрунтованими. За допомогою тестів здійснюється попередній, поточний, тематичний і підсумковий контроль компетентностей, облік успішності і академічних досягнень.

Не всі необхідні матеріали засвоєння можна одержати з допомогою тестування. Уміння зв'язано і логічно виражати свої думки, конкретизувати свої відповіді фактами діагностувати тестуванням неможливо. В такому разі

застосовується метод опитування усний чи письмовий. «Анкетування-різновид опитування, в якому ставляться і досягаються ті ж цілі на основі аналізу письмових відповідей респондентів»[1]. Сильною стороною письмового опитування є можливість виявити тенденції формування компетентностей на великому масиві, визначити ефективність роботи педагогів та отримати можливість рекомендувати точкову корекцію у викладанні предмету. Використання інформаційних технологій у проведенні контролю навчальних досягнень учнів є дієвим інструментарієм у забезпеченні індивідуального підходу до процесу тестування.

Результати та обговорення./Results and discussion. Метою діагностики є рішення двох завдань:

- діагностика результатів навчання учнів
- діагностика професійної компетентності вчителя.

Методичне забезпечення повинно створюватись для реалізації цих завдань науковцями та методистами з залученням психологів.

Доповнюється діагностика самоаналізом власних досягнень: «Складання переліку знань і умінь по кожній темі, по якому сам учень відмічає свій рух знаками «+» чи «-» [2]. Самоаналіз сприяє розвитку аналітичних здібностей та «передбачає вихід всіх учасників освітньої системи на рефлексивно-критичну позицію, яка спонукає їх до самовдосконалення, самовизначення, самореалізації і самоактуалізації».[3]

Висновки. /Conclusions:

1. В результаті педагогічної діагностики рівня навчальних досягнень учнів можлива своєчасна корекція змісту педагогічного процесу компетентнісно орієнтованого навчання, що є забезпеченням зворотного зв'язку у системі освіти.

2. Діагностика рівня компетентності учня дає можливість розробити індивідуальні траєкторії розвитку учнів на основі результатів даної діагностики.

ЛИТЕРАТУРА. / SOURCES:

1. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования. М., 2003, 208 с. (с.97)
2. Фомина А. И. Педагогическая психология. М., 2011, 320с.(с.125)
3. Панов В.И. Психодидактика образовательных систем. П., 2007,352с.
(с.199)

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ТЕОРІЇ ТА ШКІЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Доротюк В. І.

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН
м. Київ Україна

Вступ./Introduction. В своїх роботах Джон Равен описав педагогічні процедури, які направлені на формування ключових компетентностей учнів. Він рекомендує метод проектів та організацію дослідницької діяльності учнів, але підкреслює: «В наш час більшість шкіл стримує розвиток цих якостей. Відповідно, вони обманюють надії наших людей і нашого суспільства»[1] Равен вважає, що від вчителя залежить успіх розвитку важливих компонентів компетентності, але коли вчитель творчий та ініціативний.

В.І. Панов зазначає: «Організація освітнього процесу будується... в контексті рішення триєдиної задачі: розвиток особистості учня – розвиток особистості вчителя – розвиток школи»[2]

Мета роботи./Aim. Компетентісно орієнтована освіта внесла нові методи взаємодії вчителів з учнями, але залишила без змін структуру і методи управління педагогічними кадрами. У педагогічній роботі по формуванню компетентностей учнів мають переважати психологічні прийоми, враховуватись ціннісні установки, виявлятись особистісні якості учнів для розробки програми навчання та виховання під конкретних осіб, заохочення до виявлення ініціативи, повага та дружнє ставлення до учнів. Вчителі ж залишились в неререформованій частині освіти, оскільки такого ставлення до себе вони не відчують ні від керівництва, ні від чиновників в освіті.

Матеріали та методи./ Materials and methods. Нами було систематизовано та узагальнено проблеми у організації компетентісно

орієнтованої освіти:

- В підготовці вчителів до реалізації компетентнісного навчання відсутній особистісний підхід, оснований на психологічних особливостях вчителя - це перша і головна проблема сучасної освіти.

- Неможливо визначення критерію оцінки роботи вчителя, оскільки відсутній діагностичний інструментарій для визначення професійної компетентності педагогічних кадрів загальноосвітніх навчальних закладів

- Концептуальні засади створення та використання науково-методичних матеріалів при компетентнісно орієнтованому навчанні не розроблені, а значить відсутня загальна наукова база.

- Проблемою є невизначеність пріоритетного напрямку професійного спрямування учнів в залежності від індивідуальних здібностей та територіально-адміністративного розміщення загальноосвітніх навчальних закладів.

- Не вирішена проблема створення навчальної педагогічної літератури в допомогу вчителю

- Не розроблена система мотивації та розвитку ініціативи учнів , як основи розвитку особистості

- Відсутні критерії визначення рівня соціалізації школярів в умовах компетентнісного навчання

- У формуванні лідерських якостей учнів не створені єдині методичні рекомендації науковцями і методистами

-Відсутня структура визначення рівня компетентності випускників та старшокласників.

Результати та обговорення./Results and discussion. Наше дослідження «Науково-методичне забезпечення підготовки вчителя до реалізації компетентнісно орієнтованого навчання» направлене на врахування та вирішення існуючих проблем шляхом науково-методичних розробок.

Структура педагогічної діяльності у компетентнісній освіті та її складові сформульовані А.І. Фоміною. Це:

1. Постановка вчителем педагогічних цілей і завдань
2. Вибір і використання педагогічних дій
3. Контроль і оцінка учителем своїх власних педагогічних дій(педагогічний самоаналіз).[3]

Самоаналіз є показником прагнення педагога до постійного і конструктивного професійного вдосконалення. Важливим елементом в педагогічній роботі є самоосвіта та мотиваційні компоненти. Найвагомішим фактором у роботі педагогів є методичний та психологічний супровід науковців.

Висновки. /Conclusions:

У компетентнісно орієнтованій освіті необхідно забезпечити об'єктивність оцінювання кадрового складу та його професійні можливості.

Для корекції виявлених відхилень у педагогічній діяльності повинні бути задіяні науковці. Необхідно забезпечити освітній процес методичною та психологічною літературою для забезпечення організації компетентнісно орієнтованого навчання.

ЛІТЕРАТУРА. / SOURCES :

- 1.Равен Джон . Компетентность в современном обществе. М.,2002, 396с. (с. 209)
- 2.Панов В. И. Психодидактика образовательных систем. П., 2007,352с. (с.197)
3. Фомина А. И. Педагогическая психология. М., 2011, 320с. (с.224)

МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ АВТЕНТИЧНОГО СПОНТАННОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Каніболоцька Ольга Анатоліївна

к.пед.н., доцент

Педенко Катерина Андріївна

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Важливою складовою англомовної комунікативної компетентності є аудитивна компетентність, проблема формування якої знаходиться у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, досліджено специфіку навчання професійно орієнтованого аудіювання майбутніх учителів (О. Бочкарьова, І. Щукіна), фахівців із міжнародної економіки (Н. Гупка-Макогін), курсантів військових закладів освіти (В. Златніков), магістрантів лінгвістики (О. Малушко), студентів технічних закладів освіти (В. Яковлєва), майбутніх фахівців психолого-педагогічних спеціальностей (Д. Морозов); формування іншомовної компетентності в аудіюванні у процесі самостійної роботи (С. Дудушкіна, І. Задорожна, Л. Іванова, О. Колесова, О. Малушко, Д. Позняк, Л. Шевкопляс); формування перцептивної компетентності аудіювання (Д. Агапова); навчання розуміння різних варіантів англійської мови (М. Євдокимова, О. Мацнева), стратегій аудіювання (Н. Агєєва, А. Міхіна).

Мета роботи полягає у практичній розробці моделі навчання аудіювання автентичного спонтанного мовлення студентів-філологів (студентів мовних спеціальностей). На різних етапах наукового пошуку використано такі методи та матеріали: теоретичні (вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з методики, педагогіки, психології, лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, літературознавства, аналіз навчальних і робочих програм із метою узагальнення теоретичних і практичних аспектів стосовно проблеми

дослідження; моделювання навчального процесу із використанням запропонованої методики); емпіричні (наукове спостереження за організацією навчального процесу, вивчення досвіду викладачів щодо навчання аудіювання у закладах вищої освіти, опитування викладачів і студентів для збору емпіричного матеріалу, методів навчання аудіювання, інтересів студентів, труднощів аудіювання тощо).

Результати та обговорення. Процес формування аудитивної компетенції багатоаспектний і потребує певної моделі. Запропонована модель організації навчального процесу аудіювання автентичного спонтанного мовлення студентів 1 курсу буде прийнятною для практичної реалізації у закладах вищої освіти тільки в тому випадку, якщо будуть враховані наступні параметри: об'єкт навчання, мета навчання, суб'єкти навчання, ступінь навчання, навчальна дисципліна, у межах якої побудована *модель*, засоби навчання, поетапна реалізація, очікуваний результат навчання, контроль результатів, обсяг часу для досягнення мети. *Об'єктом* вивчення є процес навчання студентів аудіювання автентичного спонтанного мовлення. *Метою навчання* є формування та вдосконалення аудитивної іншомовної компетенції студентів 1 курсу засобами автентичного спонтанного мовлення. *Ступінь навчання* – I курс першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. *Суб'єктами навчання* є майбутні вчителі іноземних мов, які навчаються в закладах вищої освіти за напрямом підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська). Зазначимо, що модель з необхідними модифікаціями відповідно до кількості годин може використовуватись і для формування іншомовної аудитивної компетенції студентів спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)).

Навчальна дисципліна, у межах якої реалізовується запропонована модель, – «Практичний курс англійської мови». *Очікуваний результат навчання* – досягнення студентами рівня володіння іншомовної аудитивної компетенції C1 (автономний досвідчений користувач). *Контроль результатів навчання аудіювання студентів* передбачає поточний, підсумковий,

індивідуальний, фронтальний, усний та письмовий контроль, само- та взаємоконтроль. Під час розробки моделі для навчання майбутніх учителів аудіювання ми враховували умови *кредитно-модульної системи* організації навчального процесу. У заліковому кредиті оцінюються всі види навчальної діяльності студентів.

Однією з вимог ефективного формування іншомовної аудитивної компетенції є зміна ролей викладача і студента. Викладач – це діагност, мотиватор, носій інформації, партнер студента. Студент несе відповідальність за результати навчання, має право обирати додатковий навчальний, інші засоби навчання, темп навчання, консультації викладача, він є партнером викладача. Нові ролі викладача та студента сприяють активізації самоосвіти студента, посиленню самостійної роботи, що відображається і в основних елементах організації навчання.

Для впровадження процесу формування англomовної аудитивної компетенції (далі ААК) як складової курсу іншомовної компетенції необхідно дотримуватися таких принципів: кредитність, модульність, методичність консультування, організація динамічності, гнучкості та партнерства, пріоритетності змістової й організаційної динамічності, гнучкості та партнерства, пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку; технологічності та інноваційності; усвідомленої перспективи; діагностичності; порівняльної трудомісткості кредитів, які детально описані в спеціальних документах у вищих навчальних закладах.

Практична реалізація розробленої нами моделі у межах кредитно-модульної системи потребує визначення *обсягу часу*, необхідного для досягнення студентами I курсу відповідного рівня іншомовної аудитивної компетенції із використанням прикладів автентичного спонтанного мовлення. Відповідно до Програми навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» Запорізького національного педагогічного університету, де засобами методичного експерименту перевірялась ефективність моделі, на аудиторну роботу студентів I курсу у 1–2 семестрі навчання відведено 232 години, на

самостійну – 173 години. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до позааудиторної роботи становить 52%:48%. У навчальних планах все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, які відводяться на самостійну роботу студента. За нормативними вимогами Міністерства освіти і науки України на самостійну роботу повинно відводитись 50-60% навчального часу. У структурі навчального навантаження студента за вимогами ECTS індивідуальна робота, яка є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, також розглядається як один із основних компонентів освіти і повинна займати близько половини його навчального навантаження. Зміст індивідуальної роботи – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, навичок та вмінь, одержаних у процесі лекційних, семінарських, практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Мета самостійної роботи – самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни (модулю) та розвиток навичок самостійної роботи. Згідно з модульним підходом до побудови навчально-методичного комплексу дисципліни подаються методичні матеріали з організації самостійної позааудиторної роботи студентів.

Наступний елемент реалізації ефективного формування ААК – елемент контролю успішності студента – передбачає використання методів і засобів, що визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у ВНЗ, реєструється прийнятим у вищих навчальних закладах чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Наведемо схему розробки організації моделі вивчення ІМ (англійської), до якого входять усі вищезазначені елементи організації формування ААК (див. Рис. 1).

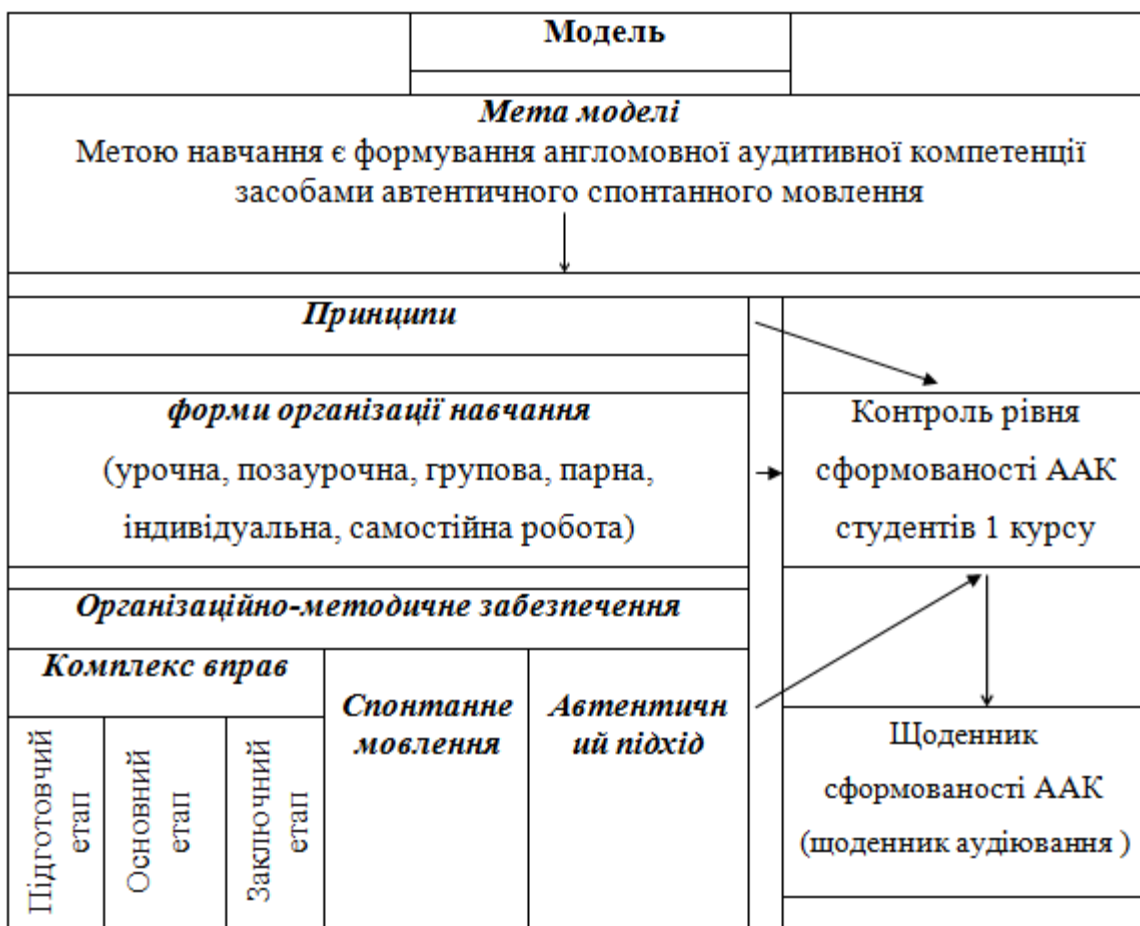

Рис.1. Модель формування ААК автентичного спонтанного мовлення майбутніх вчителів англійської мови

Всі описані вище елементи у сукупності складають цілісну модель організації формування англомовної аудитивної компетенції засобами автентичного спонтанного мовлення студентів мовних спеціальностей. Отже, на формування ААК студентів-філологів 1 курсу в навчальному році відведено 660 годин, з яких 360 припадає на аудиторну роботу, 300 години – на позааудиторну самостійну та індивідуальну роботу студентів, протягом яких студенти набувають аудитивних знань та навичок на базі спонтанного автентичного мовлення. Таким чином, створена модель організації формування англомовної аудитивної компетенції на матеріалі автентичного спонтанного мовлення студентів-філологів першого курсу дає можливість практично реалізувати запропоновану методіку.

Основним компонентим запропонованої моделі формування ААК є система вправ. До системи вправ для навчання аудіювання входять дві

підсистеми: 1) вправи для формування мовленнєвих навичок аудіювання і 2) вправи для розвитку вмінь аудіювання. До першої підсистеми включаються 3 групи вправ: вправи для формування фонетичних навичок аудіювання (фонематичного та інтонаційного слуху); вправи для формування лексичних навичок аудіювання; вправи для формування граматичних навичок аудіювання. До другої підсистеми входять 2 групи вправ: вправи, що готують студентів до аудіювання текстів; вправи в аудіюванні текстів. Мета вправ I підсистеми – сформувати у студентів слухові, лексичні та граматичні навички аудіювання. Формування слухових навичок передбачає розвиток у студентів фонематичного та інтонаційного слуху. До I підсистеми входять некомунікативні та умовно-комунікативні рецептивні вправи. Мета вправ II підсистеми [1, с. 78] – розвинути у студентів уміння аудіювання. До цієї підсистеми входять умовно-комунікативні та комунікативні рецептивні вправи. У процесі навчання аудіювання викладач має передбачити три етапи роботи: 1) формулювання інструкції, 2) презентацію аудіоматеріалу, 3) контроль розуміння прослуханого. Важливу роль відіграє інструкція, що містить конкретне завдання для орієнтування студентів на цілеспрямоване і свідоме розуміння інформації. Таке завдання організує процес мислення студента, його увагу і стимулює запам'ятовування у процесі слухання. Психологи свідчать, що правильна і точна інструкція може підвищити ефективність сприймання на 25%. Після прослуховування студентами аудіотексту викладач має перевірити його розуміння.

Контроль розуміння аудіотексту може здійснюватись вербальним чи невербальним способом. Дії студента після прослуховування повідомлення пов'язані з характером завдання, яке було поставлене перед його слуханням. Форми передачі розуміння аудіотексту можуть бути різноманітними: позамовні/невербальні дії студентів та вербальні: бесіда за текстом, його переказ, упорядкування пунктів плану чи блоків тексту за логікою змісту, визначення головної думки, завершення висловлювання, виправлення неправильних тверджень, тести з вибором відповіді (альтернативні, одно-

елементного та множинного вибору, перехрест, ланцюгові, тести класифікації), тести на відновлення випущених елементів речення (клоуз-тести) тощо [2, с. 81]. Кінцевою метою навчання аудіювання є придбання студентом умінь і навичок сприйняття і розуміння спонтанного іншомовної мови на слух, що допоможе йому, у свою чергу, приймати участь в актах усного спілкування. Така система включає в себе декілька етапів і відповідно до них комплекси вправ: підготовчий етап (підготовчо-розвивальний під етап, орієнтаційно-мотиваційний підетап), основний етап, завершальний етап (інтерактивний під етап, навчальний підетап, тренувальний підетап, рефлексивний підетап).

Висновки. Ефективність розробленої методики формування ААК майбутніх учителів із використанням фрагментів автентичного спонтанного мовлення перевірено за допомогою відкритого, навчального, природнього, методичного експерименту. Доведено, що формування ААК майбутніх учителів із використанням автентичного спонтанного мовлення буде ефективним, якщо у процесі аудитивної діяльності паралельно із роботою над формуванням лексичних навичок аудіювання студенти систематично працюватимуть над вдосконаленням своїх інтонаційних і слухо-вимовних навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б. Навчання аудіювання. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях* : навч. посібник / Ніколаєва С. Ю. та ін. Київ : Ленвіт, 2004. С. 76–84.
2. Задорожна І. П., Білянська І. П. *Listening to fiction audiobooks. Contemporary short stories* : навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов. Тернопіль : Вектор, 2018. 162 с.

ОГРАНИЧЕНИЯ СВОБОДЫ СОВРЕМЕННОГО ПОДРОСТКА ВО ВРЕМЯ КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЙ В СЕМЬЕ

Крымчак Людмила Юрьевна

к. пед. н., доцент

Днепровский национальный университет

имени Олесь Гончара

г. Днепр, Украина

Введение. Конфликтные ситуации в семье между родителями и подростками, являются одной из наиболее острых проблем воспитания, так как не удовлетворяют современных родителей и существующее украинское общество.

Как правило, возникновение таких конфликтов связывают с подростковым кризисом, провоцирующим у молодых людей психологический стресс, желание любыми путями выделиться среди своих ровесников, стремление к разрушению приобретенных ранее установок, проявление критического отношения к окружающим.

Немаловажную роль в конфликтной ситуации играет «ограничение свободы» современного подростка – явление, базирующееся на «чувстве взрослости», как особенности самосознания подрастающей личности. Именно «чувство взрослости» руководит желанием ребенка избавиться от любой зависимости со стороны взрослого.

Реализация такого желания, как правило, сопровождается наличием негативных внешних условий, связанных с социальным окружением: родителями, родственниками, учителями и др. С точки зрения молодых людей, контроль со стороны взрослых ограничивает личностную свободу подростка, чем часто приводит к возникновению конфликтных ситуаций.

Для каждой конфликтной ситуации причины ограничения свободы могут быть разными: разница в жизненном опыте детей и взрослых; отсутствие четких границ между детской зависимостью и взрослым независимым

поведением; ослабление родительской власти в фазе перехода от детства к юности; психологические и социальные отличия между подростками и их родителями; большая нагрузка и напряжение, как результат социокультурных изменений; отсутствие определенных правил; столкновение между контролирующей ролью взрослых и желанием подростка добиться личной автономии.

Цель работы. Целью нашей статьи является анализ результатов исследования проблемы, связанной с ограничением свободы современного подростка и особенностями манипулятивного поведения его и его родителей во время конфликтных ситуаций.

Материалы и методы. В исследовании, которое проводилось в январе 2021 года на базе профессионально-технического училища (ПТУ) №48 города Новомосковска Днепропетровской области, приняли участие 150 соискателей профессионально-технического образования (ПТО). Возраст респондентов составил 14-16 лет.

Целью работы стало выявление степени ограничения свободы современного подростков и особенностей манипулятивного поведения родителей и их детей в конфликтных ситуациях.

Во время исследования решались следующие задачи:

- производился анализ составляющих поведенческой автономии подростков в семье;
- изучался характер ограничения поведенческой свободы;
- обосновывались особенности конфликтного поведения родителей и подростков;
- характеризовалось манипулятивное поведение родителей и респондентов в конфликтных ситуациях.

Решения поставленных задач основывалось на анализе научной психолого-педагогической и социально-педагогической литературы, предварительной беседы с подростками-соискателями ПТО.

Это позволило создать две анкеты, содержание которых было направлено на констатацию:

1) уровня контроля родителей за поведенческой свободой своих детей подросткового возраста;

2) уровня манипулятивности как родителей, так и их детей во время конфликтных ситуаций.

Каждая анкета состояла из 20 вопросов, разделенных, в свою очередь, на блоки (по 4 блока). Суть анкеты «Контроль родителей за поведенческой свободой подростков» связана с показателями свободы выбора: внешний вид; социальное окружение; передвижение; времени; внутренний мир подростка.

Что касается анкеты «Манипулятивность родителей и подростков в конфликтных ситуациях», – она базировалась на показателях: манипуляции родителей, связанные с контролем за своими детьми; шантаж по отношению к своим детям; привлечение подростками к конфликту других людей; шантаж подростками своих родителей.

Каждая анкета предполагала, что респондент-соискатель ПТО даст ответ на определенный вопрос или утверждение, которое касается характера отношений между ним и его родителями в семье опираясь на частоту проявлений данной ситуации: «постоянно», «часто», «иногда», «никогда». Оценка ответов происходила по 3-х бальной системе, где «постоянно» – 3 бала, а «никогда» – 0 баллов. Максимальное количество баллов по каждому показателю равнялось 15-ти балам. Отсюда следовало, что низкий уровень проявления проблемы исследования составляет интервал от 0 до 5 баллов, средний – от 6 до 10, высокий – от 11 до 15 баллов.

Результаты и обсуждение. Результаты исследования уровня контроля родителей за поведенческой свободой детей-подростков дали возможность сделать следующие выводы. 50% из общего числа опрошенных утверждали, что в отношении их внешнего вида (стиль одежды, прическа) родители никогда не навязывают им своего мнения, не ограничивают в выборе одежды и аксессуаров. Вместе с тем, 34% сообщили, что время от времени поддаются

критике со стороны своих родителей за «отсутствие» вкуса и зачастую испытывают ограничение с боку родителей в свободном выборе одежды. 16% подростков акцентировали внимание на том, что между ними и родителями постоянно происходят скандалы относительно их внешнего вида.

Не менее интересные данные были получены и по показателям «свобода выбора социального окружения», где 30% респондентов утверждали, что родители постоянно требуют от них отчета с кем и где они находятся. Такое недоверие, с точки зрения подростка, разрушает отношения, вызывает чувство протеста и озлобленности. Интересным есть и тот факт, что 35% опрошенных указывают на вмешательство взрослых в круг их общений. Родители не считаются с мнением и желанием своего ребенка, «подбирают» сыну или дочери для общения конкретного человека. В случае неповиновения своей воле, дело может доходить до полного запрета.

Результаты за показателями «свобода выбора передвижения» и «свобода выбора времени» дали возможность выявить, что почти 53% респондентов находятся под постоянным контролем родителей.

Это выражается в их требовании получать отчет со стороны подростка о месте своего пребывания. Такие действия респонденты воспринимают, как необоснованное вмешательство взрослых в распределение их свободного времени. Возмущение среди молодых людей вызывает и тот факт, что родители постоянно определяют время их возвращения с прогулки.

Относительно контроля взрослых за внутренним миром молодых людей, то выяснилось, что родители часто отказывают им в просьбах (58%), не одобряют интересы (29%), навязывают собственную точку зрения (13%).

На наш взгляд это свидетельствует о столкновении подростковой психологической незрелости и невоплощенных в жизнь собственных желаний взрослых людей. В таких случаях родителям тяжело делегировать свободу выбора своих детей, так как им кажется, что подросток еще не в состоянии осознать собственные потребности и сделать правильный (с их точки зрения) выбор.

Наше предположение подтверждает тот факт, что 79% отвечая на вопрос о свободном выборе кружка по интересу, студии или спортивной секции, утверждают, что родные и близкие никогда не заставляли их поступать вопреки желанию.

Относительно манипуляции родителей, связанной с контролем за своими детьми, было выявлено, что ответы подростков разделились таким образом: 31% респондентов обозначили низкий уровень манипуляции. Почти столько же (29%) заявили, что часто сталкиваются с манипуляциями со стороны родителей. А 40% отметили, что постоянно испытывают манипуляции со стороны отца (11%) или матери (29%).

Вместе с тем, почти 32% респондентов отмечают: «Родители сопровождают свои манипуляции пояснениями, относительно того, что несут за меня особую ответственность». Это, с точки зрения респондентов, вызывает раздражение, неприятные ощущения, чувство вины и комплекс неуверенности, что способствует возникновению конфликтной ситуации.

Вместе с тем следует акцентировать внимание – почти половина респондентов из общего числа опрошенных не скрывают, что манипулируют своими родственниками, используя при этом фразу: «Если бы ты меня любил (а), ты бы так не поступил (а)». С точки зрения молодых людей, это является ответом на неумелые попытки взрослых постоянно контролировать их действия. А самое главное – позволяет избежать возникновения конфликтной ситуации в семье.

Следует отметить, что результаты опроса позволили констатировать особенности проявления шантажа со стороны взрослых по отношению к своим детям.

Так 82 % соискателей ПТО заявили, что во время возникновения конфликтных ситуаций постоянно слышат от родителей фразу – «Если ты этого не сделаешь, то не получишь ...», имея в виду какую-то награду. 54% считают, что мама или отец постоянно делают попытки тайно за ними следить. В то же время, достаточно высокий процент из них (45%), отвечая на вопрос

«Навязывают ли Вам родители посещение неинтересных мероприятий, обещая за это купить какую-либо дорогую вещь?», – отрицают этот факт со стороны взрослых. На наш взгляд, это подтверждает мысль, что шантаж со стороны родителей по отношению к своим детям имеет место, но носит сложный и противоречивый характер.

Рассматривая результаты ответов за показателем «привлечения подростками к конфликту других людей» мы пришли к выводу, что 89% опрошенных замалчивают свои плохие оценки, рассказывая родителям про то, как кто-то из одноклассников мешал им слушать преподавателя. 69% (из общего числа опрошенных) для достижения собственных целей ставят родителям в пример отношения между взрослыми и детьми в других семьях, часто сопровождая рассказ фразой «Всех остальных сегодня отпустили на». Вместе с тем, почти 50% из них заявили, что в случае необходимости привлекают к конфликтной ситуации одного из родителей, используя фразу «А мама мне разрешила гулять до 24.00» или «Я все расскажу бабушке». Иногда часть респондентов прибегает к помощи друзей, втягивая их в конфликт со своими родителями, обращаясь с просьбой «Скажешь моему папе, что сегодня я остаюсь у тебя ночевать?»

Анализ полученных ответов за показателем «шантаж подростками своих родителей» дал возможность выявить, что 78% респондентов часто обманывают своих родителей, а 23% из них настраивают родителей один против другого ради решения своей проблемы или заявляют: «Если так, то я уйду из училища» (9%). Почти половина из опрошенных признаются, что для достижения своей цели в разговорах со взрослыми «переходят» на слезы или говорят родителям: «Если я пойду сегодня в училище, то обязательно заболею». Это говорит о том, что во взаимодействии с родителями подростки используют манипуляцию как инструмент давления на взрослых.

Выводы. Таким образом, результирующий опрос показал преобладание высокого уровня контроля со стороны родителей за поведенческой свободой своих детей и среднего уровня манипулятивности взрослых и подростков во

время конфликтных ситуаций в семье. Приведенные данные свидетельствуют о необходимости усиления социально-педагогической работы в условиях ПТУ, направленной на предотвращение предпосылок возникновения конфликтных ситуаций в семье между соискателями ПТО подросткового возраста и их родителями.

Действенным способом такого содействия, мы считаем не только успешный выбор форм, методов и приемов для работы социального педагога ПТУ в указанном направлении, но и непосредственную работу как с подростками-соискателями ПТО, так и их родителями.

ДОСВІД НАВЧАННЯ У ШКОЛІ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА

Косенко Олександра Анатоліївна,

Дмитренко Лілія Миколаївна,

Віташ Станіслав Васильович

Викладачі

Полтавський базовий

медичний фаховий коледж

м. Полтава, Україна

У Полтавському базовому медичному фаховому коледжі працює постійно діюча Школа молодого викладача. Це надзвичайно важливо для адаптації викладачів-початківців в новому професійному середовищі.

На засіданнях Школи досвідченими педагогами-методистами коледжу проводиться індивідуальний аналіз професійно значущих характеристик молодих викладачів: ерудиції, культури мовлення, контакту з аудиторією, здатності створити сприятливий психологічний клімат, вміння зробити актуалізацію навчального матеріалу та доступності його викладання, вимогливості та справедливості в оцінюванні знань та вмінь студентів, наявності тактовності та емпатії .

Слухачі Школи молодого викладача вивчають та аналізують проблеми педагогічного спілкування, причини їх виникнення та засоби подолання комунікативних бар'єрів між викладачем та студентами з метою оптимізації навчального процесу. У умовах пандемії увага акцентується на впровадженні в освітній процес інноваційних технологій дистанційного навчання та питаннях медіаграмотності. Всіма викладачами Полтавського базового медичного фахового коледжу завантажено навчальні матеріали на платформу для дистанційного навчання Moodle, а саме презентації, лекції, алгоритми виконання практичних навичок, відеосюжети, тестові завдання та ситуаційні задачі по темам занять.

Дякуючи Школі молодого викладача існує можливість перейняти у колег цінний досвід та прийоми педагогічної майстерності, отримати необхідну

методичну допомогу, розвинути навички самоорганізації в різних видах діяльності, сформувані здатність швидко орієнтуватися в складних педагогічних ситуаціях, опанувати сучасні методики викладання матеріалу та вмінню організовувати самостійну навчально-пошукову роботу студентів.

Для молодих викладачів суттєвим є розуміння питань професійної етики, психології та конфліктології, індивідуального підходу до кожного студента, що також висвітлюються на заняттях.

Особливістю організації роботи Школи молодого викладача є поєднання традиційних форм педагогічної роботи (лекцій, бесід) із новітніми інтерактивними формами взаємодії з аудиторією: тренінг, майстер-клас, презентація, дискусія, моделювання проблемних ситуацій тощо.

Велика увага приділяється набуттю та вдосконаленню практичних навичок, необхідних для педагогічної роботи; вмінню застосувати теоретичні знання, отримані під час навчання у вищих навчальних закладах та досвід практичної роботи за медичною спеціальністю в конкретній педагогічній практиці; відпрацюванню методик виховної роботи зі студентами; вивченню педагогічного досвіду колег, засвоєнню і використанню різноманітних сучасних форм, методів навчання та передових педагогічних технологій з метою формування конкурентноспроможності майбутнього фахівця шляхом упровадження вітагенних технологій та підвищення професійної компетенції викладачів.

Викладачі початківці стикаються зі деякими складнощами, такими як багатозадачність, об'єктивність оцінювання знань студентів, підготовка великої кількості методичних матеріалів, організація роботи в дистанційному режимі тощо. Проте заняття та консультації у Школі молодого викладача максимально допомагають у вирішенні цих проблем та сприяють формуванню особистості педагога як фахівця.

Викликає глибоку повагу та захоплення чуйна людина та висококваліфікований педагог базовий методист коледжу Загорулько Галина Андріївна, яка своїм прикладом педагогічної майстерності та високої культури

спілкування мотивує до самовдосконалення та заряджає професійним ентузіазмом .

Методист Єфименко Наталія Романівна-справжній професіонал своєї справи, спрямовує по оптимальному шляху до усунення існуючих недоліків, завжди підтримує та допомагає у вирішенні робочих питань, тримає руку на пульсі новітніх тенденцій у педагогіці, ознайомлюючи викладачів з можливостями підвищення кваліфікації та професійної майстерності .

На сайті коледжу викладено методичний кейс викладача-початківця, де розміщено інструкції з ведення документації, рекомендації щодо створення методичних матеріалів тощо.

Завдяки сумлінній праці викладачів-методистів Школи молодого викладача можна вважати справжньою кузнею педагогічних кадрів .

УДК 796: 615.82

ПОКАЗАТЕЛИ ОБЪЕМА ТРЕНИРОВОЧНОЙ НАГРУЗКИ В МЕЗОЦИКЛАХ ГОДИЧНОГО МАКРОЦИКЛА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ

Лутовинов Юрий Анатольевич,

преподаватель физвоспитания,
Луганский технологический колледж

Лысенко Владислав Николаевич,

ст.преподаватель кафедры здоровья и
физического воспитания

Кременчугского национального университета
им. М. Остроградского

Аннотация. Рассмотрены показатели тренировочной нагрузки по группам упражнений в мезоциклах подготовительного периода годичного макроцикла юных тяжелоатлетов. В исследовании принимали участие 36 юных тяжелоатлетов и 12 юных тяжелоатлеток 14 лет. Представлены тренировочные программы по группам упражнений в недельных микроциклах мезоциклов подготовительного периода годичного макроцикла юных тяжелоатлетов. Экспериментально проверена эффективность применения средств общей и специальной подготовки в мезоциклах подготовительного периода годичного макроцикла.

Ключевые слова: юные тяжелоатлеты, объем, тренировочные средства, мезоцикл, период.

Введение.

Актуальность рассматриваемой в статье проблемы. В исследовании освещены вопросы теории и практики тяжелой атлетики, касающиеся совершенствования практических умений и навыков, особенностей тренировочного процесса спортсменов [1 – 3, 5, 6, 7].

Значимой является физическая подготовленность, сформированные физические качества и двигательные способности юных тяжелоатлетов. В

процессе тренировок необходимо обучать закономерностям функционирования и развития организма. Необходимо анализировать пути, механизмы и средства воздействия на него.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ последних исследований и публикаций показывает, что большинство авторов в тяжелой атлетике пытались обобщить результаты изучения тренировочной работы в мезоциклах подготовки юных тяжелоатлетов. При этом, во время исследований показателей тренировочной работы юных тяжелоатлетов и тяжелоатлеток нами не выявлено причин отбора и подготовленности к соревнованиям, не нашлось в теории и практике тяжелой атлетике, и не в отечественной и иностранной литературе. Поэтому, на основании анализа научной литературы, опроса тренеров и спортсменов, а также с целью преодоления выше поставленных проблем, считаем, что наша проблема должна быть исследована [1 – 3, 5, 6, 7].

Цель работы - изучение показателей тренировочной нагрузки по группам упражнений в мезоциклах подготовительного периода в общем объеме годичной работы юных тяжелоатлетов.

Методы исследования.

1. Анализ научно- методической литературы. 2. Рассмотрение и обобщение документов планирования и учета. 3. Опрос тренеров и спортсменов. 4. Педагогическое наблюдение за тренировочным процессом. 5. Методы математической статистики.

Исследованы показатели тренировочной работы по группам упражнений 36 юных тяжелоатлетов и 12 юных тяжелоатлеток 14 лет III спортивного разряда.

Результаты исследований.

Нами изучались показатели тренировочной работы по группам упражнений в мезоциклах [2, 4].

Установлено, что объем тренировочной работы втягивающего мезоцикла составляет – 949 подъемов штанги. Объем работы по характеру упражнений составляет: в рывковых упражнениях – 179,0 подъемов (18,8 %), толчковых –

182,0 (19,2 %) подъемов штанги, приседаний со штангой на плечах и груди – 180,0 (19,0 %); жимовых – 95,0 (10,0 %), наклонов со штангой – 95,0 (10,0 %), другие приседания со штангой – 218,0 (23,0 %).

По результатам полученных данных показано, что объем тренировочной работы базового мезоцикла составляет – 1268 подъемов штанги. Объем работы по характеру упражнений составляет: в рывковых упражнениях – 238,0 подъемов штанги (18,8 %), толчковых – 260,0 (20,5 %), приседаниях со штангой на груди и плечах – 279,0 (22,0 %), жимовых – 127,0 (10,0 %), наклонов со штангой – 127,0 (10,0 %), других приседаний со штангой – 237,0 (18,7 %).

Установлено, что объем тренировочной работы контрольно-подготовительного мезоцикла составляет – 1172 подъема штанги.

Анализ свидетельствует, что объем тренировочной работы в контрольно-подготовительном мезоцикле составляет: в рывковых упражнениях – 258 подъемов штанги (22,0 %), толчковых упражнений – 293,0 (25,0 %), приседаниях со штангой на плечах и груди – 246,0 (21,0 %); жимовые упражнения – 117,0 (10,0 %), наклонах со штангой – 117,0 (10,0 %), других упражнениях – 141,0 (12,0 %).

Анализ полученных данных свидетельствует, что в базовом и контрольно-подготовительном мезоциклах специально-подготовительных упражнений было больше, чем в втягующем по подъемам соответственно на 37,4 % ($p < 0,05$) и – на 40,7 %; контрольно-подготовительном больше, чем в базовом – 2,4 % ($p < 0,05$), что подтверждает исследования ведущих специалистов [1 – 3, 5, 6, 7].

Анализ свидетельствует, что общий объем тренировочной работы и объем работы в специально-подготовительных упражнениях (КПШ) во втягующем мезоцикле был больше, у юных тяжелоатлетов – на 6,0 и 6,1 % ($p < 0,05$), контрольно-подготовительном – на 5,9 и 6,0 % ($p < 0,05$).

Анализ показывает, что показатели тренировочной работы по группам упражнений в конце подготовительного периода юных тяжелоатлетов и тяжелоатлеток увеличивается: в рывке и рывковых упражнениях – на 1,1 %

($p < 0,05$) и 1,2 % ($p < 0,05$);

- толчке и толчковых упражнениях – на 1,0 % ($p < 0,05$) и 1,1 % ($p < 0,05$);

- приседаниях со штангой на плечах и груди – на 3,5 % ($p < 0,05$) и 3,4 % ($p < 0,05$).

Следует указать, что увеличение объема (КПШ) были неодинаковы в каждой группе в конце подготовительного периода и зависели от массы тела спортсменов. В конце подготовительного периода самые высокие данные наблюдались у юных тяжелоатлетов. Результаты можно объяснить более высокими физическими возможностями тяжелоатлетов, масса которых была больше.

Установлен объем тренировочной работы в рывке и рывковых упражнениях в подготовительном периоде годового макроцикла юных тяжелоатлетов и тяжелоатлеток по зонам интенсивности.

Оценка данных показывает, что в зоне интенсивности до 79 % у юных тяжелоатлетов подъемов штанги больше, чем тяжелоатлеток – на 5,4 % ($p < 0,05$). В зоне интенсивности 80 – 90 % юных тяжелоатлетов подъемов штанги больше, чем юных спортсменок – на 4,4 % ($p < 0,05$); зоне интенсивности 96 % и более юных тяжелоатлетов подъемов штанги больше, чем юных тяжелоатлеток – на 7,7 % ($p < 0,05$), что подтверждает исследования ведущих специалистов [1 – 3, 5, 6, 7].

Несколько иная картина по объему тренировочной работы в толчке и толчковых упражнениях в подготовительном периоде годового макроцикла юных тяжелоатлетов и тяжелоатлеток различных групп весовых категорий. Оценка данных свидетельствует, что в зоне интенсивности до 79 % у юных тяжелоатлетов подъемов штанги больше, чем юных спортсменок – на 8,1 % ($p < 0,05$). В зоне интенсивности 80 – 95 % юных тяжелоатлетов подъемов штанги больше, чем юных спортсменок – на 7,3 % ($p < 0,05$); зоне интенсивности 96 % и более юных тяжелоатлетов и тяжелоатлеток подъемов штанги одинаково.

Таким образом, в толчке и толчковых упражнениях в недельных микроциклах контрольно-подготовительного мезоцикла выше, чем базового на

19,2 % ($p < 0,05$) в первом, во втором – на 23,4 % ($p < 0,05$), третьем - на 19,0 % ($p < 0,05$), четвертом – на 23,6 % ($p < 0,05$). В рывке и рывковых упражнениях в базовом мезоцикле юных тяжелоатлетов, выше у юных тяжелоатлетов 1 - 3 групп с соотношением средств ОФП и СФП 25 и 75 %, 75 и 25 %, 50 и 50 % - на 2,5 % ($p > 0,05$); толчке и толчковых упражнениях - на 0,8 % ($p > 0,05$); показателями тренировочной работы в рывке и рывковых упражнениях в контрольно - подготовительном мезоцикле – на 19,2 % ($p < 0,05$); толчке и толчковых упражнениях - на 2,0 % ($p > 0,05$) [2, с. 73 - 74].

Выводы.

1. В теории и практике подготовки современных спортсменов недостаточно изучены показатели тренировочной работы в мезоциклах подготовки, что снижает эффективность подготовки. Нами предложена программа тренировочного процесса в подготовительном периоде юных тяжелоатлетов.

2. Проведена сравнительная характеристика показателей тренировочной работы по группами упражнений.

3. Доказано, что рациональное планирование направленности учебного процесса тренировочных и соревновательных нагрузок юных тяжелоатлетов зависит от многих факторов, главными из которых являются: конкретные цели и задачи подготовки на год, закономерности обретения спортсменами формы; определенных вариантов и соотношений средств ОФП и СФП в подготовительном периоде годового цикла; общей и специальной подготовленности в тренировочном процессе юных тяжелоатлетов : 25 и 75 %, 75 и 25 %, 50 и 50 %.

Дальнейшие исследования предусматривается провести в направлении изучения других проблем подготовки весовых и возрастных групп тяжелоатлетов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дворкин Л.С. Подготовка юного тяжелоатлета: [учебное пособие для вузов]/ Л.С. Дворкин. – Москва, Советский спорт, 2006. – 396с.
2. Лутовинов Ю.А. Программирование подготовительного периода подготовки юных тяжелоатлетов: монография/ Ю.А. Лутовинов, В.Д. Мартын, В.Н. Лысенко. – Львов : СПОЛОМ, 2018. –136с.
3. Медведев А.С. Система многолетней тренировки в тяжелой атлетике. (Учебное пособие для тренеров) /А.С. Медведев. – М.: «Физкультура и спорт», 1986. –272с.
4. Олешко В.Г. Особенности построения тренировочных программ юных квалифицированных тяжелоатлетов /В.Г. Олешко, Ю.А. Лутовинов //Педагогіка, психологія та медико - біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С.- Харків: ХДАДМ (ХХІІІ). – 2006. – № 5. – С.62 - 68.
5. Олешко В.Г. Підготовка спортсменів у силових видах спорту. [Навчальний посібник] – Київ, ДІА, 2011. – 444с.
6. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения, Киев, Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
7. Полищук В.Д. Использование тренировочных средств легкоатлетами и спортсменами силовых видов спорта в подготовительном периоде /В.Д. Полищук, В.Г. Олешко, Ю.А. Лутовинов// Педагогіка, психологія та медико - біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С.- Харків: ХДАДМ (ХХІІІ). – 2010. – № 8. – С.71 - 73.

ВИКОРИСТАННЯ АВІАЦІЙНИХ ТРЕНАЖЕРІВ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЗЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛЬОТЧИКІВ ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ

Невзоров Роман Вікторович

к.п.н.

Харківський національний університет

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

м. Харків, Україна

Вступ. Ескалація гібридної війни проти України з боку РФ в останній час та реальна загроза безпосереднього військового зіткнення у найближчій перспективі критично актуалізують проблему підвищення якості підготовки вітчизняних військових льотчиків на всіх етапах і стадіях навчання. При цьому, суттєвою прогалиною вказаної підготовки залишається стадія їх наземного навчання, що за змістом і за технічним та технологічним забезпеченням об'єктивно поступається аналогічному навчанню як в передових країнах-членах Євроатлантичного Альянсу, так і реальному противнику.

Мета роботи – розкриття й обґрунтування навчального потенціалу тренажерної підготовки у навчанні майбутніх військових льотчиків.

Матеріали і методи. В дослідженні використовувались загальні та спеціальні педагогічні підходи.

Результати та обговорення. Роль і значення сучасної тренажерної підготовки в процесі навчання майбутніх льотчиків тактичної авіації важко переоцінити й її змістовна вага постійно зростає. В умовах глобального ускладнення військово-авіаційної техніки і обладнання, цифровізації значної частини процесів діяльності пілота (за якої він виступає у відносно новій ролі оператора складних систем), критичного збільшення інформаційного навантаження на нього, суттєвого збільшення матеріальної вартості безпосередньо льотної підготовки на сучасних військових літаках тренажерне навчання у сучасній педагогічній теорії розглядається як комплексна методика

різного цільового призначення, а деякі науковці вважають її окремим самостійним науковим напрямом.

Дослідження існуючих на пострадянському науковому просторі теоретичних підходів до тренажерного навчання авіаційних фахівців та практики подібної підготовки в єдиному в Україні спеціалізованому ЗВВО – Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС), дозволяють виділити п'ять ключових цілей тренажерного навчання: 1) операційне моделювання дій льотчика у бойовому польоті; 2) відпрацювання вмінь і навичок дій в стандартних умовах польоту; 3) моделювання нестандартних ситуацій під час польоту; 4) підготовка до польотів за приладами з обов'язковим заходом на посадку різними способами; 5) підвищення психофізіологічних можливостей і резервів людини, формування професійної уваги, сприйняття, мислення, льотних навичок, професійно важливих якостей. У технологічному сенсі тренажерне навчання військових льотчиків являє собою прикладну форму моделювання бойової ситуації в процесі наземної підготовки, в якій курсанти, на основі здобутих теоретичних і первинних практичних знань, вмінь і навичок формують і відпрацьовують базові професійні льотні компетенції; в технічному сенсі – це імітація бойового польоту засобами апаратно-програмного комплексу тренажера (динаміка польоту, робота систем літака тощо), реалізована у формі конкретних моделей.

З огляду на педагогічний результат, особливістю використання військово-авіаційних тренажерів, як технологічного засобу вдосконалення наземного навчання майбутніх льотчиків тактичної авіації, є акцентована увага не стільки на фізичній подібності кабіни реального літака, скільки на психологічній імітації відчуттів та сприйняття польоту і бойової ситуації. У вітчизняних умовах фахової підготовки курсантів-військових льотчиків ця особливість часто ігнорується. Так, при проведенні тренування на тренажері резерви уваги виявляються за допомогою включення в поле свідомості об'єктів і дій, які не входять до структури професійної діяльності майбутнього льотчика тактичної авіації у бойовому польоті та не мають для нього принципового значення в

реальних бойових умовах. Натомість, корисніше було б, на наше переконання, поставити перед ним додаткові завдання, що не порушують структуру професійної діяльності, а відповідають їй і можуть бути справді реалізовані за певних конкретно-бойових умов. Також, недоліком сучасного застосування тренажерів у наземному навчанні у вітчизняних умовах є інертний алгоритм дій: вивчення теорії → тренажерна підготовка → польоти. За такої послідовності під час проведення початкового навчання курсанти працюють на тренажері, не побувавши в кабіні літака і не маючи уявлення про перебіг реальних польотів. У більшості випадків теоретична і тренажерна підготовка проводяться паралельно, а іноді заняття на тренажерах проводяться з деяким випередженням. Як наслідок, теорія початково закріплюється симуляцією польоту, а сам образ польоту формується емоційно слабким, нестійким в психологічному плані, що негативно позначається на мотиваційній і компетентнісній складових навчання.

Облік тренажерів, здійснений авторам в рамках даної статті, виявив, що всього в ХНУПС для підготовки майбутніх льотчиків тактичної авіації в рамках наземного навчання в наявності всього три типи тренажерів: комплексний тренажер льотчика навчально-тренувального літака Л-39 (виробник - ТОВ «МАРКЕТ-МАТС», Україна, 2000-ні рр.), тренажер бойового літака Су-25 КТС-18 (виробництво – СРСР, 1980-ті рр.), тренажер бойового літака МиГ-29 КТС-21М (виробник - ТОВ «МАРКЕТ-МАТС», Україна, 2000-ні рр.). Вище зазначені тренажери за типовими технічними параметрами не відносяться до тренажерів нового покоління, а радянська модель відстає від них на кілька порядків.

Висновки. Отже, в сучасних умовах домінування в небі високотехнологічної військової авіації корисна вага тренувального тренажу неухильно зростає. Його інноваційний технологічний, методичний і педагогічний потенціал дуже високий і обмежується лише спроможностями наявних тренувальних комплексів.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Петрів Оксана Василівна

к. філос. н., доцент
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна

Пикус Ірина Василівна

магістрантка
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Навчальний предмет «Літературне читання» вивчається у 2–4 класах Нової української школи. На уроках літературного читання формуються уміння і навички, які мають не тільки предметний, а й загальнонавчальний характер, адже здобутий читацький досвід є засобом вивчення усіх навчальних предметів. У програмі «Літературне читання» зазначено, що основною метою навчального предмету є «розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова» [2]. На уроках літературного читання у школярів формуються такі ключові компетентності: «уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна» [2].

Мета роботи – розкрити методичні аспекти формування естетичних цінностей в учнів початкової школи на уроках літературного читання.

Результати та обговорення. Зміст курсу «Літературне читання» має значний потенціал для морально-етичного та естетичного виховання. Через зміст художніх образів літературних творів передбачається формування в учнів соціальних, морально-етичних та естетичних цінностей. Основні напрямки роботи над літературним твором включають: формування навичок читання та

вмінь працювати з текстом; розгляд змісту та художніх засобів твору; комплексне розв'язання навчальних завдань у процесі роботи над твором.

Ефективним методом навчання в освітньому процесі початкової школи є евристична бесіда, її використання значною мірою активізує пізнавальну діяльність молодших школярів. У процесі аналізу літературного твору учитель ставить низку запитань та завдань: спочатку доцільно визначити, чи сподобався твір учням, з'ясувати, що їх зацікавило та вразило. Глибше осмислене сприймання змісту твору відбувається тоді, коли учні відчують красу мови, встановлять причинно-наслідкові часові зв'язки у змісті твору. Для цього зміст літературного твору потрібно проаналізувати детально, у різних аспектах. Звертання до тексту, деталізація окремих фрагментів тексту за допомогою запитань учителя допомагає зосередити увагу учнів на важливих моментах змісту твору. Наприклад, вивчаючи поезію Ліни Костенко «Усе моє, все зветься Україна» у 4 класі доцільно поставити учням такі запитання: «Що таке краса? Яка буває краса? Як ви розумієте вислів «краса висока і нетлінна»? Наведіть приклади красивих краєвидів. Як ви розумієте вислів «сліпну від краси»? Що ще буває красивим? Чи важлива краса для людини? Що означає бути красивим? Як краса впливає на життя людини? Осмислення логічного, емоційного та образного змісту твору тісно пов'язане з відпрацюванням правильного та виразного читання. Важливо, щоб учитель пояснив школярам усі незнайомі слова, епітети, метафори тощо. Запитання до твору педагог повинен ставити за певною системою.

Значна роль у прищепленні інтересу до уроків читання, як і до інших уроків, належить педагогу. За допомогою образної та виразної розповіді учитель може буквально прикувати увагу, почуття та думки школярів, створити таким чином атмосферу повної співзвучності, коли на уроці працюють усі учні. Загальновідомо, що активна розумова діяльність учнів зумовлює глибоке задоволення від роботи, окрилює їх на подальші успіхи. У такому піднесеному емоційному стані учні не втомлюються, вони вільно висловлюють свої думки, радіють, що їх цінує вчитель та ровесники. Майстерність вчителя, ефективна

організація уроку сприяють розвиткові інтелектуальної активності, вольовій та емоційній сфері психіки дітей.

Завдання вчителя на уроках літературного читання пробудити в учнів естетичне сприймання літературних творів, осмислення та усвідомлення естетичної та моральної краси персонажів, багатства образності мови твору. Все це важливо реалізувати в початкових класах, адже у цей період значною мірою формується любов до читання, а це впливає на розвиток творчих здібностей учнів, моральних ідеалів, духовності загалом. Важливим моментом роботи з художнім текстом на уроці літературного читання є вміння педагога показати літературний текст як зустріч з прекрасним, як спілкування автора з читачами. Для ґрунтовного сприймання художнього тексту твору потрібно вчити дітей сприймати та розуміти його особливості, визначати епітети, метафори, порівняння, емоційну спрямованість, інші засоби виразності, визначати специфіку позиції автора у зображенні сюжету та персонажів, аналізувати позитивні та негативні, гарні та негарні елементи у творі.

Естетичні почуття, викликані змістом літературного твору, мають значну перетворювальну силу, тому що вони виникають в результаті вільної творчої фантазії, уяви, вияву людських почуттів на основі емоційно-пізнавальної активності, і тому формують правильні оцінки відображених подій, явищ, персонажів, виробляють моральні принципи, які формують високий рівень духовності та внутрішню красу дитини. Педагог повинен докласти зусиль, щоб література як мистецтво слова говорила, а школярі розуміли її мову та вміли інтелектуально та емоційно реагувати на зміст твору, значною мірою учитель повинен збудити в дитині те, що в неї є всередині, та допомогти цьому розвинути. Учені-педагоги стверджують, що ефективному вихованню емоційно-чуттєвої сфери молодших школярів сприяють педагогічні впливи у формі конкретно поставлених запитань на уроках літературного читання. На перших уроках доцільно ставити запитання, які спрямовані на перелік почутого чи побаченого з метою підготовки дітей до розуміння змісту твору, передачі емоційного стану, засобів художньої виразності, що сприяє творчому мисленню

школярів. «Проблема розвитку творчого мислення школярів – особливо актуальна у наш час, якщо дитині надто все пояснювати, не давати можливості знаходити істину самостійно, то в кращому разі в неї можна розвинути так зване репродуктивне мислення. При цьому губиться самостійний, творчий підхід до навчання» [1, 10].

Вивчаючи байку Леоніда Глібова «Чиж та Голуб» у 3 класі, учитель ставить низку запитань, щоб спрямувати дітей до розуміння основної думки твору. Запитання повинні стосуватися послідовності подій, значення опису, роздумів, педагог повинен спільно з дітьми визначити характер ставлення автора до Чижика. Яким був Чижик? Чому Чижик попав у сильце? Що він переживав у цей час? Як поведився Голуб, побачивши лихо Чижика? У яких словах виявляється безсердечність Голуба? Прочитайте слова Голуба, де він хвалиться своїм розумом. Передайте голосом зарозумілість і чванливість Голуба («Не бійсь, мене б не піддурили...»). Чи подобається вам поведінка Голуба? Як ви гадаєте, чому так трапилося із Голубом? Кому з птахів автор співчуває? В якому рядку виражена основна думка твору? Який рядок звучить як прислів'я «Чужому лихові не смійся»? Як ви думаєте, ці слова можуть стосуватися деяких людей? Які риси характеру людей поет засуджує? (Пихатість, зарозумілість, байдужість, хвалькуватість зарозумілість, безсердечність, самовпевненість). Назвіть гарні риси людського характеру. Учні повинні спробувати уявити себе на місці Чижика і зробити висновки: коли ми сміємося над чужим болем, невдачами, цим ми завдаємо болу іншим, це жорстоко, не можна сміятися над чужою бідною. Потрібно бути просто обережним, щоб не трапилося лиха. Можна поставити учням такі запитання: Яку пораду ви можете дати Чижикі? Яку пораду ви можете дати Голубові? Чи був вчинок Голуба гарним? Які вчинки є негарні? Чи були у вашому житті гарні вчинки? Розкажіть. З аналізу цього твору школярі повинні зрозуміти, що добрі почуття та вчинки бувають приємні, а недобрі – злі, лихі. За допомогою такої інтерпретації твору учні вчать розуміти, які вчинки є гарними, а які шкодять іншим людям.

Шкільна практика показує, що постановка запитань учнями також дуже важлива для формування особистісного ставлення до прочитаного. Також важливо вчити дітей ставити запитання, адже це формує критичне мислення учнів. Усвідомленню змісту твору сприяють різні види переказу: стислий, вибірковий, детальний, творчий. Звичайно, що усі види роботи над текстом твору спрямовані на досягнення визначеної мети уроку.

Естетичне сприйняття дійсності дітьми починається в дошкільному віці, вони здатні помічати елементи краси в усьому, що їх оточує: у природі, побуті, людях, тваринах, рослинах, явищах природи. У науковій літературі існують різні думки про виникнення та засоби виховання естетичних почуттів через неоднакове розуміння їх природи. В естетичних почуттях виявляється ставлення людини до явищ навколишньої дійсності, характерною рисою естетичного почуття є оцінний момент, тобто оцінювання краси відповідно до свого розуміння. Судження про естетичну привабливість певного предмета, явища, художнього твору є результатом порівняння своїх чуттєвих вражень від сприймання певного об'єкта із естетичними нормами, які склалися в суспільстві. Характер естетичних переживань залежить від нашого розуміння речей, предметів, творів мистецтва, явищ природи тощо. Учені дослідили, що сприймання, переживання, розуміння естетичних явищ залежить від знань, уявлень та загального інтелектуального розвитку людини.

На уроках літературного читання важливим засобом формування естетичних цінностей є інтерпретація репродукцій картин. Наприклад, розглядаючи картину Петра Левченка «Пейзаж з річкою» учитель може поставити учням такі питання: Що ви бачите на картині? Що на цій картині головне? Що в цьому творі мистецтва є найбільш красивим? Що найперше сприймається поглядом? Які почуття до природи зобразив художник на цій картині? Як ви визначили, що саме такі почуття відображені? Які почуття викликає картина у вас? Василь Сухомлинський підкреслював «важливість почуттів у пізнавальній діяльності» учнів, педагог зазначав, що без людських емоцій не може бути людського пошуку істини. Почуття, які виникають у

людини у процесі пізнавальної діяльності, пов'язанні зі сприйманням та усвідомленням індивідом різних явищ життя людини. Це – інтелектуальні, етичні, естетичні почуття [3].

Важливим елементом уроків літературного читання є використання ілюстрацій, які забезпечують наочний коментар до певних епізодів тексту, допомагають учням уявити та засвоїти певні образи. Головними методичними прийомами роботи з ілюстраціями є розповідь вчителя та бесіда. Під час роботи з ілюстраціями можна виділити такі моменти: розгляд зображення учнями, запитання учителя: чи подобається ілюстрація? Що на ній зображено? Що головне на картинці? Яку думку відобразив художник? Як зображено героя твору? Ілюстрації до певних епізодів творів можна використати з метою розвитку мовлення учнів та формування естетичних цінностей у школярів. Робота з ілюстраціями при розгляді образів-персонажів має значні виховні можливості. Після уважного розгляду ілюстрації учнями доцільно організувати розмову про дійову особу, літературного героя, ставлячи запитання: хто зображений на малюнку? Яким ви бачите головного героя? Які риси характеру героя вдалося художнику передати? Порівнюючи ілюстрацію з текстом, учні глибше осмислюють і емоційно співпереживають сюжет твору.

Висновки. Отже, ефективним методом формування естетичних цінностей на уроках літературного читання є евристична бесіда, яка дає можливість кожному учневі вільно висловити свою думку та власні переживання. Уміння педагога підхопити думку учнів і спрямовувати її за допомогою запитань до глибшого розуміння сюжету твору та до поєднання сприймання твору з власним досвідом є важливим елементом евристичної бесіди. Цінністю евристичної бесіди також є можливість виділення емоційних пауз для глибокого естетичного співпереживання. Таким чином, уроки літературного читання сприяють всебічному, естетичному розвитку особистості, формуванню естетичних почуттів, суджень, смаків, творчих здібностей учнів, естетичного ставлення до дійсності і мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козінцева Т. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів // Початкова школа – 2018. – № 2. – С.10 – 14.

2. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 2 – 4 класи //

<https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57055/>

3. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Педагогіка: хрестоматія / уклад. А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 700 с. – С. 50 – 54.

**ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ
КИКБОКСЕРОВ НА ВСЕРОССИЙСКОМ ТУРНИРЕ 2021 ГОДА**

Потеряхин А. А.

Магистр факультета физической культуры,
Белгородский государственный национальный
исследовательский университет
Тренер-преподаватель высшей категории
по кикбоксингу МБУДО ДЮСШ №4
г. Белгород, Россия

Ковтун Е. Н.

МБУДО ДЮСШ №4
г. Белгород, Россия

Ковтун Е. В.

МБУДО ДЮСШ №4
г. Белгород, Россия

Козлова Ю. Н.

МБУДО ДЮСШ №4
г. Белгород, Россия

Аннотация. Целью работы является подготовка кикбоксеров на всероссийский турнир 2021 года. В качестве гипотезы исследования было выдвинуто предположение о том, что увеличение физической подготовки поможет спортсменам успешно выступить на турнире. Было проведен один учебно-тренировочный сбор и выявлен результат тренировочного процесса.

Ключевые слова: Кикбоксинг, физическая подготовка, всероссийский турнир.

Введение. Современный кикбоксинг представляет собой такой вид спорта, где используется боксерская техника рук и ударная техника ног тхэквондо [6, с. 43; 7, с. 15]. В настоящее время в нем выделяют следующие разделы: поинтфайтинг, лайт-контакт, кик-лайт, фулл-контакт, фулл-контакт с лоу-киком, К-1, музыкальные формы [9, с. 26; 10, с. 34]. В кикбоксинге могут

органически сочетаться занятия в группах спортивного мастерства и группах здоровья [5, с. 22]. На уровне спорта высших достижений кикбоксерам необходимо комплексно использовать физическую, технико-тактическую и психологическую подготовку [1, с.4; 2, с. 4; 3, с. 2; 4, с. 6]. Специалисты отмечают, что современный кикбоксинг характеризуется значительной вариативностью действий технико-тактического мастерства и комплексным развитием основных физических качеств, которые имеют выраженный скоростно-силовой характер [8, с. 10]. Таким образом, исследование физической и технико-тактической подготовки кикбоксеров различной квалификации является актуальной проблемой.

Цель. Подготовка кикбоксеров к всероссийскому турниру 2021 года.

Методы и организация исследования. В исследовании были использованы следующие методы: анализ литературных источников и педагогический эксперимент. Для оценки динамики изменений в процессе педагогического эксперимента было выступление на всероссийском турнире с 20 по 23 января 2021 года в г. Истра, Московская область. Исследование проводилось на базе СОШ № 21 г. Белгород в спортивном зале кикбоксинга. В качестве испытуемых выступали спортсмены МБУДО ДЮСШ №4 г. Белгорода. Тренировочный процесс проводился один раз за январь 2021 года при подготовке к всероссийскому турниру. Учебно-тренировочные сборы прошли на техническую подготовку с 03 по 18 января 2021 (таблице 1).

Таблица 1

Тренировочный процесс физической подготовки

03.01.21	04.01.21	05.01.21	06.01.21	07.01.21	08.01.21	09.01.21
12 раундов поинтфайтинг	11 раундов поинтфайтинг	10 раундов поинтфайтинг	09 раундов поинтфайтинг	08 раундов поинтфайтинг	07 раундов поинтфайтинг	Выходной
03.01.21	04.01.21	05.01.21	06.01.21	07.01.21	08.01.21	09.01.21
12 раундов лайт-контакт	11 раундов лайт-контакт	10 раундов лайт-контакт	09 раундов лайт-контакт	08 раундов лайт-контакт	07 раундов лайт-контакт	Выходной
10.01.21	11.01.21	12.01.21	13.01.21	14.01.21	15.01.21	16.01.21
6+6 раундов	5+5 раундов	4+4 раунда	3+3 раунда	4+4 раунда	5+5 раундов	Выходной
17.01.21	18.01.21	19.01.21	20.01.21	21.01.21	22.01.21	23.01.21
Ускорение 10, 15 секунд	Ускорение 20, 30 секунд	Отъезд	Соревнования	Соревнования	Соревнования	Соревнования

Все упражнения проводились на протяжении одного и того же времени: 2

минуты с 30 сек перерывом.

Результаты и их обсуждение. Результаты выступления кикбоксеров на всероссийском турнире с 20 по 23 января 2021 года в г. Истра, Московская область представлены в таблице 2:

Таблица 2

Результат всероссийского турнира с 20 по 23 января 2021 года

Медали	Поинтфайтинг	Лайт-контакт	Всего
Золото	3	3	6
Серебро	2	2	4
Бронза	1	2	3
Итого	6	7	13

Таким образом, увеличение физического потенциала кикбоксеров позволило с успехом выступить на всероссийском турнире 2021 года в г. Истра, Московская область и завоевать 6 золота, 4 серебра и 3 бронзы.

Заключение

Физическая подготовка в тренировке спортсменов высокого класса имеет приоритетное направление в учебно-тренировочном процессе. Одним из основных, в этой связи, является выявление «проблемных» зон подготовки кикбоксеров и целенаправленное воздействие на них, позволяет не только улучшить его физическое состояние, но и значительно повысить результативность соревновательной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Ближний бой и физическая подготовка: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 64 с.
2. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Лайт-контакт: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
3. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Поинтфайтинг: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
4. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Техника для

начинающих спортсменов: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.

5. Воронин, И.Ю. Физическая подготовка кикбоксера в годовом цикле [Текст] / И.Ю. Воронин, А.А. Потеряхин. - Научный журнал «Дискурс» - 2017 - 11 (13). - 21-26 с.

6. Иванов, А.Л Кикбоксинг [Текст] / Киев: Книга-Сервис, Перун, 1995. – 312 с.

7. Клещев, В.Н. Кикбоксинг. Учебник для вузов [Текст] / М.: Академический проект, 2006. –228 с.

8. Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Татами–дисциплины: учебно–методическое пособие / А.А. Потеряхин, В.Л. Кондаков, И.Ю. Воронин. – Белгород: ООО «Эпицентр», 2020. – 160 с.

9. Ashley, S. Kickboxing [Текст] / England: Lumina Press, 2011. – 139 p.

10. Falsoni, E. Kickboxing the phenomenology of a sport [Текст] / Milan: miolagrafiche s.r.l., 2011. – 205 p.

**ОБҐРУНТУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ВИКОРИСТАННЯ РЕТРО
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-
МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Цюпак Ірина Миколаївна,

к.пед.н., доцентка кафедри
педагогіки та психології

дошкільної та початкової освіти

Веселовська Оксана Миколаївна

вихователька, студентка 4 курсу

спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Вступ. Формування логіко-математичної компетентності є основним напрямком пізнавального розвитку дітей старшого дошкільного віку. Це цілеспрямований і організований процес передачі й засвоєння знань, прийомів і способів розумової діяльності, сприятливий розвитку уваги, пам'яті, мислення, інтелектуальних операцій, формуванню позитивної пізнавальної мотивації, розвитку впевненості у власних можливостях.

Проблема використання інноваційних технологій у освітньому процесі давно й успішно досліджуються педагогами: Любченко Н., Прокопенко О., Кошель В., Юрченко Н., Дубасенюк О., Дичківська І., Цюпак І. Щодо використання технологій формування логіко-математичних уявлень дитини дошкільного віку, у сучасних наукових дослідженнях є напрацювання Скобель Т., Тарнавська Н., Дорошенко Т., Мацько В., Форост Т. На важливості та перевагах формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку у сучасних умовах закладу дошкільної освіти наголошують Підлипняк І., Позднякова В., Заплаткіна Н., Русин Н., Гевко О., Дутко Р., Сидоренко Т., Гришко О., Плетенецька Л., Крутий К. Науковці відзначають, що зазначена компетентність впливає на увесь процес розвитку дітей дошкільного

віку, підкреслюється особлива значимість засвоєння логіко-математичних знань, звертається увага на те, що на їхній основі надалі виникають наукові поняття.

Розробка й вибір технологій логіко-математичного розвитку дітей залежить від того, що підлягає освоєнню, і від напрямку розвитку розумової діяльності дитину, тому вважаємо актуальним вивчення переваг ретроінноваційних технологій у визначеній педагогічній проблемі.

Мета роботи – представити результати дослідження з теми кваліфікаційної роботи «Ретроінноваційні технології формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного віку».

Матеріали і методи. Дошкільна освіта в останні роки демонструє стрімкі темпи розвитку, що позначається на розробці нових нормативних вимог, що потребує перегляд усталених педагогічних стратегій. Сьогодні в закладах дошкільної освіти застосовується велика кількість інновацій, багато з яких формуються на базі педагогічних традицій минулого або створюються шляхом переосмислення методик та педагогічних систем провідних закордонних педагогів.

«Інновацію» в освіті науковцями Савченко О., Кошель В., Юрченко Н., Дичковська І., Любченко Н., Прокопенко О., Виноградова А. подано як нову ідею, прогресивну, що позитивно позначиться на вдосконалення освітнього процесу.

Так на думку Кошель В. та Юрченко Н. під інноваціями розуміють «використання нових методів, способів дій, засобів, нових концепцій, нових навчальних програм, засобів виховання тощо». Дубасенюк О. зазначає, що науковцями ведуться розробки різноманітних класифікацій інновацій, так дослідник пропонує виділити такі види інновацій: ретроінновація, аналогова інновація, комбінаторна інновація, сутнісна інновація.

Розглянемо зміст поняття «ретроінновація», поданий феномен є предметом нашого дослідження. Так, у літературі, що стосується модернізації освіти ретроінновації визначено, як «псевдоновизну». Дичковська І. привертає

увагу до одного з підходів до типології інновацій, що відносяться до «історичних нововведень», що за словами автора є відродженням історико-педагогічної спадщини в нових умовах.

Отже, сутність понять «інновація», «ретроінновація» у освіті виступають як нововведення, однак варто розмежовувати їх з урахуванням появи у часі та історично складеного досвіду їх реалізації. Інновація в освіті – це нове, вперше введене у педагогічний процес, а ретроінновація – це оновлене, повторне використання педагогічного досвіду з урахування вимог сучасного освітнього процесу. Переосмислення педагогічних традицій за допомогою впровадження ретроінновацій покликано реалізувати потенціал усіх учасників освітнього процесу. Розглянемо різновиди ретроінноваційних технологій логіко-математичного розвитку дітей.

Результати й обговорення. Головною особливістю інноваційних технологій у дошкільній освіті є їх мінливий характер, що відкриває якісно нові можливості для педагогічного пошуку. Часто педагоги-практики, науковці звертаються до педагогічних ідей, систем, технологій які у певні часові періоди втратили свою актуальність, проте були ефективними та результативними у свій час та визначають їх як інновацію. Тому у дослідженні різновидів ретроінноваційних технологій логіко-математичного розвитку дітей буде врахована позиція визначена у нашому дослідженні. Переглянувши значний масив джерел інформації було проаналізовано погляди науковців Скобель Т., Тарнавська Н., Рудницька Н., Дорошенко Т., Мацько В., Форост Т. та визначено, що серед них присутні як ретроінновації, так і аналогова інновація. Часто використовуваними у практичній роботі педагогів є такі ретровведення: ігри В. Воскобовича, методика М. Монтессорі, кольорові палички Д. Кюїзенера, логічні блоки З. Дьєниша, теорія Г. Альтшуллера, матеріали Нікітіних, а серед маловідомих та таких, що не часто використовуються: світові головоломки, друдли, ейдетика, дощечки Сегена, доміно, круги Р. Луллія, круги Ейлера, дари Ф.Фребеля, картки-властивості З. Семадені.

Для того щоб було ефективним формування логіко-математичних уявлень

у дітей дошкільного віку, необхідно організувати педагогічний процес так, щоб дитина грала, розвивалась й навчався одночасно. Цьому сприяє використання різноманітних засобів розвитку логіко-математичних уявлень у дітей.

Дослідниками Підлипняк І., Позднякова В., Заплаткіна Н., Русин Н., Гевко О., Дутко Р., Сидоренко Т., Гришко О., Плетенецька Л., Крутій К., Маринич Д., Денисенко О. та Цюпак І. наголошено на перевагах і можливості використання у освітньому процесі таких форм, як змісті ігри, дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри, математичні ігри, емоційно-насичені заняття, ігрові заняття, квести та логічні вправи, що засновані на розвивальному «логіко-математичному матеріалі». Отже, логіко-математичний розвиток дошкільників - це зрушення й зміни в пізнавальній активності дитини, які відбуваються в результаті формування елементарних математичних уявлень і пов'язаних з ними логічних операцій.

В інтелектуальному розвитку дитини значну роль виконує математика, вона формує розумові процеси, розвиває гнучкість мислення, вчить логіці. Свій перший математичний досвід дитина здобуває в різноманітних видах повсякденної діяльності: розкладає іграшки, порівнює предмети, впорядковує речі тощо. Логіко-математичне мислення формується на основі образного і є вищою стадією розвитку мислення, що є тривалим і складним процесом.

У дослідженнях Підлипняк І., Баглаєвої Н. зазначено умови, що сприяють формуванню в дошкільника пізнавальної активності. Перша умова - це вправляння в умінні досліджувати, трансформувати, експериментувати та моделювати різні за розміром, кількістю та просторовим розміщенням об'єкти. Друга умова - використання розумових операцій і логічних прийомів. Третя - здійснення вимірювань та елементарних обчислень.

Аналіз поглядів Плетенецької Л., Крутій К., Русин Н., Старченко В., Гевко О., Дутко Р. надав можливість узагальнити та й визначити складові змісту логіко-математичної компетентності дитини старшого дошкільного віку, що характеризується цілим комплексом умінь:

- здійснює класифікацію по величині, масі, об'єму, розташуванні в

просторі, ході подій у часі;

- класифікує геометричні фігури, предмети і їх сукупності по якісним ознакам і чисельності;

- вимірює кількість, довжину, ширину, висоту, об'єм, масу, час;

- здійснює найпростіші усні обчислення, вирішує арифметичні й логічні завдання;

- виявляє цікавість до логіко-математичної діяльності;

- прагне знаходити свої шляхи вирішення завдань, самостійно формулює нові знання із засвоєного;

- уміє міркувати, обґрунтовувати, доводити й відстоювати правильність свого міркування;

- правильно вказує напрямок у просторі, користується висловлюваннями, що позначають положення предметів у просторі, висловлюваннями, що пов'язані з орієнтуванням у часі;

- доволіно, у потрібний момент, відтворює знання, легко й швидко використовує їх у різних життєвих ситуаціях, проявляє в різних формах активності.

Для з'ясування специфіки використання ретроінноваційних технологій формування логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку обрано мало відомі та мало дослідженні різновиди технологій логіко-математичного розвитку дітей: картки-властивості З. Семадені, круги Р. Луллія, круги Ейлера, дари Ф.Фребеля, дощечки Сегена, світові головоломки, друдли, ейдетика, доміно.

Розкриємо специфіку використання деяких із зазначених технологій, що саме на нашу думку позитивно можуть позначитись на формуванні логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

У розділі «Інновації у формуванні логіко-математичної компетенції» на сайті в управління освіти зазначено для чого саме можна використовувати картки-властивості З. Семадені: «розвитку вміння визначати властивості геометричних фігур; ознайомлення зі знаками-кодами; ознайомлення з

концепцією заперечення. Картки-властивості З. Семадені допомагають: перейти від наочно-образного до наочно-схематичного й словесно-логічного мислення; моделювати ознаки предметів; кодувати й декодувати інформацію; характеризувати й порівнювати геометричні фігури».

У картках відтворено такі властивості предметів як колір, форма, розмір, товщина. Дидактичний посібник складається з карток із символами властивостей і з карток із символами, що заперечують властивості. Ігровий матеріал допомагає дітям перейти від наочно-образного до наочно-схематичного мислення, а картки із символами, що заперечують властивості, формують словесно-логічне мислення.

З дітьми старшого дошкільного віку ефективно використовувати логічні блоки З. Дьенеша з формування логіко-математичної компетентності, продовжуючи роботу розпочату за допомогою «карток-властивостей» Семадені. Схарактеризуємо особливості використання логічних блоків З. Дьенеша: «формування елементарних понять із математики та інформатики (старший дошкільний вік): ознайомлення з геометричними фігурами, формою, кольором, розміром; ознайомлення із множиною; порівняння, аналіз, класифікація, узагальнення, серіація». У виконаній кваліфікаційній роботі в додатках подано методичні рекомендації для організації ігрової діяльності з використанням блоків та логічних фігур Дьенеша та карток-властивостей Семадені.

Таке поєднання дидактичного матеріалу доповнює один одного та розширює можливості для продумування логічних завдань та задач різної складності, що у свою чергу буде мати рівневий характер освітньої роботи.

Під час формування уявлення про поділ предметів на множини, у роботі з дітьми можна використовувати кола Ейлера, як ігрові поля. Роботу можна здійснювати з використанням блоків Дьенеша та карток-властивостей Семадені.

Отже, використання карток-властивостей З. Семадені та логічних блоків З. Дьенеша під час організації ігрової діяльності забезпечить виконання

наступних освітніх завдань: сформувати вміння класифікувати та серіювати геометричні фігури за певною ознакою (величина, товщина, колір) за двома, трьома ознаками; розшифровувати (декодувати) ознаки, позначати їх знаками-символами; самостійно користуватися картками-символами наявності ознак і їх відмінності; ділити множину і групувати за загальними ознаками (ігри з обручами - круги Ейлера); заохочувати мовленнєву активність. У подальшій роботі картки-властивості та круги Ейлера можна використовувати не на математичному матеріалі, а обираючи предмети з оточення дитини, таким чином перенести та закріпити знання у повсякденній діяльності, що буде реалізувати принцип зв'язку знань з життям та мати інтегрований характер освітньої діяльності.

Висновки. Реалізуючи мету дослідження, було науково обґрунтовано особливості використання ретроінноваційних технологій формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного віку. А саме розкрито теоретичні основи використання ретроінноваційних технологій логіко-математичного розвитку дітей. Уточнено сутність понять «інновація», «ретроінновація». Проаналізовано погляди науковців на різновиди технологій логіко-математичного розвитку дітей. Проаналізовано зміст логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку й узагальнено складові, що характеризується цілим комплексом умінь. Схарактеризовано специфіку використання ретроінноваційних технологій з метою формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Яницька Олена Юріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри психології

Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука

Іванюта Ольга Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна

Вступ. Швидкі зміни соціальної ситуації у всіх сферах суспільного життя зв'язані з необхідністю управління власними діями та проявами активності в цілепокладанні. Сучасна людина постає перед необхідністю вибору цілей, розв'язання особистісних завдань, які пов'язані з осмисленням життєвого шляху, так як важливою умовою самореалізації є цілепокладання.

Таким чином, сьогодення вимагає поспішної роботи молодого покоління над собою, життєвої та професійної самореалізації, яка передбачає результати вибору студентами особистісної позиції, цілей та засобів їх досягнення.

Умовою самореалізації є цілепокладання. Проблема цілепокладання є проблемою творчості. В дослідженнях М.Є. Веракса в якості форми творчого мислення виступає мислення діалектичне, тобто механізмом побудови цілепокладання може бути діалектичне мислення, тому актуальним є дослідження цілепокладання студентів в залежності від характеру мисленевої діяльності.

В психології проблема цілепокладання розв'язується у рамках дослідження діяльності. Важливим для юнацтва є те, що зміст цілепокладання перебаचाє не лише постановку цілі, але й і виникнення нової цільової перспективи у індивіда.

Процес цілепокладання відноситься до числа найменших досліджених психологічних проблем. В психології існують дослідження процесу постановки суб'єктом цілей В.А. Петровський. В дослідженнях Б.О. Шрайдера вивчаються потреби, як психологічний фактор розвитку цілепокладання особистості. Здібності до цілепокладання у студентів і аспірантів досліджувала І.О. Дмитрієва, А.А. Ульянов вивчав цілепокладання студентів, як складову готовності до управлінської діяльності. В дослідженнях М.Р. Гинзбург відзначається, що цілепокладання окрім процесу постановки суб'єктом цілі включає нові цільові перспективи у індивіда (часова перспектива в структурі цілепокладання). В.А. Петровський акцентує увагу на нових ресурсах можливих взаємодій суб'єкта, що є перспективою розвитку його діяльності та розвитку його самого, як особистості.

Ціль статті. Аналіз теоретичних підходів до дослідження цілепокладання та вивчення його особливостей у студентської молоді.

Матеріали та методи. В психології мислення проблемі цілепокладання присвячено ряд досліджень. Психологічна модель цілепокладання передбачає два етапи: перший етап – формування цілі; другий етап – досягнення цілі. Саме тому в психологічну модель включаються особистісні фактори (Є.І. Головаха, О.О. Кроник), які забезпечують функціонування мети діяльності суб'єкта, а також фактори мотиваційні, які спрямовані на досягнення мети (Н.Б. Березанська). Цей процес передбачає отримання змісту та формування особистісного ставлення до цього змісту. Особистісні відносини визначають ступінь присвоєння цілі та впливають на її ефективність.

Таким чином, ставлення до цілі проявляється в оціночній активності суб'єкта. Саме тому психологічна модель включає етап додіяльносної (апріорної) оцінки цілі. При цьому оцінюється широке коле умов прийняття цілі : ставлення до наявної мотивації, до установок та цінностей особистості. Апріорне оцінювання носить різний характер та залежить від психологічного захисту критичності, тощо – і є фактором суб'єктивації цілі- вимоги перетворено в реальну ціль індивіда і тому саме вони є важливим компонентом

структури цілепокладання мотиваційного аспекту.

В дослідженні Є.Д. Телегіної доведено залежність вибору цілі від мотиву та рівня домагання, який складається на цій основі.

Значимість мотивацій змінюється під впливом успіхів та невдач. Від мотивів залежить характер перетворень. Як відмічає О.К. Тихоміров опис механізмів цілепокладання не обмежується лише мотиваційною сферою. Він включає також потребувальну сферу. Таким чином, класифікація потреб може бути використана як критерій класифікації цілей, які виникають на основі цих потреб.

В дослідженнях О.І. Моткова виділяється чотири основних компоненти в структурі потреб: наявний стан, бажаний стан, переживання невідомості між ними, переживання намагання перевести наявне в бажане. Ціль зберігає всі чотири компоненти потреби. Тому в дослідженнях цілепокладання юнацтва ми традиційно розглядали мету в потребувально - мотиваційній структурі у співвідношенням з дією.

Об'єктом дослідження цілепокладання були студенти першого курсу педагогічного факультету. Для вивчення глибини тимчасового майбутнього використовували методика, спрямовану на вивчення протяжності та конкретності планів на майбутнє. З метою дослідження структурованості майбутнього використовували методика виявлення ставлення до планування власного життя. (М.Р. Гінзбург). В зв'язку з цим судженням було запропоновано дві анкети.

Перша (з трьох варіантів відповідей студент обирає один і відповідно до цього – один із варіантів, позначених літерами : а,б,в,г,д).

Чи є у Вас плани на майбутнє?

Немає ніяких планів:

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п'ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

Конкретного плану немає, є лише загальні уявлення :

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п'ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

Є конкретний план:

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п'ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

Друга анкета (із трьох запитань виберіть один варіант відповіді і відповідно до нього оберіть один із варіантів, літерами : а,б,в).

Студенти по-різному ставляться до необхідності планувати своє життя. Як вважаєте Ви?

Зовсім не згоден:

а) не вважаю за потрібне планувати своє життя;

б) можна планувати, а можна обійтися і без планів;

в) планувати своє життя потрібно обов'язково .

Важко сказати:

а) не вважаю за потрібне планувати своє життя;

б) можна планувати, а можна обійтися і без планів;

в) планувати своє життя потрібно обов'язково .

Важливим моментом в цілепокладанні є дослідження домінуючих головних орієнтацій. З цією метою ми використали модифікаційний варіант М.В. Загика і Л.Я. Гозмана сомоактуалізаційного тесту (САТ).

Цей тест дозволяє дослідити рівень самоактуалізації особистості. Студентам пропонується опитувальник , який складається зі 108 суджень САТ і

має базові шкали: шкала орієнтації в часі визначає наскільки людина живе сьогоднішнім, та шкала підтримки, яка визначає наявність у людини особистісної мети або наскільки вона підпадає під вплив оточуючого середовища. Самоактуалізована особистість не залежна в поглядах, від впливів зовнішнього середовища та живе сьогоднішнім. Також використовували методику визначення рівня мотивації досягнень (пропонується 22 судження).

Результати та обговорення. В більшості досліджень визначено зміст цілепокладання, який включає постановку суб'єктом цілей (усвідомлених орієнтирів дій) нової цільової перспективи у індивіда, що становить перспективу розвитку його діяльності і розвиток його як особистості (В.А. Петровський). Тому при дослідженні розглядалася часова перспектива в структурі цілепокладання.

Висновок. Цілепокладання – процес творчий, тому важливою є творча мисленева діяльність суб'єкта в цьому процесі. В дослідженнях М.Є. Веракса в якості форми творчого мислення виступає діалектичне мислення. Співвідношення цілепокладання з мотиваційно-потребнісною сферою є визначним для розуміння цілепокладання. Саме на цих положеннях і будувався добір методики дослідження особливостей цілепокладання у юнацтва: дослідження глибини та структурованості майбутнього у часі, а також виявлення рівня мотивації досягнень.

Перспективним напрямком дослідження є використання обґрунтованих дослідницьких методів, спрямованих на виявлення особливостей цілепокладаючої активності у студентів.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

STUDY OF THE PECULIARITIES OF MENTAL ENDURANCE ON THE EXAMPLE OF MILITARY-APPLIED SPORT (MARCH-THROW)

Litoshko George

Cadet

The National Defense University
of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi
Kyiv, Ukraine

Introduction: In modern conditions in the Armed Forces of Ukraine, many researchers are considering the problem of developing mental endurance in future officers, due to the need to maintain physical and mental performance of servicemen.

As endurance is formed in the course of physical activities, we will consider this question on an example of a march-throw of military-applied kind of sport. As a rule, mental endurance and general endurance depend on each other. If a soldier is mentally underdeveloped, unprepared for various obstacles that arise on the way and during the task, then even the most developed general and special endurance will not help him. After all, he lacks resilience, self-confidence, determination and other moral and volitional qualities to continue to perform tasks and counteract other difficulties that arise during the performance of tasks.

The main problem at this stage of development of the Armed Forces is the insufficient level of development of professional endurance. As in any other martial art, one of the first principles of training future officers - to give them a strong psychological training.

A soldier needs to develop his mind. He must react immediately and not panic. A good soldier constantly remembers this during training. He must form the ability to control himself.

Self-confidence is a great quality, but arrogance is a very questionable quality

that leads to defeat. Special forces soldiers learn to avoid self-confident actions, reminding themselves of the possible dangers they may face and its consequences [4].

In the process of developing endurance, it is necessary to control the feeling of fear. This is one of the foundations on which self-confidence is built. The feeling of danger and the associated release of adrenaline into the blood mobilizes us to fight or gives us the strength to avoid a dangerous situation. It is necessary to choose whether the actions will be a struggle or flight, and if you do not decide on this choice until there is danger and calm reflection becomes unavailable, it is easy to make mistakes and make the wrong choice [1]. In addition, the adrenaline rush itself can be frightening if you do not understand what is happening, or do not expect it. And this can create problems and block the necessary reactions of the soldier in a situation of danger.

Cus d'Amato, Mike Tyson's coach, always said, "Fear is a friend of exceptional people [5]." He meant the release of adrenaline caused by fear - the same release that makes you fight. But first you have to form a conditioned reflex. If a soldier's body is a rifle barrel, and his arms and legs are bullets, then his mind is a trigger. The lack of a trigger mechanism makes all other parts of the weapon useless.

The results of scientific research by V. Stasiuk [3] and others. show that in modern conditions, servicemen with a high level of endurance, psycho-emotional stability and physical fitness will be able to qualitatively solve the tasks. Military-professional activity of military officers is multifunctional and takes place under the constant influence of adverse factors (limited time for decision-making, non-standard actions and uncertainty of their results, responsibility for tasks, excessive mental, psychophysiological and physical stress), which negatively affect their professional activity [6].

Thus, one of the leading professionally important qualities that allows to overcome obstacles is the professional endurance of a serviceman.

The aim of the study: To determine the peculiarities of the development of mental endurance in future officers in the process of training in the military-applied sport of marches.

Research methods: analysis and generalization of data of scientific and methodical literature and the Internet, expert survey. The study involved 12 cadets (heads of physical training and sports in the army and forces) of the Institute of Physical Culture and Sports and Health Technologies of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi.

Research results and their discussion. The formation of mental endurance was studied on the example of military-applied sport-march-throw, because it is during long hikes that alternate with running and full of obstacles and further complicated by various weather conditions, all moral and volitional qualities of a serviceman are manifested.

A march-throw is a rapid movement of a group of people pursuing a previously set goal. This is one of the main elements of training and acquisition of military-applied motor skills, as well as hardening both psychological and physical. Because during such trainings the serviceman shows his physical and psychological stability as much as possible. Such a march-throw may include: running on rough terrain, orienteering on a compass, overcoming water obstacles, ravines, swamps. As a rule, such training sessions are held in the forest, at a considerable distance from settlements.

The primary purpose of the march-throw is a rapid change in the location of infantry units. In modern combat, infantry units follow armored vehicles. A sudden breakthrough in armored vehicles can dramatically increase the distance between units, and infantry must be able, if necessary, to maintain the optimal distance at which security is ensured. The ability to effectively perform march-throws is half the battle in a future battle. Suddenly appearing in front of the enemy, you can suddenly break the whole course of the battle in your favor. Also, march-throws are an effective training of servicemen, as a result of which the fighters increase endurance, strength and cohesion.

In order to study the feasibility of developing mental endurance in future officers, an expert survey of cadets was conducted. The question was asked: "What quality do you think is most needed for the formation of a future officer: strength endurance,

mental endurance or general endurance?" The results of the expert survey (Fig. 1) show that the majority of respondents agree that mental endurance is the most important characteristic for the formation of the personality of the future officer

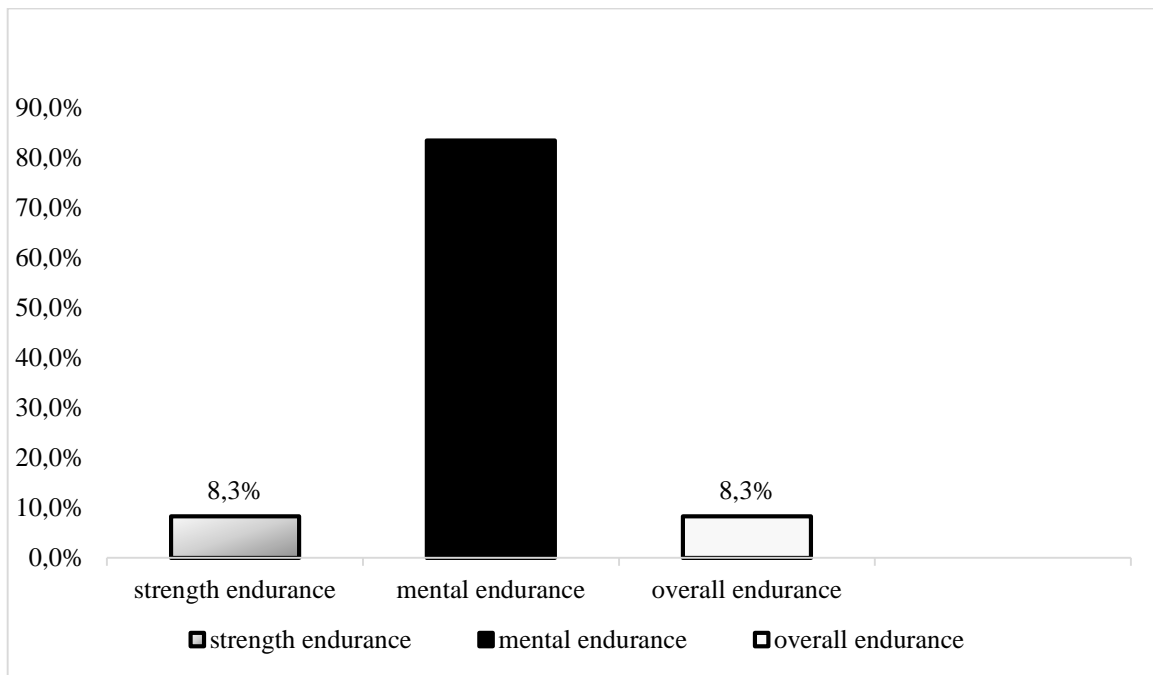

Fig. 1. The results of the expert survey of cadets (n = 12)

For the formation of military functions of protective functions against the oppressive factors of the combat situation, namely: psychological stability, reliability, etc., a significant part of training should be conducted at night in bad weather with long walks [2].

Conclusions. On the basis of the analysis and generalization of the scientific literature and military practice it is possible to notice that, mental and the general endurance are interconnected. No matter how developed the general endurance, if a soldier is not mentally stable and ready for difficulties, he will not reach the required level of physical development, because he will not be able to perform a complex task, because he lacks mental endurance and soldiers to surrender.

LITERATURE

1. Boyko O.V Formation of readiness for administrative activity in future masters of military and social management: dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.04 / O.V Boyko; Inst. Of Pedagogy and Psychology prof. Education of the Academy of

Pedagogical Sciences of Ukraine. - K., 2005. - 244 p. + 232 s.

2. Military pedagogy and psychology.- Voenizdat, 1986. Zamana VM, Vorobyov GP, Tkachuk PP, Muzhenko VM, Kobersky LV, Boyko OV, Romanishin AM . Organization of psychological training of personnel of ground forces units // Educational and methodical manual. - Lviv: DIA, 2012.

3. Stasiuk VV Psychology of local wars and armed conflicts: ed. Kyiv: NAOU, 2006. - 570 p.

4. Yagupov VV Military psychology: [textbook] / VV Yagupov. -Kyiv: Тандем, 2004. - 656 с. - Bibliogr .: p. 623-627.

5. <https://fightnews.info/30-luchshih-citat-kasa-d-amato>.

6. Vysochina, N., Fedorenko, O., Vorona, V. (2019). Problems of physical training and sports in the Armed Forces of Ukraine. Black Sea scientific journal of academic research, 46 (3), 4-9.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я У ШКОЛЯРІВ

Карпюк Юлія Ярославівна

Кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та клінічної
психології

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Здоров'я являється однією з ключових цінностей, яка здійснює найсильніший вплив на якість життя сучасної особистості. Водночас, статистичні дані демонструють значне погіршення стану здоров'я та загального самопочуття дітей шкільного віку, що зумовлено високими вимогами до рівня їх знань зі сторони навчальних програм і збільшення числа стресових факторів в результаті постійного чергування дистанційного та очного форматів навчання в умовах карантинних обмежень для боротьби з поширенням коронавірусної інфекції. Відтак, відзначається зниження кількості дітей, які належать до першої групи здоров'я, зростання чисельності другої групи здоров'я до якої належать діти з соматичними відхиленнями, а також розширення третьої групи здоров'я в наслідок збільшення кількості випадків виявлення хронічних захворювань та їх загострення. На думку Вайнера та Айзмана основоположна причина погіршення статистичних показників у сфері здоров'я школярів зумовлена низьким рівнем пріоритетності та усвідомлення його цінності серед батьків, педагогів та дітей. Варто зазначити, що шкільний вік являється найкращим періодом для формування цінностей спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я, а також закріплення звичок і моделей поведінки здорового способу життя. Водночас, аналіз практики застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому середовищі на сучасному етапі демонструє низьку ефективність, що зумовлюється слабкістю ціннісного та світоглядного підґрунтя для їх інтеграції в повсякденне життя дитини. Поширення шкідливих

звичок, малорухомий спосіб життя спричинений необхідністю проводити тривалий час перед екранами комп'ютерів або на додаткових заняттях, а також значна кількість домашніх завдань, які часто не відповідають віковим можливостям учня здійснюють негативний вплив на розуміння рівня пріоритетності здоров'я, усвідомлення його цінності та стан. Відтак, дослідження проблеми психологічних особливостей формування ціннісного ставлення до здоров'я у школярів являється особливо актуальним в умовах сучасності.

Мета нашого дослідження полягає в проведенні теоретичного аналізу умов та технологій формування ціннісного ставлення до здоров'я в дітей шкільного віку.

Матеріали та методи. Для вивчення окресленої проблеми ми використовували теоретичні методи дослідження до яких належить аналіз наукової літератури та сучасних публікацій, порівняння отриманих даних та їх узагальнення та синтез.

Результати та обговорення. Питання формування ціннісного ставлення до здоров'я у підростаючого покоління в усі періоди розвитку суспільства вивчалось зарубіжними і вітчизняними вченими. Зокрема найбільш ґрунтовні праці в даному напрямку належать Коменському, Локку, Монтессорі, Руссо та Песталоцці [2]. Серед українських вчених варто виділити наукові розвідки Ушинського, Чернишевського та Сухомлинського. Педагоги та психологи різних періодів вважали питання збереження та зміцнення здоров'я учнів першочерговим і найбільш значущим. Водночас, аналіз практичного застосування результатів їх досліджень демонструє наявність залежності процесу інтеграції здоров'язберігаючих технологій в освітній процес від впливу соціальних, економічних, політичних і релігійних чинників.

Теоретичною основою нашого дослідження являються теорії і концепції, які стосуються розкриття сутнісної природи цінностей та ціннісних орієнтацій і представлені в роботах Анісімова, Василюка, Дільтея, Кагана, Леонтєва, Панфілова та Рубінштейна. Аналіз зв'язків ціннісних ставлень з іншими

психічними феноменами розкрито в публікаціях Додонова, Маркова та Матіса. Концепція здоров'я розглядалася в наукових розвідках Авіценни та Амосова. Водночас, його ціннісну природу вивчали Братусь, Дорфман і Філатов.

За визначенням Дубровського, здоров'я являється таким станом організму, при якому він біологічно повноцінний, працездатний, функції всіх його складових і систем врівноважені, відсутні хворобливі прояви [2]. Основною ознакою здоров'я виступає рівень адаптації організму до умов зовнішнього середовища, фізичних і психоемоційних навантажень.

До факторів, що визначають здоровий спосіб життя, який забезпечує збереження здоров'я можна віднести режим праці та відпочинку, раціональне харчування, здоровий сон, активну м'язову діяльність, загартовування організму, профілактику шкідливих звичок, знання вимог санітарії та гігієни, облік екології навколишнього середовища, культуру міжособистісного спілкування, сексуальної поведінки та психофізичну регуляцію.

Рокич у своїй концепції цінностей розглядає дане утворення, як вид переконань, що займають центральне місце в системі переконань. При цьому, зазначає автор, цінності є керівними принципами життя. Вони визначають те, як потрібно себе вести і до якого стану або способу життя варто прагнути [3]. Під ціннісними орієнтаціями Рокич розумів «абстрактні ідеї, позитивні або негативні, не пов'язані з певним об'єктом або ситуацією, що виражають людські переконання про типи поведінки і бажані цілі» [3].

Варто зазначити, що ціннісні орієнтації спрямовані на збереження здоров'я та ведення здорового способу життя формуються в результаті певного педагогічного та виховного впливу. Відтак, педагогам важливо розуміти психологічні аспекти даного процесу з метою підвищення його ефективності. Роль сім'ї у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я визначається тим, що дитина отримує в спадок стан здоров'я своїх батьків, який змінюється під впливом матеріальних умов сім'ї до яких належить житло, харчування, величина доходу та інше. Також, на нього впливає засвоєння певних традицій, навичок турботи про власне здоров'я і збереження елементів санітарно-

гігієнічної культури, яке відбувається саме на рівні сімейного виховання.

Молодший шкільний вік являється важливим періодом для формування концепції здоров'я та здорового способу життя. Зокрема, серед основних причин сенситивності даного вікового періоду для становлення цінностей пов'язаних зі здоров'ям можна виділити високу інтенсивність розвитку дитячого організму, необхідність адаптації до умов навчання в школі та значний рівень напруженості розумової праці, який пов'язаний з процесом засвоєння нових знань, умінь та навичок і роботою відповідних ділянок кори великих півкуль головного мозку. Відтак, від умов навчання і розвитку дитини залежить стан її здоров'я, рівень розвитку звичок і моделей поведінки спрямованих на його збереження. Також, в період навчання у молодших класах відбувається визначення ціннісних орієнтирів та пріоритетів в кожній сфері життя дитини. Зокрема, до них належить усвідомлення місця здоров'я в системі світоглядних переконань та формування власного ставлення до нього.

Ціннісне ставлення до здоров'я в дітей старшого шкільного віку являється усвідомленою потребою в формуванні звичок властивих для здорового способу життя, а також застосування практик спрямованих на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я.

Сухомлинова стверджує, що формування ціннісного ставлення до здоров'я у старших школярів виступає завданням комплексної психологічної та педагогічної роботи в результаті якої здійснюється позитивне перетворення внутрішньої позиції школяра в сфері здоров'я в сторону усвідомлення його цінності, а також формування позитивного ставлення до нього і готовності докладати зусиль для його збереження [3]. Водночас, підґрунтям для процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я являється поточний актуальний стан даного особистісного утворення. Відтак, під час застосування здоров'язберігаючих технологій необхідно працювати з когнітивним, емоційно-оцінним та поведінковим компонентами ціннісного ставлення школяра до стану його здоров'я. При цьому необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості старших школярів, а також поєднувати вплив в рамках навчально-

виховного процесу з сімейним вихованням спрямованим на утвердження цінності здоров'я.

Під час розгляду психологічних аспектів формування ціннісного ставлення до здоров'я доречно розглянути рівні його проявів. Зокрема, здоров'я як цінність першочергово сприймається дитиною на емоційному рівні, який характеризується відсутністю яскраво виражених потреб у його зміцненні. В даному випадку ціннісна орієнтація не перетвориться в діяльність, зберігається лише на рівні уявлень. Описаний тип ставлення до цінності здоров'я вважається байдужим. На когнітивному рівні дитина розуміє важливість здоров'я. Однак, вона не усвідомлює його соціальної значущості. В даному випадку можливе виникнення установки на зміцнення здоров'я, але вона буде відрізнятися нестійкістю і при зміні соціального оточення може не реалізуватися і не зберігатися в поведінці індивіда. Описаний рівень розвитку особистісної концепції здоров'я характеризує спонтанно-діяльний тип особистості по відношенню до власного самопочуття. При цьому в дитини наявні уявлення про норму, вона сприймає здоров'я як необхідність, її поведінка характеризується стихійними та несистематичними діями. Виконуючи окремі прийоми оздоровчої діяльності, при певних умовах дитина легко відмовляється від них до нового емоційного підйому. На третьому рівні, цінність здоров'я сприймається дитиною як соціально значуща. Потреби в зміцненні здоров'я сформовані і проявляються в стійких знаннях. Однак, як правило, ціннісна орієнтація залишається на вербальному рівні, що не виконує регулятивної функції і установка на діяльність відсутня. Зокрема, дитина не включена в оздоровчу діяльність. На діяльнісному рівні, здоров'я як цінність сприймається на рівні переконання. В даному випадку потреби в зміцненні здоров'я формують стійку соціальну установку. Відтак, поведінка дитини повністю відповідає ціннісній орієнтації. Вона усвідомлено проявляє себе в оздоровчій діяльності.

Сухомлинова стверджує, що ціннісне ставлення до здоров'я має трикомпонентну структуру [3]. Ми погоджуємося з тим, що воно включає:

когнітивний, емоційно-оцінний і поведінковий компоненти. Показниками когнітивного компонента являється повнота і адекватність уявлень про своє здоров'я, цінності здоров'я в цілому, шляхи організації здорового способу життя, а також пізнавальна активність в сфері здоров'я. Когнітивний компонент ціннісного ставлення старших школярів до здоров'я об'єднує в собі розуміння ними суті та значимості здоров'я на всіх рівнях організації людини, а також наявність у них готовності до безперервного пошуку, отримання, обробки і застосування інформації щодо загальних питань здоров'я, стану власного здоров'я і способів реалізації здорового способу життя. Емоційно-оцінний компонент ціннісного ставлення старших школярів до здоров'я містить певне афективне забарвлення їх позиції щодо свого здоров'я на трьох рівнях організації (індивідуальний, суб'єктний, особистісний) і відображає пріоритетність для них окремих аспектів здоров'я. Фізіологічне, психічне та психологічне здоров'я має для старших школярів різну емоційну привабливість. Показниками сформованості даного компоненту виступає тривожність викликана погіршенням стану здоров'я на тому чи іншому рівні його організації, пріоритетна значимість для старшого школяра того чи іншого рівня здоров'я, а також надання ним переваги певним способам організації здорового способу життя. Поведінковий компонент ціннісного ставлення старших школярів до здоров'я включає: володіння вміннями і навичками, необхідними для збереження здоров'я, дії спрямовані на його зміцнення та реалізацію здорового способу життя, а також засоби збереження, відновлення та покращення стану власного здоров'я.

Ми вважаємо, що формування ціннісного ставлення до здоров'я в школярів забезпечує застосування здоров'язберігаючих технологій у освітньому середовищі. На думку Хрущ, до загальних принципів їх інтеграції в процес навчання та виховання належить принцип інтеграції, гуманізації, диференціації, демократизації, наукової організації та цілісності [4, 358].

Висновки. Отже, ціннісне ставлення до здоров'я в дітей шкільного віку являється усвідомленою потребою в формуванні звичок властивих для

здорового способу життя, а також застосування практик спрямованих на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я. Його формування відбувається в процесі сімейного виховання, а також педагогічного впливу в освітньому середовищі з використанням здоров'язберігаючих технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильков, В.А. Формирование ценности здоровья и здорового образа жизнедеятельности учащихся / В.А.Васильков. Ханты-Мансийск: Полиграфист, 2003. 344 с.
2. Коменский, Я.А. Педагогическое наследие / Я.А.Коменский, Д.Локк, Ж.-Ж.Руссо; сост. В.М.Кларин, А.Н.Джурицкий. М. Педагогика. 1988. 416 с.
3. Сухомлинова, Елена Николаевна. Формирование ценностного отношения к здоровью у старших школьников : диссертация ... кандидата психологических наук : 19.00.07 / Сухомлинова Елена Николаевна; [Место защиты: Ин-т образоват. технологий]. Сочи, 2012.197 с.
4. Хрущ О. В. Теоретичний аналіз принципів застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому середовищі // European scientific discussions. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore. Rome, Italy. 2021. Pp. 354-358.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ БОЛЮ

Купрієць Дарина Юріївна

Студентка

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Вступ: В даній роботі ми розглянемо, через що ми відчуваємо біль і чому він є далеким від приємного відчуття. Дізнаємося про патології болю та їх крайні прояви - вроджену нечутливість до болю та хронічні больові синдроми такі як СРБС.

Мета роботи: Пролити світло на процеси в організмі людини, які відповідають за відчуття болю, дізнатись, чому біль для нас – неприємне відчуття і чи існує можливість це змінити. А також дослідити явища, котрі призводять до аномальних відчуттів і переживання больових синдромів не характерних для нормального стану людського тіла.

Матеріали та методи: Основними методами, що використовувались в ході роботи були: аналіз наукових публікацій закордонних вчених за темою, метод теоретичного дослідження, стилізація інформації в доступній для широкої аудиторії формі.

Хоча механізми болю і больових синдромів в повному обсязі ще не повністю вивчені, концепція болю добре знайома нам ще з пелюшок. За приклад можна взяти ситуацію, в якій опинялись майже всі: безтурботно йдучи по власному помешканню ви раптом стукаєтесь мізинцем об ніжку дивану, або зачіпаєте ліктем двері. В такі моменти, коли ми невдоволені й розгублені тупцяємо на одному, тримаючись за болюче місце, хочеться, щоб це жахливе відчуття зникло і не заважало жити. Але, мало хто замислюється, що було б, якби біль і справді зник, а також: яку роль він відіграє в нашому житті, чому ми взагалі його відчуваємо, що відбувається з нашим тілом в «моменті», коли трапляється що-небудь болюче. Больові відчуття є настільки повсякденними

складовими нашого життя, що ми перестаємо надавати їм увагу. Лише коли біль стає досить сильним, аби звернутися до лікаря, ми починаємо ставити собі запитання : «Чому болить?», та «Що ж це за біль?», намагаючись зрозуміти, як ми потрапили в його тенета і як звідти вибратись. Згідно з визначенням Міжнародної асоціації з вивчення болю (IASP- International Association for the Study of Pain), біль є неприємним відчуттям і емоційним переживанням, пов'язаним з наявним або ймовірним ушкодженням тканин, або ж описується пацієнтом термінами подібного ушкодження. Нещодавно було встановлено, яка область мозку забарвлює відчуття болю як неприємні. Грегорі Шеррер, доцент анестезіології та нейрохірургії, та доктор філософії Марк Шнітцер виділили особливу область мозку, яка спеціально кодує неприємність болю, окремо від фізичних відчуттів. Вчені контролювали мозок миші за допомогою мікроскопа, спостерігали, як миші виявляють щось незручне, спостерігали аверсивні реакції, а потім перевіряли, які нейрони активні. Найбільш активною в таких ситуаціях виявилась область базолатеральної мигдалини. Припускається, що клітини конкретно в цій області викликають негативні емоції болю. Хворобливі подразники виявляються нервами, проте ця інформація не означає нічого емоційно, поки вона не дійде до мозку. [4]

Механізм виникнення відчуття болю умовно можна поділити на дві частини. Перша - сигнал, який надходить від нервів або « А-дельта-волокон » - в зону пошкодження через центральний центр управління в спинному мозку до частини мозку, призначеної для розуміння болю в цій ділянці тіла. Другий – повільніший рух сигналу, що надсилається вже іншим шляхом - " волокном С ". Цей тип болю посилюється, коли побічні продукти, що виділяються з пошкоджених клітин, викликають запалення в околицях і біль притупляється (багато людей описують такий біль як «тупий» або «пульсуючий»). Це ситуація, котра виникає протягом перших секунд після дії подразника, який спричинив біль. Далі, в людини виникає емоційна реакція, як правило, ця реакція є очікуванням додаткового болю, відчуттям страху перед величиною травми і її наслідками для організму. Реакція тривоги на біль спонукає нас

припинити робити щось, що завдає шкоди нашому тілу. Цей тип реакції опосередковується вищими центрами мозку, такими як мигдалина, котрі беруть участь у приписуванні болю емоційних або афективних якостей. [3] Виокремлюють два види болю - гострий та хронічний. Гострий біль є короткочасним та виникає безпосередньо в момент отримання травми. У людей, які відчують хронічний біль, він триває тижнями чи місяцями, ще довго після загоєння пошкодження тканин, а часом не припиняється взагалі до кінця їх життя. Це може бути частково спричинено зміною способу з'єднання нейронів у спинному мозку - центральному центрі управління, а також тим, що біль часто супроводжується триваючою тривогою, яка лише посилює неприємні відчуття. [3]

Вівіанна Тавфік, доктор медичних наук та доцент кафедри анестезіології медичного центру стенфордського університету вивчає складний регіональний больовий синдром (СРБС) – стан, класичним симптомом якого є тривалий біль, сильніший за той, що очікувався, враховуючи травму, яка його спровокувала. Хворі на синдром можуть стати гіперчутливими: незначний поріз або синці можуть спричинити жахливий біль, а зазвичай безболісні відчуття, такі як відчуття одягу на шкірі, можуть стати нестерпними. Більшість захворювань на СРБС спричинені неправильною функцією периферичних нервових волокон С-волокна, які несуть болі в головний мозок. Тавфік вважає, що початковий больовий сигнал стимулює клітини мікроглії у головному та спинному мозку. Мікроглія, в свою чергу, реагує, виділяючи запальні сигнали, які потім стимулюють інші мікроглії і цикл зворотної передачі триває. Саме це, ймовірно, сприяє постійному відчуттю болю у людини. [2]

Наразі вчені працюють над розумінням цього синдрому зосереджуючись саме на мікроглії. Вони змогли дізнатись, що мишей, використаних в якості піддослідних, зміна мікроглії, навіть тимчасова, може мати драматичні наслідки. Вимкнувши або видаливши 25 і більше відсотків мікроглії миші, можна блокувати надзвичайно сильну реакцію болю, перш ніж вона закріпиться. Коли мікроглії мишей повертають до нормального рівня, вони

залишаються в порядку. Подібні дослідження дають надію людям з синдромами такими як СРБС. І не лише вони. Ключем до зцілення від цієї хвороби стала проблема геть протилежного характеру. [2]

Вроджена аналгія або синдром Більмонда - це одне з найрідкісніших генетичних захворювань, яким у всьому світі страждає не більше кількох сотень людей. Аналгія має лише один проте небезпечний симптом - повну нечутливість до болю. Причина з якої аналгія є вкрай рідкісною - проста, але досить страшна. Більшість хворих просто не доживали до віку, в якому могли б звернутись до лікарні для діагностики свого недугу. Людина, котра не відчуває болю не має внутрішніх «гальм» а також не отримує попередження від свого організму, при контакті з небезпечним подразником, якщо це дитина, вижити їй буде вкрай складно навіть за наявності обізнаних батьків. [1] На початку 2000-х маленької канадської біотехнологічної компанії Xenon Pharmaceuticals стало відомо про сім'ю з Ньюфаундленду, в якій відразу кілька родичів страждали вродженої нечутливістю до болю. Компанія почала пошук схожих випадків - щоб в результаті розшифрувати ДНК цих людей. В підсумку її дослідникам вдалося знайти спільну для всіх цих людей мутацію гена SCN9A, який відповідає за натрієвий канал Nav1.7 в нашому організмі. Мутація блокує цей канал, а разом з ним і здатність відчувати біль. Ліки, що блокують натрієвий канал Nav1.7, можуть стати новим засобом допомоги тим, хто страждає від хронічних болів. Оскільки всі інші сенсорні функції у людей з вродженою нечутливістю до болю працюють нормально, очікується, що побічних ефектів буде мінімальна кількість. Важливо, що у самих нечутливих до болю також є шанс на повноцінне життя. Виявлено, що ген PRDM12, судячи з усього, грає роль головного вимикача, свого роду рубильника: він здатний "включати" і "вимикати" гени, пов'язані з нейронами, що регулюють больову чутливість. Якщо нам вдасться полагодити такий ген, що працює не належним чином, нейрони зможуть повернутись в нормальний стан [1]

Результати та обговорення: Розглянувши механізми роботи болю та новітні дослідження в області больових синдромів ми дізнались наступне :

-Біль набуває негативного забарвлення лише коли інформація доходить до мозку. Цей процес можна контролювати і змінювати, «видаляючи» біль разом з певними структурами мозку.

- Ліки, котрі здатні блокувати один з натрієвих каналів в мозку людини, можуть стати новим засобом допомоги для тих, хто страждає від хронічних болів.

- Генна терапія вже почала дослідження механізмів відновлення натрієвого каналу і повернення почуття болю тим, хто її ніколи в житті не відчував.

Висновки: Так чи інакше – все наше життя пронизане болем. Новітні дослідження і розробки у сфері фармакології дають нам можливість ховатись від нього, захищаючи себе таблетками та високоякісним медичним доглядом. Проте, варто згадувати про біль і в спокійні часи, адже чим краще ви знаєте, як працює біль, тим простіше його переносити та, в майбутньому, відпускати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проклятие тех, кто лишен чувства боли, Дэвид Кокс, BBC Future. 2017 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.bbc.com/russian/vert-fut-40290942>

2. Make it stop: New frontiers in pain research offer hope, Julie Greicius, STANFORD MEDICINE. 2019 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://scopeblog.stanford.edu/2019/03/27/make-it-stop-new-frontiers-in-pain-research-offer-hope/>

3. Ouch: Understanding pain — Part 1, Eva Valenti, STANFORD MEDICINE. 2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://scopeblog.stanford.edu/2019/12/12/ouch-understanding-pain-part-1/>

4. Pain is unpleasant, and now scientists have identified the set of responsible neurons, Hanae Armitage, STANFORD MEDICINE. 2019 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://scopeblog.stanford.edu/2019/01/17/pain-is-unpleasant-and-now-scientists-have-identified-the-set-of-responsible-neurons/>

ПСИХОЛОГІЧНІ, ВІКОВІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ УЧНІВ ОСНОВНОГО ЕТАПУ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Ліпіцька Маріна Валеріївна
студентка
Житомирський державний університет
ім. Івана Франка
м. Житомир

Анотація. Статтю присвячено дослідженню психолого-педагогічних характеристик учнів середньої школи та їх готовності до вивчення іноземних мов. В статті розкрито основні проблеми цього вікового періоду, які можуть впливати на якість засвоєння мовного матеріалу.

Ключові слова: психосоціальний розвиток, мовна освіта, навчально-пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Основною метою навчання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти є формування в учнів комунікативної компетентності, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі), зокрема в діалогічному й монологічному мовленні. Водночас, це не знижує значення засвоєння учнями іншомовного матеріалу, адже мовні навички є підґрунтям для розвитку відповідних комунікативних умінь. Вимоги щодо розвитку та дескриптори володіння мовними компетентностями регламентуються низкою документів, серед яких: Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, Навчальні програми з вивчення іноземних мови та Методичні рекомендації, запропоновані Міністерством освіти та науки України. Що стосується основної школи (5-9 класи), то на цьому етапі дещо знижується важливість формування фонологічної компетентності учнів, а розвиток лексичної та граматичної пов'язується з орфоепічною, орфографічною та

семантичною компетентностями, що дозволяють акцентувати усі їх суттєві аспекти. Відповідно до чинних освітньо-нормативних вимог, на кінець 9 класу учні повинні розуміти ізольовані фрази та широко вживані вирази, необхідні для повсякденного спілкування у сферах особистого побуту, сімейного життя, здійснення покупок, місцевої географії, роботи, спілкуватись у простих і звичайних ситуаціях, де потрібен простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичні теми. Учень може описати простими мовними засобами вигляд свого оточення, найближче середовище і все, що пов'язане зі сферою безпосередніх потреб.

Забезпечення відповідного рівня сформованості мовних компетентностей школярів неможливе без усебічного врахування теоретичних передумов організації навчального процесу. Навчальний процес, як невід'ємна частина загального процесу формування всебічно розвиненої особистості, що відповідає потребам сучасного суспільства, повинен забезпечити реалізацію цього завдання шляхом реалізації трьох функцій: навчання, розвитку та виховання. Кожна навчальна функція відображається відповідно до конкретного навчального процесу, зокрема науки про психологію. Тому існує потреба в дослідженні психолого-педагогічних передумов отримання мовної освіти дітьми середнього шкільного віку задля визначення чинників, які впливають на якість засвоєння мовного матеріалу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми Проблемі формування мовної особистості приділено велику увагу в дослідженнях Г.Богіна, Л.Варзацької, М.Вашуленка, С.Карамана, В.Карасика, Ю.Караулова, Л.Мацько, Л.Паламар, М.Пентилюк, Л.Скуратівського, Г.Шелехової та ін. Особливо значущими є роботи, у яких розглядається сутність і рівнева модель мовної особистості, розвиток таких її складників, як національно-мовна свідомість, мовні здібності, мовне чуття, мовний смак, мовно-ціннісні орієнтації. Проблема формування мовних компетентностей вивчалась рядом дослідників, зокрема, в роботах Ю. Апресян, Ю.Караулова, Л.Мацько та ін. Педагогічний і методичний аспект висвітлений у працях М.Пентилюк, Л.Скуратівського,

Г.Шелехової та інших науковців. Проте психолого-педагогічні передумови формування мовних компетентностей учнів основного етапу засобами комп'ютерних ігор не знайшли свого відображення в сучасних наукових дослідженнях, що обумовлює потребу їх вивчення.

Мета статті полягає у визначенні основних психолого-педагогічних і вікових чинників, що впливають на якість засвоєння мовного матеріалу учнів основного етапу.

Виклад основного матеріалу. Навчально-пізнавальна діяльність є одним із найскладніших видів діяльності. Її специфіка полягає в тому, що її суб'єкт водночас є об'єктом, а певні зміни в суб'єкті є безпосереднім продуктом діяльності. «Успішне навчання дітей у школі великою мірою залежить від усвідомлення мети навчання і мотивів, якими вони керуються. У навчанні помітно проявляється соціальна і пізнавальна мотивації: перша на основі усвідомлення ролі та необхідності знань для життя та праці, друга – у ставленні до змісту знань, в інтересі до них». Отже, навчання об'єктивно пов'язане з розвитком особистості. Навчаючись, дитина розвивається, а розвиваючись, засвоює складніші завдання. Результати навчання підлітків значною мірою залежать від його емоційного боку, зацікавленості, заохочення, похвали вчителя або їх відсутності. Якщо вчитель не стимулює учнів до самостійності та ініціативи, а лише інструктує та контролює результати їх освітньої діяльності, молодь втрачає інтерес до науки. Тому на уроках слід звертати особливу увагу на моменти гри, використовуючи особистісно-орієнтований підхід. Окрім змін у пізнавальній сфері, у цьому віці змінюється провідна діяльність учнів. Якщо в початкових класах основною діяльністю учнів була ігрова та навчальна, поступово в середній школі до навчальної додається міжособистісне спілкування з дорослими та однолітками, суспільно корисна праця, що позитивно впливає на розвиток психіки та особистості в цілому. Навчання залишається важливим для дітей у цій віковій групі, однак пізнавальний інтерес до науки знаходиться на стадії зацікавлення: воно легко з'являється та йде. Значна частина зосереджена на процесі навчання, а не на

його змісті. Вікові особливості учнів основного етапу, тобто підліткового віку, значущі для навчання лексико-граматичного матеріалу засобами комп'ютерних ігор, включають у себе насамперед специфіку розвитку пізнавальних процесів.

Усвідомлення важливості навчального матеріалу та його засвоєння учнями є умовою стабільності довільної уваги. У підлітковому віці тривалість і стійкість уваги дещо зростає. Діти можуть освоїти більші тексти для самостійного читання, складніші (з більшою кількістю кроків) проблеми, які потрібно вирішити. З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів бажано запропонувати їм скласти завдання та задати питання, що стосуються теоретичного матеріалу, що вивчається. Ця практика розвиває пам'ять та увагу учнів.

Пам'ять учнів у цей час основана на чуттєвих враженнях. Вони краще запам'ятовують зовнішні особливості предметів, ніж їх логічний зміст. У пам'яті учнів цього віку зв'язки між окремими частинами досліджуваного явища нестійкі. Вони погано уявляють загальну структуру об'єкта, його цілісність та взаємозв'язок між компонентами. Запам'ятовування, як правило, механічне, базується на враженнях і повтореннях. Віковий період 10-12 років характеризується переходом від механічної до семантичної пам'яті, що виникає внаслідок навчання та є ключовим у здобутті знань. Діти вже починають робити перші спроби запам'ятати доступний для них матеріал не буквально, а осмислено. У ході розвитку мовних компетентностей учнів підліткового віку, необхідно систематично повторювати навчальні матеріали, пам'ятати про буквальне запам'ятовування та відтворення, яке є важливим засобом поповнення словникового запасу та формування культури мовлення, розвитку довільної пам'яті та самоконтролю, здатності бачити помилки у відтвореному та виправляти їх. Обираючи методи розвитку довільної уваги доцільно, окрім звичайних видів діяльності, пропонувати дітям завдання для перевірки, а також завдання, пов'язані з розробкою плану дій та його контролем. Стійкість уваги зростає, коли зміст діяльності викликає інтерес, коли в обстежуваних об'єктах постійно виявляються нові риси.

Активізація розумової діяльності, уваги, сприйняття, пам'яті, уяви тощо відіграє важливу роль у розвитку особистості. Структура навчально-пізнавальної діяльності та їх ефективність визначається рівнем сформованості самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів. У процесі навчання вчитель та учні взаємодіють як її основні суб'єкти, об'єднані спільною метою та предметом діяльності. Тому потрібно враховувати особистісні та вікові психолого-педагогічні характеристики дітей для формування найбільш ефективних методик викладання іноземних мов. Розглянуті вище психологічні характеристики є загальними і типовими для дітей цієї вікової групи. Вчитель повинен пам'ятати, що вікові закономірності завжди проявляються через диференціацію індивідуальних особливостей, які залежать від особливостей організму та психіки людини.

Наведемо загальні характеристики даного вікового періоду у табл. 1.

Таблиця 1

**Загальні характеристики психосоціального розвитку
учнів основного етапу**

Вид розвитку	Характеристики дитини
Психічний розвиток	Створення абстрактного мислення триває, хоча загалом існує потреба у цікавій, конкретній, відповідній інформації. Зростає здатність розуміти наукову термінологію та засвоювати великі обсяги текстової інформації. Можливість синтезу абстрактних понять і зразків поведінки все ще обмежена, але діти добре аналізують ситуації, порівнюють їх і роблять висновки. Підлітки починають реагувати більш емоційно, деякі страждають від перепадів настрою, депресії. Рівень тривожності зростає. Багато підлітків турбуються про свою «нормальність», деякі переживають, що вони ростуть занадто швидко, а інші хвилюються через затримку розвитку. Основні причини цих змін криються в особливостях розвитку мозку
Соціальний розвиток	Соціальні потреби молоді задовольняються: приналежність до групи, дружба, визнання серед однолітків. У структурі класів існує соціальна ієрархія. Наразі лідерами є діти, які добре навчаються, але починають завойовувати авторитет, і ті, хто кидає виклики оточенню через поведінку тощо.

Ці особливості дають підстави вважати, що схильність до боротьби за лідерство, а також здатність засвоювати інформацію краще, якщо вона

подається у більш цікавій формі, припускають використання ігрових методик засвоєння мовного матеріалу. Школярі мають можливість довести свої лідерські якості, змагаючись у мовно орієнтованих комп'ютерних іграх у індивідуальній та командній формі.

На даний момент існує велика кількість ігрових додатків та сайтів, які засновані на пошуку слів на задану тематику, складанні слів із букв заданого слова, пошуку предметів на картинці за їх назвами та інших сюжетних ігор, які дозволять дітям ознайомитись з мовним матеріалом та поповнити свій лексичний запас під час ігри. Комп'ютерні ігри активізують всі пізнавальні процеси, збільшуючи швидкість мислення та реагування на ігрові моменти, підвищуючи рівень уваги та пам'яті при виконанні ігрових завдань, розвиваючи уяву та комунікативні здібності при участі у групових комп'ютерних іграх.

Отже, новизна даного підходу полягає у застосуванні звичної для підлітків ігрової діяльності з застосуванням комп'ютерної техніки для вивчення мовного матеріалу в ігровій формі, що, до того ж, є особливо актуальним під час дистанційної освіти, яка увійшла в життя школярів за останній рік під час пандемії та пов'язаних з нею карантинних обмежень.

Автоматичний підрахунок результатів у комп'ютерних іграх також підвищує довіру учнів до результатів, скільки виключає можливість неправильної оцінки виконання того чи іншого завдання, а використання типових ігор мовного спрямування дає можливість школярам повторювати ігрові вправи у вільний час, а не тільки під час уроку.

Висновки. Таким чином, вікові особливості розвитку школярів основного етапу навчання мають певний вплив на вибір методів викладання іноземної мови та формування мовленнєвої компетентності учнів. В цей період діти схильні до ігрової діяльності, як групової, так і індивідуальної з використанням комп'ютера чи смартфона, тому використання навчальних комп'ютерних ігор для навчання мовного матеріалу є більш цікавим та захоплюючим для підлітків, до того ж вони можуть змагатись у ігровій формі за вищу результативність.

Виходячи з зазначених особливостей, слід формувати методики викладання іноземної мови та інноваційні методи засвоєння окремих мовних навичок.

.СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 112 с.
2. Чернякова О. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні школярів англійської мови / О.Чернякова //– 2013. – С. 93-117.
3. Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.
4. Андреев А.А. Педагогика высшей школы. Новый курс / А.А. Андреев. – М.: Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с.

**ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ
СТАРШОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ**

Пухно Світлана Валеріївна

к. психол. н., доцент

доцент кафедри психології

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

Білаш Олександра Олександрівна

студентка

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

Вступ. Дослідження такого феномену, як агресія у соціальній та віковій психології не втрачає актуальності. Дослідження проблем агресії у вітчизняній психології представлені в працях Г. М. Андрєєвої, В. В. Знакова, Е. Е. Ізард, П. А. Ковальова, Л. П. Колчіної, О. Ю. Михайлова, Р. С. Немова, А. А. Реана, Т. Г. Рум'янцевої та ін.

Однією з найбільш актуальних на сьогодні проблем стало зростання агресивності серед дітей різних вікових періодів, підлітків, юнаків. Насамперед, це пов'язане із загальною соціальною напругою, кризовими явищами у суспільстві.

Складна економічна ситуація, відсутність впевненості в майбутньому, призводить до зростання серед представників юнацького віку тривожності, дратівливості, підозрливості. Вказане є серйозною проблемою, оскільки саме в цьому віці, людина обирає професійне майбутнє, планує особистісну стратегію життя.

Метою роботи є дослідження особливостей агресії представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти.

В дослідженні використовувались наступні методи: метод теоретичного

аналізу (аналіз наукових джерел за темою дослідження); психологічна методика А. Басса, А. Дарка «Діагностика стану агресії»; кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Результати дослідження. Агресія – це особлива поведінка індивіда, причиною якої можуть бути різні фактори, зокрема, – індивідуально-психологічні особливості людини та соціально-психологічні фактори її життя. Агресія – це мотивована деструктивна поведінка людини, що суперечить суспільним нормам, в результаті якої людина завдає матеріальної шкоди іншим, наносить фізичне і моральне пошкодження або спричиняє іншим членам суспільства психологічний дискомфорт, що виражається у негативних переживаннях, страху, стану напруження, тощо.

Агресивність – це відносно стійка особистісна риса, що виражається в готовності до прояву агресії, в схильності сприймати й інтерпретувати поведінку іншої людини як ворожу. Виділяють наступні форми агресії: пряма (активна) агресія проявляється у негативній поведінці людини, яка не приховує своєї відрази по відношенню до оточуючих, проявляється в словах, міміці, емоціях, жестах і рухах; непряма (пасивна) агресія – це поведінка людини, що полягає у поширенні чуток, пліток, маніпуляціях щодо інших; фізична агресія – використання фізичної сили проти інших людей та об'єктів дійсності; вербальна агресія – агресія, що виражається у формі слів; зовнішня агресія – це агресія, яка спрямована на оточуючих; аутоагресія – це агресія людини, яка спрямована на себе; інструментальна агресія – це агресія, мета якої не заподіяння шкоди, а лише засіб досягнення поставлених цілей; негативізм – це специфічне ставлення до інших з негативним упередженням, іноді таке ставлення спостерігається до світу і життя в цілому; образа – агресія, яка проявляється у заздрості, ненависті до оточуючих; підозрілість – агресивна поведінка, що коливається від недовіри та обережності у відповідності до переконання, що інші завдають шкоди, або мають на меті її завдати [1].

Юнацький вік – це віковий період, в якому завершується етап становлення людини як особистості і який має специфічні особливості

розвитку. Юнакам властивий емоційний самоконтроль, вони, як правило, менше, у порівнянні з підлітками, демонструють агресію.

Особливості прояву агресії у юнацькому віці зумовлені різними факторами, зокрема, – це зовнішні чинники, які безпосередньо впливають на молоду людину на емоційному рівні, а саме, – стреси, внутрішні моральні протиріччя, що призводять до внутрішніх конфліктів, емоційної нестійкості, перенапруги, апатії. На сьогодні актуальна проблема – це пандемія, яка змусила представників старшого юнацького вік, – студентів закладів вищої освіти, перейти на дистанційне навчання.

Вважаємо, що постійне перебування в одних і тих самих умовах не сприятливо впливає на емоційну сферу особистості. За період карантину молодь зустрілася з труднощами у навчанні, необхідності самоорганізації діяльності, розподілу часу робочого дня. В зв'язку з цим, виникли внутрішні переживання, більшість почали відчувати емоційне спустошення, втому, з'явилися проблеми зі сном. Усі ці фактори негативно впливають на емоційну сферу юнаків. У результаті підвищується рівень роздратованості. Юнакам, переважно, властива непряма агресія, вербальна агресія, інструментальна агресія, рідше – фізична агресія і негативізм.

Разом з тим, юнаки можуть переживати почуття провини, що заважає логічно мислити, адекватно оцінювати свої здібності та можливості, вони можуть переживати проблеми у пошуках шляхів вирішення нових складних завдань життя, можливостей особистісного розвитку. Агресія негативно впливає на життя та діяльність юнаків, але попри усім можливим причинам, молодь здатна до самоконтролю: у порівнянні з підлітками, вони можуть стримувати «спалахи» агресії, об'єктивно аналізувати свої вчинки, коректувати небажану агресивну поведінку, тощо.

Відповідно, яскраві прояви агресивності, ворожості та яскравого негативізму у юнацькому віці – це тривожні сигнали. Агресивність заважає юнакам взаємодіяти у соціумі, створювати соціальні зв'язки, зростати у професійному навчанні і діяльності.

З метою вивчення особливостей агресії у представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти, у 2021 році було організовано і проведено дослідження на базі СумДПУ імені А. С. Макаренка. У дослідженні приймали участь 30 студентів першого та другого курсів (20 – представниці жіночої статі і 10 – представники чоловічої статі), віком 17-19 років. Дослідження було побудоване з використанням психологічної методики А. Басса, А. Дарки «Діагностика стану агресії».

В результаті аналізу отриманих даних, виявлено наступне. Високі показники фізичної агресії визначені у 10% всіх учасників експериментальної групи (10% – у представниць жіночої статі і 10% – у представників чоловічої статі). Вказані результати форм агресії представників старшого юнацького віку жіночої та чоловічої статі вираховувались відповідно до кількості представників тієї чи іншої статі експериментальної групи. Високі показники непрямой агресії визначені у 6,7% всієї вибірки (5% – у представниць жіночої статі і 10% – у представників чоловічої статі).

Високі показники роздратування визначено у 10% всіх учасників експериментальної групи (5% – у представниць жіночої статі і 10% – у представників чоловічої статі). Високі показники негативізму визначено у 6,7% всієї вибірки (5% – у представниць жіночої статі і 10% – у представників чоловічої статі). Високі показники образи визначено у одного представника чоловічої статі – 3,3% всієї вибірки. Високі показники підозрливості визначено у однієї представниці жіночої статі – 3,3% всіх учасників експериментальної групи.

Високі показники вербальної агресії визначено у 10% експериментальної групи. Це – представниці жіночої статі (15% представниць жіночої складової експериментальної групи). Високі показники почуття провини визначено у 10% всіх учасників експериментальної групи (5% – представниці жіночої статі і 20% – чоловічої).

Результати дослідження особливостей агресії експериментальної групи представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Особливості агресії експериментальної групи представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти

Форми агресії	Високі показники форм агресії всієї експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники форм агресії представниць жіночої статі експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники форм агресії представників чоловічої статі експериментальної групи студентів ЗВО
Фізична агресія	10%	10%	10%
Непряма агресія	6,7%	5%	10%
Роздратування	10%	5%	10%
Негативізм	6,7%	5%	10%
Образа	3,3%	–	–
Підозрілість	3,3%	3,3%	–
Вербальна агресія	10%	15%	–
Почуття провини	10%	5%	20%

Згідно результатам дослідження за допомогою психологічної методики А. Басса, А. Дарки «Діагностика стану агресії», визначено показники індексу агресивності та ворожості студентів ЗВО. В результаті аналізу результатів дослідження визначено наступне. Низькі показники індексу агресивності були визначені у 73,3% опитаних, зокрема, 75% – у представниць жіночої статі і 70% – у представників чоловічої статі. Показники в межах норми були визначені у 23,3% учасників експерименту, – 20% – у представниць жіночої статі і 30% – у представників чоловічої статі.

Результати дослідження агресивності представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти представлені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Показники агресивності представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти

Назва	Високі показники індексу агресивності всієї експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники індексу агресивності представниць жіночої статі експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники індексу агресивності представників чоловічої статі експериментальної групи студентів ЗВО
Індекс агресивності	3,3%	5%	–

Низькі показники індексу ворожості в експериментальній групі визначено не було. Показники в межах норми були визначені у 63,3% учасників експерименту (65% – у представниць жіночої статі і 60% – у представників чоловічої статі). Високі показники індексу ворожості визначені у 36,6% юнаків, – 35% – у представниць жіночої статі і 40% – у представників чоловічої статі.

Результати дослідження індексу ворожості представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти представлені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Показники ворожості представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти

Назва	Високі показники індексу ворожості всієї експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники індексу ворожості представниць жіночої статі експериментальної групи студентів ЗВО	Високі показники індексу ворожості представників чоловічої статі експериментальної групи студентів ЗВО
Індекс ворожості	36,6%	35%	40%

Ворожість може проявлятися через агресивну поведінку, вона може також виражатися вербально, а може бути непомітною для оточуючих. У такому випадку людина «відгороджується» від соціальних зав'язків, починає відноситись до людей стереотипно. В старшому юнацькому віці важливим видом діяльності є інтимно-особистісне спілкування, це – базова потреба юнака, і, таким чином, незадоволення визначеної потреби буде негативно позначатися на формуванні особистісних рис майбутнього фахівця певної професійної діяльності.

Висновки. В результаті аналізу даних проведеного дослідження особливостей агресії представників старшого юнацького віку – студентів закладу вищої освіти, визначено наступне. У учасників експерименту – низькі показники агресії, проте, у окремих студентів виявлені такі форми агресії як почуття провини (у представників чоловічої статі) та вербальна агресія (у

представниць жіночої статі), роздратованість. Це означає, що ці юнаки схильні до внутрішніх переживань за свої вчинки та дії, що проявляється у хвилюванні та докорів людині самій собі. Разом з тим, юнаки часто використовують вербальний спосіб вираження своїх негативних почуттів та емоцій. Менш притаманна юнакам роздратованість, дратівливість та підозрілість, непряма агресія.

Згідно результатам дослідження визначено, що показники індексу агресивності більшості з опитаних юнаків в межах норми. Ворожість може проявлятися через агресивну поведінку, вона може також виражатися вербально, а може бути непомітною для оточуючих. У такому випадку людина уникає взаємодії, соціальних контактів, починає ставитися до людей з обережністю та підозрою. Як вже зазначалось, агресивність – це відносно стійка особистісна риса, що виражається в готовності до прояву агресії, в схильності сприймати й інтерпретувати поведінку іншої людини як ворожу. Агресивність може стати складовою структури характеру особистості і визначати загальну тенденцію поведінки людини. Відповідно, важливою потребою сьогодення є розробка фахівцями служби психологічного супроводу закладу вищої освіти корекційних програм для юнаків з метою роботи з агресивними тенденціями їх поведінки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лапій Х. О. Основні форми агресивності і особистісні особливості студентів: динаміка взаємодії / Х. О. Лапій, Л. М. Марковець // Проблеми сучасної психології / Х. О. Лапій, Л. М. Марковець. – Кам'янець-Подільський, 2009. – (1; вип. 6). – С. 379 – 387.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ З ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ

Ткачук Тетяна Леонідівна

к.п.н., доцент

Кулькова Олена Олексіївна

студентка

Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна

Вступ./ Introductions. Проблема формування самооцінки завжди актуальна та є однією із центральних в розвитку особистості. Вона є основним компонентом самосвідомості, тобто усвідомлення людиною самої себе, власних фізичних сил, розумових здібностей, мотивів, особливостей ставлення до оточуючих, до себе тощо, і вона змінюється впродовж її життя.

Перед науковцями та практикаками стає питання дослідження механізмів самооцінки та розробки і удосконалення практичних рекомендацій з її оптимізації. Одним із напрямків психотерапевтичної роботи що добре зарекомендував себе доцільно зупинитися на гештальт-терапії, яка останні роки набуває популярності в Україні та всьому пострадянському просторі.

Самооцінка виступає в якості важливої детермінанти всіх форм і видів діяльності та соціальної поведінки людини та створює основу для сприйняття власного успіху чи неуспіху, досягнення цілей певного рівня, тобто рівня домагань особистості.

Отже, можна сказати, що самооцінка та впевненість в особистому потенціалі є головними складовими успішності людини в своїй життєдіяльності.

Мета роботи. / Aim. Розкрити психологічні особливості роботи з самооцінкою особистості методом гештальт-терапії.

Матеріали та методи./ Materials and methods. З точки зору гештальт-психології, самооцінка починає формуватися у дитинстві, в першу чергу у

відносинах зі значущими дорослими (батьки, опікуни). Дитина потребує чуйного ставлення, яке підтримує рівновагу між ним і навколишнім середовищем. З однієї сторони, дитині необхідна підтримка, де турботливо задовольняються її потреби. Але, в той же час, їй важливо надати простір для боротьби, в якому вона могла би відчувати невеличку фрустрацію або пережити невдачу, щоб навчитися справлятися з невдачами та не мати труднощів в освоєнні чогось нового в подальшому. Дитина також потребує встановлення меж, в яких вона могла б переживати і освоювати наслідки своїх вчинків. Якщо батьки не задовольняють ці потреби, то у неї виникають порушення границі контакту і усвідомлення, і з'являється неадекватна самооцінка себе та своїх здібностей.

Гештальт-терапія – це напрям в екзистенціальній психотерапії. Вона сприяє розвитку усвідомленості, відповідальності та відновлює здатність до переживання своїх емоцій та почуттів, що поки що ще надто часто схвалюється у західній та східній культурах.

Результати та обговорення./ Results and discussion. Адекватна самооцінка та впевненість в особистому потенціалі є головними складовими успішності. Особистість, яка володіє адекватною самооцінкою, відчуває себе «хорошою» людиною, і як наслідок вірить у власну успішність. Вона здатна визначити перед собою мету, та вибрати потрібні засоби для її досягнення. Віра в свої здібності допомагає робити акцент на меті, а не помилках.

Гештальт-терапію іноді відносять до "емоційних", "психотілесних" терапій, або так би мовити до "соматотерапій". Гештальт-терапевт намагається підійти до досвіду пацієнта у всій його цілісності. Терапевт бере до уваги тілесні і емоційні виміри, так само як інтелектуальні, пізнавальні, сновидіння та поведінку, образи з уяви та інші характеристики пацієнт з якими він працює. Отже, гештальт-терапія сприймає тіло як "Я" – в тому сенсі, що тілесні процеси розглядаються в контексті цілісної особистості, а не як ізольовані феномени. Будь-яке психологічне явище (емоційна травма, незавершена взаємодія) є частиною "Я", що включає фізіологічний вираз цього явища (дихання, напруга,

поза). А будь-який соматичний симптом включає не тільки фізичні відчуття, але і існуючу емоційну проблему, застиглу поведінкову форму.

Таким чином, відчуття нашого тіла – це невід'ємна частина нашого "Я". Придушуючи власні тілесні відчуття, ми можемо втратити значну частину самих себе. Терапія, таким чином, це процес розвитку, набуття та відчуття себе цілісним. З клієнтом можна працювати над усвідомленням зв'язку між ситуацією, почуттями і тілесними відчуттями, зв'язку його психологічних і соматичних проблем з тим, що він таке і як він ставиться до світу, що веде до інтеграції і цілісності клієнта.

Гештальт-терапія – сучасний холістичний гуманістичний підхід, що пропонує набір творчих методів роботи з пацієнтами. Вона робить акцент на усвідомленні процесів "тут і зараз", в кожен момент часу. Гештальт-терапія розвиває цілісний образ людини у п'яти основних сферах її життя: фізичному-включає в себе всі аспекти фізичного життя людини; емоційному - сфера емоційних переживань-почуття, здатність до їх розуміння та вираження; інтелектуальному - здатність до раціонального мислення, аналізу, планування, вміння передбачати і створювати себе і навколишній світ; соціальному – здатність будувати відносини з іншими людьми; духовному – комплекс уявлень про себе, навколишнє середовище, знання законів життя та духовні цінності на які спирається людина. Фокусування на емоційній енергії нового переживання – це головний механізм змін в гештальт-терапії, де внаслідок того, що відбувається єднання в ціле когнітивної оцінки та емоційної енергії. Таким чином фокус знаходиться не на ідеях про ситуацію, а на самому переживанні ситуації. Внаслідок відчуття цілісності особистості відновлюється її доброзичливе ставлення до себе, своїх здібностей, до світу, людей.

Висновки./Conclusions. Таким чином в цій статті ми розкрили основні аспекти гештальт-терапії такі як: відновлення відчуття цілісного «Я»; усвідомлення процесів що відбуваються як "тут і зараз"; зміщення фокусу уваги особистості з оцінки ситуації на її проживання з усіма почуттями та відчуттями.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПЕРЕНАСИЧЕННЯ ТА ПСИХІЧНІ СТАНИ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Шкіль Лілія Романівна
студентка ДВНЗ «КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

Вступ. Останній рік під час пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19), інформаційний простір заповнився масою інформації пов'язаною з цією хворобою, кожний день ми бачимо трагічні новини про масову смерть людей, про нові штами хвороби, повідомлення про дефіцит медичних засобів захисту та недостатню кількість медичного персоналу та багато інших тривожних новин, які не можуть не хвилювати населення. Масштабні карантинні заходи у всіх великих містах, які суттєво обмежили можливості жителів пересуватися за межами власних будинків ще більше посприяли тому, що люди поглинули в інформаційні технології. Зрештою, виник феномен, який ВООЗ у лютому 2020 р. назвала «інфодемією»: значна кількість помилкової інформації в соціальних мережах та інших джерелах. Така ситуація може сприяти проявам різних психічних розладів у простого населення, як: депресія, тривожні розлади і посттравматичний стресовий розлад. Також може сприяти формуванню різних психічних станів, наприклад: фрустрації, ригідності, тривожності тощо. Саме тому тема інформаційного перенасичення та захисту від нього є вкрай актуальною для підтримання психічного здоров'я населення.

Мета дослідження. Метою дослідження було: визначити та описати особливості психічних станів населення під час інформаційного перенасичення в умовах карантину.

Об'єкт дослідження – інформаційне перенасичення та психічні стани під час карантинних заходів.

Предмет дослідження – особливості психічних станів населення під час інформаційного перенасичення в умовах карантину.

Матеріали і методи. Для визначення психічних станів населення в умовах інформаційного перенасичення під час карантинних заходів дослідницьку вибірку склали 16 респондентів (N16), що проживають у місті Києві. Віковий склад вибірки: 29.4% - люди до 20 років, 64.7% - люди віком від 20 до 30 років, 5.9% - люди віком від 30 до 40 років. Розподіл вибірки за статтю є таким: 41.2% - чоловіки, 48.8% - жінки.

Для отримання емпіричних даних було використано такий психологічний інструментарій:

«Тест самооцінки психічних станів», що дозволяє в першому наближенні визначити рівні таких психічних станів, як тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність під час карантинних умов. У деяких джерелах методика приписується Гансу Айзенку [4].

«Колірний тест Люшера» для визначення більш точно показника тривожності у респондентів в даний період часу.

Авторська методика для визначення рівня перенасичення інформацією респондентів щодо проблеми коронавірусу.

Результати та обговорення. Використання опитувальника «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка нам дозволило визначити рівень прояву таких психічних станів як: тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність під час карантинних умов (Табл. 1).

Таблиця 1

Результати за опитувальником «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка

Назва шкали	Гарний показник	Завищений показник	Високий показник
Шкала тривожності	12%	64%	25%
Шкала фрустрації	31%	44%	25%
Шкала агресивності	19%	56%	25%
Шкала ригідності	19%	50%	31%

На таблиці гарно проявляється той факт, що більшість респондентів мають завищений показник по всім шкалам. 64% респондентів мають завищений показник та 25% респондентів мають стан вираженої тривоги, вони

переживають емоційний дискомфорт з очікуванням неблагополуччя, з передчуттям небезпеки, або здавалося б такої небезпеки.

44% респондентів мають завищений показник та 25% респондентів мають виражений стан фрустрації, це говорить про те, що люди перебувають у такому стані, коли не можуть задовольнити свої потреби, бажання.

56% мають завищений показник та 25% респондентів мають виражений стан агресії. Під агресією мається на увазі – не викликана об'єктивними обставинами неспровокована ворожість людини по відношенню до людей і навколишнього світу.

50% мають завищений показник та 31% респондентів мають виражений стан ригідності. Це говорить про те, що людям складно переключатися, змінювати план дій, адаптуватися до нових обставин.

Використовуючи методику «Колірний тест Люшера», нам вдалося дослідити рівень тривожності населення (Рис. 1).

Рис. 1. Результати за методикою «Колірний тест Люшера»

На діаграмі гарно видно, що 50% респондентів мають незначну напругу, яка є нормальною для звичайного пересічного громадянина. 25% перебувають у стані емоційної напруги та 25% респондентів мають виражений стан тривоги, що призводить до стану дезадаптації.

Авторська анкета була розроблена та використана для встановлення рівня інформаційного перенасичення людей під час карантинних умов самоізоляції.

Результати за анкетною представленні у таблиці 2 (Табл. 2).

Таблиця 2

Результати за авторською анкетною для визначення рівня перенасичення інформацією населення щодо проблеми коронавірусу

Питання	Щоденно	Раз у тиждень	Раз у місяць	Не пам'ятаю коли було в останній раз
Частота перегляду теленовін про коронавірус	12%	12%	6%	70%
Частота читання новин в інтернеті пов'язаних з коронавірусом	18%	12%	29%	41%
Частота перегляду статистики захворюваності з власної цікавості	12%	17%	12%	59%
Частота цікавості новинами про коронавірус	12%	18%	29%	41%
Як часто респонденти чують про коронавірус зі СМІ, не бажаючи цього	19%	53%	23%	6%
Як часто респонденти цікавляться новинами взагалі	35%	24%	6%	35%
Як часто респонденти чують розмови друзів/знайомих про коронавірус	12%	65%	17%	6%

Таким чином, можна спостерігати, що переважна більшість (70%) опитаних респондентів майже не дивляться теленовіни про коронавірус, але 59% респондентів читають новини про цього в мережі Інтернет щонайменше раз у місяць.

Про інформаційне перенасичення гарно засвідчує той факт, що респонденти чують зі СМІ про коронавірус, не бажаючи цього – 19% чують щоденно, 53% чують щотижнево та 23% щомісячно. Також ми можемо говорити про те, що респонденти постійно чують розмови знайомих та друзів

про коронавірус, та лише 6% опитаних не пам'ятають коли чули в останнє.

Цікавим постає те, що з 35% респондентів, що цікавляться світовими новинами щоденно, лише 12% з них щоденно цікавляться про стан проблеми коронавірусу. Це може свідчити про перенасичення новинами, або взагалі спад цікавості населення до цієї проблеми.

З метою встановлення особливостей взаємозв'язку між інформаційним перенасиченням та психічними станами населення, кожному значенню частоти з авторської анкети був присвоєний бал, так: «щоденно» – 3 бали, «раз у тиждень» – 2 бали, «раз у місяць» – 1 бал та «Не пам'ятаю коли було в останній раз» - 0 балів. Потім всі бали підсумовувалися.

Далі було використано метод кореляційного аналізу за Спірменом, оскільки гіпотеза про нормальність розподілу вибірки була відхилена. Його результати подані у таблиці 3 (Табл. 3).

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу

Психічні стани	Показник інформаційної перенасиченості
Шкала тривожності	Немає зв'язку
Шкала фрустрації	0.4 (помірний прямий зв'язок при рівні значимості $p < 0.05000$)
Шкала агресивності	-0,4 (зворотній помірний зв'язок при рівні значимості $p < 0.05000$)
Шкала ригідності	-0.2 (зворотній слабкий зв'язок при рівні значимості $p < 0.05000$)
Колірний тест Люшера	Немає зв'язку

За результатами кореляційного аналізу значимих зв'язків знайдено не було, але ми можемо говорити про напрям, так чим більше людина цікавиться інформацією про COVID-19 та чим більше вона поглинута нею, тим виразніше проявляється стан фрустрації у неї. Це може бути пов'язане з тим, що під час карантину людина не може робити все, що їй хочеться і тим самим з'являються не реалізовані потреби та бажання. Про всі новини та нововведення населення дізнається через новини, і аж потім починає змінювати свої плани. Наприклад, відміна довгопланованої та довгоочікуваної відпустки через уведення локдауну

тощо.

Чим більше людина зацікавлена інформацією пов'язаною з COVID-19, тим менш агресивною вона є та тим менший у неї рівень ригідності. У цьому випадку можна говорити про таке явище як «осведомлєн значит вооружєн». Можливо якщо людина буде знати про всі тонкощі хвороби, про теперішній стан ситуації, то це буде гарно впливати на стани агресії та ригідності.

Висновки. Досліджено психічні стани киян в умовах карантину на основі методик психодіагностики психічних станів особистості, було проведено опитування щодо проблеми інформаційної перенасиченості населення, встановлено кореляційну залежність між показниками психічних станів та рівнем інформаційної перенасиченості, проаналізовано та візуалізовано отримані результати.

Таким чином було виявлено, що 25% респондентів мають виражений стан тривоги, фрустрації та агресивності. 31% мають виражений стан ригідності.

Також було визначено, що респонденти чують зі СМІ про коронавірус, не бажаючи цього – 19% чують щоденно, 53% чують щотижнево та 23% щомісячно. 70% не дивиться теленовини про коронавірус, але із яких 59% читають про нього в інтернеті. 35% респондентів, що цікавляться світовими новинами щоденно, лише 12% з них щоденно цікавляться про стан проблеми коронавірусу. Це може свідчити про перенасичення новинами, або взагалі спад цікавості населення до цієї проблеми.

Кореляційний аналіз взаємозв'язку інформаційного перенасичення та психічних станів населення показали наступні результати:

- чим більше людина цікавиться інформацією про COVID-19 та чим більше вона поглинута нею, тим виразніше проявляється стан фрустрації у неї;
- чим більше людина зацікавлена інформацією пов'язаною з COVID-19, тим менш агресивною вона є та тим менший у неї рівень ригідності.

JOURNALISM

УДК 004. 738.5:655.41](477)

ЯКІСТЬ ТЕКСТОВОГО КОНТЕНТУ ОНЛАЙН-ВИДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «СЬОГОДНІ»)

Блинова Неля Миколаївна

к. філол. наук, доцент

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Розглядається якість текстового контенту онлайн-медіа «Сьогодні». Аналіз текстів виявив численні граматичні, стилістичні, пунктуаційні, коректорські помилки. У текстах сплутано значення міжмовних омонімів, неправильно дібрані потрібні синоніми, виявлено помилки при утворенні ступенів порівняння прикметників. Тексти рясніють лексичними та граматичними росіянізмами, що виникли при перекладі з російської українською за допомогою онлайн-перекладача. Видання «Сьогодні» перейшло з конвергентних до онлайн-ових, що не найкраще відбилось на якості текстів. Якщо друкована версія видання проходила усі етапи редакційної підготовки, то онлайн-видання готується швидко, редакція покладається на грамотність авторів та саморедагування. «Сьогодні» є одним з найбільш популярним у широкої аудиторії суспільно-політичним виданням, тому текстовий контент з помилками тут неприпустимий.

Ключові слова: онлайн-медіа, робота редактора, граматична, орфографічна, стилістична, коректорська помилка якість текстового контенту.

Популярне всеукраїнське суспільно-політичне видання «Сьогодні» уперше вийшло друком у 1997 році. Як зазначає «Вікіпедія», «Газета «Сьогодні» була

загальнонаціональним виданням, мала чотири регіональні випуски у містах: Київ, Харків, Дніпропетровськ та Одеса. Середня аудиторія одного номера становила 508,2 осіб або 3,38 % жителів країни. Останній паперовий випуск вийшов 27 вересня 2019 року».

[https://ru.wikipedia.org/wiki/Сегодня_\(газета,_Украина\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Сегодня_(газета,_Украина)). Відтак, видання з конвергентних перейшло у категорію суто мережевих.

Такий перехід викликає інтерес з погляду якості текстового контенту. Якщо друкована версія проходила усі необхідні етапи редакційно-видавничого процесу, то інтернет-версія оприлюднюється набагато швидше, часто матеріали не вчитуються, що спричиняє виникнення у текстах низки анормативів. Між тим, видання, як і раніше, користується чималим попитом, просто аудиторія перемістилась у вебсередовище.

Якість текстового контенту, специфіка роботи редактора онлайн-медіа неодноразово ставали предметом уваги дослідників [Див., напр.: 1–4, 6], проте досліджень, у яких би розглядалися тексти видання «Сегодня», ще не розглядалися науковою спільнотою, що й обумовлює актуальність та наукову новизну нашої розвідки.

Розглянемо на конкретних прикладах ті помилки, які не були виправлені у редакції.

Оскільки свого часу «Сегодня» виходило лише російською мовою, то не викликає подиву, що і мережева версія рясніє низкою росіянізмів:

«Це таким чином хмара перекочується через так звану Перемичку на Драгобраті». — *«Це так хмара перекочується через так звану Перемичку на Драгобраті»*. Конструкція «таким чином» не є характерною для української мови.

Знайдено і граматичні росіянізми: «Тобто працюють українці забезпечують пенсіонерів». — *«Тобто українці, що працюють, забезпечують пенсіонерів»*. Бачимо, що автор тексту або не зрозумів, як створити дієприкметник, або скористався одним із онлайн-перекладачів та не передивився результат. Але: активні дієприкметники недоконаного виду

творються від основи теперішнього часу дієслова за допомогою суфікса -уч(ий)-та -ач(ий)-. Проте в українській мові така форма має обмежене вживання, тому її краще замінити підрядною конструкцією.

Наступний контекст: «Нагадаємо, 16 лютого в Боярці під Києвом дві семикласниці, надивившись роликів у соцмережах про результати вживання дротаверину для експерименту прийняли в школі по 40 таблеток – в результаті одна дівчинка померла, друга потрапила в реанімацію». **«Нагадаємо: 16 лютого в Боярці під Києвом дві семикласниці, надивившись роликів у соцмережах, для експерименту ужили по 40 таблеток дротаверину в школі. Унаслідок цього одна дівчинка померла, друга потрапила в реанімацію».** Представлене речення надто довге, до того ж має кілька підрядних частин. Реципієнтові буде складно його сприйняти. Щоб уникнути цього, варто лише розбити речення на два або три прості. Крім того, на письмі дієприслівниковий зворот завжди виділяють комами незалежно від його місця в реченні. Ще одне: дієслово «приймати» в українській мові використовується тоді, коли має одне з таких значень: «брати», «одержувати», «зараховувати до установи, закладу», «давати комусь притулок, пригощати» та «забирати». У решті випадків це дієслово вживати не варто. Канцеляризм «у результаті» є нехарактерним для української мови, якщо мовиться про причину дії. Також в оригінальному контексті є пунктуаційні помилки.

«Переважна більшість подібних акаунтів вже вилучено з соцмереж». — **«Більшість подібних акаунтів вже вилучено з соцмереж.** Спостерігаємо відсутність узгодження у категорії числа, до того ж словосполучення «переважна більшість» — плеоназм, оскільки «більшість» — і є кількісною перевагою.

«А про те, як можна заробляти у ТікТок вже зараз, новин «Сьогодні» розповів професійний маркетолог». — **«А про те, як можна заробляти у ТікТок вже зараз, в ефірі новин «Сьогодні» розповів маркетолог».** Відсутній член речення, без чого останнє виглядає неповним. Тому доречним вбачаємо додати «в ефірі». Викликає подив словосполучення «професійний маркетолог»,

оскільки незрозуміло, що має на увазі автор: спеціаліста, який працює маркетологом, фахівця просунутого рівня, або «професійний» ужито як протилежність «аматорський».

Матеріали містять також помилки, пов'язані з відсутністю узгодження у категорії роду: «Син Чапкіса звернулася до всіх шанувальників з проханням молитися про здоров'я батька. — **«Син Чапкіса звернувся до всіх шанувальників із проханням молитися про здоров'я батька.**

Наступний приклад: «Порівняно зі значеннями 27 січня курс зріс на дві копійки після падіння долара на ті ж дві копійки попереднього банківського дня». — **«У порівнянні зі значеннями 27 січня курс зріс на дві копійки після падіння на ту ж суму попереднього банківського дня.** Тут маємо низку помилок. По-перше, похідний від дієслова «порівняти» прислівник «порівняно» буде слухний там, де мовиться, що певна дія або якість виявляється достататньою мірою. Тобто цю конструкцію в наведеному реченні варто замінити на стилістично кращий варіант «у порівнянні з». По-друге, у цьому реченні бачимо недоречне повторення словосполучення «дві копійки», Тому краще замінити його на синонімічне «на ту ж суму».

У цьому ж матеріалі: «При цьому за тиждень – з 21 по 28 січня – гривня зміцнилася проти американської валюти на три копійки». — **«Водночас за тиждень — з 21 до 28 січня — гривня зміцнилася проти американської валюти на три копійки.** Здавалося б, невелике речення демонструє низку помилок По-перше, конструкція «при цьому» є нехарактерною для української мови; по-друге, коротке тире ставлять як знак мінуса, між цифрами та словами для позначення інтервалу або з метою зробити заголовок компактнішим; по-третє, скалькований із російської прийменник «з...по», що вказує на період дії, стилістично краще замінити на «з...до».

Неправильно підібрані синоніми зустрічаються у матеріалах видання, що пояснюється впливом російської мови і незнанням значень міжмовних омонімів: «Рахувати, що накопичувальна пенсійна система допоможе нинішнім пенсіонерам – це самообман». — **Вважати, що накопичувальна система**

допоможе нинішнім пенсіонерам, — це самообман. Дієслово «рахувати» вживається тільки в прямому значенні, тобто визначати числа в послідовному порядку; по-друге, підрядне речення, яке стоїть у середині головного, має виділятися комами з обох боків. Також у редакції послідовно не розрізняють середнього і довгого тире.

У реченні «В цілому це на 422% більше, ніж місяцем раніше». — *«Загалом, це на 422 % більше, ніж місяцем раніше».* У наведеному прикладі маємо скальковану конструкцію «в цілому», також, після цифри та перед знаком відсотка повинен бути проміжок.

Наступне речення: «В Україні розвинувся цілий напрямок бізнесу, для якого не потрібно ані ліцензій, ані особливого стартового капіталу». — *«В Україні розвинувся цілий напрям бізнесу, для якого не потрібно ані ліцензій, ані особливого стартового капіталу».* Приклад демонструє незнання автором значень лексем «напрямок» і «напряма». Слово «напрямок» в українській мові використовується для позначення лінії руху, розміщення або ж вектора в просторі. Тому краще замінити його на «напряма» (шлях діяльності, розвитку; спрямованість дії, явища).

Матеріали видання демонструють і пунктуаційні помилки: «Тобто, це пансіонат без медичного обслуговування». — *«Тобто це пансіонат без медичного обслуговування».* Тобто — пояснювальний сполучник, тому кома може ставитися тільки перед ним, а не після.

Знайдено було і граматичні помилки, наприклад, неправильне утворення ступенів порівняння: «Якщо не всі, то самі ключові — точно». — *«Якщо не всі, то ключові — точно».* Відомо, що в українській мові не можна утворювати ступені порівняння прикметників за допомогою слова «самий».

Наступний приклад є свідченням незнання значень відтінків синонімів: «У любовних відносинах намагайтеся проявляти спритність і гнучкість – тоді ви без проблем подолаєте гострокутні камені спотикання і зможете уникнути розриву». — *«У любовних стосунках / взаєминах намагайтеся проявляти спритність і гнучкість — тоді ви без проблем подолаєте гострокутні*

камені спотикання і зможете уникнути розриву». Слово «відносини» рекомендовано вживати в суспільно-економічних термінологічних сполуках. Тому краще замінити його на «взаємини» (стосунки між людьми) або «стосунки» (особисті зв'язки між людьми).

«За словами Марії Тищенко часто депресія проявляється у вигляді втрати апетиту, втоми й одночасного бажання спати, але заснути не вдається і нічого вас не тішить». — *«За словами Марії Тищенко, часто депресія проявляється як втрата апетиту, втома й водночас бажання спати, але заснути не вдається і нічого вас не тішить»*. Відомо, що ставні слова і речення на письмі обов'язково відокремлюються комами. А оскільки вираз «за словами» є вставним (вказує на джерело інформації), ставимо після нього кому; словосполучення «у вигляді» — скалькований канцеляризм.

Відсутність узгодження у категорії відмінка, як це не дивно, також зустрічається на сторінках інтернет-видання: «У наступному раунді українка зіграє з колишньою росіянкою Юлією Путинцева, яка зараз виступає за Казахстан». — *«У наступному раунді українка зіграє з колишньою росіянкою Юлією Путинцевою, яка зараз виступає за Казахстан*. Прізвище «Путинцева» вжито в неправильному відмінку, оскільки «зіграє з» потребує від нього не називного, а орудного відмінка.

Орфографія час від часу також стає каменем спотикання для авторів видання: «Але деякі люди вважають, що вони просто зобов'язані розповісти історію своєї великої любові не зрозуміло кому й незрозуміло навіщо». — *«Але деякі люди вважають, що вони просто зобов'язані розповісти історію своєї великої любові незрозуміло кому й незрозуміло навіщо»*. Прислівники, які закінчуються суфіксом «о» та мають у своєму складі частку «не», пишуться разом.

Невеликий за обсягом контекст може містити не одну помилку: «Обережно на відео присутня ненормативна лексика». — *«Обережно: на відео є / наявна ненормативна лексика»*. Після «обережно» варто поставити двокрапку, оскільки частина після цього слова розкриває його зміст. Крім того,

літературна норма рекомендує використовувати слово «присутній», коли йдеться про людей, а не про речі.

Скальковані слова та вирази – характерна риса стилю видання: «Щоб ви довго не шукали підходящі варіанти в інтернеті, ми люб'язно зробили це за вас». — **«Щоб ви довго не шукали придатні варіанти в інтернеті, ми люб'язно зробили це за вас».** Лексема «підходящі» є скалькованим із російської.

Наступний приклад: «Що станеться з цінами до середини лютого і які причини, розповіли наші експерти». — **«Що станеться з цінами до середини лютого, які причини їх зростання/падіння, розповіли наші експерти»** У реченні пропущено пояснювальне слово або словосполучення після «які причини».

Використання електронного перекладача часом спричиняє помилки, пов'язані з відсутністю узгодження у категорії роду: «Якщо людина емоційно вигорає на роботі, то він емоційно вигорає в інших сферах життя». — **«Якщо людина емоційно «вигорає» на роботі, то вона «вигорає» й в інших сферах життя».**

Цікавий приклад: «Вона на останньому місці не тільки у чоловіка, але і в своєму власному списку: на першому місці чоловік, потім діти, батьки, родичі..» —

«Вона на останньому місці не тільки у чоловіка, але й у своєму списку: спочатку коханий, потім діти, батьки, родичі...» «Свій власний» — плеоназм, тому потрібно залишити одне з цих слів; також бачимо невиправданий повтор слова «місце».

Наступний контекст також свідчить про недостатню якість роботи редакції з текстами: «Вони вміють правильно впливати на чоловіків і піднімати їх, перетворюючи з раздолбаєв в успішних бізнесменів і ділків». — **«Вони вміють правильно впливати на чоловіків і «піднімати» їх, перетворюючи з ледарів в успішних бізнесменів».** Лексему «піднімати» вжито недоречно, слово «раздолбаї» — розмовне та зневажливе. Крім того, воно написано неправильно;

правильний варіант — «роздовбаї». Лексема «ділок» має зневажливий відтінок значення, що неприпустимо в текстах ЗМІ, тому краще його вилучити з тексту, замінивши синонімом.

Матеріали видання свідчать про те, що не лише літературний редактор, але і коректор не бачили текстів: «Ціна за електронний квиток становить 4.99 доларів, однак, вільних місць на захід майже не залишилося». — **«Ціна за електронний квиток становить 4,99 доларів, однак вільних місць на захід майже не залишилося»**. Стосовно цього прикладу, нагадуємо, що десяткові частини у дробах відокремлюються комою, а не крапкою. Крім того, кома не ставиться після «однак», якщо це слово є сполучником і стоїть на першому місці в підрядному реченні.

Ще один коректорський недогляд: "Я дивилася карту, і тут таке сплигло. Я подумала: "Вау, це дійсно схоже на чоловічий орган", – згадує Джолін. — **“Я дивилася карту, і тут таке сплигло. Я подумала: «Вау, це дійсно схоже на чоловічий орган», — згадує Джолін**. Якщо у цитаті є слова, взяті в лапки (назви творів, репліки тощо), то зовнішні та внутрішні лапки повинні відрізнятися за накресленням.

Неправильно вжито середнє тире, що також свідчить про відсутність роботи коректора над матеріалом: «Після розморожування препарат буде зберігатися при температурі 2 – 8 градусів тепла». — **«Після розморожування препарат буде зберігатися при температурі 2–8 градусів тепла»**. Коротке тире не відбивається проміжками.

Таким чином, дослідивши якість текстового контенту мережевого видання «Сьогодні», маємо констатувати наявність низки різнорідних помилок: граматичних, пунктуаційних, коректорських. Автори сплутують значення міжмовних омонімів, мають складності з добором належного синоніма, помиляються при утворенні ступенів порівняння прикметників. Крім того, у текстах наявні росіянізми, помилки, що виникли при перекладі з російської українською за допомогою онлайн-перекладача.

Якщо друкована версія видання проходила усі етапи редакційної

підготовки, то онлайн-видання готується швидко, редакція покладається на грамотність авторів та саморедагування, що не найкраще відбивається на якості текстів, що викладаються на сайті. Низки знайдених помилок можна було б уникнути, якщо б авторські матеріали бодай переглядав би коректор або літературний редактор. Видання «Сьогодні» є одним з найбільш популярним у широкої аудиторії, тому текстовий контент з помилками тут неприпустимий.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блинова Н. М. Специфіка редагування конвергентних ЗМІ. Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Соціальні комунікації. 2017. – № 1(26). – С. 122–126.

2. Назаренко О. В. Робота редактора в інтернет-просторі (на прикладі сайту телеканалу «24») / О. В. Назаренко // Редакційно-видавний фах та сучасні культурні коди : кол. моногр. Дніпро : Адверта, 2018. С. 88–95.

3. Назаренко О. В. Редакторське опрацювання інтернет-ресурсів (на прикладі сайту «Читомо») // Український смисл. Дніпро : ЛІРА, 2018. С. 227–234.

4. Назаренко О. В. Якість роботи редактора над текстовим контентом сайту для масового відвідувача (на прикладі ресурсу <http://cookery.com.ua>) // Обрії друкарства, № 1 (7) / 2019. – С. 105 – 116.

5. Сьогодні.Режим доступу:[https://ru.wikipedia.org/wiki/Сьогодні_\(газета,_Україна\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Сьогодні_(газета,_Україна)).

6. Терханова О. В. Редактор у традиційних та онлайн-медіа // Communications and Communicative Technologies. – 2019. – Issue 19. – С. 76–84.

ПРОБЛЕМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛОВА И ИЗОБРАЖЕНИЯ В КИТАЙСКОЙ ПЕЧАТНОЙ ПРЕССЕ

Вэй Юй

Студент магистратуры
Санкт-Петербургский государственный университет
высшая школа
журналистики и массовых коммуникаций
факультет журналистики
Россия, г. Санкт-Петербург

Введение. В современном мире газета представляет собой материализованный носитель информации, который передает информацию читателям через визуальные элементы, такие как слова, изображения, цвета и тому подобные элементы, напечатанные на бумаге. Все компоненты, входящие в состав газеты, образуют так называемый макет – визуальный ее образ. Он призван выполнять множество функций, таких как передача информации, направление читателей и передача эстетики [2].

Макет газеты — это сложное сочетание визуальных элементов макета. Визуальные элементы макета газеты используются в различных печатных частях газеты. В основном это относится к таким элементам, как текст (заголовок, основной текст и др.), изображения (фотографии, графики и др.), «белыми пятнами» и другие элементы [3]. Сегодня в условиях XXI века, с развитием науки и технологий каналы людей для получения информации больше не ограничиваются газетами. Для того, чтобы пресса имела возможность не только выжить, но и популяризировать свою деятельность при новых рыночных отношениях, она должна не только информировать, но и привлекать. В эпоху чтения изображений дизайн макета газет стал необходимым средством повышения конкурентоспособности газет на рынке.

Цель работы: исследовать особенности взаимодействия слова и изображения в китайской печатной прессе.

Материал и методы: метод композиционного и художественного

анализа; метод графического анализа. В качестве материала исследования были задействованы первоисточники китайской печатной прессы, теоретико-методологическая литература и критические статьи, рассматривающие разные аспекты взаимодействия слова и изображения в печатной прессе.

Результаты и обсуждение. По сравнению с западными, китайские газеты сравнительно поздно столкнулись с дизайном макета и визуальным языком, и уровень дизайна макета и способ использования визуального языка не так хорош, как у превосходных западных газет. Однако в китайских газетах разработка дизайна макета также очень неравномерна: *«Если сравнить китайские газеты друг с другом, разница между худшими и лучшими составляет около 20 лет»*. С развитием газетной индустрии Китая дизайн макета газет постоянно обновляется, чтобы удовлетворить визуальные потребности людей. Ранние инновации были в основном частичными, такими как увеличение площади некоторых изображений новостей для формирования визуального центра макета; увеличение и выделение жирным шрифтом некоторых важных заголовков новостей, чтобы сделать их более привлекательными; увеличение использования цветных изображений и изменение цвета заголовки новостей и т.д. Эти изменения в газетах мало влияют на улучшение визуальной привлекательности газет. А частичные реформы дизайна макета связаны с традициями китайской журналистики: *«С точки зрения текущего развития китайских СМИ, когда традиционные редакторы макетов проводят бизнес-тренинги, большинство из них уделяют внимание укреплению навыков написания и повышению политической осведомленности. Отсутствует обучения графическому дизайну макета»* [2].

Слова и изображения являются важным носителем распространения информации, основным элементом дизайна макета газеты. На газетной полосе по сравнению с изображением как визуального сообщений, текста - вербальное сообщение как визуального языкового элемента, представляет собой весьма абстрактную систему символов, которые объединяются в соответствии с сильными предписывающими грамматическими правилами, чтобы передать то,

что должно быть выражено. Текст требует, чтобы журналисты придерживались определенного литературного стиля и не использовали несоответствующие конструкции или фразеологические обороты. И его визуальная форма также имеет свои правила применения, жанровую форму, тип, характеристики реализации и т.д.

На примере китайской печатной прессы, таких газет, как Ежемесячная биография Ча Шису», «Чжунвай жибао», «Чжунго жибао», «Гуанмин жибао», «Пекин Цинняньбао», «Жэньминь жибао», «Наньфан душибао», можно сказать о том, что словесный и иллюстративный компоненты использовались китайскими журналистами в качестве инструмента коммуникации. С помощью изображений в китайских газетах создавался эффект реальности происходящих в тот или иной исторический период времени событий. Благодаря сочетанию словесного и изобразительного элементов журналисты предоставляли читателям журнала оперативную вербально-визуальную информацию, усиливая тем самым эффективность и качество ее восприятия.

Выводы. Таким образом, проведенный анализ позволяет сказать о том, что за счет взаимодействия слова и изображения в китайской печатной прессе решались важные социально-экономические проблемы периода перехода КНР к новой рыночной экономике. Посредством сочетания текстового и иллюстративного ряда достигается лучший социальный отклик на разные общественно важные события, происходящие в стране.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ким Чжун Им. Выразительные особенности фотожурналистики и создание образа страны. – М., 2003. – 166 с.
2. Сунь Фэн. Китайская фотожурналистика как важное средство создания объективного образа Китая: дис. ... канд. филолог. наук. – Специальность: 10.01.10. – Москва, 2010.
3. Шевченко В.Э. Визуальная идентификация современного журнала // Знак: проблемное поле медиаобразования. – 2013. – С. 56-65.

ART

ЕТАПИ СТВОРЕННЯ РУКОТВОРНИХ ГРАФІЧНИХ НАПИСІВ У ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

Пандирєва Єлизавета Андріївна,
аспірант кафедри:
Теорії та історії мистецтв
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна

Вступ. Залежно від функцій та призначення рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста автор використовує обрані технічні прийоми.

Мета: проаналізувати етапи створення рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста.

Матеріали та методи: Тези побудовано на основі системно-аналітичного підходу. У дослідженні застосовано загальнонаукові (теоретичні та емпіричні) і спеціальні мистецтвознавчі методи наукового пізнання. Комплексне використання загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дало змогу проаналізувати технічні прийоми створення рукотворних графічних написів у візуальному середовищі міста.

Результати та обговорення. При вивченні різних рукотворно графічних написів досліджуються їх графічні та математичні особливості і характеристики. Розглянемо етапи створення рукотворних графічних написів.

Перший етап — потрібно роздивитися обране місце, як можна з більшої кількості ракурсів та визначити до якого типу візуального середовища воно відноситься. Далі зробити кілька начерків місця, де планується зробити напис та уважно розглянути пропорційні відношення архітектонічних ритмів обраного середовища (рис. 1). Потім обрати стиль, напрям, техніку виконання,

а також матеріали та інструменти.

Щодо вибору поверхонь, то вони можуть бути найрізноманітнішими: дерево, метал, скло, кладка, цегла, штукатурка або полотно. Великою перевагою рукотворних графічних написів перед іншими формами виготовлення брендівих написів є те, що існує не так багато поверхонь на яких фарба може добре «лягати», тому поверхня повинна бути чистою і добре підготовленою. Якщо обирається скло, то воно повинно бути чистим, щоб фарба могла «зчепитись». Також, можна додати у фарбу більш криючого лаку, тоді напис може прослужити довше, ніж вініл, оскільки фарба при належній обробці не зникає і не може відшаруватися. Якщо малювати по дереву, то краще, щоб дерево було оброблено лаком або фарбою перед створенням на ньому напису.

На відміну від вінілу, якого не можна застосовувати для не обробленої штукатурки, нерівної кладки або цегляної кладки — рукотворні графічні написи набагато більш «корисні» для цих поверхонь. Насправді вініл ідеально підходить лише для великої кількості вивісок на гладкій поверхні, таких як метал або пластик для вивісків магазинів, але останній, зазвичай, виготовляється компаніями, що не мають уявлення про кольори та дизайн того середовища в якому планується розмістити рукотворно графічний напис, а розглядається як знак «лайт боксу» з «поганими» шрифтами.

Важливим фактором є епоха та стиль тих місць в оточенні яких планується розмістити напис, а також наявна кількість оздоблюючих архітектурних елементів тощо. Якщо конструкція будівлі має важкі конструкції то доречно буде використовувати жорстку ритміку літер з додаванням декоративних візуально легких елементів. Наприклад, в художній формі каліграфії притаманні жорсткі вертикальні ритми готичного алфавіту у поєднанні з легкими розчерками; у рисованому шрифті — можуть бути розтяжки, позолота поверхні літер тощо; у графіті стилі — це створення ілюзії перспективи, передача простору тощо.

Другий етап — це процес ескізного начерку. Найбільшу складність

представляє процес створення нового шрифту, і створити гарний рукотворний графічний шрифт може тільки той, хто має великий досвід роботи. При створенні нового шрифту художнику не обійтися без вивчення класичних зразків традиційних шрифтів. Рукотворні графічні шрифти за своїм характером бувають різноманітні: плоскі, об'ємні, одноколірні, багатобарвні, фактурні, декоративні, орнаментальні тощо.

Під час створення рукотворних графічних шрифтів на практиці не завжди ведеться робота тільки по створенню нового шрифту. У повсякденному житті потрібна величезна кількість різної візуальної інформації, наприклад, призначення шрифтів, починаючи з оголошень і закінчуючи величезними мальовничими муралами, що призначені для певного візуального середовища тощо. В кожному випадку всі технічні прийоми створення рукотворного графічного напису специфічні.

Коли автор має достатній досвід вивчення різних шрифтів, тоді краще складається характер майбутнього шрифту. Він фіксує на папері певні знакові форми: поєднання літер, слів, словосполучень тощо. Коли вже знайдені характерні знаки, тоді художник їх промальовує та уточнює для створення майбутнього напису. В залежності від поставлених задач, автор починає працювати над композицією напису, створюючи ескізи. За характером написів ескізи поділяються на:

- спонтанні — ескізний етап складається з начерків загальної композиції, проте, автор може відразу художній образ перенести на стіну і вже потім його доопрацьовувати і уточнювати;
- детально-ескізовані — ескізний етап має детально розроблену композицію, як правило, промальовується, уточнюється та деталізується, а вже потім на стіні створений напис масштабується та технічно доопрацьовується.

Третій етап — після знаходження потрібного ескізного варіанту рукотворно графічного шрифту приступають до технічного створення напису. Починають роботу зі знаходження в ескізі художнього образу знакової форми. Багато художників вважають, що використання при роботі лінійки і циркуля

призводить до «зів'ялості» шрифту, позбавляючи його жвавості і пластичності. Розглядаючи рукописну техніку виконання, можна помітити, що головною умовою цієї техніки є збереження кута маркера чи валика, при створенні написів необхідно постійно змінювати кут і положення руки.

Четвертий етап — після промальовування всіх знаків, роблять ретельний аналіз, усувають недоліки і починають працювати безпосередньо в обраному середовищі (рис. 2, 3, 4, 5, 6, 7). У деяких шрифтах для створення враження ідентичності елементів в літерах користуються спеціально вирізаними шаблонами, наприклад, написи на вивісках чи вітринах. Для створення рукотворних графічних написів в кольорі обирають ті матеріали та інструменти, які максимально будуть наближені до тих, які будуть використовуватися на практиці у обраному середовищі. Проте, слід звернути увагу на те, що матеріали, інструменти та техніка є лише засобами для досягнення виразності свого задуму.

Рис. 1 Вибір місця для напису

Рис. 2 Початок роботи над написом

Рис. 3 Перенесення напису на стіну

Рис. 4 Створення напису та оздоблюючих елементів на стіні

Рис. 5 Завершення роботи над створення напису та продовження домальовування додаткових оздоблюючих елементів

Рис. 6 Завершення роботи над оздоблюючими елементами напису

Рис. 7 Браян Патрік Тод. «Our city, our home». Луїсвіль, Кентуккі, США.

2013

Створюючи рукотворний графічний напис, можна виділити в ньому слова, літери чи елементи напису кількома способами: збільшенням розміру літер, зміною кольору шрифту, користуючись композиційними прийомами тощо. Найбільш поширений спосіб виділення назви, якщо мова йде про вивіски — це збільшення розміру літер. Але цей прийом вимагає збільшення розміру інструменту, а це може різко змінити вигляд напису, тому в цьому випадку, зазвичай, просто домальовують деталі. Домальовування деталей і елементів при збільшенні літер дає цікаві форми, і це з часом призвело до того, що стали спеціально акцентувати увагу на деталях, створюючи тим самим нові рукотворні графічні написи.

Висновки. Проаналізовано етапи створення рукотворних графічних написів у візуальному середовищі міста. Тема дослідження полягає в подальшому узагальненні, розширенні знань, уточненні та поглибленні теоретичних засад при створенні рукотворних графічних написів у візуальному середовищі міста.

HISTORICAL SCIENCES

РЕФОРМАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

Полякова Лариса Іванівна,

к.і.н., доцент

Мусна Анастасія Сергіївна

студентка

МДПУ імені Б. Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

Надзвичайно великою є роль історичного досвіду у процесі національного відродження нашого народу, в розбудові незалежної Української держави. Звернення до історії пробуджує національні та громадянські почуття, посилює історичну відповідальність дослідників. Питання про те, який внесок зробив Володимир Великий у розбудову Київської Русі, яке значення мали його реформи в усіх сферах діяльності має сьогодні не лише науково-пізнавальне, але й практичне значення.

Актуальність вивчення проблеми сьогодні зумовлюється також тим, що, по-перше, в наш час значно підвищується інтерес в пошуках шляхів і способів виходу суспільства з кризи, побудови демократичної правової держави; по-друге, формування і розвиток національної самосвідомості громадян України посилюють інтерес до історії країни та видатних осіб, які визначили хід історичних процесів.

Метою даної статті є висвітлення головних реформ проведених князем Володимиром Великим.

Серед низки історіографічних праць, які розкривають життя та діяльність цієї людини, на перший план виділяють працю М. Грушевського «Історія України-Руси» [2,с.99]. Володимир, перший з історичних діячів, особистістю котрого історик відверто захоплювався, відзначав його непересічну вагу в

українській історії. Говорячи про нього: «Часи Володимира Святого, або Великого були кульмінаційною точкою процесу будівництва, завершення, так би мовити, механічної еволюції процесу створення стародавньої Руської, Київської держави».

Важливим джерелом є праця «Князь Володимир Святий», М.Костомарова [5,с.145-150]. Історик показав відмінність характеру, мови, культури південних і північних русичів доводячи цим, що витoki руської державності саме у Києві в Україні. Найбільшу увагу в вивченні постаті Володимира зосередив на його особистих рисах.

Також постать Володимира Святого висвітлюється в історіографічних працях Д. Дорошенка[3], Ю. Зайцева [4], М. Аркаса [1].

Князювання Володимира Великого (980-1015 рр.) стало початком нового етапу в історії Київської Русі, етапу піднесення та розквіту. Головним у період правління Володимира були його реформи, які і змогли піднести Русь, зробити її високорозвиненою європейською державою.

Володимир Великий провів адміністративну реформу. Яка мала велике значення для боротьби з місцевим сепаратизмом та для централізації держави. Як і батько, Володимир посадив по великих містах і землях володінь своїх синів, а він їх мав 12. Відтак вони вели ту ж політику, що й батько. Ця реформа зразу ж дала свій позитивний ефект адже було усунено від влади місцевих князів. Влада тепер, навіть на місцях, була зосереджена виключно у руках династії Володимира. Коли ж його варязька дружина почала вимагати більших винагород, то Володимир зробив так, щоб вона перейшла до рук візантійців. Володимир також залучав місцеву аристократію до своєї ради і з нею вирішував питання законодавства та адміністрації, а також війни. Таким чином, Русь стала державою із сильною князівською владою, в якій всі рішення приймалися із єдиного центру.

Замість далеких походів Володимир зосередився на захисті власних володінь. Щоб протистояти загрозі з боку печенігів, він збудував розгалужену мережу укріплень, а також нові міста на південь від Києва. Оборонні війни, на

які почав звертати увагу Володимир, лише сприяли зміцненню кордонів Русі. Дуже багато зусиль було витрачено на укріплення південного кордону. Печеніги, які вже за князювання Ігоря та Святослава зайняли чорноморські степи, дійшли тепер до того, що безперервно нападали на прикордонні оселі, захоплюючи навіть час від часу Київ. Князь також був змушений організувати оборону в інший спосіб: побудувати оборонні укріплення. Він почав розбудовувати прикордонні фортеці. Було побудовано низку городів над річкою Стугною на південь від Києва і над Десною, Трубежем, Сулою на Лівобережжі [7,с.95].

Відповідно до змін у внутрішній політиці, Володимир повів також зовнішню політику. Він залишив далекі воєнні походи, які залюбки проводили його попередники. Він пішов за голосом громади, яка вимагала від князя, щоб він беріг народні сили. То ж Володимир вів тільки оборонні війни. Знову порушуючи традицію попередників, він звернув свій погляд на Захід і також додав до своїх володінь землі сучасної західної України. Можливо, в цьому є один негатив, адже цим було покладено початок довготривалому суперництву з поляками за цей регіон. Важливими були також і зв'язки з західними племенами. Західні племена – дуліби, хорвати, тиверці, вже за Олега були у зв'язках з Києвом, і як союзники брали участь у поході на Візантію. Потім вони увійшли до складу Київської держави. Для Русі західні землі мали значення передусім як постачальники солі, якої багаті поклади були на Закарпатті. Час від часу, коли печеніги опанували степи і почали замикати дорогу до чорноморських соляних озер, галицька сіль здобула ще більшу ціну. Через західні землі проходили також торгові шляхи – на Волинь, до Польщі та Німеччини і на Перемишль до Угорщини. Це було причиною того, що 981 року Володимир пішов походом на Захід і зайняв Перемишль, Червен та ін.

Пізніше Володимир зайнявся дальшим забезпеченням західного фронту. В 982 році було підкорено в'ятичів. В 983 році він здобув землю ятвягів, войовничого литовського племені між Бугом і Німаном. В 993 році Володимир ходив на хорватів. Змусив литовських ятвягів визнати його верховенство.

Встановив загалом дружні стосунки з поляками, угорцями і чехами. Внаслідок виваженої політики володіння князя стали найбільшими в Європі. Вони загалом охоплювали близько 800 тис. кв. км.

Військова реформа була спрямована як на посилення обороноздатності держави, так і на зміцнення особистої влади великого князя. Її суть полягала в ліквідації «племінних» військових об'єднань і злитті військової системи з системою феодалного землеволодіння. Ця реформа мала кілька важливих наслідків: вона дала змогу надійно укріпити південні рубежі від нападів кочівників, сформувати боєздатне, віддане князю військо.

Володимир розпорядився карбувати золоті та срібні гроші – золоті монети "златники" і срібні монети – "срібники". На аверсі цих монет поміщено зображення Володимира, а також напис: "Володимир на столі, а се його злато (сребро)". Ця реформа дозволила значно зміцнити становище Київської Русі.

Найголовнішим досягненням Володимира стало, без сумніву, прийняття християнства. Власне, цією реформою Володимир завершив розбудову держави. Християнська віра вже з'явилась у чорноморських країнах вже в перших століттях нашої ери і також досить швидко вона дійшла до Києва. Є відомості, що князі, що ходили походами на Крим та Малу Азію, на початку IX століття, навернулися до християнства; християнином був також Аскольд. Знайомство слов'ян з християнською релігією відбулося, за не зовсім чіткими свідченнями письмових та археологічних джерел, ще в антську епоху. Цьому сприяли економічні та політичні контакти з римським світом та Візантією. Вчені вважають за цілком достовірний факт хрещення слов'янського князя Бравлина наприкінці VII– на поч. IX століття в м. Сурож над Чорним морем.

Розуміючи, що Русь вже пережила свою традиційну анімістичну релігію, Володимир став замислюватися над тим, як віднайти більш витончені способи вираження духовних, соціальних, політичних прагнень суспільства. Тим більше, що вся Європа була християнською і виявляла явну погорду до язичницьких народів. Християнство могло мати для Київської держави також внутрішньополітичне значення, бо воно, як зазначав І. Крип'якевич,

«нівельювало партикулярні вірування і ставало цементом, що в'язав усі племена, а при тому підносило авторитет князя, якого благословила церква» [6, с.129]. Володимир також чудово розумів культурне значення запровадження християнства. Якщо провести аналогію із сучасністю, Володимир потрапив у становище однієї із держав так званого "третього світу", що прагне прискорити модернізацію своєї країни і відтак змушені змушений вибирати одну з провідних ідеологій.

Таким чином, Володимир Великий увійшов в історію як великий державний діяч. Проаналізувавши реформаторську діяльність Володимира Святого, можна виділити основні реформи, проведені ним при його князюванні: адміністративна реформа; реформа укріплення кордонів Русі; зміна вектору зовнішньої політики; військова реформа; фінансова реформа; релігійна реформа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркас М. Історія України-Русі. – К., 1990. – 384 с.
2. Грушевський М. Історія України-Русі. – К., 1991. – 634 с.
3. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Л., 1991. – 349 с.
4. Зайцев Ю. Історія України. – Л., 1996. – 486 с.
5. Костомаров М. Князь Володимир Святий. – Л., 1988. – 204с.
6. Крип'якевич І. Історія України. – Л., 1992. – 519 с.
7. Толочко П. Київська Русь. – К., 1995.– 360 с.

POLITICAL SCIENCES

ПОБУДОВА ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Кормич Людмила Іванівна,
д.іст.н., професор,
завідувач кафедри політичних теорій
Онищенко Олександр Олексійович
аспірант кафедри політичних теорій
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. Технології проведення виборчих кампаній є багатограним виявом політичного мистецтва і політичного досвіду. У сучасному світі ми маємо змогу спостерігати різноманітність проведення електоральних кампаній та різносторонній арсенал технологій, які там застосовуються. Жодна політична кампанія та застосування виборчих технологій у її ході, неможливі без вироблення загальної стратегії та тактики, які будуть задавати потрібний вектор розвитку та поетапно окреслювати план дій для застосування потрібних технологій на певному етапі виборчого змагання.

Мета дослідження./Aim. Проаналізувати функціональне значення загальної стратегії для виборчої кампанії та виділити основні параметри при побудові стратегії виборчої кампанії.

Матеріали та методи./Materials and methods. Теоретичною основою дослідження слугували праці авторів, які займались проблематикою виборчих кампаній та її обґрунтуванням М. Й. Варій, К. О. Ващенко, Є. Вятра, Р. Даль, А. А. Джабасов, М. Дюверже, Л. О. Кочубей, В. І. Курбатов, А. А. Максимов, Є. Б. Малкін, В. І. Матвієнко, А. М. Пойченко, Г. Г. Почепцов, Є. Б. Сучков, С. М.

Устименко та інші науковці.

В основі дослідження лежать, як загальнонаукові, так і спеціально – наукові методи пізнання. Зокрема, застосовувалися наступні методи: історичний, що дав змогу визначити чинники, що впливають на побудову виборчих кампаній; системний метод, що дозволив виявити та проаналізувати характеристики виборчих кампаній, як складової частини суспільно – політичного явища; порівняльний метод, за допомогою якого здійснювалось порівняння ведення виборчих кампаній та застосування певних політичних технологій; метод аналізу документів – законодавчої бази України, політичних програм партій, вторинного аналізу соціологічних даних,

Результати і обговорення./Results and discussion. Одним з головних факторів ефективності політичних технологій і перемоги на виборах виступає вдало продумана та побудована загальна лінія стратегії, яка вимагає створення солідної бази даних на основі якої можна зробити план кампанії. А це означає, що успіх стратегії, відповідно, і всієї виборчої кампанії, залежить від проведення електоральних досліджень. В ході досліджень з метою створення бази даних для ведення кампанії використовуються різноманітні інструменти аналізу об'єктивних і суб'єктивних властивостей. Для того, щоб знати, наскільки ефективно та вдало подіяла певна виборча технологія на електорат, чи знайшла вона відгук серед населення, чи є функціональною її застосування саме зараз, для цього політичні консультанти використовують різноманітні методи моніторингу суспільної думки. Дивлячись на те, як змінюються дані досліджень у ході кампанії можна сказати, наскільки діє та чи інша виборча технологія.

Побудова вдалої стратегії повинна ґрунтуватися на оцінці політичного середовища, в у мовах якого проводиться кампанія та на основі результатів експертних досліджень, котрі відображують реальну політичну картину дійсності. Потрібно максимально вичерпно володіти інформацією про округ кандидата, його політичних опонентів і електорат. Це неможливо знати без проведення відповідних досліджень. Володіння такою інформацією може стати

ключем до перемоги. Отже, для розробки успішної стратегії, необхідно зібрати максимальну кількість важливої інформації і на основі зібраного матеріалу розробляти план кампанії.

Головною інформацією для плану є:

- рівень виборів (місцевий чи державний);
- характеристики округу (його проблеми, недоліки, переваги);
- характеристики електорату (необхідно визначитись із основною фокус – групою, яка буде основою для підтримки на виборах);
- аналіз минулих виборів (хто переміг, за рахунок чого, яка була явка);
- фактори, котрі впливають на дані вибори (необхідно визначити усі складнощі та перешкоди, котрі можуть завадити кандидату досягти перемоги);
- слабкі та сильні сторони кандидата;
- слабкі та сильні сторони політичних опонентів;
- аналіз та оцінка нинішньої політичної ситуації (написання різноманітних сценаріїв розвитку ситуацій).

План виборчої кампанії може корегуватись, розширюватись в залежності від потреби. Якомога більша кількість інформації, значно полегшує роботу політтехнолога і дозволяє йому використовувати потрібні виборчі технології напевно. Складність полягає у тому, що для отримання такої інформації необхідна велика кількість матеріальних та часових ресурсів. Наприклад, при відносно невеликому бюджеті місцевих виборів, важко виділити велику частину грошей на експертні дослідження на моніторинг громадської думки. Саме тому, перед початком виборчої кампанії слід чітко окреслити наявні ресурси та прорахувати усі можливі витрати.

Визначившись із рівнем виборів на якому буде балотуватись кандидат чи партія та узгодивши бюджет, виділений на виборчу кампанію, політичні консультанти формують собі команду і починають детально припрацьовувати план та стратегію кампанії.

Розібравшись із технічними питаннями, поетапно деталізується план

кампанії. Якнайбільше інформації має збиратися саме про округ та електорат.

Мають бути досягненні відповіді на такі ключові питання:

- яка територія округу кандидата?
- скільки населення проживає в даному окрузі?
- скільки людей мають виборче право?
- які головні проблеми округу, котрі хвилюють мешканців?
- хто є впливовими персонами в окрузі? Чий авторитет є

безсумнівним серед мешканців округу (залучившись підтримкою авторитетної людини у окрузі, можна підняти рейтинг кандидатів).

- чи є в окрузі впливові політичні партії та політики в окрузі?
- які ЗМІ діють на території округу? Які з них є найпопулярнішими?
- хто є впливовими журналістами та репортерами? До думки яких

прислуховуються мешканці.

- як ЗМІ відносяться до різних політичних сил та кандидатів.

Дуже цінна інформація криється саме при аналізі результатів минулих виборів. Більшість технологів не відводять їй значимого місця, хоча вона є дуже важливою. Інформація такого типу допомагає зрозуміти, скільки виборців прийшли до дільниць голосувати минулого разу. Хто балотувався на посаду, та які були результати виборів. Які помилки здійснив кандидат та які переваги використав для здобуття голосів. Ця інформація дає змогу припустити, скільки виборців прийде голосувати, на яку фокус – групу варто звернути увагу, який буде рівень підтримки кандидата. Які лозунги та «меседжі» краще сприймалися електоратом, та які не дійшли до населення. Дану інформацію слід використати у своїй виборчій кампанії, спираючись на досвід переваг та помилок попередників.

Після аналізу минулих виборів, важливо визначити усі можливі фактори, котрі впливають на хід виборчої кампанії в даний момент. Це проблемні питання округу, котрі найбільше хвилюють електорат. Варто визначити усі фактори перешкод та написати сценарії їх вирішення. Важливе коло питань, що виникає при аналізі нинішніх виборів, це, як правило: загальний настрій

електорату; причини, що змушують голосувати виборців за того чи іншого кандидата; які політичні сили підтримують певні фокус – групи. На цьому етапі важливо скоординувати стратегію кандидата із загальною стратегією політичної партії, яку він представляє.

Кандидат на державну посаду – це головне обличчя, навколо якого будується уся виборча кампанія. Під час написання плану кампанії і виробленні загальної стратегії, необхідно визначити слабкі та сильні сторони кандидата. Це важливо робити для того, щоб бути готовими протистояти застосування «чорних» технологій з боку політичних опонентів, при цьому, бажано прописувати різноманітні сценарії розвитку подій.

Важливе місце займає «меседж», який кандидат хоче донести до виборців. «Меседж» має бути лаконічний та зрозумілий для всіх та сприйматися однозначно. Він має знайти відгук серед електорату і пояснювати, чому кожен з громадян має віддати свій голос саме за даного кандидата. Чим складніше буде «меседж», тим більше вірогідності, що він не знайде відгуку серед населення, особливо серед людей, котрі не мають вищої освіти та не володіють знаннями в певній галузі. Головний «меседж» кандидата до його виборців повинен виходити із того, кому саме він адресований, потрібно враховувати специфіку та інтереси фокус – групи на яку він буде направлений.

Проаналізувавши сильні та слабкі сторони кандидата, теж саме треба зробити по відношенню до політичних опонентів. Досить часто, політичні консультанти намагаються відшукати інформацію, яка буде компрометувати опонентів та понижувати їх рівень популярності серед населення.

Висновки./Conclusions. Останнім пунктом при побудові плану є оцінка нинішньої політичної ситуації. Треба ретельно проаналізувати політичне поле та ситуацію, в якій політичним консультантам належить працювати. Як правило, на кінцевому етапі аналізується уся зібрана інформація та на її основі починається розробка загальної стратегії кампанії та можливе застосування тих чи інших виборчих технологій на основі зібраного матеріалу. Для оцінки ефективності роботи виборчих технологій, потрібно постійно проводити

електоральні дослідження та моніторинг суспільної думки. Це необхідно для того, щоб знати чи спрацювала обрана технологія, чи можливо в даній ситуації слід застосувати іншу технологію. Хоча деякі політтехнологи покладаються тільки на свої знання і політичну інтуїцію, та не вдаються до використання інструментарію соціології, все ж більшість користується якщо не всіма, то деякими науковими методами з метою виробити стратегію політичної кампанії і визначити зміст, що розгортається в ході проведення комунікаційного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буркут І. Г. Виборчі технології: регіональний досвід / І. Г. Буркут, О. В. Колесников. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2009. – 240 с.
2. Матвієнко В. Я. Соціальні технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Я. Матвієнко. – К., 2001. – 76 с.
3. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії : навч.–метод. посіб. / Ю. Шведа. – К. : Знання, 2012. – 373 с.
4. Eitan D. Hersh Targeted Campaign Appeals and the Value of Ambiguity / Eitan D. Hersh, Brian F. Schaffner // The Journal of Politics. – 2013. – Vol 75. – No. 2. – P. 520-534

ІНСТИТУТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: МЕДІА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Походєєва Віолета Євгенівна
аспірантка
кафедри політичних теорій
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Вступ. Формування у сучасному суспільстві нетерпимості до корупційних дій є задачею першочергового значення в профілактиці боротьби з корупцією. Саме від нетерпимого настрою громадян стосовно корупції у всіх її проявах залежить успіх всіх державних антикорупційних реформ. Заходи, спрямовані на запобігання корупції мають бути комплексними та усвідомлені кожним членом суспільства.

Участь інститутів громадянського суспільства у антикорупційній політиці держави дає змогу мінімізувати намагання окремих представників органів влади чинити протиправні дії. Задля збільшення впливу на боротьбу з корупцією в Україні громадські організації повинні активніше співпрацювати з мас-медіа, посилювати роботу щодо становлення правової свідомості громадян, та формуванні політики нетерпимості до корупційних злочинів. «З рівнем корупції пов'язані два фактори: низька участь громадян у політичному житті та слабкий захист громадянських прав. Це підтверджує той факт, що боротьба з корупцією повинна бути багатосторонньою»[3].

Громадянське суспільство, в свою чергу, є тією силою, яка здатна подолати системну корупцію у державі, та апріорі без його підтримки антикорупційна політика влади буде здаватись малоефективною.

Мета дослідження полягає у визначенні впливу громадянського суспільства та мас-медіа як інститутів запобігання корупції в Україні, та запропонувати дієві механізми покращення реалізації їх роботи в

антикорупційній сфері.

Дискурс щодо успішної співпраці громадянського суспільства та мас-медіа у ефективній боротьбі з корупцією в інших державах, аналіз їх правового простору, робить можливим сформулювати рекомендації щодо покращення цього показника, імплементуючи його в політичну практику.

Досягнення цієї мети потребує розв'язання цілого комплексу завдань, що вимагають залучення міжнародного досвіду та перенесення його на національні реалії.

Матеріали та методи. Питанням ролі мас-медіа та громадянського суспільства як інститутів запобігання корупції займалися такі дослідники, як: Волянська О., Джонсон М., Ортинський В., Сибирякова О.

В дослідженні аналізується роль мас-медіа та громадянського суспільства як інститутів антикорупційної політики.

У наданому дослідженні були використані філософські, загальні та спеціальні політологічні методи дослідження. Зокрема наступні:

- інституціональний - для аналізу досвіду зарубіжних, державних і громадських структур, що активно реалізують антикорупційну політику в державах.

- компоративний метод для аналізу здобутків громадського суспільства та мас-медіа в процесі запобігання корупції в Україні.

- аналізу статистичних даних – для вибору оптимальної стратегії співпраці громадянського суспільства, мас-медіа, як чинників запобігання корупції в Україні.

Результати і обговорення. Громадянське суспільство та з мас-медіа формують простір для антикорупційної дискусій у суспільстві, розвиваючи у громадян політичну ініціативу. Медіа роблять публічною діяльність органів державної влади, відіграють першорядну роль у боротьбі з корупцією в державі. Тобто їх можна розглядати не тільки як реальний засіб виявлення корупційних правопорушень, але й як інститут превентивних заходів проти корупції, реалізації умов, у яких корупція має менше шансів на процвітання.

Важлива роль медіа у формуванні громадської думки в цілому та антикорупційного іміджу держави, зокрема, відображається в їх визначенні як «четвертої влади».

Участь громадянського суспільства та мас-медіа у виявленні фактів корупції потребує ефективного вирішення на законодавчому рівні двох проблем: отримання об'єктивної інформації, та її поширення. Тому створення ефективного механізму доступу громадян до інформації щодо діяльності органів державної влади та посадових осіб є важливим чинником протидії корупції.

«Дослідження, проведені Світовим Банком, показують залежність рівня свободи преси та рівня корупції в державі: чим вищий рівень свободи преси, тим нижчий рівень корупції»[2]. Погодимось з тим, що звернувшись до ст.13 Конвенції ООН щодо форм учаті суспільства в попередженні корупції, то, це зокрема: «Посилення прозорості і сприяння залученню громадян до процесів прийняття рішень, забезпечення для громадян доступу до чесної інформації, здійснення заходів інформування громадян, що сприяли б створенню атмосфери нетерпимості до корупції»[1].

Вивчення громадської думки дозволяє оцінити, ставлення до громадянського суспільства та до його здатності сприяти подоланню корупції. Громадянське суспільство та мас-медіа, згідно з існуючими в масовій свідомості стереотипами, мають великий антикорупційний потенціал. При дослідженні ролі мас-медіа в процесі запобігання корупції в Україні важливий аспект забезпечення їх незалежності. Однак, для України все більш характерним стає феномен «замовної громадської активності», коли неурядові організації та мас-медіа лише декларують вираження певних суспільних інтересів, а насправді вони використовуються як простий інструмент реалізації особистих інтересів певних осіб, далеких від реальних потреб населення та суспільства.

«Сучасний політичний дискурс в Україні визначається як «нецивільний»... Громадянське суспільство недостатньо впливає на

формування політичного дискурсу. Утопії є основною загрозою політичному дискурсу суспільства з перехідною економікою. Вони мають сильний вплив на громадську думку і тому використовуються для здобуття влади. Вони посилюються політичною пропагандою, яку транслюють олігархічні мас-медіа»[4].

Складнощі у виявленні фактів корупції інститутами громадянського суспільства які обумовлюються: залежністю багатьох мас-медіа від їх власників, неможливістю створення прозорого медіаринку в Україні; обмеженою кількістю суспільних та державних мас-медіа; обмеженням громадськості у прозорому доступі до об'єктивної інформації.

Отже, до ключових механізмів протидії політичній корупції, які можуть застосовувати громадянське суспільства та мас-медіа відносимо: моніторинг діяльності органів державної влади, забезпечення інформаційної відкритості в суспільстві стосовно стану корупції, сприяння координації просвітницької діяльності з населенням тощо. Громадськість та мас-медіа здатні забезпечити незалежний контроль за посадовими особами, щоб запобігти їх зловживанням, залучатися до розроблення різноманітних антикорупційних ініціатив держави, брати участь у прийнятті рішень. Однак те, чи буде діяльність громадськості та мас-медіа ефективною, залежить і від держави, яка має сприяти забезпеченню умов їх взаємодії. Ідеальною моделлю співпраці є партнерство державних органів та громадянського суспільства.

Висновки. Таким чином можна констатувати, що громадське суспільство та мас-медіа можуть розглядатися як одині з найбільш актуальних і багатофункціональних інститутів протидії корупції. Не володіючи владними повноваженнями, вони не впливають на поведінку учасників суспільних відносин безпосередньо, але впливають на їх свідомість, спонукаючи, тим самим, оцінювати дану інформацію про прояви корупції та заходи щодо протидії корупції, пропускати її через свою свідомість і будувати свою поведінку відповідно до своєї внутрішньої оцінки.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження можна зробити

загальний висновок про те, що роль громадського суспільства та мас-медіа у протидії корупції в сучасному суспільстві дуже значна, вони виконують не тільки інформаційну функцію, доводячи до відома інформацію про стан і заходи боротьби з негативними проявами корупційного характеру, але також і функцію по формуванню правильної антикорупційної свідомості, створення негативного ставлення до всіх проявів корупції та неприйняття будь-яких форм корупції як в суспільстві, так і в державі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Міжнародний документ від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована із заявами Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V) // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49. – С. 2048.
2. Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank [Електронний ресурс] / The World Bank PREM Network. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: www.U4.no.
3. Jonson M. What can Be Done About Entrenched Corruption? / Michael Jonson. // Paper prepared for Annual World Bank Conference on Development Economies. – 1989.
4. Yakovlev D. V. Political discourse in a transitional society: between the scylla of anarchy and the charybdis of tyranny [Електронний ресурс] / D. V. Yakovlev, O. M. Yeremenko. – 2020. – Режим доступу до ресурсу <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/13155>

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Ядловська Ольга Степанівна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін,

Мартинець Ірина Віталіївна

здобувачка освіти

1-го курсу юридичного факультету,

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Вступ. Становлення гендерної паритетності в соціумі та подолання дискримінації та нерівності між жінками й чоловіками залишається актуальним питанням у світі, зокрема, й у Казахстані. Проблема гендерної нерівності у країні полягає переважно в тому, що заробітні платні жінок значно нижчі, ніж у чоловіків, досить мало жінок представлено на державних посадах, побутують стереотипи, які чоловіки постійно нав'язують жінкам. Зазначена проблематика знаходить вирішення у ряді законодавчих ініціатив Республіки Казахстан.

Метою дослідження є з'ясувати та охарактеризувати політико-правові аспекти гендерної проблематики та чинне законодавство щодо захисту рівності представників обох статей та реалізації відповідного законодавства.

Результати та обговорення. У сучасному казахстанському суспільстві проблеми формування та реалізації гендерної політики держави набули актуальності у ракурсі дотримання таких цінностей, як свобода і рівноправність громадян, демократичне обрання вищих органів державної влади, багатопартійність та ідеологічний плюралізм. Проблема гендерної рівності стосується питань реалізації рівних прав і рівних можливостей обох статей в однаковій мірі. Таким чином, державна гендерна політика повинна бути спрямована на фактичне досягнення гендерної рівності з урахуванням інтересів

чоловіків та жінок.

Перш за все, рівність для всіх громадян країни забезпечується основним законом. У Казахстані гендерна політика рівності проводиться відповідно до Конституції Республіки Казахстану. Так, у п. 2, ст. 14 Конституції Республіки Казахстан зазначено: «Ніхто не може зазнавати будь-якої дискримінації за ознакою походження, соціального, посадового і майнового стану, статі, раси, національності, мови, ставлення до релігії, переконань, місця проживання або з будь-яких інших обставин» [1].

Аналізуючи досягнення Казахстану в сфері захисту прав і законних інтересів чоловіків і жінок за роки незалежності, гендерну політику керівництва країни можна назвати ефективною і прогресивною. Так, Казахстан підтримав такі основоположні міжнародні акти у сфері забезпечення прав жінок та гендерної рівності: Пекінська платформа дій щодо поліпшення становища жінок (1995), Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1998), Конвенція про політичні права жінок (2000), Конвенція про громадянство заміжньої жінки (2000), Конвенція МОП № 151 про рівну винагороду праці чоловіків і жінок за працю рівної цінності (2000), Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації в щодо жінок (2001). У Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй (2000), яку підписало більшість країн світу, заохочення рівності чоловіків і жінок, розширення прав і можливостей жінок визначені в якості основних цілей розвитку людства в третьому тисячолітті [2, с. 1-2].

Ще одним основним напрямком гендерної політики Республіки Казахстан є «Стратегія гендерної рівності в Республіці Казахстан на 2006-2016 роки»[3], яка націлена на більш ефективне вирішення найбільш актуальних проблем гендерної політики. Зокрема, концепцією передбачається створення мережі підготовки жінок-політиків, виділення бюджетних коштів на реалізацію соціально значущих проектів з питань сім'ї, жінок та ін.

Разом з тим, незважаючи на міжнародне визнання заслуг Казахстану в рішенні гендерного питання, що склалася на сьогодні, ситуація свідчить, що

жінки слабо представлені на рівні прийняття рішень в державних органах і на високооплачуваних роботах в різних галузях економіки. Виникає проблема, що очевидна меншість жінок у владі впливає негативно на рівень прийняття рішень, знижує їх можливість брати участь у створенні справедливого соціального суспільства. І це незважаючи на те, що високий рівень освіти не гарантує працюючим жінкам-фахівцям перспектив кар'єрного росту. «Дуже слабо висувуються жінки на керівні посади в центральних органах і на місцях, тому що відразу стане ясно, що вона (жінка) працює краще, ніж чоловік», – зазначив Президент Н. А. Назарбаєв на першому З'їзді жінок країни. У зв'язку з цим глава держави доручив розробити план по розширенню участі жінок у політичному житті країни. Зокрема, було розроблено і прийнято план дій до 2016 р. з просування жінок на рівень прийняття рішень. У другій Національній доповіді Республіки Казахстан «Про виконання міжнародних зобов'язань в області захисту основних прав і свобод людини» наведені дані що, на 1 січня 2013 р. чисельність жінок на державній службі становила 48378 людина (55,7%) (загальна чисельність +91077 одиниць). Частка жінок серед політичних державних службовців становила 10%, з них в Уряді Казахстану з 19 міністрів 3 жінки (15%). А з 13 міністрів – 2 жінки, вони очолювали такі ключові відомства, як Міністерство охорони здоров'я і соціального розвитку, Міністерство у справах економічної інтеграції. Зазначено про зростання кількості жінок-депутатів в Парламенті Республіки Казахстан [4, с. 7].

Казахстан співпрацює з міжнародними організаціями щодо питань вирішення гендерних проблем. На сьогоднішній день у Казахстані створюються всі умови для впровадження гендерного розвитку в процес розробки бюджетів усіх рівнів та державних програм соціально-економічного розвитку.

За останні десять років Казахстан досяг значних успіхів в діяльності по розширенню можливостей жінок у суспільно-політичній сфері. Серед ключових досягнень можна виділити прийняття двох принципових законів: закон «Про рівні права та рівні можливості чоловіків і жінок» (2006 р.), закон «Про профілактику побутового насильства» (2009 р.), а також прийняття

національної Стратегії гендерної рівності на 2006-2016 рр. [5, с. 2]. Також для залучення більшої чисельності жінок до участі в економіці та політиці, урядом здійснюються заходи з підтримки жіночого підприємництва. Багато жінок отримали кредити та відкрили свій бізнес.

Важливу роль в роботі з підвищення статусу жінок в Республіці Казахстан грають неурядові організації. На даний момент в країні досить багато діючих жіночих неурядових організацій, серед яких можна виділити такі: «Асоціація ділових жінок Казахстану», Асоціація жінок «Молдір» (Алмати), громадське об'єднання «Жіноча асоціація розвитку і адаптації» (Астана), громадське об'єднання «Феміністська ліга Кокшетау», громадське об'єднання «Союз жінок інтелектуальної праці» (Алмати), Центр підтримки жінок Петропавловська, Центр підтримки жінок «Незабудка» (Ріддер, Східно-Казахстанська область) [6].

Неоднозначно проявляється ситуація, пов'язана з виборчими процесами та гендерною паритетністю кандидатів та обраних депутатів. За результатами виборів 2021 р. виявилось, що замість системного підходу щодо гендерної рівності, влада проводить половинчасті реформи та ратифікувати міжнародні конвенції, лише створюючи фасад відповідності міжнародним нормам. Так, у новому складі мажоритетне представництво жінок становить тих же 27%. Задля реального наближення до міжнародних стандартів в гендерній політиці система квотування повинна бути направлена на жінок та відокремлена від квот для інших груп населення. Оскільки голосування проходить за закритими списками, необхідно зобов'язати партії дотримуватись квот за результатами виборів. Також важливо встановити механізми, які дозволяють замінити депутатів, які йдуть з парламенту, на депутатів тієї ж статі. Необхідно дотримуватись репрезентативності жінок на місцевому рівні та в органах виконавчої влади [7].

Слід зазначити, що питання гендерної рівності не є популярним в соціумі, значна частина якого навіть не обізнана щодо відповідної гендерної політики держави та нормативних документів, про що свідчать соціологічні опитування.

Більшість опитаних – 60,6% не знають про нормативні документи, що регулюють гендерні права громадян Республіки Казахстан. Також не володіють такою інформацією переважно більшість чоловіків – 72,8% респондентів. Це свідчить про те, що знання стосовно гендерних питань вважаються необхідними виключно для жінок. Однак і серед жінок 52,7% опитаних не поінформовані про нормативно-правові документи, що регулюють їх права та можуть полегшити їх життя у ряді питань. Представники вищої освіти більше освічені у питання гендерної паритетності, ніж особи з середньою освітою. Незалежно від етнічної приналежності громадяни Казахстану не намагаються отримати знання та інформацію про нормативні документи, що регулюють гендерні права громадян [8, с. 234].

Висновки. Отже, подальший розвиток гендерної політики Казахстану можливий найближчим часом за умови зростаючого розуміння в суспільстві та необхідності досягнення рівності чоловіків і жінок у всіх сферах діяльності спільноти. Досягнення цієї мети, на нашу думку, багато в чому залежить від подальшого розвитку гендерної освіти. Також важливе місце посідає підтримка міжнародними та казахстанськими організаціями забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок в суспільно-політичному житті країни і вивчення досвіду інших країн з питань гендерної рівності. У цілому, гендерне питання в Казахстані, з одного боку, знаходить підтримку у відповідних законодавчих ініціативах, однак з іншого, все ж проходить етап становлення, адже нерівність між чоловіками та жінками зберігається як в політичній сфері, так і в цілому у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція Республіки Казахстан. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1005029 (Дата звернення: 15.05.2021)
2. Кайдарова Л. К., Айтжанова Ю. О. Развитие гендерной политики в Республике Казахстан. *Вестник Инновационного Евразийского университета*, 2012. URL: <https://articlekz.com/article/13324> (Дата звернення: 15.05.2021)

3. Указ Президента Республики Казахстан. Об утверждении Стратегии гендерного равенства в Республике Казахстан на 2006-2016 годы (с изменениями и дополнениями по состоянию на 15.05.2008 г.). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30035525#pos=3;-106 (Дата звернення: 15.05.2021)

4. Жуйнусова А. Р., Каспаков А. М. Современное состояние гендерной политики Республики Казахстан. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennoe-sostoyanie-gendernoy-politiki-respubliki-kazahstan> (Дата звернення: 15.05.2021)

5. Реализация гендерной политики в Казахстане. Обзоры ОЭСР по государственному управлению, 2017. URL: https://www.oecd.org/gov/Russian_Gender_Kaz.pdf (Дата звернення: 15.05.2021)

6. Шалтыков А. И. Женские неправительственные организации в Казахстане. URL: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Politologia/7_104068.doc.htm#: (Дата звернення: 15.05.2021)

7. Тлегенова А. Реалии и проблемы гендерной политики в Казахстане. Центральноазиатское бюро аналитической журналистики CABAR.asia является проектом Института по освещению войны и мира (IWPR). 21.01.2021. URL: <https://cabar.asia/ru/realii-i-problemy-gendernoj-politiki-v-kazahstane> (Дата звернення: 21.05.2021)

8. Ускембаева М.А. Политика в отношении женщин и мужчин в современном Казахстане: гендерное исследование / Т. А. Резвушкина, А. А. Бейсенова. Астана, 2016. 288 с.

PHILOLOGICAL SCIENCES

HOW TO TEACH VOCABULARY

Dobrovolska Svitlana

Candidate of Economic Sciences (PhD),
acting assistant professor

Opyr Mariana,

Panchyshyn Svitlana,

Senior teachers

Lviv National Agrarian University

Lviv, Ukraine

Introductions. Improving your English language skills is an ongoing task. Even native English speakers should make an effort to learn, improve and expand their vocabulary. There are proven teaching techniques to help students increase their vocabulary. Much academic research has been done to include modern technology into different vocabulary teaching techniques. The Internet and multimedia technologies have the potential to be great allies for this purpose. There are some excellent iPad apps students can use to grow and develop their vocabulary. The apps provide a wide variety of interactive games, quizzes, word puzzles, lexical lists...etc to help students efficiently learn and organize their vocabulary.

Aim. The aim of the research is to determine some efficient methods and ways of vocabulary teaching.

Materials and methods. Some years ago a leading authority on second language learning, Wilga Rivers, wrote: “Vocabulary cannot be taught. It can be presented, explained, included in all kinds of activities, and experienced in all manner of associations ... but ultimately it is learned by the individual. As language teachers, we must arouse interest in words and a certain excitement in personal development in this area ... We can help our students by giving them ideas on how to learn, but each

will finally learn a very personal selection of items, organized into relationships in an individual way.” [4]

The teacher can play a major role in motivating learners to take vocabulary seriously, and in ‘giving them ideas on how to learn’. Learner training – i.e. training learners to learn effectively – has been informed by research into the strategies that successful learners use.

Studies have shown that good learners do the following things:

- They pay attention to form – which means paying attention to the constituents of words, to their spelling, to their pronunciation and to the way they are stressed.

- They pay attention to meaning – which means they pay attention to the way words are similar or different in meaning, to the connotations of words, to their style and to their associations.

- They are good guessers – which means they work out the meanings of unfamiliar words from their form and from contextual clues.

- They take risks and are not afraid of making mistakes – which means they make the most of limited resources, and they adopt strategies to cope when the right words simply don’t come forth.

- They know how to organize their own learning – by keeping a systematic record of new words, using dictionaries and other study aids resourcefully, using memorizing techniques, and putting time aside for the ‘spade work’ in language learning, such as repetitive practice. [1]

There are useful techniques for remembering things which are called mnemonics. The best mnemonics are those that: have a visual element; are self-generated.

The best-known mnemonic technique is called the keyword technique. This involves devising an image that typically connects the pronunciation of the second language word with the meaning of a first language word.

Apart from the keyword technique, there is probably no vocabulary learning technique more rewarding than the use of word cards.

The word card technique involves such steps:

- Learners write a word to be learned on one side of a small card and its mother tongue translation on the other.
- Depending on the difficulty of the words a full set at any one time should consist of between 20 and 50 cards.
- Learners test themselves on the words by first recalling the meaning of the new words.
- They then reverse the process, using the translation to trigger the form of the new word.
- Words that cause difficulty should be moved to the top of the pile.
- The sequence of learning and review should become increasingly spaced.
- As words are learned they should be discarded, and new word cards made and added to the set.[3]

To train learners to adopt this technique the teacher need to have a set of cards of your own as examples, with which you can demonstrate a simple sequence of activities. Here are some activities that can be done in class to encourage the independent use of word cards: Peer teaching and testing; Association games; Guess my word; De-vowelled words; Ghost writing; Categories.

Learners can use the cards as material for other word games such as Word Race, Back to Board, and Pictionary.

Guessing from the context is probably one of the most useful skills learners can acquire and apply both inside and outside the classroom. It seems to be one that can be taught and implemented relatively easily. It is also one that we all already use when reading and listening in our mother tongue. So it is probably less a case of learning a new skill than transferring an existing one.

Recommended steps for guessing from context are these:

- Decide the part of speech of the unknown word;
- Look for further clues in the word's immediate collocates;
- Look at the wider context, including the surrounding clauses and sentences – especially if there are 'signposting' words, such as *but*, *and*, *however*, *so*, that might

give a clue as to how the new word is connected to its context;

- Look at the form of the word for any clues as to meaning;
- Make a guess as to the meaning of the word, on the basis of above strategies;
- Read and see if the guess is confirmed; if not – and if the word seems critical

to the understanding of the text – go back and repeat the above steps. If the word does not seem critical, carry on reading. Maybe the meaning will become clearer later on.

- When else fails, consult the dictionary.

Guessing the meaning of unknown words from context is a strategy that helps learners cope when reading and listening. But how can they make up for gaps in their word knowledge when speaking or writing? Do coping strategies exist for production?

Even in our first language we use strategies to get round the problem of not knowing a word, or not being able to recall it in time. Other ways of getting round gaps in vocabulary knowledge include: paraphrasing; describing; using a rough synonym; ‘foreignising’ the equivalent; using gesture and mime.

Dictionaries can be used as a last resort when ‘guessing from context’ strategies fail. But they can also be used productively, both for generating text and as resources for vocabulary acquisition. Their usefulness depends on learners being able to access the information they contain both speedily and accurately. Training learner in effective dictionary use is particularly important since many learners may not be familiar with dictionary conventions, even in their own language. Such training also provides them with the means to continue vocabulary acquisition long after their course of formal study has been completed.

Dictionaries are often used to check spelling, and spelling in English is somewhat problematic.

Different digital tools can be used by teachers to foster the interest of students in learning new words. Digital technology has advanced at gigantic steps in the last three decades. Hence, educational methods must also benefit from these advances.

Digital technology is everywhere in our daily lives. However, for some reason, it has not been widely embraced in the classroom. Particularly, teaching vocabulary is

an area that has not incorporated much digital technology. Even though the technology is readily available to be used, this has not happened yet.

Digital tools that teachers can use to teach vocabulary:

- Tools that show the relationship between different words in a text. These include programs like Wordle, which is an online application. This software allows creating word clouds from a text that can be manipulated. Another similar tool is Wordsift, also available online. These two tools are free;

- Tools that create digital vocabulary field trips. The most common program for this teaching approach is TrackStar. This program is available free on the Internet. With this software you can collect different websites to create a vocabulary field trip;

- Tools that allow playing vocabulary games. There are several games of this type available for free online. These games can include crossword puzzles and many other ingenious and entertaining ways to have fun and learn. [1]

Specialists in information and communication technology (ICT) can contribute greatly to the improvement of these tools. Programmers, for instance, can create more intricate games to learn words. Currently, some of these games are very basic. Besides crossword puzzles, other games include word scrambles. There is also a popular online game in which a student has to create as many words as possible using a set of letters. All these tools can be extended to include multiple players, even via the Internet.

Students are very fond of technology. Most of them use smartphones and/or tablets. Therefore, integrating these tools into the classroom will make the lessons more interesting to them. Moreover, digital technology can ease the grading and assessment processes. For instance, a teacher can give assignments online through the use of a program. The students do their homework and submit it online. Then, the program grades it. This way, both the teacher and students have fewer things to do.

Another important aspect in which digital technology can greatly help is making vocabulary words memorable. Most students have difficulties to differentiate homophones. You can use some programs to make word-to-image associations. Of course, you can do that on the board. But using an online program allows students to

share their results with their peers. Most students of today were born in the digital era, unlike their teachers. Hence, using digital technology in the classroom makes the teaching process more engaging. Hence, the best way to support students to learn vocabulary is through the development of apps for this purpose.

Conclusions.

There are so many things to learn about each piece of vocabulary (meaning, spoken/written forms, collocations, connotations, grammatical behaviour, etc.) it is important that we as teachers only introduce a little at a time, starting with the most frequent, useful, and learnable vocabulary, and returning later to more difficult vocabulary and less frequent uses of previously learned items. We need to repeat vocabulary often, because students must work with a word or phrase many times before acquisition takes place, and we must offer variety to keep the exercises fresh and to cater to different learning styles. Finally, we need to help students understand that learning is a gradual process that takes place in small, manageable increments over time, and to encourage them to seek additional information on their own, personalizing the learning experience and tailoring it to their own specific needs.

REFERENCES

1. Ghadirian, S. (2002). Providing controlled exposure to target vocabulary through the screening and arranging of texts. *Language, Learning & Technology* 6 (1):147–164.
2. Melka, F. (1997). Receptive vs. productive aspects of vocabulary. In Schmitt, N., and M. J. McCarthy (Eds.) (1997). *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*. Cambridge: Cambridge University Press, 84–102.
3. Nation, I. S. P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАПИСАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ НА НАУКОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ

Бесараб Олена Миколаївна,
к. ф. н., доцент
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Вступ./ Introduction. Написання тез доповіді на наукову конференцію є зазвичай першим кроком у підготовці студентів, магістрантів та аспірантів до наукової діяльності та першим етапом усвідомлення ними сутності наукового процесу.

Мета роботи./ Aim. Мета нашого дослідження – ознайомлення майбутніх науковців з сутністю підходу до написання наукового тексту.

Матеріали та методи./ Materials and methods. Застосовано методи аналізу для виявлення сутності тез як форми наукового письма та метод узагальнення для лаконічного та змістовного подання матеріалу.

Результати та обговорення./ Results and discussion. Тези доповіді на наукову конференцію – лаконічно сформульовані основні положення наукової роботи, статті або дипломного проекту. Тези – науковий текст опублікований у збірнику матеріалів конференції, у якому окреслюються основні ідеї усної доповіді підготовленої для виступу на конференції. Головними завданнями тез є лаконічно, але ґрунтовно донести ідеї доповідача щодо зазначеної (обраної ним) теми, проблеми, аспекту; привернути увагу потенційних читачів або слухачів-відвідувачів конференції або, у випадку видання збірника тез після проведення конференції, дати можливість читачам дізнатися про що йшлося у доповіді.

Належне написання тез з урахуванням основних вимог оргкомітету конференції та редколегії видання, максимально повноцінне розкриття сутності роботи, обґрунтування її актуальності, мети, завдання, наукової цінності та

унікальності, зазначення методів та основних результатів дослідження буде гарантією прийняття тез до публікації. Для прикладних спеціальностей, за умови отримання практичних результатів існує можливість знайти потенційних інвесторів та заявити про себе як про перспективного вченого.

Починаючи написання тез важливо пам'ятати про регламент, час, який відводиться організаторами конференції на кожен виступ. Зазвичай доповідь на секційному засіданні триває 5-10 хвилин, на пленарному (на якому виступають переважно спеціально запрошенні авторитетні науковці, викладачі зі ступенями) – 15-20 хвилин. Готуючи доповідь варто перевірити скільки на її озвучення витратиться часу. Якщо час озвучування значно перевищує дозволений регламентом, варто скоротити текст прибравши так звану «воду», залишивши стислий виклад основного матеріалу головних ідей та висновків адже, скоріше за все, вам будуть поставлені питання у яких ви зможете застосувати ті думки, ту інформацію, яку було скорочено.

Перелічимо основні традиційні параметри тез. Тези можуть бути створені та опубліковані під прізвищем одного автора (одноосібно) або у співавторстві (2-3 людини). За формою подання доповіді розділяють очну чи заочну участь у конференції: очна – з доповіддю, заочна (публікація тез без озвучування доповіді) та дистанційну (найбільш поширену у період світової кризи та карантину) з участю он-лайн та публікацією доповідей у збірнику.

До структури тез висуваються менш жорсткі вимоги, у порівнянні зі статтями до наукових видань. Але для адекватного сприйняття бажано, щоб тези вміщували наступні елементи: мета, завдання, актуальність, методи дослідження, опис власних ідей щодо розкриття обраної теми, вирішення зазначеної проблеми, висновки та, за потреби, список використаних джерел. Щодо інших елементів тез кожне видання окрім загальноприйнятих надає свій список вимог до оформлення матеріалів конференції, яким необхідно слідувати готуючи тези до подання у збірник. Це стосується розміру шрифту (12 або 14), інтервалу (1 або 1.5), стилю шрифту (зазвичай це Times New Roman), полів (традиційно 2 зі всіх боків листа) та розміщення інформації про авторів тексту

тощо.

Висновки./Conclusions. Сприймаючи як базові всі вищевикладені принципи варто додати, що для написання будь-якого, а, особливо, наукового тексту по-перше потрібна чітка авторська ідея, думка, яку буде розвинуто, доведено або спростовано у результаті академічних письмових роздумів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
КАУЗАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Гапоненко Олександра Миколаївна,
студентка
Іванов Євген Олександрович,
старший викладач
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Анотація: в статті розглянуті особливості вживання дієслів, що мають каузативне значення в англійській мові. Було здійснено їх класифікацію на групи згідно граматичної побудови та способів вживання в мові. Синтаксичні, семантичні, лексичні та стилістичні характеристики каузативних конструкцій були досліджені.

Ключові слова: каузативна конструкція, об'єкт каузації, допоміжне каузативне дієслово, каузація.

Для вираження опосередкованої каузації в англійській мові широко використовуються синтаксичні конструкції типу *to have smb. do smth. і to make smb. do smth.* (обидві конструкції граматично синонімічні і переводяться як: змусити кого-небудь зробити що-небудь), які викликають неоднозначне трактування з боку лінгвістів. Справа в тому, що дані конструкції і синонімічні їм структури типу *to cause smb. to do smth. / спонукати кого-небудь робити що-небудь, to order smb. to do smth. / наказати комусь що-небудь зробити* включають в себе інфінітив, який наче відкриває подвійну предикацію. Дієслова, що мають найбільш каузативне значення в англійській мові це дієслова *let, make, cause, get, have* [3]. Однак подальший аналіз матеріалу на прикладі твору «Острів скарбів» Р. Стівенсона показує, що синтаксичні, семантичні, лексичні та стилістичні характеристики каузативних конструкцій з

цими дієсловами відрізняються.

Перш за все варто зазначити, що в англійській мові каузативні конструкції функціонують у чотирьох різновидах:

1) напівдопоміжне каузативне дієслово + об'єкт каузації + інфінітив (to order, to force, to command).

Наприклад: *'...but sometimes he would call for glasses round, and force all the trembling company to listen to his stories or bear a chorus to his singing'* [6];

2) допоміжне каузативне дієслово (to have/ to get) + об'єкт каузації + інфінітив.

Наприклад: *'...and, to tell you the truth, I should like to get it put in safety'* [6];

3) допоміжне каузативне дієслово (to have/ to get) + об'єкт каузації + Participle I/II.

Наприклад: *'...and if I catch a breath of complaint against you, if it's only for a piece of incivility like to-night's, I'll take effectual means to have you hunted down and routed out of this. Let that suffice'* [6];

4) напівдопоміжне каузативне дієслово + об'єкт каузації + прийменник + іменник.

Наприклад: *'The squire and I were both peering over his shoulder as he opened it, for Doctor Livesey had kindly motioned me to come round from the side-table, where I had been eating, to enjoy the sport of the search'* [6].

Дієслово to cause відрізняється від таких дієслів, як, наприклад, to make, to have тим, що може виражати як «маніпулятивну» каузацію, тобто фізичне маніпулювання суб'єктом або об'єктом для здійснення події (Р. Стівенсон взагалі не використовував цю конструкцію у своєму творі, тому ось інший приклад: *'John stood the child up. John moved the chair. I did not make the child stand up, but I caused him to stand up'*), так і «директивну» каузацію, яку, в основному, висловлюють такі каузативні зв'язкові дієслова, як let, make, get, have (*John made Bill move. John got Bill to stand up. John had the child stand up*). Приклади показують, що в контекстах з такими дієсловами, як let, make, get,

have виражається більш специфічне каузативне значення, ніж в реченнях з словом cause [2].

Наступне дієслово – to allow smb. to do smth. «Дозволити комусь робити щось». Таке значення характерно для таких конструкцій з цим дієсловом: let smb. do smth., let smb. have smth.; to allow a person or animal to leave a place where they have been kept «дозволити людині або тварині покинути місце, де їх утримували (де вони перебували)». Це значення характерно для таких конструкцій як: to let smb. go, to tell someone smth., let smb. know.

Автор доволі часто використовував цю конструкцію у своїй роботі у творі: *'... and we and the people who came about our house soon learned to let him be', 'He had taken me aside one day and promised me a silver fourpenny on the first of every month if I would only keep my 'weather eye open for a seafaring man with one leg,' and let him know the moment he appeared', 'One of the cocks of his hat having fallen down, he let it hang from that day forth, though it was a great annoyance when it blew', '... if I catch a breath of complaint against you, if it's only for a piece of incivility like to-night's, I'll take effectual means to have you hunted down and routed out of this. Let that suffice', 'Farther I could not move her, for the bridge was too low to let me do more than crawl below it. So there we had to stay – my mother almost entirely exposed, and both of us within earshot of the inn', '... but I mean to keep Jim Hawkins here to sleep at my house, and, with your permission, I propose we should have up the cold pie, and let him sup', 'Here you comes and tells me of it plain; and here I let him give us all the slip before my blessed deadlights!'* [6].

Неозброєним оком можна помітити, що використання каузативного дієслова to let дуже розповсюджене явище. Напевно, саме через свою функціональну різноманітність ця конструкція є найбільш вживаною не лише в художній літературі.

Каузативне значення дієслова to make: cause a state / situation «бути причиною стану / ситуації» – to cause a particular state or situation or make smth. happen. Таке значення характерно для наступних конструкцій з цим дієсловом:

make smb. do smth.; make smb. / smth.; що характерно для таких поєднань дієслова make з іменниками, як: make trouble / a noise / a mess, etc. А також force smb. to do smth. «змусити когось щось зробити», to force someone to do smth., or force smth. to happen: make smb. do smth., be made to do smth. Прикладами використання такого значення можуть бути: *'The guineas, too, were about the scarcest, and it was with these only that my mother knew how to make her count', 'Master Pew's dead, when all's done; not that I regret it, but he's dead, you see, and people will make it out against an officer of his Majesty's revenue, if make it out they can'* [6].

Дієслово to get неодноразово ставало об'єктом різних досліджень, оскільки це дієслово відіграє дуже важливу роль в системі англійської мови. За даними Д. Байбер, вживання цього дієслова сягає 3400 випадків на 1000000 слів, а серед 12 найбільш уживаних дієслів сучасної англійської мови дієслово to get знаходиться на другому місці: say, get, go, know, think, see, make, come, take, want, give, mean. Це пояснюється тим, що досліджуване дієслово відноситься до слів широкої семантики і характеризується високим ступенем лексичної абстракції [2].

К.А. Горшкова відзначає, що це дієслово має широке сигніфікативне значення здатне «включати в свій смисловий обсяг будь-лексичне значення будь-якого слова того ж морфологічного класу». На думку С.А. Лещинського, інваріантним значенням to get є значення «зміна стану» [2]. Дієслово get, так само, як і дієслово keep, займають особливе місце в системі широкозначності дієслів, що пов'язано, в першу чергу, з їх походженням і еволюцією. Однак відсутні дослідження, в яких дієслово to get розглядається як каузативна зв'язка в комплексі з іншими дієсловами аналогічної семантики. Р. Стівенсон використав лише один раз це дієслово, використовуючи схему з допоміжним каузативним дієсловом: *'...and, to tell you the truth, I should like to get it put in safety'* [6].

Дієслово to have протягом історії англійської мови значно розширило сферу свого вживання і «розсунув кордони кола, центром якого є його суб'єкт»

[2]. У це коло завжди входили неживі предмети (have a house), люди (have friends), якості (have modesty). Потім в нього увійшли дії суб'єкта, як потенційні (have to write), так і вже здійснені ним (have written). Розширення сфери навколо суб'єкта *have* не обмежилася окремими предметами і діями – в неї можуть зараз входити і цілі події, що відбуваються з волі суб'єкта або проти неї, що зачіпають його інтереси, наприклад: *She had him wash the car* «Вона змусила його помити машину»; *He had his clothes cleaned* «Йому почистили одяг» і т.д.

Розширення сполучуваності дієслова *have* відбилося на його семантичній структурі: помітно скоротилася питома вага його первісної семантики володіння. Найяскравіше вона проявляється при поєднанні з конкретними іменниками, денотат яких представляє типові об'єкти володіння. Відносини між людьми, що описуються за допомогою *have*, володінням не є (*have friends, enemies, neighbours*), але їх можна представити як метафорично подібні з володінням і тому допускають семантичні перенесення [3].

Інша точка зору на семантику дієслова *have* представлена в роботах Р. Ленекера. Відповідно до неї розширення сполучуваності та нерозривно з ним пов'язане розширення семантики у цього дієслова збіглися з типологічною перебудовою англійської мови, одним з проявів якої стало формування аналітичних лексем, що вимагають розгортання мікросистеми широкозначності дієслів. Дієслово *have* увійшло в неї і відповідно перебудував свою семантичну структуру, в якій істотно підвищився рівень абстракції вихідного значення при збереженні семантичного єдності дієслова у всіх його вживаннях. Нове, широке значення можна узагальнити як входження референтів доповнень до *have* – предметів, якостей, дій, подій – в сферу, центром якої є суб'єкт дієслова [4].

Значення *to have* в каузативній системі – *to effect* «впливати» – *to cause a particular result* «зумовити певний результат»; *make smb. do smth.* 'змушувати когось щось робити». Незважаючи те, що хоч дієслово і розширило коло свого функціоналу, його досить рідко можна зустріти в художній літературі, про що свідчить наступний єдиний приклад використання в творі «Острів скарбів»: *'Here I have this confounded son of a Dutchman sitting in my own house, drinking of*

my own rum!' [6].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Английские каузативные конструкции с фразовыми глаголами разных групп. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://research-journal.org/languages/anglijskie-kauzativnye-konstrukcii-s-frazovymi-glagolamiraznyx-grupp/>
2. Ящук О.Л. Феномен каузативних конструкцій в англійській мові, їх переклад на українську мову. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology411/linguisticsand-foreign-languages-in-the-world-today-411/10713-411-0338>
3. Causative [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Causative>
4. Causative constructions in modern English [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://konfist.fl.kpi.ua/node/2084>
5. Models of Causation and the Semantics of Causal Verbs [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/9051267_Models_of_Causation_and_the_Semantics_of_Causal_Verbs
6. Роберт Луїс Стівенсон. Острів Скарбів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/stevenson__treasure_island__ua.htm

HUMOUR CATEGORIES IN TRANSLATION

Красникова Светлана Александровна

канд. филолог. наук, профессор,

Козка Ирина Кирилловна

канд. филолог. наук, доцент

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Introductions. The research of humour categories manifests one of the most interesting linguistic procedures in philology. In contrast to translation strategies (the translators' global approach or plan of action on a given text, according to their intention), translation procedures are used for sentences and smaller units of language within that text. Translation procedures are methods applied by translators when they formulate an equivalence for the purpose of transferring elements of meaning from the Source Text (ST) to the Target Text (TT) [5].

Aim. The aim of the research is to study humour categories in translation in the English language.

Materials and methods. J.-P. Vinay and J. Darbelnet distinguish between direct and oblique translation strategies and within these two strategies between seven methods, or procedures [10]. Direct translation comprises borrowing, calque and literal translation with the latter being the preferred procedure unless structure, metalinguistic factors or meaning are compromised. Oblique translation comprises transposition (change from one part of speech in the ST to another in the TT), modulation (change in semantics and point of view), equivalence (different languages describing a situation by different means, e.g. idioms) and adaptation (changing cultural reference). There are some other linguistic theories of translation that single out similar translation procedures [5; 9], though they may use different terms for the same procedures. Thus, the term "close translation" is used for literal translation, "through translation" [9] – for calque, "transference" [9] – for borrowing, "cultural equivalent" [9] – for adaptation. Moreover, some procedures are specified.

Recategorisation, denominalisation, recasting are singled out as types of transposition [5]. Such methods as synonymy [5; 9]; expansion [9], or amplification [5]; reduction [9], or concentration [5] can be considered as kinds of modulation. In addition, there have been proposed two general translation procedures: omission and compensation.

Humour researchers have pointed out the correlation between translation strategies and certain types of humour. There have been distinguished three general categories of humour/jokes: a) universal humour/jokes, b) culture-specific humour/jokes, and c) language-specific humour/jokes. In terms of translatability, universal jokes are the easiest to translate whereas language-specific jokes are the most difficult. There have been suggested different translation strategies for some of the most common categories of humour, namely wordplay/punning and irony.

One of the best-known definitions of wordplay, or punning, is given by D. Delabastita: “Wordplay is the general name for the various *textual* phenomena in which *structural features* of the language(s) are used are exploited in order to bring about a *communicatively significant confrontation* of two (or more) linguistic structures with *more or less similar forms* and *more or less different meanings*” [4, p.128]; “the pun contrasts linguistic structures with *different meanings* on the basis of their *formal similarity*”[ibid.]. S. Attardo defines puns as “the language-based jokes, where a word may be replaced with another that sound and often looks similar, but has a distinctive meaning” [2, p. 177]. According to the type and degree of similarity, D. Delabastita further divides puns into the following categories: homonymy, homophony, homography and paronymy [4, p. 128].

Results and discussion. Puns can be generally translated as follows. 1) Pun rendered as pun: the ST pun is translated by a TL pun; 2) Pun rendered as non-pun: a non-punning phrase which may retain all the initial senses (non-selective non-pun), or a non-punning phrase which renders only one of the pertinent senses (selective non-pun), or diffuse paraphrase or a combination of the above; 3) Pun rendered with another rhetorical device, or *punoid* (repetition, rhyme, referential vagueness, irony etc.); 4) Pun rendered with zero pun (total omission, or avoidance strategy); 5) ST pun copied as TT pun, without being translated; 6) Addition: a compensatory pun is

inserted where there was none in the ST (possibly making up for strategy 4 where no other solution was found); 7) Editorial techniques: footnotes, endnotes, comments in translator's forewords etc. [3, p. 192-226].

Many scholars have viewed irony from different perspectives: R. Tanaka, D.C. Muecke, W. Nash, M. Mateo, A.A. Alharthi and others. Most of them express their dissatisfaction with the conventional definition of irony as "saying one thing and meaning another" as it is neither a comprehensive nor accurate description of irony-creating techniques. As M. Mateo states, "irony depends on context, since it springs from the relationships of a word, expression or action with the whole text or situation" [6, p.172]. Following D.C. Muecke and R. Tanaka, she defines irony as a pragmatic category which activates an "endless series of subversive interpretations" [ibid.] and states that "the double interpretation of irony is therefore different from that of wordplay, which is the product of a linguistic structure and it is a question of different *meanings* rather than *interpretations*" [ibid.]. A.A. Alharthi defines irony as 'the process of creating the opposite', and more specifically as 'the contradiction between what a person says and what he means, what s/he says and what s/he does, what s/he means or says and what others understand, and what is expected or intended and what happens' [1, p.19]. There are three main types of irony: verbal (a speaker says a word or expression and means the opposite), situational (a situation in which there is an incongruity between what is logically expected and what happens), and dramatic (the difference between what the audience/reader is aware of and what the character is not).

M. Mateo, using D.C. Muecke's classification of irony types [7], proposed a list of possible strategies of irony translation, after studying a corpus of three English comedies translated into Spanish: 1) ST irony becomes TT irony with literal translation; 2) ST irony becomes TT irony with "equivalent effect" translation; 3) ST irony becomes TT irony through means different from those used in ST (e.g. verbal irony becomes kinetic irony, the use of intonation is replaced by lexical or grammatical units); 4) ST irony is enhanced in TT with some word/expression; 5) ST ironic innuendo becomes more restricted and explicit in TT; 6) ST irony becomes TT

sarcasm (overt criticism); 7) The hidden meaning of ST irony comes to the surface in TT (no irony in TT); 8) ST ironic ambiguity has only one of the two meanings translated in TT (no double-entendre or ambiguity in TT); 9) ST irony is replaced by a “synonym” in TT with no two possible interpretations; 10) ST irony is explained in footnote in TT; 11) ST irony has literal translation with no irony in TT; 12) Ironic ST is completely deleted in TT; 13) No irony in ST becomes irony in TT [6, p. 175-177].

Conclusions. To sum up, when analysing humour translation, it is necessary to define categories of humour (or types of jokes) first and then establish translation strategies and procedures (techniques or methods). Oblique translation strategies predominate for both wordplay and irony. In both direct and oblique strategies wordplay and irony can sometimes lose their original humorous effect. In some cases, translators use addition (compensation) to make up for the earlier “forced” omission of wordplay or irony.

BIBLIOGRAPHY

1. Alharthi, A. A. A. Challenges and Strategies of Subtitling Humour: A Case Study of the American Sitcom *Seinfeld*, with Particular Reference to English and Arabic [E-resource]. PhD thesis, University of Salford. 2016. xvi, 245 p. URL: <http://usir.salford.ac.uk/40460/> (viewed 8/02/2018).
2. Attardo, S. Translation and Humour: An Approach Based on the General Theory of Verbal Humour (GTVH). *The Translator: Studies in Intercultural Communication*. 2002. Vol. 8 (2). P. 173-194.
3. Delabastita, D. There's a Double Tongue: An Investigation into the Translation of Shakespeare's Wordplay, with Special Reference to Hamlet. Amsterdam/Atlanta: Rodopi B.V., 1993. 522 p.
4. Delabastita, D. Wordplay and Translation. Special Issue. *The Translator: Studies in Intercultural Communication*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1996. Vol. 2 (2). P.127-353.
5. Delisle, J., Lee Jahnke, H., Cormier, M. Translation Terminology. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1999. vi, 433 p.

6. Mateo, M. The Translation of Irony. *Meta*.1995. Vol. 40, #1, P. 171-178.
7. Muecke, D.C. The Compass of Irony. London: Methuen, 1969. xii 276 p.
8. Muecke, D.C. Irony and the Ironic. 2nd ed. London:Methuen, 1982. 110p.
9. Newmark, P. A Textbook of Translation. London: Prentice Hall, 1988. 304 p.
10. Vinay, J.-P., Darbelnet, J. Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation / Translated and edited by J. C. Sager and M.-J. Hamel. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V., 1995. xx, 359 p.

КОНЦЕПЦИЯ СУФИЗМА В ПОЭЗИИ И. В. БУНИНА

Новрузов Рафиг Манаф оглу

д. филол. н., проф.

Новрузова Гюльнар Фикрет гызы

к. пед. н., доц

Бакинский славянский университет,

г. Баку, Азербайджан

Введение Тема «исламского Востока» в творчестве Ивана Алексеевича Бунина (1870 -1953) нашло соответствующее отражение в работах литературоведов. Ученые обратили внимание на то, что русский поэт по сравнению со своими предшественниками отчетливо воспринимал исламский мир. Он искал в нем соответствие собственным духовным потребностям и сходство со своими поэтическими идеями и образами. Близкое знакомство с образцами исламской цивилизации и общение с ее представителями позволили Бунину создать оригинальную поэзию, которая имеет особую культурную ценность. Среди них весомое место занимает цикл стихотворений, посвященный Корану. Многие ученые посвятили им научные изыскания. Однако, эти поэтические образцы нуждаются в новом прочтении, в современной интерпретации, опирающиеся как на исламские источники, так и толкования самого поэта. Авторы статьи выделяют среди главных коранических постулатов, занимающих ведущее место в тематическом поэтическом цикле Бунина, следующие компоненты: иман, вера в единственность и единство Аллаха; славословие пророку Мухаммеду, которому было ниспослано откровение; откровение, нашедшее отражение в Коране; значение намаза, чтения молитв и исполнение других требований, обязательных для мусульманина. Отмеченные компоненты составляют систему концепции мистического пути суфизма, выраженных в следующих этапах: *шариат* (божественный закон) – *тарикат* (мистический путь) – *хакикат*

(истина). У некоторых суфиев *хакикат* заменялся или же до себя *марифат* (мистическое познание). В любом случае для традиции суфизма указанная триада принимался как принцип. Именно эта концепция, по мнению авторов, находит отражение в поэзии И.А. Бунина, посвященной исламской тематике.

Цели и задачи

В настоящей статье детально изучаются избранные стихотворения Бунина, посвященные кораническим мотивам, на предмет раскрытия в них суфийской концепции божественного пути. Для этого решаются следующие задачи: определить основной смысл коранических постулатов и их толкования, выявить их интерпретацию Буниным, установить логические, тематические связи между идеями стихотворений и компонентами концепции суфизма.

Методы и материал исследования

Материалом исследования послужили тексты стихотворений И.В. Бунина, статьи Алейникова О.Ю. (1), Джаннат С.М. (3), Двинятиной Т.М. (4), Дорохиной В.Г. (5), Каримираби Э. М. (6), Карими Э.Риаби (7), специальная литература по суфизму (10), суры Корана (8) и толкования мусульманских богословов (9, 11).

Методами исследования являются общенаучные (наблюдение, сравнительно-сопоставительный анализ, синтез) и элементы дискурсивного анализа.

Результаты и их обсуждение

Из биографических данных русского поэта известно, что он во время своих путешествий постоянно возил с собой Коран, в переводе А. Николаева на русский язык (1901). Как показывает изучение поэзии И. Бунина, он не просто читал и перечитывал Священную Книгу мусульман, но и пытался проникнуться каждой буквой, каждой строкой, их смыслом, возможными их толкованиями для выражения своего понимания сакральных таинств. Порой, как показывает его поэтика, складывается впечатление, что поэт вживается в исламскую духовность для того, чтобы постичь «макамы» («Мекам»), стоянки, этапы пути восхождения к Творцу. Другими словами, не только в поэзии, но и в своем

совершенствовании Бунин испытывал на себе состояние мистика, дервиша, суфия. Тому свидетельством, как убедимся далее, являются сами стихи поэта, в которых ощущается прочувственное, эмоциональное приятие коранического смысла и символов. Так, в стихотворении «*Мекам*» поэт раскрывает смысл этапа пути восхождения: «*Мекам – восторг, священное раденье, / Стремление желанное постичь. / Мекам – тоска, блаженное томленье / И творчества беззвучны жадный клич. / К мечте безумец руки простирает / И алчет Бога видеть наяву. / Завет гласит: «Узревший умирает». / Но смерть есть приближенье к божеству. / Благословенна сладостная мука / Трудов моих! Я творчеству отдам / Всю жизнь мою: на расстоянье лука / Ведет меня к желанному мекам*» [2, с. 242]. Как видим, Бунин умышленно оставляет суфийский термин без изменения для того, чтобы дать ему свое толкование. Поэт в значении «*мекам*» объединяет все этапы пути желанного соединения с Богом. Вкрапление в текст выражения «*на расстоянье лука*» указывает на глубокое знание поэта коранического описания восхождения («*мирадждж*») пророка Мухаммеда к Аллаху. Здесь без всякой натяжки можно утверждать, что поэт описывает свои переживания (*тоска, блаженное томленье*) о прохождении божественного пути. Что же касается завета «*Узревший умирает*», то он тоже направляет нас к кораническому постулату «Умри и возродись», что в суфийском учении понимается как отказ человека от мирских соблазнов (*умирание*) и постижение духовности слияния с Богом. Этот божественный путь восхождения русский поэт видит в предназначении собственного творения. Цель поэта ясна, но через какие стоянки, этапы пути должен пройти поэт. На этот вопрос Бунин дает ответ в своем, полной сакральности и скрытости стихотворении «*Тайна*».

Среди стихотворений из этого цикла особое внимание привлекает «*Тайна*», опубликованного И.В.Буниным в 1905 году в сборнике «Знание». Естественно, что тайна, скрытая в иероглифе, вызывает любопытство и требует расшифровки. Дело в том, что суры и аяты Корана, отмеченные поэтом, имеют в мусульманском богословии определенные толкования. Однако, прежде чем

перейти к толкованиям, мы считаем нужным остановиться на осмыслении указанных тайных коранических иероглифов. Начнем с эпитафии - *Элиф, Лам, Мим* – и ссылок на суры и аяты Корана. Из ознакомления с ними выясняется, что эти символы присутствуют в их начале. Значит, таким образом, Бунин тщательно изучал Священную книгу мусульман и смог вычленил из него повторяющиеся символы. Более того, после выявления сакрального смысла арабских букв поэт должен был раскрыть их смысл в соответствующих образах понимания.

Творец дает пророку указание прочесть и осмыслить значение боевого предназначения данному ему «оружия» («*клинки*»). Откровение, данное пророку, уже в самой себе заключает смысл «*бранного клича*». И мы не ошибаемся, ибо последующее признание дается комбинациями трех букв, которые еще больше сгущают таинственные краски смыслов-символов: «*И он сказал: «Девиз мой страшен. / Он тайна тайн: Элиф, Лам, Мим»* [2, с. 239].

Пророк пытается разобраться в смысле указанных знаков для того, чтобы наметить дальнейший свой путь и миссию (кстати, для русского поэта этот эпизод является весьма значимым, ибо он принимается как идейное руководство к собственному поэтическому творчеству). Однако, он нуждается в помощи и не может обойтись без совета Посланника Всевышнего. И Всевышний сам раскрывает смысл указанных знаков, которые провозглашают истинный смысл единобожия: «*Нет в мире бога, кроме Бога, / Сильнее тайны – силы нет* [2, с. 239].

Оказывается, эти разрозненные, разобщенные, разъединенные буквы составляют вместе обязательное свидетельство (араб. *Шахада*: «*Ля иляха илля Ллах*») о вере и поклонении в Единого Бога. Иными словами, эта фраза является важнейшим постулатом веры, без которой человек не может считаться мусульманином.

Значит, комбинации арабских букв раскрывается Буниным свидетельством (*шахада*) о вере «*Нет в мире бога, кроме Бога*». Кроме того, буквы «*Элиф*», «*Лам*» и «*Мим*» образует слово «*алем*» - мир. Другими словами,

человек, принимающий указанную формулу-свидетельство, постигает весь мир. Но это еще не все смыслы толкования. Известно, что в Исламе эта трехзначная комбинация (араб. *мукаттахат*) подразумевает символы Аллаха: «[Буква] «алиф» (ا) — это благодать Аллаха (*алья-Аллах*); Что касается [буквы] «лям» (ل), то это — Предводитель (Аль-Имам) для обитателей Рая в том, что касается посещения, приветствия и пожелания мира, а также [Предводитель] для обитателей Ада в том, что касается их порицания (лявм); Что касается [буквы] «мим» (م), то это — царство Аллаха (*мульк-Аллах*) непреходящее, а также постоянство Аллаха не гибнущее» [9]. Толкования исламского богослова Имама Резы демонстрируют неисчерпаемые возможности прочтения и трактовки коранических букв.

Итак, формула «*Нет в мире бога, кроме Бога*» является для поэта отправной точкой на пути постижения Истины. Вместе с тем, и самым интересным, является тот факт, что эта формула входит в «божественный закон» существующей суфийской мистической триады (*шариат – тарикат – хакикат*) *шариат*, то есть обязательное предписание ислама. Тем самым, фактически Бунин принимает первичное требование божественного закона и призывает следовать ему. Ибо он знает из библейской и коранической истории о непослушании Сатаны Творца, отказавшегося поклониться Адаму. Вот как этот эпизод со ссылкой на Коран (*И когда мы сказали ангелам: падите ниц перед Адамом, все пали, кроме Эблиса, сотворенного из огня*) интерпретируется Буниным в стихотворении «*Сатана Богу*»: «*Я — из огня, Адам — из мертвой глины, / И ты велишь мне пред Адамом пасть! / Что ж, сей в огонь листву сухой маслины — / Смирять листвой его живую страсть. / О, не смиришь! Я только выше вскину / Охвачен мной! Я выжгу эту глину, / Я, как гончар, закал и звук ей дам*» [2, с. 233]. Фактически этот эпизод представляет поэтический пересказ из Корана (7 сура, 12-й аят). Высокомерие, невыполнение приказа Аллаха, порочность сравнения материалов из которых они созданы говорят о невыполнении предписаний Всевышнего, что означает отрицание главного исламского постулата. В поддержку первичного божественного закона

выступает и стихотворение «Авраам», к которому предпослана в качестве эпиграфа 6 сура Корана «Аль-Анам» («Скот»). В эту суру входят 165 аятов, содержащих своего рода свод необходимых правил для мусульманина. В первом же аяте описывается Вселенная, подчеркивающая величие Единого Аллаха. В стихотворении повествуется о том, как пророк Авраам (ислам. «Ибрагим»), размышляя над природными явлениями в различное время суток, заблуждаясь, видит образ господа то в звезде, то в месяце, то в солнце, наконец, поняв, что они заменяют друг друга, а вечностью является то невидимое Изначальное, которое управляет ими и только Ему следует поклоняться: «*Бог правый путь поведал Аврааму*» [2, с. 232]. А этот вывод напрямую согласуется с суфийским постулатом *вахдат аль-вуджуд*. Под *вахдат аль-вуджуд* понимается единство бытия, опирающегося на коранические откровения. Он подразумевает соединения всего существующего в Нем, потому что благодаря Богу все существует.

В Коране (Аль-Бакара, 5-й аят) говорится, что люди, которые руководствуются в жизни здоровым воззрением и благими деяниями, то их ожидает успех (*Они следуют верному руководству от их господа, и они являются преуспевающими*) [8]. Последующий аят (6) из этой же суры подчеркивает тщетность усилий для исправления не уверовавших в Истину (*Воистину, неверующим безразлично, предостерег ты их или не предостерег*) [10]. Как видим, Священная Книга четко разграничивает две категории людей. Влияние содержания этих стихов отражается в «Завесе» Бунина. Поэт противопоставляет людей благословенного пути во главе с пророком Мухаммедом не верующим, заблудшим, называя их врагами: «*Так говорил Господь: «Когда, мой раб любимый, / Читаешь ты Коран среди врагов моих, / Я разделяю вас завесой незримой, / Зане смешон врагам мой сладкозвучный стих». / И сокровенных чувств, и тайных мыслей много / От вас я утоил. Никто моих путей, / Никто моей души не знает, кроме Бога: / Он сам нас разделил завесой своей*» [2, с. 235].

Многочисленные ассоциации вызывает стихотворение «Зеленый стяг».

Казалось бы, название стихотворения изначально окутано таинственностью, что непременно привлекает интерес. Русский поэт воспринимает священное зеленое знамя мусульман, получившее первоначальное крещение в битве при Бадре, когда на помощь пришел с отрядом конных ангелов сам Гавриил, как святой символ, как живой закаленный свидетель, умудренный старец, вобравший в себя благословение Аллаха. Поэт не может принять, соответствующий его периоду, увиденный им упадок ислама. Его торжественные, благозвучные эпитеты, характеризующие знамя, требуют возрождения (*восстань*) и процветания этой религии. Он с восторгом вспоминает Коран, которым должен руководствоваться каждый мусульманин, и своими молитвами бороться за жизнь, то есть – творить во благо жизни.

Выводы. Таким образом, наше исследование стихотворений И.А. Бунина, посвященных исламской тематике, показывает, что они, во-первых, занимают особое место в идейно-тематическом развитии поэта, во-вторых, обнаруживается соответствие его взглядов суфийской концепции божественного пути. Каждая из этапов (маарифат, тарикат, хакикат) воспринимается Буниным как верная и необходимая эволюция человеческого сознания, человеческой жизни, устремленного к праведности, к благому отношению с себе подобным, к исполнению предписаний Бога, к созиданию гармонии во всем. Если «божественный закон», открытый пророку Мухаммаду, в основе своей имеет признание Единого Бога, то последующие этапы мистического пути подразумевают исполнение общеизвестных заповедей ислама и познание Истины, заключенного в стадиях духовного роста и совершенствования познания божественного мира. По мнению авторов, жизнь и поэзия Бунина являются иллюстрацией указанной суфийской концепции.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алейников О.Ю. «Потаенные» смыслы в лирике И.Бунина о мусульманском Востоке / Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика. 2020, №4, с.5-7.

2. Бунин И. Стихотворения / Сост., послесл. и примеч. С. Б. Джимбинова. – М.: Сов. Россия, 1981. – 320 с.
3. Джаннат С.М. «И восстанет Ислам!» Бунин и Ислам // Издательский дом «Медина» [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.idmedina.ru/books/history_culture/mavlid/2/bunin.htm).
4. Двинятина Т.М. Комментарии. Бунин И.А. Стихотворения: В 2 т.Т.1 / Вступительная статья, сост., подг. Текста, примеч. Т.М.Двинятиной. СПб. : Издательство Пушкинского Дома, Вита Нова, 2014. С. 343-492.
5. Дорохина В.Г. Темы, мотивы, образы и сюжеты Корана в лирике И.А.Бунина / Известия ВГПУ, 2008, с. 1-4.
6. Каримириаби Элахех Мансур. Мистическое в лирике И.А. Бунина в контексте философской эстетики Востока // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Казань, 2015.
7. Карими Э. Риаби. Образ пророка Мухаммада в поэзии И.А.Бунина // Гуманитарные педагогические исследования, 2018, Т.2, № 3, с. 59-66.
8. Коран. Первод смыслов и комментарии В.Пороховой. М., 2018. 800 с.
9. Реза Кербелаи. Хадисы о тайном значении букв арабского алфавита (абджад) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://shia.world/hadisy-o-tajnom-znachenii-bukv-arabskogo-alfavita-abdzhad/>
10. Суфизм в контексте мусульманской культуры. - М.: Наука, 1989. 254с.
11. Аль-Мунтахаб. Тафсир (толкование) Корана (Сура 32, аят1). [Электронный ресурс] . Режим доступа: <https://namaz.today/al-quran/surah-32/ayah-1>

CORONAVERSARY: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВІТ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПАНДЕМІЇ

Семегин Тетяна Станіславівна,
к. філол. наук
Доцент кафедри
іноземних мов і методик їх навчання
Кременецька обласна
гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна

Вступ. Розвиток лексичного складу кожної мови залежить від цілого спектру екстралінгвістичних факторів, які прямо чи опосередковано впливають на структурування лексики. Пандемія стала яскравим підтвердженням цього факту, збагативши словниковий склад усіх мов, у тому числі й англійської, рядом дотичних до пандемії лексем. За даними інтернет-джерел [4], кількість COVID-неологізмів в англійській мові вже перевищує тисячу одиниць. А лексеми, що тематично пов'язані зі світовою пандемією коронавірусу, стали найчастотнішими неологізмами 2020 року [1]. У свою чергу Collins dictionary визначає словом року лексему *lockdown*, а слова *coronavirus*, *self-isolate* входять також до десятки найпоширеніших [10]. Відповідно до дослідження проведеного Global Language, у п'ятірку найпопулярніших слів англійської мови увійшли *Covid*, *Covid-19*, *Coronavirus*, *Corona*, *face mask* [9].

Метою даної роботи є аналіз COVID-неологізмів як прикладів мовотворчого процесу.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження слугують COVID-неологізми, які виокремлені методом наскрізного виписування з інтернет джерел [4-11]. При опрацюванні фактологічного матеріалу застосовувалися методи контекстуального та компонентного аналізу для визначення семантики COVID-неологізмів.

Результати дослідження. COVID-неологізми входять як до ядра

словникового складу англійської мови, так і до субстандартних шарів лексики, зокрема сленгізмів, професіоналізмів та термінологічної системи. В англійській мові з'явилися окремі номінації (*coroneologisms, coronaspeak*) для позначення групи неологізмів, що «ввірвалися» в англійську мову у часи пандемії. З-поміж них реєструються лексеми, вільні та стійкі словосполучення, які активно функціонують у різних видах дискурсу: медичному, публіцистичному, освітньому, розмовному.

За відносно короткий період часу COVID-неологізми розвинули розгалужену систему парадигматичних (передусім синонімічного та антонімічного типу) і синтагматичних відношень. На сучасному етапі для даного фрагмента мовної картини світу характерні такі процеси: 1) збільшення кількості одиниць, що відносяться до тематичної групи пандемії; 2) високий дериваційний потенціал COVID-неологізмів; 3) посилення парадигматичних відношень шляхом розширення синонімічних рядів і антонімічних пар; 4) наявність яскравого експресивного потенціалу, не зважаючи на термінологічне підґрунтя COVID-неологізмів.

Найбільше номінацій серед COVID-неологізмів налічується власне для позначення самого вірусу (*Coronavirus disease, Covid, Covid-19, Corona, c-word, the Rona, Roni, Ron, Miss Rona, Lady Rona, Aunt Rona, Miley Cyrus*), пандемії (*coronavirus pandemic, the pandy, the pando*), карантину (*lockdown, quar, locky D*) чи ізоляції (*self-isolation, ISO*). Як бачимо, багато з них є персоніфікованими, метафоричними або демінутивними формами.

Коронавірус також вплинув на процес концептуалізації уявлень про час. У мовній картині світу час представлений дихотомічною опозицією: до пандемії і після пандемії. Традиційні абрєвіатури для номінації часових відрізків набули нового значення: *B.C.* - *Before Corona* / *A.D.* - *After Distancing*; *BCV*- *before coronavirus* / *ACV* - *after coronavirus*. Словосполучення *before times* використовується для позначення часу, що передував пандемії і зазвичай має конотацію смутку та ностальгії, а вирази *COVID-era, Coronatimes, Coronacoma* («той, що ніколи не закінчиться») вказують на довготривалість коронавірусу.

Лексема *Blursday* позначає день, точну назву якого людина вже і не пам'ятає через наслідки карантину. Переосмислення традиційних аббревіатур на позначення часу свідчить про ті кардинальні зміни, які спричинив коронавірус у світі та свідомості людей. Рік життя в умовах пандемії призвів до того, що люди навчилися жити з цією хворобою і сприймають її сьогодні в дещо іронічному світлі. Підтвердженням слугують COVID-неологізми, зокрема лексема *Coronaversary*, що використовується для позначення «річниці життя в умовах корона вірусу».

Характерною ознакою переважної кількості COVID-неологізмів є їх чітко виражений антропологічний характер, спрямованість на опис людини, її зовнішності, діяльності, емоційного стану. Найбільшу групу лексичних одиниць утворюють слова, що описують людей за певною ознакою.

Дана групу є доволі неоднорідною і включає лексичні одиниці, що позначають:

– людину, яка ігнорує правила поведінки під час пандемії або недооцінює серйозність хвороби: *anti-masker, covidiot, anti-vaxer, morona, rat-lickers, flu bros*;

– людину, яка дотримується усіх урядових правил та інструкцій: *covidient*;

– людину, яка може інфікувати велику кількість осіб: *super-spreader*;

– людину, яка вірить у життя після ковіду: *apocaloptimist*;

– людей, що проводять разом час під час карантину (*pandemic pod, quaranteam, bubble*), живуть разом і вже набридли один одному під час ізоляції (*Covid-19 antibuddies*), зустрічаються під час карантину (*Corona bae*);

– дітей, що народилися під час короно вірусу: *coronials, Covid kid, Coronial generation*;

– підлітків, чия молодість припала на епоху карантину: *quaranteen*;

– школярів, що навчаються за допомогою дистанційних технологій: *zoomer*.

Ряд COVID-неологізмів описують 1) одяг людини під час карантину або

відеоконференцій (*basement casual, infits* – «одяг, який носять під час пандемії вдома», *Zoom shirt, Upperwear* – «сорочка для відеоконференцій»); 2) риси зовнішності людини (*covember* – «відсутність потреби голитися під час ізоляції», *maskne* – «висипка спричинена носінням маски», *Coroanacuts* – «не дуже вдала стрижка, що виконана вдома», *masky-matchy* – «модна людина, чия маска та одяг пасують один до одного»); 3) дозвілля (*Zoom happy hour* – «зустріч з колегами», *covideo party* – «онлайн вечірка», *coronacation* – «відпочинок під час пандемії», *safecation* – «безпечне місце для відпочинку під час пандемії», *pandemic pet* – «домашній улюбленець, якого завели під час пандемії», *socially distanced meetup* – «побачення з друзями під час пандемії з дотриманням усіх карантинних умов»); 4) емоційний стан (*coronacranky* – «дратівливий через довгий карантин», *coronanoia* – «параноя спричинена пандемією», *viral anxiety* – «відчуття страху і непевності», *coronacoaster* – «змішані почуття піднесення та відчаю», *coronaphobia* – «страх повертатися в громадські місця»); 6) роботу (*WFH* – «робота з дому», *isodesk* – «робоче місце створене вдома для проведення відео конференцій», *Zoom room* – «частина будинку, що підтримується у чистоті й використовуються як фон під час відео конференцій», *Zoom mom* – «матусі, що постійно використовують Zoom»); 5) стосунки з людьми (*Corona-divorce* – «розлучення під час пандемії»).

Ми погоджуємося з думкою О. С. Деркачової, що особливістю «більшості ковідних неологізмів є певна гра, розвага, яку можемо сприймати як спробу своєрідного захисту мовців та опору коронавірусній паніці» [1]. Психологи теж наголошують на тому, що гумор є засобом психологічного захисту, ресурсом, що допомагає долати стрес та способом опанування деструктивних емоцій та думок [2].

Щодо способу творення переважає телескопія (*COVID-19*), блендинг (*coronacation, covidiot*), аббревіація (*BCV, ACV*), словотвірний спосіб словотвору (*anti-vaxer, zoomer*). На сучасному етапі COVID-неологізми стають основою для утворення ряду похідних форм, маючи високий дериваційний потенціал (*Zoom, zoomed, overzoomed, zoonotic*), антонімічних пар (*covidiot/covidient,*

lockdown/unlockdown) та синонімічних рядів (*anti-masker, covidiot, morona*).

Висновки. Отже, COVID-неологізми стали ваговою частиною англійського вокабуляру, збагативши його неординарними зразками мовних одиниць, які віддзеркалюють особливості концептуалізації уявлень про пандемію. Характерною рисою цих неологізмів є їх іронічність, гумористичність, метафоризованість, емоційність як захисний механізм протидії пандемії та стресу. Велика кількість COVID-неологізмів, їх частотність у різних видах дискурсу, семантична та структурна різноманітність, а також яскрава експресія свідчить про важливість даного фрагмента мовної картини світу у свідомості мовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деркачова О. С. COVID-неологізми в системі української мови // *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції*. Чернігів. Т. 4. С. 73-74.
2. Зайва О. О. Особливості використання почуття гумору як ресурсу психологічного подолання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Харків, 2006. 20 с.
3. Омельчук С. А., Мандич Т. М. Контекстний аналіз абрєвіатури Covid-19 та лексичних варіантів її на перетині лексикології, словотвору й синтаксису // *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches* : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. P. 112-131.
4. Coronadodge, isobar, and zumped: Linguist catalogues more than 1K words from pandemic. URL:<https://www.ctvnews.ca/health/coronavirus/coronadodge-isobar-and-zumped-linguist-catalogues-more-than-1k-words-from-pandemic-1.4908434>
5. Covidiot? Quarantinis? Linguist explains how COVID-19 has infected our language. URL: <https://www.cbc.ca/radio/thecurrent/the-current-for-april-22-2020-1.5540906/covidiot-quarantinis-linguist-explains-how-covid-19-has-infected->

our-language-1.5540914

6. Coronaspeak – the language of Covid-19 goes viral – 2. URL : <https://language-and-innovation.com/2020/04/15/coronaspeak-part-2-the-language-of-covid-19-goes-viral/>

7. Coronavirus has led to an explosion of new words and phrases – and that helps us cope. URL : <https://theconversation.com/coronavirus-has-led-to-an-explosion-of-new-words-and-phrases-and-that-helps-us-cope-136909>

8. From ‘anti-masker’ to ‘Zooming’: Words and phrases that have become part of our COVID-19 vocabulary. URL : <https://www.seattletimes.com/life/from-anti-masker-to-zooming-words-and-phrases-that-have-become-part-of-our-covid-19-vocabulary/>

9. Global Language Monitor Announces That ‘Covid’ is the Top Word of 2020. URL : <https://languagemonitor.com/pandemic/global-language-monitor-announces-that-covid-is-the-top-word-of-2020/>

10. The Collins word of the year 2020 is... URL : <https://www.collinsdictionary.com/woty>

11. The Covid Dictionary. URL: https://mumbaimirror.indiatimes.com/others/healthlifestyle/thecoviddictionary/articleshow/77809015.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

УДК 978-88-32934-02-1.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ УМОВНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЯПОНСЬКУ

Сіжук Олександра Василівна,
студентка Інституту філології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Анотація. У порівнянні з українською мовою, в японській існує багато граматичних форм зі значенням умовності. Характерним є те, що кожна з цих форм має власні особливості, що обмежують їх вживання. Як наслідок, перед перекладачем постає проблема, яку краще використати граматичну конструкцію, аби правильно передати зміст тексту. Також не варто забувати про те, що японське та українське речення є зовсім різними за своєю будовою, що також ускладнює здійснення перекладу.

Ключові слова: умовний тип речення, складносурядне речення, складне речення, граматична конструкція на позначення умови, протазис, аподозис.

У повсякденній комунікації, під час переговорів, у наукових працях та різноманітних художніх творах доволі часто використовується умовний тип речень. І однією із головних проблем, яка постає перед перекладачем під час перекладу такого типу речень, це велика кількість граматичних конструкцій на позначення умови, що існують в японській мові. На додачу, кожна з них ще має власні особливості, які обмежують їх вживання. Як наслідок, перед перекладачем постає одна із головних дилем – вживання якої з цих конструкцій буде більш доцільнішим. Також складнощі додає і будова японського речення, що разюче відрізняється від українського. Серед японістів вивченням цієї проблеми займалися як М.Мацуда, Х.Хока, І.В. Головнін, Т. Комарницька, Комісаров К.Ю та ін., однак комплексного дослідження означеного питання

бракує.

Мета даної роботи полягає в ознайомленні, аналізі та розгляді різноманітних граматичних форм на позначення умови, що можуть використовувати при перекладі з української мови японською, та виявлення особливостей використання цих граматичних форм. Як наслідок, мета обумовила вирішення наступних завдань: 1) систематизувати граматичні форми; 2) охарактеризувати граматичні форми на позначення умови в японському реченні; 3) розглянути особливості побудови японського та українського речень. Об'єктом дослідження стали предикативні сполучні та заключні закінчення, а також складенні граматичні форми, які виступають засобами для вираження семантичного мікрополя «якщо». Предметом дослідження виступають приклади перекладу умовного типу речення з української на японську мову, а саме використанні при перекладі граматичні конструкції, що відображають наявність умови.

Мета й завдання роботи визначили вибір таких методів дослідження: аналіз та узагальнення інформації стосовно низки граматичних конструкцій, вивчення підручників та додаткових джерел граматики японської мови, описовий метод, психолінгвістичний метод, дистрибутивного аналізу. Наукова новизна роботи полягає в тому, що у вітчизняному мовознавстві на широкому матеріалі вперше ґрунтовно досліджено теоретичні й практичні проблеми, які стосуються перекладу з української на японську мову, запропоновано варіанти можливого використання граматичних форм при перекладі складних речень з розширеним дієприслівниковим зворотом умови, здійснено комплексний аналіз граматичних конструкцій, а також встановлено функціональне і стилістичне навантаження цих самих граматичних конструкцій.

Під час перекладу умовного типу речень з українською мови японською у перекладача виникають різноманітними проблемами, що заважають зробити справді якісний переклад. Зазвичай, речення умовного типу складаються з двох частин. Перша частина – це умова, тоді як друга – результат, який виникає в разі реалізації умови. В українській мові даний тип речення буде представлений

складнопідрядним, який у свою чергу складається з головної та підрядної частини [1, с.212]. Як нам відомо, в українській мові порядок слів не є чітко фіксованим, а отже, немає значення, де буде перебувати головна частина речення, а де підрядна. А тому підрядна частина може передувати головній, або вживатися після неї, чи навіть перебувати в середині головної (проте це лише можливо, якщо підрядна частина залежна від слова, що знаходиться у головному реченні). Якщо ми поглянемо на японську мову, то тут все буде по-іншому. Перш за все, ми маємо пам'ятати, що в японській мові даний тип речення буде представлений складним (щось на кшталт складнопідрядного в українській) [2, с.177]. Проте тут не так все і просто. Якщо в українській мові виділяють головну та підрядну частини, то тут будуть виділяти протатиз (яка нагадує підрядну) та аподозис (яка нагадує головну). Пов'язано це з тим, що складнопідрядне речення має обов'язково містити сполучник, який дуже складно виділити в японській. У такому випадку, протатиз буде виражати умову, а аподозис – результат. Враховуючи той факт, що в японському реченні кожне слово має чітко визначене місце, винятком не стало і умовне речення умовного типу. В такому випадку, у першій частині речення перекладач має зазначити умову, тоді як в другій – результат [2, с. 228] . Наприклад:

1. Будь ласка, зателефонуйте, якщо будете спізнюватися.

もしも遅れたら、連絡してください。

2. Якщо станеться пожежа, будь ласка, зателефонуйте за номером «119».

火事の場合は、119をかけてください。

Отже, перш за все, перекладач має пам'ятати, що при перекладі з української мови японською, має бути вказана умова, і тільки потім результат.

Також не варто забувати і про те, що в японській мові протатиз може виражатися як одним словом так і декількома, що складають одне речення, у той час, як в українській лише від двох (слово + сполучник/сполучне слово) та й більше [2, с.253]. Наприклад:

1. Якщо це можливо, то хотілось би мати щось практичне, чим звик користуватися.

できれば機能的でよく使いこんであるといいと思う。

2. Я б, мабуть, поїхав до Японії, якби в мене тоді були б гроші

あの時お金があったら、日本へ行っていたでしょう。

Наступна проблема, яка виникає під час перекладу складних речень умовного типу, це вживання спеціальних слів у японському реченні, що здатні підсилити умову. Головна мета – це привернути увагу реципієнта, наголосити на тому, що справді хвилює нратора. Також може вживатися, коли нратор хоче продемонструвати. А саме це такі слова, як «もし», «もしも», «万一», «一旦», «かりに». Проблема полягає в тому, що при перекладі на українську ці слова не будуть перекладатися, оскільки кожне з них буде мати значення «якщо». Наприклад:

1. もしも無料ででしたら、1部コピーしてください。

Зроби, будь ласка, одну копію, якщо це буде безкоштовно.

2. 万一家事になったら、これをを持って逃げろ。

Якщо трапиться пожежа, візьми це з собою та біжи!

3. 一旦結婚すれば、新しい人生を始めるよ。

Нове життя починається, коли стаєш сімейною людиною.

Як ми можемо помітити, при перекладі українською мовою, ці слова взагалі втрачаються, а за разом категоричність умови. Враховуючи, що ці слова не перекладаються, перекладачі також ними нехтують при перекладі з української на японську. Хоча цього не варто робити, оскільки саме їх вживання робить мову більш виразнішою та жвавішою, а тому нехтувати ними не варто. Проте не можна використовувати ці слова як завгодно. І це вже третя проблема, яка полягає в тому, що маючи однакове значення, ці слова будуть вживатися в доволі різних контекстах. Наприклад, слова «もし» та «もしも» не мають обмежень. Наприклад, «万一» вживаються у контексті, коли мова

стосується негативного результату [3]. А ось «一且» демонструє, що при здійсненні умови, результат не забариться [4]. Четверта проблема зумовлена вже вибором граматичних конструкцій на позначення умови. У порівнянні з українською мовою, в японській цих конструкцій існує безліч і кожна з них має власні особливості, які має враховувати перекладач. Як наслідок, перекладач має звернути увагу на наступні речі: 1) мова стосується реальної, потенційної чи ірреальної умови; 2) наявність емоційного забарвлення; 3) у разі реалізації умови, результат є бажаним чи небажаним; 4) що саме перекладається: наукова стаття, художній твір, документи та ін.; 5) використовувати формальний чи неформальний стиль мовлення та ін.

Такі конструкції як «ば», «たら», «なら», «としたら／とすれば／とすると», «となったら／となれば／となると», «ものなら» та «～ようものなら» є доволі універсальними, оскільки можуть використовуватися не лише на позначення реальних, але й потенційних та ірреальних умов. Наприклад, конструкції «ようでは», «たが最後／たら最後», «ばそれまでだ／たらそれまでだ», «と(も) なっては～ない» чи «ものを» вживаються лише коли мовець хоче зазначити, що реалізація умови обов'язково спричинить небажаний чи негативний результат.

Конструкції «と», «ようものなら», «ようでは», «たが最後／たら最後», «ば...のに», «ばよかったのに», «てからでない／てからでなければ／てからでなくては», «ものなら», «ようものなら», «ばよかったのに» будуть обмеженими у вживанні. Їх обмеженість полягає в тому, що вони будуть вживатися лише з дієсловами, у той момент як всі інші можуть вживатися з будь-якими частинами мови. Конструкції «と(も) なっては～ない», «ものを», «ばよかったのに», «は...のに», «ものなら», «ようものなら», «とよえば／と言ったら» будуть мати емоційне забарвлення, а тому ми не радимо їх використовувати при перекладі різноманітних документів, наукових праць, інструкцій, довідників, ділових

паперів та газетних статей. У такому випадку краще використовувати конструкції такі конструкції: «と», «ば», «場合は», «だが最後／たら最後 », «ばそれまでだ», оскільки за своїм емоційним забарвленням будуть нейтральними.

Деякі з досліджених нами конструкцій має здатність до скорочуватися. Наприклад, «ものを» може скорочуватися до «もんを», «ものなら» до «もんなら», а конструкція «てからでない」と» скорочується до «てからじゃないと». Дані скорочення ми радимо використовувати при перекладі різноманітних літературних творів, аніме, дорам та манги, де фігурує розмовний стиль мовлення. У цей же даний час конструкція «なら» у письмову стилі має здатність перетворюватися на «なら».

Отже, під час перекладу умовних речень, перекладач має звернути увагу на такі моменти: 1) синтаксичні особливості умовного типу речень в японській мові; 2) контекст у якому вживаються умовний тип речення, і тільки, потім вибрати ту конструкцію, яка буде найкраще передавати зміст україномовного речення японською мовою; 3) чи хоче наторатор підсилити умову. Без урахування цих особливостей, перекладачу не вдасться здійснити вдалий переклад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абраменко М.О., Блажко М.Б. Українська мова і література: Довідник. Завдання в тестовій формі: І ч. – Вид. 3-є, виправл., доповн. – К.: Грамота, 2013. – 560 с.

2. Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т.2. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 424 с.

3. Грамматическая конструкция 万ー～ば／たら. URL: <http://www.nippon-gatari.info/grammaticheskie-konstruktsii-jlpt-n2-n3-manichi>

4. Грамматическая конструкция いったん～ば／たら. URL: <http://www.nippon-gatari.info/grammatika-jlpt-n2-ittan-ba-tara>

PHILOSOPHICAL SCIENCES

ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКИХ ЗДАТНОСТЕЙ

Білан Тетяна Орестівна

кандидат філософських наук, доцент,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Важливо у сьогоденні виокремлювати філософський контекст в освітньому просторі, зокрема при формуванні художньо-мистецьких здатностей, що дозволить здійснити філософсько-освітній дискурс культури в цілому, розширить уявлення про освітні можливості культури у процесі формування людини нового типу, – яка завдяки високому рівню особистісної емоційно-естетичної культури може гідно протистояти цивілізаційним викликам сьогодення. В Україні відбувається реформування освітньої системи, перспективи якої полягають в актуалізації гуманістично-культуротворчої філософії освіти задля стратегічної мети становлення творчо-гуманітарної особистості як цілісного суб'єкта культури.

Мета роботи полягає у здійсненні філософського дискурсу художньо-мистецького знання як методологічної основи для його ціннісного сприйняття та інтерпретації/формування.

Матеріали і методи. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні настанов філософії освіти, культурології та мистецтвознавства щодо здійснення філософського аналізу художньо-мистецького знання. Дослідження базується на таких теоретичних методах, як аналіз та синтез, аналогія, узагальнення, елементах порівняльного аналізу. Філософсько-освітній дискурс художньо-

мистецького знання присутній у численних сучасних наукових дослідженнях, зокрема предметом розгляду виступають нова особистісно орієнтована стратегія та методологія формування художньо-мистецьких здатностей, орієнтація на світоглядний, методологічний та гносеологічний аспекти освітнього простору, розширене тлумачення раціональності та ірраціональності, соціально-антропологічних, постмодерністських положень сучасного простору культури, звернення до культурологічних, герменевтичних методів аналізу, що становлять основу формування художньо-мистецьких здатностей.

Результати дослідження. Контекст сучасного філософсько-освітнього дискурсу визначений різними напрямками сучасної філософії, педагогіки, психології, які орієнтують на продовження розвитку традиційного освітнього простору, або ж визначають пріоритетність ролі індивідуальних інтересів над загально-громадськими, чи здійснюють пошуки подолання розбіжностей між традицією та інноваціями, визначаючи при цьому екзистенційну природу соціального та мінімальний вплив на зміст і форму педагогічного процесу суспільно-громадських інтересів.

Педагогіка мистецтва отримує із обсягу філософського знання масштабне бачення соціальних трансформацій та обґрунтування домінуючих у досліджуваному періоді гуманітарних особистісно орієнтованих світоглядних концепцій. Таким чином, в основу педагогічного процесу покладено нову світоглядну установку щодо виховання та розвитку особистості, змісту та методики цього процесу.

Основним завданням освіти сьогодні є перехід від навчання знаннєвого, що забезпечує репродуктивне сприйняття, формування лінійного мислення та суми знань, до навчання, яке формує пошукові орієнтації, творчий підхід, варіативне мислення. Вирішення означеної проблеми можливе шляхом врегулювання, прогнозування та екстраполяції найбільш актуальних ірраціонально-інтуїтивних форм знання, активізації почуттєвої сфери особистості, формування і розвиток емоційного інтелекту.

Емоційно-чуттєвий досвід є основою морального, пізнавального, художньо-естетичного, оскільки все, що існує у світі, може стати об'єктом емоційного відношення, тобто у переживанні/співпереживанні оцінюватися людиною як добро чи зло, краса чи потворність, можливе чи неприпустиме, істинне чи хибне тощо. Художньо-естетичний досвід людини формує здатність сприймати та розуміти прекрасне, уміння розпізнавати та користуватися різноманітними художньо-образними засобами у навчанні, повсякденному житті, у творчості, професійній діяльності. Соціально-естетичний потенціал творів мистецтва, багатозначність їхнього художнього змісту визначає значимість, рівень впливу художньої культури, оскільки «естетичне» безмежне у «художньому», є його змістом і виміром. Тенденціями сучасного культурного простору є розвиток класичних та новаторських традицій в мистецтві і, водночас, удосконалення і пошук нових форм і засобів художньо-естетичної виразності, відсутність єдиного мистецького стилю і, водночас, панування цілого ряду течій; робота митця на конкретну аудиторію (з високим чи з низьким рівнем освіченості, естетично-емоційної культури), зв'язок мистецтва з політикою та ідеологією та інтелектуалізація.

Висновки. Людське буття є джерелом художньо-естетичного досвіду людини, в основі якого знаходяться осмислені душевно-емоційні акти, що породжують цінності як результат взаємодії буття природи, особистості і культури. Формуючи художньо-мистецькі здатності у філософсько-освітній площині дозволяє виявити необхідність з'ясувати чинники розвитку мистецтва в генезисі і, зокрема, в XX – XXI ст., це: світогляд суб'єкта культури та його ментальність, що в історичному розвитку формують ідею спільноти як мету (усвідомлення своїх потреб і запитів, а також бачення шляхів їх задоволення); наявність чи відсутність в спільноті національної еліти, яка об'єктивує національну ідею у різних формах суспільної свідомості, мистецтві зокрема; рівень соціально-економічного розвитку, добробуту, суспільної злагоди, єдності.

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ І МАШИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Штанько Валентина Ігорівна,

д.ф.н., професор

Кізіцький Максим Олегович,

студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ. З появою найпростіших механізмів людей почало турбувати питання, чи зможуть машини замінити людину (частково або повністю) і чи готова людина до того, щоб її повністю замінила машина. Особливо це ставало актуальним у моменти впровадження нових технологій, через які багато людей втрачали робочі місця. Вже у XIX столітті ручна праця почала замінюватися машинами. У XX столітті відбулася автоматизація різних галузей промисловості, з'явилися комп'ютери, роботи. Відбувся стрімкий розвиток техніки та технологій. Актуальними стали проблеми взаємодії людини і техніки, яка полегшувала не тільки фізичні зусилля людини, а й його інтелектуальну діяльність. Ці проблеми були відображені не лише у працях філософів, а й у масовій культурі: художній літературі, виставах, фільмах, образотворчому мистецтві, засобах масової інформації тощо. Все, що здавалося далеким та нереальним, у XX-XXI ст. втілювалося у життя.

XXI століття – це період надшвидкого розвитку цифрових технологій, флагманською галуззю яких є штучний інтелект та машинне навчання. У наш час нейронні мережі можуть ставити діагнози не гірше, а часто навіть краще, ніж досвідчені лікарі, та виконувати роботу, яку, вважалося ще п'ятдесят років тому, може виконати лише людина. Сьогодні є всі підстави вважати, що у майбутньому машини зможуть проникнути у всі сфери життя та замінити там людську працю. Ось чому питання готовності людини до того, щоб її повністю замінила машина, стає актуальним.

Мета роботи – зробити ретроспективний аналіз філософського аспекту

стосовно змін у взаємодії людини та машини.

Матеріали та методи. Починаючи з первісних часів люди винаходили та використовували певні механізми, щоб полегшити собі життя та задовольнити власні потреби. Розглянемо найбільш відому модель потреб людини, яку описав А. Маслоу у своїй праці «Теорія мотивації людини». Він розташував усі людські потреби у формі п'ятирівневої піраміди від домінуючих потреб людства до найменш пріоритетних. Найнижчий рівень – фізіологічні потреби (вода, повітря, їжа, сон, продовження роду). На думку А. Маслоу, вони є найбільш важливими для людини, так як забезпечують її виживання. Наступний рівень – потреба в безпеці. Тобто задовольнивши фізіологічні потреби людина починає турбуватися про власну безпеку, безпеку своєї сім'ї, здоров'я, праці, життєвих ресурсів. Далі йдуть соціальні потреби – потреби у любові, дружбі, підтримці, приналежності. До найменш пріоритетних відносяться потреби, пов'язані з почуттям власної гідності, довіри, поваги, визнання з боку інших. І на найвищому щаблі знаходяться потреби, пов'язані з самовираженням та самореалізацією особистості [1].

Більшість науковців вважають, що машини можуть і повинні задовольняти перші два рівні потреб людства. Завдяки цьому з'явиться більше часу для реалізації своїх можливостей та розкриття власного потенціалу. Вперше саме таку думку висловив Ф. Бекон у праці «Нова Атлантида». У своїй незакінченій філософській утопії автор змальовує щасливе, комфортне життя острівного народу, який широко використовує у повсякденному житті нові винаходи: парову машину, повітряну кулю, підводний човен, мікрофон, телефон, вічний двигун. Усі ці пристрої полегшують життя людини, роблять його довшим, вивільняють час для саморозвитку і, найголовніше, навіть не розглядаються як знаряддя знищення [2]. Варто відмітити, що протягом усього твору простежується позитивне ставлення філософа до науково-технічного прогресу, використання різних винаходів у побуті для задоволення власних потреб.

У XIX столітті з'являється ідея «механічної цивілізації», у якій робота

машини замінить працю людини, тому машину почали вважати ворогом людства. Жюль Верн у романі «П'ять тижнів на повітряній кулі» писав, що це буде найнудніша епоха, коли промисловість поглине все. Людина до тих пір буде винаходити машини, допоки машина не знищить людину [3].

У свою чергу у нарисі «Дарвін у світі машин» (1863) Семюел Батлер стверджує, що через деякий час машини стануть кращими за людину у всьому, а потім зроблять її своїм рабом [4]. У той же час К. Маркс прогнозував, що машини зможуть замінити людину у виробничій сфері життя суспільства.

З другої половини ХХ століття людина вже не може існувати поза техносферою. Постійно з'являються технічні інновації, які продовжують задовольняти потреби двох найнижчих рівнів піраміди Маслоу, але приносять не лише користь, а й шкодять людині та навколишньому середовищу. Тому ідеї загибелі людства від машин продовжують існувати у суспільстві. Яскравим прикладом є популярні у той період фільми-катастрофи «Термінатор», «Робокоп», «Матриця» та інші, у яких людина все ж таки перемагає машину.

У ХХІ столітті ситуація докорінно змінюється. Людина вже не уявляє своє життя без побутової техніки, комп'ютерів, смартфонів, мережі Інтернет, які не лише роблять її життя комфортнішим, а й дають змогу реалізувати усі потреби, представлені у піраміді Маслоу. З іншого боку комп'ютерні технології впливають на свідомість людини, роблять її вразливою. Тривале їх використання сприяє поділу світу людини на реальний та віртуальний.

Крім того сучасні науковці створюють роботів, які у майбутньому можуть замінити людей певних професій. Так у Японії створили робота-вчителя, який має не лише людське обличчя, а й вміє говорити, виражати емоції. Існує робот-прибиральник. В Китаї створили робота-телеведучого. Його зовнішність, міміка, манера розмовляти максимально імітує людину. Завдяки штучному інтелекту він здатен удосконалювати свої навички, навчаючись у «живих» колег. Робот-офіціант здатний виконувати автономну навігацію при змінному складному оточенні, а також розрізняє голоси й упізнає обличчя відвідувачів.

У наш час існує висока ймовірність того, що у майбутньому машина може повністю замінити людину, а людина не зможе керувати нею.

Результати та обговорення. Філософи у різні часи неоднозначно ставилися до розвитку техніки та технологій. Поряд з позитивним ставленням завжди існували певна ворожість та недовіра, які виражались в ідеях технофобії. Крім того деякі мислителі висловлювали побоювання стосовно можливості виходу машини з-під контролю людини. Так Освальд Шпенглер у книзі «Людина і техніка» стверджував, що людина, яка є володарем світу, сама стала рабом машин. Техніка захоплює усіх нас не дивлячись на наше бажання, підпорядковує власному ритму. І в цьому швидкому марафоні людина, яка вважає себе володарем, буде загнана насмерть [5].

У сучасній філософії набули поширення дві основні точки зору на проблему взаємодії людини і техніки. Так «технічні оптимісти» не беруть до уваги саму сутність людини, а сподіваються лише на науку і техніку, автоматизацію суспільства. Звичайній людині відводиться роль пасивного продукту техноструктури. При цьому не береться до уваги той факт, що техніка розвивається за своїми, відмінними від людських, законами, в яких гуманістичне начало не має значення. І це може перетворити ситуацію «техніка для людини» в ситуацію «людина для техніки».

Протилежної думки дотримуються «антропологічні песимісти», які вбачають у техніці стихійні демонічні сили, ворожі для будь-якого суспільства. Вони наголошують на жахливій для людства небезпеці, яка запрограмована в науці та техніці, оскільки знищує емоційно особистісне, стимулює діяти відповідно до логіки зв'язків предметів та явищ дійсності, тобто знімає з людини почуття відповідальності за результати своєї діяльності. А це означає, що розвиток науково-технічного прогресу призведе до дегуманізації та деперсоналізації, а також знищення окремих сфер духовної культури [6].

Очевидно, щоб уникнути загрози як для особистості людини, так і для людства в цілому, необхідно керуватися морально-гуманістичними принципами і цілями. Від цього буде залежати вектор розвитку людства.

Висновки. Отже, з розвитком науково-технічного прогресу людина позбавила себе тяжкої повсякденної фізичної праці, зробила своє життя комфортним. Тепер машини задовольняють майже усі рівні потреб людини. Перед нею стоїть вибір, чи деградувати, опуститися лише до задоволення первісних потреб завдяки лінощам, неробству, невігластву, чи формувати нові потреби, способи самореалізації, досягати нових вершин і не втрачати людяності.

Тривалий час вважалося, що людина є вершиною еволюції. Чи утримає вона свої позиції у майбутньому у контексті розвитку штучного інтелекту? Це питання залишається відкритим і потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маслоу А. Теория человеческой мотивации. URL : http://sergeychet.narod.ru/bibl_psy/hummotiv1943.htm. (дата звернення : 05.05.2021).
2. Бэкон Фрэнсис Новая Атлантида. URL : <https://litportal.ru/avtory/frensis-bekon/kniga-novaya-atlantida-1105956.html>. (дата звернення : 06.05.2021).
3. Жюль В. Пять недель на воздушном шаре. URL : http://thelib.ru/books/vern_zhyul/pyat_nedel_na_vozdushnom_share-read.html. (дата звернення : 06.05.2021).
4. Батлер Сэмюэль Дарвин среди Машин. URL : <https://proza.ru/2010/03/22/943>. (дата звернення : 10.05.2021).
5. Шпенглер Освальд Человек и техника URL : <https://gtmarket.ru/library/articles/3131>. (дата звернення : 10.05.2021).
6. Савинова Ю. А. Философское осмысление сложившихся протеворечий в системе взаимодействия человек – техника. // Вестник магистратуры. 2017. № 1-3 (64). С. 39-41. URL : http://www.magisterjournal.ru/docs/VM64_3.pdf#page=40 (дата звернення : 07.05.2021).

ECONOMIC SCIENCES

RESOURCE EFFICIENCY INCENTIVES AND A SERVICE-BASED CIRCULAR ECONOMY BUSINESS MODEL

Pavliashvili Solomon

Doctor of Economics
Sciences, Professor;

Gubeladze David

Doctor of Technical
Sciences;

Georgian Technical University

Annotation Ecosystem management is the process of maintaining basic agro-ecological services and restoring natural resources, it meets the modern challenges of the younger generation – their socio-economic, political and cultural needs.

The main condition for sustainability in ecosystem management is the effective maintenance and social use of natural resources. This is a multilateral approach that requires significant changes in terms of natural processes and the human impact on the environment.

Nowadays, when global problems are getting worse, it becomes more and more necessary to study the fundamental processes of the production of material and energy in nature. Attention should be paid to the growing influence of proper human activity on the planet's biochemical cycle, the inappropriate impact of human activity can lead to a global ecological crisis. Sustainability of agroecosystems, optimal use of natural resources, protection from environmental pollution, stimulation of reproduction, etc.

Key words: agroecosystems, agricultural production, pollution, natural resource restoration, green economy, business model of financial integration, business opportunities.

Introduction Georgia is a very interesting country due to the variety of natural complexes and with the peculiarities of the planning of the household-population. There are almost all types of natural landscapes. The relief is represented by deep valleys with mountains and plateaus, with flat plains and hollows stretching along the foothills, which have a hypsometric development and shape. Climatic conditions are characterized by a variety of species: from subtropics to eternal glaciers.

There are several different approaches to ecosystem management that involve conservation efforts at both local and landscape levels. Some researchers explain the sustainability of ecosystems in different ways. In general, the explanation of ecosystem management processes typically is general in nature and depends on several principles and is determined by several basic principles, which limits the overall concept and gives it a general meaning:

1. Ecosystem management reflects the current evolution of social values and priorities; This is not a beginning or an end;
2. The ecosystem is managed locally and local boundaries must be formally defined;
3. Ecosystem management needs to maintain ecosystems in good condition, to achieve the desired social benefits;
4. Ecosystem management should use the ability of ecosystems to respond to various natural and anthropogenic processes; However, all ecosystems have a limited ability to manage and maintain processes;
5. Ecosystem management may or may not lead to biodiversity;
6. The term “sustainability” should be clearly defined, if used at all in ecosystem management, in particular, issues of concern, benefits and costs, and the relative priority of benefits and costs;
7. Scientific information is important for the effective management of ecosystems, but this is only one task in the decision-making process, which, in fact, depends on public and private choices.

To ensure the long-term sustainability of the production of ecosystem services, goals should be clear, well defined. Important requirements include a obvious

environmental understanding of the system; Including communication, ecological dynamics and context. The role of humans as a component of the ecosystem and the use of adaptive management are also important. As a concept of natural resource management, ecosystem management remains vague and controversial; partly, because some of its formulations are based on conflicting political and scientific evidence, the provisions are important for understanding most of the ecosystem management conflicts. Human created production as an open system and engage in it - the natural resources and got an economic benefit; and at the end of the cycle - a human throws garbage in a landfill. Such production is contrary to the general principle of life - the principle of a closed cycle. To prevent an ecological crisis, it is necessary to create agroecosystems according to the natural type, which is characterized by a closed cycle of substances. Examples of this are traditional agriculture in China and Japan. All organic waste was used here, and the soil remained fertile for thousands of years. The basic principles of organizing waste-free agricultural production have been determined. The main condition for the functioning of the economy is the obligatory combination of agricultural and livestock production. Depending on the specific conditions, the proportions of these industries may differ; But in all cases, livestock, using crop residues, organic fertilizers, provides a closed cycle of use of mineral nutrients.

The second important element is a crop rotation system that coincides with successive changes in natural processes. Consecutively planted crops on the same plot must largely meet the needs for mineral nutrients, to help maintain and improve the physical properties of soil water, nitrogen nutrition levels. We maintain resistance to evolutionary traditions of the wild nature. The transition to polyculture, the use of all organic waste in this field, corresponds to the development trend of natural biospheric processes and, in addition to high productivity, ensures the maximum density of the earth's surface

Solving the problems of planting the agro-industrial complex, we need to learn how to create an agricultural landscape with an optimal combination of artificial and natural ecosystems; that will drastically reduce the impact of the agro-industrial

complex on the environment. It is necessary to adapt agricultural production to the existing natural conditions as much as possible with minimal changes. The ratio of intensively (urbanization, arable land) and widely used lands (forest plantations, meadows, reserves) in each landscape should not exceed the established limits. Terrestrial ecosystems are most resilient in forests, swamps, natural grasslands and pastures. In this rating, agroecosystems (field, garden) is one of the last places. Thus, in order to increase the biological productivity of agro-ecosystems and their ecological sustainability, the optimal (percentage) content of forest vegetation, natural meadows, pastures, rivers, lakes, swamps, "deserts" and etc., i.e. a mixture of different ecological systems is appropriate. At the same time, arable land, meadows, forests and livestock play an important role in the ecological optimization of the structure of agricultural landscapes. The sustainability of agroecosystems is also determined by the cultivation of protective forests. They have a great influence on the regulation of runoff, the hydrological regime of the area, the improvement of the microclimate and the increase in the yield of agricultural crops. Using only 14% of arable land along the border of the fields, forest belts can increase yields by 15-20%. Sowing of perennial grasses also indicates to the sustainability of agroecosystems. The presence of meadows and forests determines the cycle of nutrients (N, P, K) required for the ecological balance in the soil, Prevents the development of soil erosion, absorbs and neutralizes fertilizers and pesticides away from fields, prevents areas from being flooded with water.

Waste recycling is also important, this allows us to solve not only agro-ecological problems, but also the tasks of reducing significant losses of useful components of raw materials contained in waste. For example, any plant biomass can be fully utilized in a biotechnological process.

In many countries there are means for the processing and disposal of liquid waste from livestock complexes. During their processing, a solid fraction is released - sludge (used as an organic fertilizer), liquid - disinfected wastewater (fertilizers, industrial water), gas - biogas (contains 60-70% methane), used as fuel. The fertilization process is complex, so fundamental research is underway and looking for

new ways to use it. Intensive work is underway to create services that will work as natural ecosystems, waste-free agricultural production will be promoted. Unlike agricultural land, a livestock complex is an artificial ecosystem, with an almost closed-loop material cycle. Autotrophs are represented by algae and hydroponic green heterotrophs - cattle, sheep (or pigs), birds, and fish.

One part of the fertilizer is used as plant fertilizer, the other is used for animal feed, and the third is abiotically decomposed into oxygen and hydrogen. The animal house is enriched with oxygen and hydrogen is used for converter generators, as an energetic material. Converter products are only pure water and high quality meat.

According to the United Nations Environment Program, due to Green economic initiative: "The goal of a green economy is to improve human well-being and social equity, this also significantly reduces environmental risks and environmental deficits. "

The green economy is considered a component of economic theory, where it is considered a part of the ecosystem. According to classical economics, it is not considered independent because it is considered an integral part of science. In particular, it is traditionally considered that land, as one of the main factors of agricultural activity, is real estate and includes natural capital associated with the second factor of production - labor. At the same time, it should be noted that the green economy does not separate the state and the private sector. It is considered to be a positive alternative to economic decision making. The main regulator of the green economy is not the state or private business, but the society that controls it themselves.

The concept of "green economy" – is a rather widespread concept. Its explanation implies that it is possible to ensure sustainable development and eradicate poverty by introducing green philosophy and principles into the economy.

There are at least two types of terms and definitions related to the green economy: terms that define the current process ("green economy", "green growth") and established terms related to the result ("green economy"). At the same time, attention should be paid to the fact that a green economy, as a rule, does not involve

excessive government intervention and does not contradict the principles of a market economy.

A green economy is an economic development model that reduces environmental risks and ecological problems, aims to achieve sustainable development and reduce the negative impact on the environment. It is closely related to the environmental economy, contributes to the achievement of sustainable development through the development of appropriate policies, integrates social and economic issues arising from environmental protection, agricultural activities. The green economy consists of six main sectors: environmentally friendly agriculture; renewable energy sources; environmentally sustainable infrastructure; water resources management; waste and land management, one of the components of which is agriculture.

The development of Georgia's economy, especially its agricultural sector, is highly dependent on the use of the country's natural resources and its ecosystems. Air emissions, surface and groundwater and soil pollution are serious problems, especially in regions where industry is developed. The Georgian economy is distinguished by a very high consumption of energy and resources. These indicators of Georgia are 2-2.5 times higher than those of Western countries. It is also important to protect the socio-economic and cultural resources of the mountainous regions of Georgia, sustainable use and, if necessary, renewal.

In fact, the green economy is more “market oriented” than existing models. In fact, ignoring agroecological, environmental and social issues leads to wrong decisions, to an unfair redistribution of resources by market participants and to the global financial and economic crisis. The long-term prospects for a green economy differ from traditional economies in terms of the long-term effects of the latter and, as a consequence, increased stability.

New business model

A service-based circular economy business model better adjusts resource efficiency incentive factors:

- Long-term contracts for private financial enterprises;

New design and specifications:

- Creation of long-term products;
- Long-term infrastructure reduces costs and consumption of resources
- Reuse calculation flexible, easily customizable and reusable products / infrastructure;
- The calculation of product recovery is based on its optimal processing after consumption.
- Agricultural production operating under a profitable, efficient management system;
- Resource efficiency, a critical assessment of the current situation in order to reduce costs and consumption of resources / energy / water.

Measures to be taken for the implementation of the green economy:

- It is necessary to change the model of agricultural production, efficient use of energy and resources (Agro-innovation, agro-design, cleaner agro-production, integrated approach, etc.)
- Changing consumption models by increasing the volume of transportation, production and service of organic agricultural products.

One of the most important factors in achieving a green economy is green business, the definition of which depends on the various measures that need to be taken. Initially, the business providing agri-environmental services for the environment was called a green business. Nowadays, “green” is comparative rather than absolute, and depends on the ratio of “green” activities, this contrasts with the usual agribusiness activities in the agricultural sector.

Green business, like normal business, tries to maximize profits. However, since it is focused on long-term profit, it has advantages, among them - the consistent and sustainable implementation of modern methods, more knowledge, information and planning means.

From today's perspective, with a growing global population and scarcity of resources, countries that are more rapidly adopting a green economy in their daily lives and in agriculture will become more competitive and socially equal.

Therefore, it is necessary to launch a financial business model and take urgent priority measures, namely:

Technical assistance - Target areas of business activity:

- Energy and resource audits to identify green investments;
- An integrated technical, financial and marketing team to support the bank's clients in obtaining targeted concessional loans aimed at the farmer (peasant) to ensure sustainable economic activity;

- Assessment of risks associated with vulnerability to climate change and agricultural activities;

- Transient deficiencies and scoping studies

Projects and investments - activity tailored to financial instruments:

- Direct financing;
- Indirect financing with the participation of banks;

Investment support grant for the transfer of green technologies;

- Mixed low-interested agricultural loans to overcome access and risk perception;

- Agricultural insurance.

Governmental support-Government involvement and ongoing collaboration;

- Solving problems in sustainability, environmental and agricultural issues;

- Strengthening the institutional and regulatory framework and production of environmentally friendly agricultural products, creating optimal conditions for green investment.

Results

Thus, we can say that the essence of agricultural crops is the maximum separation of mineral nutrients and moisture circulation elements, self-improvement of soil properties, minimal loss of agricultural products, i.e. uselessness. In order to make an agroecosystem sustainable, it is necessary to minimize anthropogenic impact on it, so that the natural ecosystem can "work". Such a green economy will maintain the natural balance of the entire agricultural landscape and provide the population

with the products they need. In the context of sustainable economic development, we are dealing with the prospect of long-term economically efficient management, with maximum consideration of environmental issues in a circular economy, which implies the use of biological resources in a way that does not endanger the biological diversity of the environment and the next-generation environmental requirements must also be taken into account.

REFERENCES

1. Pavliashvili S., Gubeladze D., The Economic Challenges in Times of Covid-19, Circular Labor Migration, the Necessity to Switch From a Linear to a Circular Economy and Business Opportunities; Social and Economic Aspects of Education in Modern Society (Scientific and Practical Conference) ISBN 978-83-958980-6-8, Vol.1, p.3, December 25, 2020, Publisher – RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland;
2. Pavliashvili S., Gubeladze D., Linear Economy and Circular Economy – Current State Assessment and Future Vision, International Journal of Technologies in Ecobomy, Scientific Edition, ISSN 2412-8368, 5(32), p. 79, December 2020, Publisher – RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland;
3. Pavliashvili S., Gubeladze D., Agriculture, economic efficiency management and circular economics ,Manual, “Mwignobari” Publishing House, Tbilisi, 2020y.

RESEARCH OF FORMATION OF SYSTEM OF ECONOMIC STIMULATION OF TOP MANAGERS OF ENTERPRISES

Tutova Anastasia

Postgraduate student
of the Department of Management,
Logistics and Innovation
Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics
Kharkiv, Ukraine

Introductions. A significant problem of stimulating the work of managers of the strategic level of management is the objective and reasonable calculation of the variable part of the salary and its distribution, which will help create appropriate conditions for highly productive work. This determines the need for further research on the peculiarities of the formation of an effective system of economic incentives for managers of the strategic level of enterprise management. The use of an effective system of labor incentives allows to mobilize the labor potential of top managers, increase the level of implementation of targets and achieve economic growth. Today, the most relevant component of management strategy and the basis of enterprise development is to stimulate management, which motivates them to achieve the goals facing them and the organization, is the most important reserve for improving production efficiency, optimizing human potential and efficiency.

Aim. Research of formation of system of economic stimulation of top managers of the enterprises of Ukraine.

Materials and methods. A set of theoretical and methodological approaches to provide economic incentives for top managers of enterprises. Method of expert assessments.

Results and discussion. In Ukraine, which has significant human and intellectual potential, companies do not sufficiently use tools related to increasing staff motivation. In today's market economy, which is characterized by uncertainty, dynamism, risk, increased competition, traditional methods of personnel management

no longer meet the requirements of today. Thus, there are questions, search and development of modern tools to stimulate top managers and create conditions for improving the efficiency of the enterprise. [1]

Today, the management staff is seen as the main resource of the company, which primarily determines the success of the entire organization. At the same time, the problem of stimulating managers is insufficiently considered from the standpoint of a strategic approach, while the practice of management puts forward new conditions for enterprise development. Personnel management and the development of the concept of management by objectives, as the interaction and interaction in the system of labor motivation of personnel, are essential for both staff and enterprise development. [2]

In order to determine the state of labor productivity management, identify reserves for its growth and compare the assessment of the existing system of economic incentives, it is necessary to analyze our survey of managers at the strategic level of management.

The questionnaire of managers of the strategic level of management on economic incentives at the enterprise has 8 questions. The survey was conducted anonymously, the results are provided in a generalized form.

The survey allows us to conclude that various economic incentives have a direct impact on increasing the level of motivation of managers at the strategic level of management. Obviously, one of the main motivational aspects of effective work of managers of the strategic level of management is a variety of monetary incentives. Thus, the main economic incentive, according to most of the top managers surveyed, is the variable part of the remuneration. The most common variable part of remuneration is bonuses, surcharges and allowances of various kinds, profit sharing, and income sharing. The greatest impact on receiving economic remuneration is performance on time, its complexity, intensity and high quality, performance of additional job functions, implementation of the annual plan, training, professional skills, high permanent work results, as well as overtime work. Despite the fact that the vast majority of respondents note the lack of problems of existing systems of

economic incentives involved in their enterprises, still a significant percentage of surveyed top managers emphasize the weak relationship of communication goals, misunderstanding of bonuses, unattainable goals and their inconsistency.

Conclusions. The survey allows us to conclude that in the modern system of economic incentives there are certain problems that negatively affect the effective performance of managers at the strategic level of management. Poor quality system of economic incentives for top managers leads to a loss of interest in the quality of their work, which in turn negatively affects the effective operation of the enterprise as a whole. Thus, according to the results of the survey, the main proposals for strengthening the economic incentives of top managers are as follows: focusing primarily on the variable part of the monetary remuneration of senior managers, as it is dominant among the main economic rewards; developing a clear and transparent bonus system to address key economic incentives for top managers, such as a weak link between goals and communications and a lack of clear understanding of bonus principles.

In general, we can conclude that there is a need for further study of economic incentives for managers of the strategic level of enterprise management.

REFERENCES

1. Hornyak O. V. Motyvatsiya yak forma uz·hodzhennya interesiv personalu ta vlasnykiv suchasnoho pidpryyemstva. Ekonomichnyy visnyk Natsional'noho hirnychoho universytetu. 2016. № 3 (55). S. 86–90.
2. Luk"yanenko D. Motyvatsiya top-menedzhmentu hlobal'nykh korporatsiy / D. Luk"yanenko, O. Moz·hovyy, M. Burmaka. – Mizhnarodna ekonomichna polityka. –2015. – №2 (23). – S. 5-28

YOUTH ENTREPRENEURSHIP AND ITS ROLE IN THE DIGITAL ECONOMY

Vodolazska Oleksandra Ihorivna

A student
Kremenchug National University named
Mykhailo Ostrogradsky
Kremenchuk, Ukraine

In the general approach, entrepreneurship is a special type of economic activity, which is sometimes understood as a meaningful activity aimed at making a profit, which is based on independent initiative, responsibility and innovative entrepreneurial idea. Economic activity of the entrepreneur is a form of his participation in social production and a way to obtain financial resources to ensure the livelihood of himself and his family members [1].

In today's world, in international practice, youth entrepreneurship is a successful tool for solving socio-economic problems of society. Development and support of youth entrepreneurship is carried out by: disseminating knowledge about the basics of doing business among young people; attracting young people to work in the field of innovation; formation of youth business environment in the scientific and technical sphere for students, graduates of higher educational institutions; increasing the number of small businesses created by young people; maintaining competitiveness. Youth entrepreneurship is a special kind of entrepreneurship.

Youth entrepreneurship is one of the most important areas of support, both at the regional and federal levels. The main contradiction of entrepreneurship as such - on the one hand, small and medium-sized businesses in the civilized world is the basis of the middle class, the basis of stability of society, on the other - in our society limited conditions and opportunities for youth entrepreneurship. The issue of youth entrepreneurship is becoming increasingly important both at the federal and regional levels. Current entrepreneurs see young people as a powerful and dynamic resource for development. Young people are extremely receptive to new technologies, actively

use them and do not see a framework for interacting with new resources when they arise. The world of information technologies, which is now actively penetrating all spheres of life, is the world of young people and the younger generation.

To realize the potential of youth entrepreneurship, three priorities should be followed:

1) involvement of young people in social practice, informing about potential opportunities for development;

2) development of creative activity of youth;

3) integration of young people who find themselves in difficult life situations.

An important effective mechanism for implementing these areas is the involvement of young people in entrepreneurship as the main resource for innovative development of the economy and society in the transition from industrial to post-industrial (information) stage of society. The same position is held by TP Kruse: "... It is worth noting that today great hopes are placed on young people (the generation that is growing in the era of digital technology), more sensitive to changes in the external environment, flexibly and quickly adapt to new conditions and are ready to apply innovative technologies in professional activity "[2].

It is difficult to imagine what a breakthrough in digital technology will occur in the coming years. You will have to live and work with the use of the latest digital technologies. Therefore, the involvement of young people in the advanced models of digital technology development is the most urgent task. "Scientific issues in this area (improving the technical education of young people in the application of digital technologies) are dictated by reality itself, increasingly focused on digital format: research of the new era, the format of art, education: new media, digital libraries, cultural heritage databases and museum collections, digital reconstructions. It is noted that "such tasks require not only the involvement of interdisciplinary teams that combine the efforts of humanities and experts in the field of digital technologies, but universal specialists who can comprehensively assess the situation taking into account the specifics of the subject area and suggest necessary solutions, including and technical and technological, as well as to implement them "[3].

Young people attract in small business the opportunities provided by a market economy, new ways of self-realization and success in life. Young people are more likely to pursue a career in business, which is due to the widespread youth focus on success.

Today, most young people have:

- initiative;
- mobility;
- risk appetite;
- ability to learn and relearn;
- the desire for novelty and more.

It is advisable to consider the problem of involving young people in entrepreneurial activities at several levels (analysis):

- the identity of the subject of activity;
- motivation of the subject of activity;
- the environment in which he is to operate.

To run a business you need to match three conditions:

- 1) the presence of the subject's individual psychological properties, personality traits, abilities, etc .;
- 2) motivation of the subject;
- 3) the presence of an environment that characterizes a certain set of properties, indicators and characteristics.

It is the properties and features of the environment that the entrepreneur uses to solve their problems, including for the "invention" of a new business. It is also worth noting that currently there are a number of the following indicators that determine the degree of favorable innovation environment for entrepreneurship:

- economic freedom;
- competitive environment;
- a set of conditions for small business development;
- legal bases of intellectual property protection;

- availability of venture capital;
- lack of bureaucratic barriers;
- protection from crime and corruption;
- loyal attitude of society to commercial success;
- mechanisms for fulfilling contracts.

In each case, it turns out its set of these conditions and, accordingly, its effect. The greatest result both for the entrepreneur and for his environment (economy, society as a whole) is to provide such a combination of basic conditions of entrepreneurial activity, when they will be complementary, due to which positive factors are amplified and negative ones are neutralized.

Due to the fact that not every young person first has a set of all these properties and qualities, it is necessary to train young people, namely:

- 1) business education should be conducted in schools and higher educational institutions;
- 2) guaranteed support of talent in schools, universities;
- 3) organization of youth meetings with successful businessmen.

As a result of the totality of all educational, upbringing, developmental and other influences, the personality of an entrepreneur with a certain set of personal qualities is formed. This model is able to ensure the unity of the entire educational space - the processes of creation, perception, evaluation, development and practical application of knowledge, when the innovation process begins with the formation of entrepreneurial thinking and is accompanied at some stages by production and sale of innovative products. From the point of view of partnership between society, government and business in the model of public-private partnership, on which a lot is at stake, is developing, however, very slowly. The main reason is the lack of interest of the regions to accelerate the introduction of KPIs (key performance indicators) for the implementation of public-private partnership, as well as a number of issues arising from the implementation and declarativeness of already adopted indicators and plans for them:

- lack of investment platforms, investment policy development plans in a

number of regions;

- imperfection of the legal framework in the field of entrepreneurship, public-private partnership and investment, as well as in the field of youth entrepreneurship;
- declarative measures of support and intentions for change;
- testing is carried out only in some regions, and the experience is not retransmitted;
- the presence of administrative barriers;
- success stories of young entrepreneurs with state support are more isolated than systems, however, are actively promoted in the media and media;
- contradictions in regional elites.

The most important feature of small and medium-sized businesses is the development of investment, high turnover, active initiative. However, they are characterized by relatively low profitability, high labor intensity, the difficulty of implementing new technologies, limited own resources and increased risk.

Today, the world economic community is in a state of economic development based on intellectual resources, information and science-intensive technologies. One of the components of resource and human resources is the youth, which includes the population aged 16-35. It is young people who can become the "carrier" of innovation, as it is the most creative and active part of society, able to easily accept everything new and take risks. Distinctive features of young people are mainly determined by their quality as workers, competitiveness and demand in the labor market, related to this financial situation, migration sentiments. For the successful development of the youth startup movement and the development of startup companies it is necessary to create a nutritious startup environment that unites different industries, which allows to lay the foundation for the success of the first companies, which will later be able to join new members.

Educational institutions, in particular universities, play an important role in the development of the youth startup movement, as, first, they are the "points" of concentration and incubation of talented and innovative youth.

Therefore, one of the main tasks of the formation and functioning of the

national economy is the development of startups and their transformation into business. As well as the creation of intellectual capital of the country, increasing the effectiveness of startups in Ukraine, which will help overcome the economic crisis. Today, the economic development of any country is determined by the development of an innovative business environment for startups and the investment climate for traditional business.

All over the world, for entrepreneurs and developed companies, startups are an important part of the economy. Their use has helped countries expand their assets, make more profit.

In the conditions of rigid division of the market the chances of newly created business structures become smaller receive sufficient income only through the resale of goods. Start-up entrepreneurs must pay considerable attention to the introduction of new technologies and the introduction of innovative products to the market. Today it is not enough to create a business structure, it is necessary to ensure its uniqueness.

REFERCES

1. Основы предпринимательства: учеб. пособие. под ред. В. И. Бруновой. Санкт-Петербург: СПбГАСУ, 2010. 106 с.

2. Kruse T. P. Youth social entrepreneurship advancing the field. Sundance Family Foundation. URL: <http://www.sundancefamilyfoundation.org>

3. Лаборатория гуманитарных проблем информатики. Томский государственный университет. URL: <http://www.huminf.tsu.ru>

3. Фещур Р.В., Янівський Б.Б., Янівська Г.Я. Формування концепції проекту впровадження преакселератора шляхом побудови бізнес-моделі. Вісник НТУ «ХПІ». 2016. № 1. С. 101-105.

UDK 332

**STUDY ON THE IMPACT OF COVID-19 ON REGIONAL ECONOMIC
DEVELOPMENT IN CHINA**

Jiaxin Yue

2nd year master student "Business Economics"

Sumy National Agrarian University

Scientific adviser:

Diachenko Olena

Ph.D.,

Associate Professor

of Economics and Entrepreneurship

Sumy National Agrarian University

Introduction. The global COVID-19 epidemic has seriously endangered the safety of human lives and caused great damage to the survival and development of enterprises, the production and life of residents, international trade activities and other fields. China's regional economy has been severely affected by the epidemic, with the economic and social development of Hu Bei province the most affected. The epidemic has both opportunities and major challenges for the future development of China's regional economy. Therefore, putting forward relevant countermeasures to deal with the epidemic has become an issue worthy of discussion..

Key words: COVID-19, Regional Economy, Impact, Countermeasures

Aim: To characterize the development of the global COVID-19 epidemic, analyze its impact on regional economic development in China, and, finally, propose appropriate countermeasures and proposals for the epidemic.

Materials and methods: The work used the methods of abstract - logical research of the impact of changes associated with the epidemic on the regional economy, which was supported by the methods of statistical analysis and synthesis of economic indicators of regional development, graphic methods allowed to display the results obtained, and the generalization methods to draw appropriate conclusions and

proposals

Results and discussions. The COVID-19 outbreak at the end of 2019 is a major public health emergency with the fastest transmission rate, the widest infection range and the greatest difficulty in prevention and control since the founding of China. Therefore, the impact of the epidemic on China's economy has gradually become an important issue attracting attention. COVID-19 is also spreading rapidly around the world, which has had a huge impact on the world economy. At present, policy makers around the world are faced with the dilemma between epidemic prevention and control and economic recovery.[1]

As the world's second largest economy, China has always had very close economic exchanges with other countries. China suffered a brief recession in the early days of the outbreak, with economic growth slowing by 6.8% in the first quarter of 2020 compared with the same period last year. Under the extremely unfavorable situation at home and abroad, China's regional economy was severely impacted by the global COVID-19 epidemic. Beijing, Shanghai, Guangdong, Jiangsu, Zhejiang, Shandong and other provinces all experienced negative economic growth in the first quarter of 2020. Under the impact of the epidemic, the business income of the vast majority of enterprises and industries decreased significantly.[2] The speed of economic recovery after the epidemic is often highly related to the economic foundation of each region, and the economic recovery of developed regions is faster. At the same time, the epidemic is also a severe test for China's regional industrial transformation and upgrading. Zhu Kunfu and other scholars preliminarily judged that the epidemic would undoubtedly accelerate the risk of the outward migration of China's industrial chain[3], which was also questioned by some scholars [4]. However, from a backward perspective, although the epidemic is a major crisis that human beings are currently facing, it is also the outbreak period of a new round of scientific and technological revolution and industrial transformation and the epidemic may become an important opportunity for China's digital transformation [5]. Medical experts pointed out that compared with SARS virus, novel coronavirus has stronger infectiousness, higher disease rate, more ways of transmission and more

asymptomatic infected people. Therefore, if we want to control the spread of the epidemic, we will face higher difficulty, longer cycle, higher human and material resources and financial costs. It is difficult to balance the prevention and control of the epidemic with economic recovery, and the risk of another outbreak is very high

At the provincial level, we have divided the country into 31 provinces, autonomous regions and municipalities according to the severity of the epidemic, which are classified as severely affected areas, severely affected areas and generally affected areas. Among them, Hubei Province is the worst-affected area. For the worst-hit province of Hu Bei, the GDP in the first quarter of 2020 was 98.144 billion US dollars, with a year-on-year economic growth rate of -39.2%, a huge decline. Based on the analysis of the severity of the epidemic, it can be seen that most provinces adjacent to Hu Bei Province are severely affected, while more developed areas, such as Beijing and Shanghai, are also relatively severely affected.

Figure 2 and Figure 3 show the comparison of GDP change and year-on-year economic growth rate of Hu Bei Province in the first quarter from 2016 to 2020.

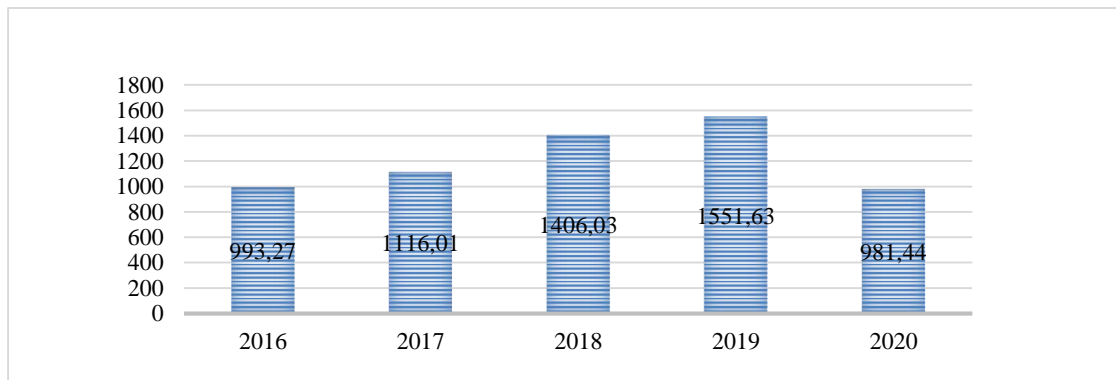

Figure 1: Total GDP of Hubei Province in the First Quarter of 2016-2020 (USD 100 million)

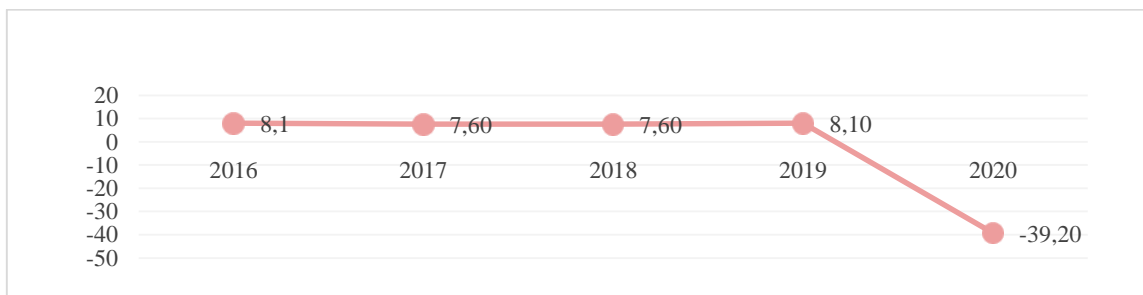

Figure 2: Year-on-year GDP Growth Rate of Hubei Province in the First Quarter of 2016-2020 (%)

Data sources: National Bureau of Statistics of the People's Republic of China

As can be seen from Fig. 1 and Fig. 2, the total GDP of Hu Bei Province showed a gradual rise in the first quarter from 2016 to 2019. In 2020, due to the impact of COVID-19, the total GDP of Hu Bei Province in the first quarter dropped to \$98.144 billion. In the first quarter of 2016-2019, the year-on-year GDP growth rate of Hu Bei Province was relatively stable, which was 8.1%, 7.6%, 7.6% and 8.1%, respectively. However, due to the sudden outbreak of COVID-19 in 2020, the year-on-year GDP growth rate of Hu Bei Province in the first quarter was -39.2, with a great decline. Therefore, the spread of novel coronavirus has caused huge economic losses in Hu Bei Province.

In 2019, the GDP of Hu Bei province will reach US \$705.1 billion, and the added value of the primary industry will reach US \$58.6 billion, an increase of 3.2%. The secondary industry added US \$293.8 billion, up by 8.0%; The added value of the tertiary industry reached US \$352.6 billion, up 7.8%. In 2019, China's GDP reached 15.2441 trillion yuan, with Hu Bei's GDP accounting for 4.6% of the country's total. In 2020, the province's GDP reached 668.4 billion US dollars, down by 5.0% compared with the previous year. Among them, the added value of the primary industry reached US \$63.6 billion, with a growth rate consistent with that of the previous year. The added value of the secondary industry reached US \$261.9 billion, down 7.4%; The added value of the tertiary industry reached US \$342.9 billion, down 3.8%. This epidemic has a great impact on the momentum of rapid economic growth in Hu Bei Province, which is not only due to the trauma to the industry in the epidemic prevention and control stage, but also due to the disadvantages of the business environment and governance capacity exposed in the epidemic prevention and control process, which will affect the attraction of talents and capital.[7]

Thus, the main consequences of the epidemic were:

(1) In the first quarter, the total retail sales of social consumer goods in all regions declined significantly compared with the same period last year, and the consumer market generally shrank.

(2) In 16 provinces, municipalities and autonomous regions, the drop was

greater than the national level, and in Hu Bei, Xin Jiang, Hei Longjiang and Hai Nan, the drop exceeded 30 percent. Xin Jiang's wholesale, retail, accommodation and catering industries suffered the most, with their revenues falling by more than 35% year-on-year. Due to the severe downturn in tourism in Hai Nan, the catering industry revenue in February fell by more than 50 percent year on year, and the retail sales of duty-free goods on the outlying islands fell by 39.5 percent year on year.

(3) The year-on-year decline of the total retail sales of consumer goods in the eastern coastal region, the central region and the western region showed obvious polarization.

(4) In general, the impact of the epidemic on consumer economy in different regions shows a spatial pattern of higher in the north and lower in the south.

Influenced by the global epidemic, enterprises in southeast coastal provinces and cities such as Guang Dong, Zhe Jiang, Shan Dong and Fu Jian, especially foreign trade enterprises, are generally late in resuming work. Moreover, due to the continuous escalation and deterioration of the epidemic overseas, foreign trade businesses cannot be carried out normally even if they do not resume work, and the business operations of enterprises are deteriorating. All these signs indicate that the COVID-19 has led to a severe global economic recession, and the scale of trade between countries has shrunk significantly, including China. Because outbreaks in the first half of this year the first half of the time to keep factories and workers idle, foreign trade orders, delivery delays, or even cancel the situation has happened more, according to relevant statistics show that in the first half of the import and export of foreign trade to \$1.75 trillion in east China, fell 4.7% year on year, in which foreign trade big province of negative growth of Guang Dong and Jiang Su, respectively is 5.6% and 8.5% in the first half of the year.

Increasing policy support for the central region.

The economic development of Hu Bei Province has been seriously affected, and it has also made great sacrifices and contributions to the prevention and control of the epidemic. A package of policies should be introduced to support post-epidemic reconstruction in Hu Bei. For the whole central region, the epidemic has enlarged the

gap within the region, thus intensifying the market segmentation. Therefore, the integrated governance thinking should be adopted to promote the overall development of the central region, further breaking administrative boundaries, and driving the integrated development of the central region with the support of trans-regional urban agglomeration.

The epidemic caused a large number of employees to lose their jobs, which deprived residents of the main source of income, greatly reduced their consumption power, and further affected the economy. Therefore, ensuring employees' employment is a primary breakthrough point for the government to promote regional economic recovery. On the one hand, it is suggested that relevant central departments should take measures such as "tax exemption and subsidy" to help enterprises resume production and work, and encourage enterprises to sign short-term "flexible employment" agreements with employees, so as to improve the employment rate of residents. On the other hand, it is suggested that local governments should introduce various forms of policies to encourage consumption and guide people to consume actively through measures such as "sending out consumption vouchers and issuing consumption subsidies", so as to stimulate domestic demand and stimulate regional economic growth [9].

Conclusion

As a typical external shock event, the COVID-19 epidemic has added a lot of uncertainty to China's macroeconomic operation. In the process of coping with the impact of the epidemic, a series of problems have also been exposed in China's economic development, such as strong dependence on industrial chain and weak resistance of small and medium-sized enterprises to risks. This has provided new opportunities for China to accelerate the transformation and upgrading of its industrial structure, build a mechanism to ensure supply chain security, and promote high-quality economic development. At the same time, it should be noted that artificial intelligence, big data, cloud computing and other new economic and business forms generated by the Internet have shown strong vitality during the epidemic, and have become the key for some regions to effectively cope with the

impact of the epidemic through the transformation and upgrading of traditional industries.

REFERENCES

1. Krueger, D. ,H . Uhlig , and T Xie Macroeconomic Dynamics and Reallocation in an Epidemic[R].Centre for Economic Policy Research DP 14607, 2020
2. Ye Zhenyu. The impact of COVID-19 epidemic on China's regional economy and response [J].China Development Review, 2020, (Z3):134-140.
3. Zhu Kunfu, Gao Xiang, Yang Cuihong, Wang Shouyang.The impact of COVID-19 on the global production system and the risk analysis of China's industrial chain accelerating external migration [J].Proceedings of the Chinese Academy of Sciences, 2020(3).
4. Liu Zhibiao, Chen Liu. Coordinating the relationship between epidemic prevention and control and economic growth [J]. People,2020(4).
5. Wu Jing, Zhang Feng, Sun Yi, Zhu Yongbin, Liu Changxin.Anti-epidemic promotion of China's digital transformation: opportunities and challenges [J]. Bulletin of the Chinese Academy of Sciences, 2020(3).
6. Zhang Yuqi, Wang Huan, Zeng Kexin.Impact of COVID-19 on regional economy in China [J]. Journal of Hubei University of Economics,2021(4):47-49.
7. Sun Jiuwen. The impact of COVID-19 on China's REGIONAL ECONOMIC development [J]. Regional Economic Review, 2020(18).
8. Luan Hao, Zhang Xiaoqing. Study on the impact of COVID-19 epidemic on regional economic development in China.Journal of Natural Science of Hunan Normal University,2020(43).
9. Huang Jianhui, Wang Jingwen, Ying Xiwen, Xu Jifeng, Dong Yunjia, Zhang Liyun.Impact analysis of COVID-19 epidemic on China's economy and finance and policy suggestions [J]. North China Finance, 2020,(2):1-9.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Зубков Р. С.

доктор економічних наук, професор,
Миколаївський міжрегіональний інститут
розвитку людини вищого навчального закладу
«Відкрити міжнародний університет
розвитку людини «Україна»

В статті визначено що продовольча активність ключових елементів виробничого потенціалу регіону викликана дією ряду внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. До основних факторів віднесено наступні групи факторів: регулюючі, стимулюючі, структуро-утворюючі, деструктивні. В групу регулюючих факторів входять фактори які регулюють відносини в середині виробничо-продовольчої структури регіону та впливають на характер таких відносин, стимулюючи їхню активність. В групу стимулюючих факторів входять фактори які здійснюють стимулюючий вплив на виробничо-продовольчу діяльність регіону. В групу структуро-утворюючих факторів входять фактори, які складають базово-капітальну структуру регіональної економіки. В групу деструктивних факторів входять фактори, які чинять негативний вплив на загальну структуру регіональної економіки та підприємства. Проведена основна характеристика кожної групи факторів активності ключових елементів інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону.

Ключові слова: продовольча безпека, регіон, фактори, продовольче забезпечення, підприємство, інновації, продовольчий маркетинг, стратегія.

Постановка проблеми. Специфіка розбудови економіки України із залученням інвестиційно-інноваційного потенціалу полягає в тому, що з одного боку потрібно залучити колосальні грошові ресурси для подолання значного технологічного відставання від розвинених країн світу, а, з іншого боку, потрібно це робити в короткостроковій перспективі. Крім цього, теоретико-

методологічні напрацювання, якими володіє сучасна українська наука, спираючись, здебільшого, на зарубіжні практики, розглядають такий перехід лише в середньостроковій та довгостроковій перспективі, що в сучасних реаліях для України не є прийнятним. Єдиним шляхом розвитку для України, який залишається – це вибір власного притаманного лише нашій державі напрямку розвитку економіки з комплексним урахуванням всіх специфічних та характерних її особливостей [150].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у теоретичні та практичні засади забезпечення продовольчої безпеки як регіону, так і країни внесли наступні фахівці: В. Балабанов, А. Прохожева, Ю. Хромов, В. Суворовцева, И. Стуканова, Б. Пасхавер, О. Гойчук, П. Лайко, П. Саблук та інші.

Мета та завдання статті. Метою статті є виявлення основних факторів впливу на продовольчу безпеку регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з цього, для України вкрай актуальним є питання впровадження регіональних виробничих технологій, які є важливим індикатором структурних змін у напрямку підвищення конкурентоспроможності національної і регіональної економіки та ключовим показником для залучення інвестицій та продовольчої безпеки.

Така ситуація щодо виробничої активності ключових елементів продовольчого потенціалу регіону викликана дією ряду внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. До основних доцільно віднести наступні групи факторів: регулюючі, стимулюючі, структуро-утворюючі, деструктивні.

Таким чином, кожен фактор має свій вплив на показники регіональної активності виробничо-продовольчого середовища. Останнім часом, спостерігається поєднання внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Зазначене поєднання дає кожного разу новий ефект впливу на регіональну економіку та може характеризуватися як позитивним так і негативним результатом впливу. Здатність регіону адаптуватися до зазначеного впливу та здатність протистояти негативному впливу, характеризує, в цілому ступінь готовності регіональної

економіки до продовольчого забезпечення та змін її структури [1].

Для швидкого та результативного переходу на новий етап економічного розвитку потрібен комплексний та ефективний план дій, який повинен базуватися на двох ключових напрямках розбудови: виробничому стимулюванні та інноваційному впровадженні сучасних та дієвих механізмів державних перетворень. Посилення дії шляхом необхідного прискорення та гнучкості зазначених механізмів забезпечується при умові охоплення економіки всієї країни. Зазначене охоплення можливо здійснити залученням всіх регіонів країни у якості необхідного базового плацдарму запуску механізмів державного перетворення. В той же час, спираючись на те, що кожен регіон має власне унікальне економічне середовище розроблення комплексного плану повинне здійснюватися з урахуванням потреб подальшого розвитку такого унікального середовища конкретного регіону.

Але, для більш повного аналізу впливу факторів на загальні механізми функціонування регіональної економіки, встановлення стратегічних напрямів виробничо-продовольчого розвитку регіону та конкретного підприємства потрібно розглянути особливості впливу кожного з вказаних факторів:

Нормативно-правовий та законодавчий фактор відноситься до групи регулюючих факторів, без якого неможливо здійснювати управління та регулювання діяльності території та підприємств, які знаходяться на цій території. Особливо важливим стає зазначений фактор в умовах політики децентралізації та євроінтеграції, коли стоїть гостра економічна проблема розвитку регіонів України. Саме нормативно-правовий та законодавчий фактор дає ефективні важелі для інвестиційно-інноваційного розвитку регіональної економіки[3].

Структурно-управлінський фактор відноситься до групи регулюючих факторів та впливає на методи регулювання виробничо-продовольчою діяльністю підприємства. Враховуючи особливість процесу управління підприємством в складних економічних умовах та нових реаліях європейської інтеграції, швидкоплинністю та складністю напрямків проникнення кризових

явищ в структуру державної економіки, виникає необхідність використання в процесі управління сучасних інноваційних методів управління.

Конкурентний – відноситься до групи регулюючих факторів впливу на регіональну виробничо-продовольчу активність регіонального середовища та корегує рішення щодо інвестицій та інноваційного розвитку підприємства. В залежності від регіонального конкурентного середовища, конкурентний фактор, в цілому, впливає на стратегію підприємства щодо використання інноваційних рішень для досягнення конкурентних переваг підприємства. [4].

Внутрішньо-політичний - відноситься до групи регулюючих факторів впливу на регіональну виробничо-продовольчу активність промислових підприємств та під фактором політичної територіальної стабільності демонструє потенційним інвесторам доцільність інвестування та інноваційного розвитку підприємств на довгострокову перспективу. Внутрішньо політичний фактор напряму залежить від швидкості зміни державних політичних еліт та швидкості проведення такими елітами позитивних економічних змін соціально-економічного життя регіону.

Культурно-освітній відноситься до групи регулюючих факторів впливу на регіональну виробничо-продовольчу активність промислових підприємств та залежить від ступеня насиченості культурно-освітнього регіонального простору реальними та потенційно активними осередками, здатними як створювати, так і регулювати виробничо-продовольчу діяльність. Останнім часом, приділяється велика увага в освітній сфері вивченню інноваційної складової економічних спеціальностей, зазначена тенденція позитивно впливає на виробничий клімат кожного регіону[6].

Демографічно-соціальний фактор впливу доречно віднести до групи стимулюючих факторів регіональних виробничо-продовольчих змін, адже від нього, безпосередньо, залежать напрямки інвестування у виробництво регіональних підприємств та інноваційного покращення виробничих потужностей таких підприємств, з іншого боку він є фактором наявного попиту на нововведення та здатності персоналу підприємства адаптуватися до нових

технологій виробництва. Крім цього, виявляється ще одна особливість зазначеного фактору, до якої слід віднести формування попиту та купівельної спроможності населення на нові удосконалені продукти харчування нового інноваційного виробництва.

Галузево-секторальний фактор відноситься до групи структуроутворюючих факторів, який, безпосередньо, залежить від переважання в регіоні тієї чи іншої галузі того чи іншого сектору. Зазначений фактор впливає на напрямки виробничо-продовольчої діяльності регіону, формує структуру інвестицій регіону та визначає регіональне скупчення інноваційних осередків. Крім цього, вказаний фактор є своєрідним індикатором перспективності іноземних інвестицій в регіон.

Транспортно-логістичний – відноситься до групи структуроутворюючих факторів впливу на регіональну виробничо-продовольчу активність промислових підприємств та в цілому регіоні і впливає на фізичну швидкість переміщення вантажу територією регіону, що позитивно впливає на інвестиційний клімат та розвиток сфери транспортно-логістичного посередництва. Розвиток зазначеного дозволяє використовувати інноваційні рішення підприємствами, що задіяні у процесі накопичення та переміщення вантажу. Вдале географічне розміщення, розгалужена система транспортного сполучення регіону є головною запорукою позитивного прояву транспортно-логістичного фактору як фактору товарної мобільності [7].

Інформаційно-комунікаційний - відноситься до групи структуроутворюючих факторів впливу на регіональну виробничо-продовольчу активність промислових підприємств і залежить від використання в регіональній мережі сучасних інформаційних технологій та технологій на підприємстві. Зазначені технології дають можливість підприємствам конкретної регіонального середовища вибудовувати ефективні стратегії конкурентної переваги та залучення інвестиційно-інноваційних рішень в свою виробничу структур.

Не менш важливу роль відіграють ресурсний, технологічно-технічний,

техногенної небезпеки, природної небезпеки, військовий, політико-економічної нестабільності, корупційний фактори, які в сукупності з іншими факторами, безпосередньо, впливають на виробничо-продовольчу активність регіону.

Висновки. Визначено що продовольча активність ключових елементів виробничого потенціалу регіону викликана дією ряду внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. До основних факторів віднесено наступні групи факторів: регулюючі, стимулюючі, структуро-утворюючі, деструктивні. Проведена основна характеристика кожної групи факторів активності ключових елементів інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агропродовольчий розвиток України в контексті забезпечення продовольчої безпеки: кол. моногр. [О.В.Шубравська, Л.В. Молдаван, Б.Й.Пасхавер та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О.В.Шубравської; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». К., 2014. 456 с.
2. Власов В.І., Саблук В.П., Лисак М.А. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 43-45.
3. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2009. №43. С. 638. [Із змінами та доповненнями].
5. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку. К. : НІЧЛАВА, 2000. 252 с.
6. Мудрак Р. П. Поведінка споживача як чинник продовольчої безпеки домогосподарства. *Економічний часопис XXI*. 2014. №3-4(1). С. 27-30.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року №1379 «Деякі питання продовольчої безпеки». *Офіційний вісник України*. 2007. №93. С. 48.

УДК 336 (075.25)

**СОСТОЯНИЕ СИСТЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ
АКАДЕМИЧЕСКОГО ПЕРСОНАЛА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО
ЗАВЕДЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЁ РАЗВИТИЯ В ГРУЗИИ**

Ванишвили Мераб Михеилович

Доктор экономических наук,
Аффилированный профессор грузинского
Технического университета

Лапачи Автандил Робизонович

Доктор экономических наук, профессор

Аннотация. В научной статье, на основании новейших литературных источников и фактических материалов, проанализованы результаты исследования системы повышения квалификации академического персонала высшего учебного заведения и на основании выявленных проблем разработаны рекомендации практического характера.

Ключевые слова. Просветительская программа, болонский процесс, учебное заведение, повышение квалификации, качественное исследование, интервью, тренинг, модулярное обучение.

Введение. С учётом требований страны высшее учебное заведение ориентировано на внедрение европейских просветительских стандартов и реализации таких просветительских программ, которые обеспечивают интеграцию в болонский процесс и, соответственно, подготовку кадров с высшей квалификацией международного уровня.

В условиях указанных реформ важной задачей является кадровое обеспечение высших учебных заведений высококвалифицированными специалистами, оптимальное применение их навыков и возможностей и стимулирование профессионально – квалифицированного развития.

Важен стал учёт соответствующих требований современного социального и технологического развития к просветительским программам. Одним из

важных направлений развития педагога является создание мотивации совершенствования и всестороннего развития его профессионализма посредством обновления программ повышения квалификации и соответствующей организации обучения.

Становятся необходимыми новейшее осмысление, разработка и реализация содержания и формы модели системы повышения квалификации учёно – педагогических кадров, что должно обеспечить подготовку современного специалиста и сохранение их конкурентоспособности.

Поскольку в высших учебных заведениях Грузии вопросы повышения квалификации академического персонала не исследованы соответствующим образом, не оценены показатели её эффективности и перспективы развития, то на этом этапе изучение этого вопроса является весьма актуальным и имеет практическое значение.

Цель работы. Целью исследования является исследование и анализ системы повышения квалификации академического персонала, разработка на основании выявленных проблем практических рекомендаций.

Материалы и методы. В рамках данного исследования было проведено качественное исследование на базе Грузинского Технического университета. В университете осуществляются основные и дополнительные просветительские программы на ступенях бакалавриата, магистратуры и докторантуры. В университете учится 21880 студента с активным статусом, университетскому процессу служит 4608 сотрудника (академический, научный, приглашенные, административный и вспомогательный персонал).

Генеральной совокупностью исследования является академический персонал университета. Общий объем отбора представлен го респондентами – от академического персонала факультета бизнестехнологий университета.

В исследовании использован метод интервью, которое охватило открытые вопросы, заранее подготовленные для изучения конкретной проблемы. При этом, ответы на вопросы не стандартизированы и не имеют общей меры, по которой произошло бы их сравнение. Вопросы разделены на

логические блоки. Каждый блок содержит серию вопросов, по которой можно получить ответы, основанные на конкретные факты в достаточном количестве. Это позволяет в рамках одного интервью качественно и глубоко исследовать информацию одновременно по нескольким направлениям.

Результаты и обсуждение. Повышение квалификации академического персонала служит формированию ориентированной на студента просветительской системы, подготовке учебно – научных кадров, направленных на утверждение педагогических навыков соответствующих знаний и инноваций, необходимых для подготовки профессионалов с общей и отраслевой компетенцией, что обеспечит практическую реализацию основных концепций экономики, основанных на знаниях,

В Грузинском Техническом Университете целью службы по управлению качеством является системная оценка качества профессионального развития персонала, разработка предложений и рекомендаций, для его последующего улучшения или сохранения. Соответственно, указанная служба обеспечивает разработку и осуществление программ профессиональной подготовки и переподготовки, внедрение современных методов исследования и оценки, при котором руководствуются законами Грузии, законоподлежащими нормативными актами, уставом Университета, положением соответствующей структуры и другими правовыми актами.

Расписание тренингов повышения квалификации академического и приглашенного персонала предусмотрено в плане действий факультета. Программы повышения квалификации составляются на основании оценки персонала или результатов опроса студентов, необходимость тренингов обуславливают также различные стандарты, регуляции, внесенные в приказы изменения. Информирование педагогов о тренингах повышения квалификации осуществляется по электронной почте, а также на заседаниях факультета и академического совета.

В тренингах повышения квалификации участвует академический и приглашенный персонал всех должностей: профессор, ассоциированный

профессор, профессор ассистент, ассистент, административный персонал. При планировании тренинга определение целевой групп, кроме обязательного характера тренинга обуславливают результаты опроса студентов и требование самого персонала.

В Университете функционируют, в общей университетские программы повышения квалификаций персонала, прохождение которых желательно для всех педагогов Университета, например, тренинг современные методы учебы и обучения « и тренинги, которые организуются на уровне факультетов, имеют выборочный характер и не входят в обязательную программу повышения квалификации.

Тренинги проводятся, в основном, внутри организации, на базе факультета, а также, в национальном центре развития качества образования и других высших учебных заведениях. Проведенные на базе факультета тренинги являются бесплатными для персонала университета. Почти все опрошенные педагоги местом прохождения тренингов указывают базу факультета и преимущество отдает ей, поскольку финансовый фактор в этом случае выполняет определяющую роль.

Как показал интервью, на сегодняшний день особенно актуальными для педагогов вопросом является усвоение новых технологий обучения. Среди пройденных в последнее время тренингов, акцент был сделан в основном на понравившиеся педагогам тренинги: « больше всего понравился тренинг современных технологий обучения, который я прошла последним». Также было отмечены тренинги учебы и обучения: «очень понравился тренинг коммуникации и развития дополнительных навыков, он был очень интересным».

Что касается оценки результата тренинга повышения квалификации со стороны педагогов, большинство интервьюируемых зафиксировали положительную оценку: «считаю, что цель достигнута на уровне выше удовлетворительного», «тренинг в полном соответствии с моей деятельностью». Однако два респондента из опрошенных результат тренинга

оценили средне и отметили, что программа повышения квалификации не соответствовала их деятельности.

В программах повышения квалификации из интервью в связи с применением методов обучения выясняется, что больше всего применяются воркшоп, а также лекция и семинар: «повышение квалификации чаще всего проходит в форме семинара и лекции. Таковы имерактивные лекции. Как правило, такой курс проводится в режиме постоянного диалога, м. е. Вначале дают определенные тезисы и фактически фазу начинается обсуждение этих тезисов».

На вопрос «необходимо ли пройти запланированные университетом программа повышения квалификации научно – педагогическому персоналу, если считают, что забота о соморазвитии с их стороны является достаточной?» большинство опрошенных ответили, что организованное обучение считают необходимым и обязательным: «считаю, что это является полезным и актуальным», «сегодня наиболее важным является информирование и коммуникация персонала, а остальное время и энергию необходимо потратить на заботу о саморазвитии».

На вопрос, насколько часто обращаются педагоги к повышению квалификации, была подтверждена связь периодичности повышения квалификации с требованием руководства: «квалификацию повышаю по необходимости, конкретно, потому, что требует руководство университета». Другим фактором, который влияет на решение педагогами повысить квалификацию, является потребность к самосовершенствованию. Из 20 опрошенных эти два фактора отметили 18 человек, что подтверждаем большую необходимость системы повышения квалификаций педагогов высшего учебного заведения.

Из интервью стало известно что в составлении и утверждении программ повышения квалификации учету профессиональных требований и интересов придается второстепенная роль. В результате, возникли ситуации, когда организация повышения квалификации осуществляется на актуальную для

педагогов тему, количество группы ограничено, а желающих много.

На вопрос – есть ли предложения в связи с усовершенствованием системы повышения квалификации, - два респодента выразили необходимость улучшения методов учёбы и вопросов организации. Также, во время интервью было выражено желание существования тренингов на более многообразную для педагогов тематику.

Одной из форм повышения квалификации являются командировки в другие страны с просветительской целью, в заграничные высшие учебные заведения на конференции. Во время интервью два респодента на вопрос: «офашались ли к другим университетам для повышения квалификации?» - ответили, что для этого им не хватает времени.

С учетом современных тенденций и информационно-коммуникационных технологий развития системы образования, одной из форм повышения квалификации сотрудников высшего учебного заведения могут быть использованы онлайн-курсы. Педагог, в любое удобное для него время может войти на онлайн-курс с помощью компьютера и решить примеры и кейсы.

В дистанционном режиме, созданием онлайн-голосования можно изучить профессиональные требования педагогов, что будет способствовать экономии материальных и временных расходов и выявит популярность той или иной программы повышения квалификации и идеи необходимости её совершенствования.

Альтернативной формой обучения в виде лекции и семинара является, также, модулярное обучение. Модулярное обучение широко используется как зарубежом, так и у нас. Внедрение в систему дополнительного профессионального образования модулярного обучения будет способствовать процессу разработки программ обучения. При использовании блок-модулярной модели легка коррекция учебных программ разработка новых модулей и адаптация их соответственно интересам и требованиям слушателейю Такое обучение позволяет слушателю для обучения выбрать интересные компетенцию Таким образом, в организации процесса обучения модулярное

обучение имеет универсальный и гибкий характер.

Система модульного обучения в значительной степени охватывает учебный профессиональный опыт слушателей. Выявляются возникшие в процессе трудовой деятельности трудности и задачи. На следующем этапе выявляются мнения и позиции слушателей программы, основываясь на общих позициях, создаются целевые группы, ведущий программы выступает в роли модератора. В конце прохождения курса модульное обучение особенно актуально при колаборационном обучении, критическом анализе новой информации. Структура блок – модульной модели обучения является прототипом новой педагогической парадигмы, суть которой заключается в том, что главным агентом обучения является сам слушатель. Задачей высшего профессионального образования сформировать у студентов навыки выявления своих знаний и компетенций. Для того, чтобы решить подобную задачу в процессе обучения, педагоги должны усвоить эту роль.

Интенсивность дополнительного профессионального образования педагогов, которое требует времени, должно сопровождаться уменьшением традиционной аудиторской нагрузки. На начальных этапах реформы системы повышения квалификации, когда ещё существует традиционная лекция – семинарный цикл обучения, необходимо составить гибкий график обучения, поскольку: «существует постоянное пересечение между основной учебной деятельностью, тренингом и другой бытовой деятельностью. В конечном итоге, выборочно присутствуешь во всём и это происходит для получения однообразной профанации получения сертификата».

Уменьшение аудиторской нагрузки, расширение масштабов применения метода case study и переход на дистанционное обучение будут способствовать гибкости непрерывного обучения. Уменьшение аудиторской нагрузки возможно за счёт самостоятельной работы, в условиях передачи учебно – методических материалов.

Результаты анкетного опроса показали, что академический персонал Университета в результате тренингов ожидает, в первую очередь,

совершенствования своих профессиональных навыков и обеспечения их соответствия с между народными стандартами.

По мнению опрошенных, тренинги повышения квалификации на основании платформы постоянного образования способствовали у них:

- генерированию новых идей;
- повышению способности к планированию и управлению временем;
- углублению способности к коммуникации.

Пройдя тренинги, после указанной доминантной тройки для персонала интересным оказалось повышение квалификации различными методами в следующей последовательности:

- способность к применению знаний в практике;
- способность к критическому мышлению;
- способность к применению современных информационных и коммуникационных технологий;
- способность к разработке и управлению проектом;
- способность к социальному ответственному действию;
- способность к международному сотрудничеству.

Система повышения квалификации не должна ограничиваться только существующей на базе университета программой повышения квалификации. Обязательным является позволить педагогам различных университетов общаться между собой и разделять опыт. Совершенствование системы повышения квалификации не должно ограничиваться финансовым фактором.

Как стало известно из интервью, результаты повышения квалификации академического персонала отражаются в учебном процессе Университета, но оно в меньшей степени влияет на методы стимулирования персонала со стороны администрации. Целесообразным является создать в Университете связанную с повышением квалификации персонала систему стимулирования, в соответствии с опытом многих зарубежных университетов.

В результате интервью было выявлено, что у академического персонала есть желание стать тренером, если такое предложение будет со стороны

администрации. А это является богатым ресурсом для самого Университета, для которого более эффективным является проведение тренинга на его же базе. Таким образом, создание команды тренеров Университета на базе собственного академического персонала является важным условием как с точки зрения эффективного развития самого Университета, так и с точки зрения мотивирования персонала.

Исследование показало, что не существует универсальной системы повышения квалификации педагогов, но в мировом просветительском пространстве довольно успешно апробированы отдельные методы, изучение и имплементирование которых в нашу среду в значительной степени упростит практический процесс повышения профессиональных знаний профессоров и учителей и совершенствования их навыков. С этой целью, важнейшим является содействовать включенности Грузинских ученых в международные научные исследования провести совместные исследования. Совершенствованию учебных процессов, также, будет способствовать включение в лекционный курс результатов научного исследования и поддержка участия молодежи в исследования. Мотивации лекторов к вопросу повышения своего профессионального уровня в значительной мере будет способствовать и коммерциализация исследований, что должно стать в будущем мощным фактором финансового обеспечения этих процессов.

Выводы. Проведенное исследование показало положение в системе повышения квалификации академического персонала высшего учебного заведения и основные тенденции развития процесса, в частности:

1. Повышение квалификации академического персонала основывается на определении потребностей Университета и оценке студентами педагогов. Требование непрерывного обучения в большей степени вытекает от руководителей, которое не всегда совпадает с требованиями и интересами сотрудников Университета.

2. На текущем этапе развития не существует средства диагностики мотивации повышения квалификации персонала, что задерживает эффективное

функционирование системы.

3. Путем повышения квалификации и приобретения новых знаний и навыков академический персонал Университета становится более конкурентоспособным на просветительско – трудовом рынке и приобретает дополнительные возможности для профессионального развития.

4. Планирование обучения персонала должно соответствовать стратегии высшего учебного заведения и служить повышению её эффективности.

5. Система обучения должна быть дифференцирована по отношению к уязвимым группам и строго фокусироваться на решение конкретных задач, она должна иметь механизмы стимулирования приобретения сотрудниками новых знаний и навыков.

6. В Университете ежегодно должна утверждаться программа повышения квалификации, прохождение которой будет обязательной для сотрудников и процессу обучения будет дан непрерывный характер.

7. должна быть предложена программа модульного обучения, как возможность коррекции курсов повышения квалификации. По необходимости и в соответствии с интересами и требованиями сотрудников, будет использован метод case study. В случае небольших курсов, с целью сокращения аудиторской нагрузки, можно использовать и метод дистанционного обучения.

8. Непрерывное обучение должно рассматриваться прямо как служебная обязанность для руководителя и специалиста, служебные перемены которых должны основываться, в первую очередь, на результаты обучения, способности применения в практике приобретенных знаний. Для конкретной ситуации должны быть выбраны различные методы стимулирования специалистов и должна быть обоснована целесообразность их применения.

9. Важно создать для академического персонала условия максимальной доступности приобретения знаний. Также, важным является существование широкого выбора содержания и форм обучения для того, чтобы слушатель свободно мог выбрать наиболее удобный путь приобретения знаний.

10. Следует обратить внимание на обеспечение соответствия

приобретенных в результате обучения знаний с реальными профессиональными требованиями.

11. Для контроля качества обучения персонала рекомендуется организовать соответствующие опросы, что дает возможность администрации создать объективную картину необходимости отдельного направления обучения.

12. Необходимо проанализировать текущие и перспективные нужды подготовки и повышения квалификации персонала, оценить эффективность всех форм обучения и представить администрации Университета предложения о тематике, формах, содержании и организации.

13. Система повышения квалификации должна быть относительно автономной и непрерывной, поскольку именно в её пределах возможно повысить профессиональную компетенцию педагогов и решить вопрос адаптации научно – педагогического персонала к условиям модернизации образования.

14. современная модель обучения должна помогать человеку вести свою жизнь путем самореализации и независимости.

15. современная модель обучения служит способствованию выявления и реализации потенциальных возможностей личности, на основании которого осуществляется система целенаправленного обучения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Закон Грузии о высшем образовании (на грузинском языке): <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32830?publication=82>, последний раз проверено - 10.04.2021.

2. Закон Грузии о профессиональном образовании (на грузинском языке): <http://mes.gov.ge/content.php?id=7751&lang=geo>, последний раз проверено - 10.04.2021.

3. Castellanos Yoko, „An Analysis of Motivational Theories that could aid the College Management to Enhance Employee Engagement“, National College of

Ireland. 2014, accessed January 23, 2018: <http://trap.ncirl.ie/1828/1/yokocastellanos.pdf>, последний раз проверено - 10.04.2021.

4. Sorela N. Employee training is worth the investment. Go2HR.2015: <https://www.go2hr.ca/training-development/roi-of-training/employeetraining-is-worth-the-investment>, последний раз проверено - 10.04.2021.

5. Андриенко А.В., Калачикова О.Н.. Разработка модели компетенций преподавателей вуза для задач управления персоналом. - Национальный исследовательский Томский государственный университет, Томск: <file:///C:/Users/Lika-Pc/Downloads/307-306-1-PB.pdf>, последний раз проверено - 10.04.2021.

6. Кибанов А.Я. Управление персоналом: учебное пособие / А.Я. Кибанов. - 6-е изд., стер. - М.: КНОРУС, 2016. - 202 с.

7. Магура М. Управление персоналом в обучающейся организации// Управление персоналом. - № 18. - 2009: <https://www.toppersonal.ru/issue.html?2178>, последний раз проверено - 10.04.2021.

8. Чернявская, А. Г. Андрагогика : практ. пособие для вузов / 2-е изд., испр. и доп. - М.: Издательство Юрайт, 2018. - 174 с.: <https://docplayer.ru/83486759-Andragogika-prakticheskoe-posobie-dlyavuzov-a-g-chernyavskaya-2-e-izdanie-ispravlennoe-i-dopolnennoe.html>, последний раз проверено - 10.04.2021.

РИНОК ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мельохіна Лариса Григоріївна

аспірантка

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля
м. Северодонецьк, Україна

Введення. Розвиток торгівлі послугами є невід’ємною складовою економічного зростання країни. Українська економіка незважаючи на наявність істотного наукового потенціалу та досвіду створення технологічно складної продукції, з року в рік втрачає свої позиції на внутрішньому ринку та ринках високотехнологічних товарів і послуг, які в сучасному світі розвиваються найбільш динамічно.

Мета роботи. Проаналізувати основні чинники що впливають на формування ринку послуг, розглянути його реальний стан, можливість регулювання та факторів, що складають найбільші ризики для сталого розвитку, визначити перспективні напрями для України.

Матеріали та методи. Великі економічні втрати понесені Україною з анексією Криму, окупацією частини території Донецької та Луганської областей внаслідок гібридної війни. Втрата основної частина стратегічних промислових підприємств та унікальних високотехнологічних підприємств, спричинили дисбаланси у виробництві і споживанні промислової продукції. Спостерігається обвальне падіння рівня життя людей, реальних доходів, заощаджень, купівельної спроможності, зростання цін. Набули масовості еміграційні потоки економічного характеру та внутрішнє переміщення громадян, обумовлене війною. Значну частину промислових підприємств, інфраструктуру цих областей та прилеглих до них територій зруйновано, або вони залишились без сировини, енергоносіїв, ринків збуту. Частина найбільш кваліфікованих фахівців, підприємців, вчених і т.п. покинули зону конфлікту.

За повідомленням пресслужби кабінету міністрів України, станом на 5 травня 2021 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 466 077 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим», а за кордоном на постійній основі працює понад 3 мільйони українців. В окремі періоди їхня кількість коливається від 7 до 9 мільйонів.

Суттєвих змін зазнав ринок праці так за даними Державної служби зайнятості, рівень безробіття у 2020 році зріс з 8,1% до 9,3%. Безробітних стало на 182 тис осіб більше. У січні 2021 року допомогу з безробіття отримували 481 тис українців – на 38% більше, ніж у січні 2020 року.

Відбулись серйозні зміни в економіці не лише у зоні конфлікту та прилеглих до неї східних територій, зруйновані або деформовані економічні структури по всій країні, фінансові системи, грошовий обіг, публічні фінанси, економічні та виробничі відносини, втрачено важливі функції, що гальмують розвиток, ведуть до деградації, деіндустріалізації, розвалу офіційного і розвитку тіньового сектору, занепаду соціальної сфери, інфляції, девальвації, корупції, стрибкоподібного падіння рівня життя. Має місце системна залежність України від кредитів МВФ, інших міжнародних організацій. Відбулося неконтрольоване знецінення національної валюти. Втрачаються міжнародні резерви. Протягом багатьох років відчувається дефіцити публічних фінансів, зокрема, державного бюджету, державних корпорацій, Пенсійного фонду України. Країна набула статусу ризикованої із негативним інвестиційним іміджем і "деструктивною економікою" та посідає 64 місце рейтингу з 190 країн за легкістю ведення бізнесу Doing business-2020 року, який щорічно публікує Всесвітній банк.

Результати та обговорення. На тлі низької інвестиційної привабливості та несприятливих умов для ведення бізнесу, спалах пандемії коронавірусу та карантинні обмеження стали згубними для значної кількості малих та середніх підприємств сфери послуг, які не змогли відновити діяльність після локдауну 2020 року. Найбільш негативні наслідки через обмеження пересування,

самоізоляцію, запровадження режиму карантину у країні відчув ринок послуг та внутрішньо-орієнтовані галузі: транспорт (в першу чергу, авіаційний), туризм (зовнішній і внутрішній), інші послуги (зокрема, організація харчування, спорт, розваги, мистецтво та відпочинок). Вторинні ефекти від суттєвого зниження споживчої активності населення та відповідно уповільнення динаміки розвитку економіки в цілому відчувають такі сфери як фінансова діяльність та операції з нерухомим майном. Сьогодні зберігається песимістичний прогноз суб'єктів підприємницької діяльності щодо перспектив інвестування у дорого вартісні проекти сфери послуг, сфери що найбільше постраждала від карантинних обмежень. Серед основних побоювань – загрози пов'язані з розповсюдження вірусу COVID- 19, суттєвий вплив політики на бізнес-процеси, зниження обсягів виробництва і реалізації продукції та послуг, нових замовлень, а також скорочення чисельності працівників. Криза в реальному секторі вже негативно позначилася на обсягах виробництва, капітальних інвестиціях та зайнятості. Це погіршило фінансовий стан значної частини підприємств і домогосподарств. Наслідком стали перші проблеми з обслуговуванням кредитів та зниження попиту на послуги фінансових установ, інвестиційну діяльність, купівельної спроможності та попит.

Висновок: Незважаючи на сьогоднішній стан, ринок послуг в Україні має потенціал та може надати додатковий поштовх загальному розвитку української економіки. Для цього необхідно створити підґрунтя для реалізації механізму конкурентоспроможності послуг на міжнародних ринках. Процеси переорієнтування ринку послуг в Україні сьогодні відбуваються досить повільно, що пов'язано з кількома вагомими чинниками: більшість бізнес-процесів підприємств сфери послуг знаходиться «у тіні»; існує суттєва проблема нестачі кваліфікованих фахівців зі спеціальною освітою; низька платоспроможність, пов'язана з девальвацією гривні; неготовність вітчизняних споживачів до високого рівня якості послуг і сервісу; суттєвий вплив політики на бізнес-процеси тощо.

**СКЛАДНО-СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ
ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ СУБ'ЄКТІВ**

Овєчкіна Олена Андріївна

к.е.н., доцент

Маслош Ольга Володимирівна

к.х.н., доцент

Східноукраїнський національний університет

ім. Володимира Даля,

м. Сєвєродонецьк, Україна

Вступ./ Introductions. В руслі плюралістичного підходу, який активно застосовується не лише у економічній теорії, але й у праві, поновлюється актуальність концепції «складно-структурної» моделі права власності, яку розробляли правознавці В. Голубцов, В. Андрейцев, В. Семчик та інш. [1-3], ідеї яких базувалися на визнанні права власності народу на природні ресурси. Зокрема, В. Голубцов відмічав, що «складно-структурована» модель права власності на горизонтальному (координаційному) рівні відносин між титульними власниками не передбачав їх підпорядкованості, натомість, за вертикальним (субординаційним) рівнем «лежать переважно владні, вертикальні зв'язки між різними власниками» [1, с.218–259]. Стосовно реалій сучасної вітчизняної економіки, ми вважаємо, що мова йшла про певну матрицю субординаційних та координаційних зв'язків (комунікацій, за сучасною ліберальною методологією) між основними інституціональними суб'єктами (державним апаратом, підприємствами, організаціями) та персоналізованими суб'єктами (домогосподарствами, індивідами), при цьому, український народ як головний суб'єкт публічної власності на природні ресурси, не був включений в цю систему власників.

Ціль роботи./ Aim. Зважаючи на сказане, метою даної роботи є з'ясування причин, що заважають доробці суб'єктної складової означеної «складно-структурної» моделі права власності та використанню її

управлінського потенціалу.

Матеріали і методи./Materials and methods. Інформаційну базу даної роботи склали наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені дослідженню суб'єктної структури економіко-правових відносин власності країн з транзитивною економікою, публіцистичні матеріали, інформаційні дані мережі Інтернет, результати власних напрацювань. Для досягнення поставленої мети використовувались: метод аналізу та синтезу, методи групування і порівняння, історичний та абстрактно-логічний методи.

Результати і обговорення./Results and discussion. Певну відповідь на поставлені питання щодо зберігання недостатньої ефективної існуючої моделі права власності в Україні та гальмування більш перспективної «складно-структурної» моделі надано у дисертаційній роботі І. Перчеклій, яка припустила, що питання отримують розв'язання, якщо будуть досліджені причини деформацій державної власності та форсованого розвитку форм приватного привласнення. Ми згодні з висновками дослідниці щодо головної причини занедбання державної власності, яка криється у опортуністичній поведінці державного апарату по відношенню до титульного власника природних ресурсів країни – українського народу [4, с.97-98]. Посилаючись на законодавчі акти та наукові роботи правознавців, І. Перчеклій визначила, що:

1) протягом певного часу в юридичній літературі почали розмежуватися дві наукові позиції щодо визнання чи не визнання українського народу суб'єктом відносин [публічної власності];

2) поширилась популярність концепції складно-структурної моделі права власності, яка «потіснила» концепцію спрощеної моделі прав власності, згідно якої, за позитивістською концепцією вітчизняної цивілістичної школи, мають враховуватися права реально існуючих форм власності: приватної (основної) і неприватної (другорядної за значущістю та часткою у загальній сукупності формоутворень процесу привласнення).

Зафіксована українською вченою наукова ситуація показує, що до критичного переосмислення причин деформацій сукупності економічних

відносин власності, практично безперервних у транзитивний період [від соціалізму до цивілізованого капіталізму, яким він став останні півстоліття] активно залучилися не лише політекономі, соціологи, але й найбільш консервативні у своїх поглядах правознавці [4]. В аспекті сказаного, надана вітчизняним вченим В. Борделюком, характеристика українського народу як активного учасника процесу публічного управління, значно додає до аргументації щодо визнання його прав власності. Український народ, за висловленням дослідника, виступає одночасно в трьох іпостасях:

а) як суб'єкт, який вправі безпосередньо реалізовувати повноваження власника належних йому ресурсів;

б) як суб'єкт, який делегує органам публічної влади згадані правомочності і уповноважує зазначені органи виступати від його імені;

в) як суб'єкт, чії інтереси підлягають реалізації та захисту всім механізмом держави [5, с. 255–289].

Однак, у численних теоретико-правових дослідженнях, що проводилися в юридичній літературі, зокрема, у працях Л. Заставської та інших вчених, заперечується наявність спеціального статусу народу як суб'єкта права з «мотивів» неможливості [6]:

по-перше, протиставлення інтересів народу інтересам держави як його представника та виразника волі, тобто стверджується, що інтереси держави автоматично співпадають з інтересами народу;

по-друге, виокремлення народу в якості самостійного суб'єкта права (передусім публічного права), адже, він [народ] не може безпосередньо формувати і реалізовувати свою волю як власника без посередників у вигляді органів публічної влади або з їх мінімальною участю в цьому процесі.

Незважаючи на те, що: а) існує інститут всеукраїнського референдуму як елемент реалізації влади народу, зокрема і в частині здійснення повноважень власника [7]; б) органи державної влади й місцевого самоврядування підпорядковані народу; в) діє інститут виборів, що забезпечує форму прямого народовладдя (формування шляхом голосування представницьких органів

державної влади та місцевого управління (самоврядування); г) нарешті, має діяти інститут відклику вибраних депутатів, правознавці все ж таки продовжують віддавати перевагу описам «мотивів» неможливості визначення народу суб'єктом права.

Ми вважаємо, що крім певної політичної ангажованості дослідників, головна причина відкидання «складно-структурної» моделі права власності та невикористання її значного управлінського потенціалу, полягає у побоюваннях влади втратити монополізовані функції власника, що відображено у нових редакціях Цивільного та Господарського кодексів України.

Згідно новим редакціям Цивільного кодексу України (ст. 325-327) та Господарського кодексу України (ст.63) визначаються права приватної, державної та комунальної власності. Крім того, суттєво відрізняється визначення приватної власності від встановленого вже не чинним Законом України «Про власність», відповідно до якого об'єктами права приватної власності визначалось майно фізичних осіб, а також приватних підприємств та фермерських господарств, заснованих на власності індивідом.

У новій редакції означених кодексів приватним підприємством визначається підприємство, засноване на власності одного або кількох громадян чи на власності юридичної особи. До об'єктів права приватної власності віднесено майно фізичних осіб; приватних та інших (крім державних та комунальних) видів підприємств; господарських товариств (крім державних та комунальних); кооперативів; організацій, установ та закладів (крім державних та комунальних) [8].

Політекономічний аналіз змін у інституціонально-правовому середовищі реалізації прав власності різними суб'єктами, що відбулися у редакційних правках згаданих кодексів показав, що в структурі форм власності:

1) відкидаються поняття видового рівня – «приватна трудова» і «приватна нетрудова» власність, та вилучається родове поняття «колективна власність», які не вичерпали свій потенціал;

2) ігноруються колективна і публічна форм власності, потенціали яких

навіть не активовані;

3) колективні родові ознаки визнаються лише у державній власності;

4) типове (за рівнем реінтерпретації) поняття «індивідуальна власність» подано у трактовці як «приватна власність», що у історичному аспекті відповідає індустріальній стадії розвитку капіталізму (причому, етапу напівдикого капіталізму) та не сприятиме розвитку інтелектуально-креативних ресурсів не зайнятих найманою працею індивідів.

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що повна відмова від будь-яких форм колективного привласнення та відторгнення «складно-структурної» моделі прав власності: у аксіологічному сенсі означає, що: 1) у правосвідомості влади не подолана установка на монополізацію чужих (народних) функцій і прав власності; 2) багатьма дослідниками не усвідомлюється загроза методологічних деформацій концепції історичного процесу розвитку форм власності та відповідних інституцій та інститутів, що особливо стосується наразі подолання перешкод щодо відновлення на ринковій основі колективних форм власності, усунення штучного гальмування розширеного відтворення публічної власності; 3) при цьому, недостатньо активне визначення проблем забезпечення збалансованого розвитку всіх форм власності, адекватних умовам матеріально-технічного, інституціонального, соціально-культурного тощо середовища країни, фактично відволікає соціум від розв'язання нагальних проблем життєдіяльності, які мали бути вирішені ще на перших етапах транзитивних процесів в економіці, політиці, соціальній сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Голубцов В. Г. Публично-правовые субъекты в гражданском праве. Опыт комплексного исследования: [монография]. Пермь: Пермский гос. ун-т, 2008. 530с.

2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: [монографія]. Донецьк:

Національний гірничий університет, 2011. 373с.

3. Семчик В. І. Український народ як суб'єкт права власності на землю. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2–3. С. 558–566.

4. Перчеклій І.М. Право власності українського народу на природні ресурси: еколого-правові засади. Дис...к.ю.н. Спеціальність:12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи України. К., 2015. 226 с.

5. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії:[монографія]. К.: Парламентське вид-во, 2007. 576с.

6. Заставська Л.П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси). Дис. ... к.ю.н. Спеціальність: 12.00.06 - земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. Київ, 2003. 199 с.

7. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 06 листопада 2012р. Голос України. 2012. № 226.

8. Коментар щодо зміни Класифікації форм власності та Класифікації організаційно-правових форм господарювання. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/druk/coment/answer/answer6.htm>. (дата звернення 11.05.2021).

УНІКАЛЬНІ ГОТЕЛІ УКРАЇНИ, ЯК ШЛЯХ ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Рогова Наталія Володимирівна,

к.т.н., доцент

Решетник Тетяна Андріївна

Студентка

Полтавського університету економіки і торгівлі

Анотація. Готельний бізнес в сучасних умовах набуває тенденції зростання і тим саме і конкуренція на ринку послуг росте. Керівництву готелів стає за необхідним створювати нові додаткові послуги, які б дозволяли залучити більшу кількість аудиторії споживачів. Аналіз всесвітнього ринку готельного бізнесу призвів до виявлення цікавих ідей, щодо створення конкурентних позицій на ринку при формуванні нових додаткових послуг.

Статтю присвячено актуальним питанням пошуку дієвих стратегічних підходів до підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу на прикладі просування і розвитку унікальних готелів України.

Ключові слова: історичні готелі, унікальність, ексклюзивність, культурний туризм, ефективне функціонування, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, стратегічні підходи.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування готельного господарства можливе завдяки конкурентним перевагам. Підвищення конкурентоспроможності стосується всіх рівнів ієрархії: продукції та послуг, галузі, регіону та держави в цілому, але особливої актуальності набуває конкурентоспроможність підприємства. Незважаючи на велику кількість факторів, які впливають на конкурентоспроможність підприємства, визначальним залишається його здатність продукувати якісну продукцію чи послуги та створювати сприятливі умови для їх просування на ринок. Розвиток ринкових відносин та поглиблення конкурентної боротьби на ринку створюють

високі вимоги до діяльності підприємств сфери гостинності. Прагнення готельних підприємств досягти комерційного успіху зумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності послуг, що надаються, за рахунок комплексного розв'язання проблеми через удосконалення діяльності всіх ієрархічних ланок та підрозділів готелю.

Історико-культурна спадщина є домінуючим видом з усіх видів туристсько-рекреаційних ресурсів в Україні та одним з ключових факторів для підвищення конкурентоспроможності готельної сфери.

Виклад основного матеріалу. Готельне господарство як матеріально-технічна база туристичної галузі значною мірою впливає на рівень туристичного сервісу і формування туристичної інфраструктури, тобто на розвиток сфер бізнесу, культури та відпочинку.

На сучасному етапі економічного розвитку України проблема підвищення конкурентоспроможності підприємств набуває все більшої актуальності. Для виживання та досягнення домінуючих позицій лідера в галузі необхідно вдосконалити процес управління конкурентоспроможністю підприємства, активно нарощувати конкурентні переваги, постійно досліджувати і аналізувати як внутрішнє, так і зовнішнє середовище підприємства, а отже бути гнучким і швидко реагувати на всі зміни.

Новою тенденцією розвитку сектору розміщення є будівництво доволі незвичайних і екстравагантних готелів світу, щоб викликати цікавість і прагнення на власному досвіді зазнати незвичайних відчуттів. Такі готелі розташовані в неймовірних місцях і умовах:

- у стародавніх замках, монастирях і соборах;
- у бочках, на зразок житла Діогена (Німеччина, Нідерланди);
- у підземних бункерах;
- у колишніх в'язницях;
- на даху музею (Франція);
- у сніжних будиночках-іглу й будинках, повністю побудованих з льоду;
- в індійських вігвамах (США, Канада, Болівія, Венесуела, Коста-Рика);

- у печерах, у дуплах і будиночках на деревах, під водою й у будиночках з кам'яної солі (Болівія);
- у фортецях, вітряних млинах, на маяках;
- у будинку-унітазі (Південна Корея);
- на шхуні, вмороженій у лід за Полярним колом (Норвегія);
- у вертольотах (Швеція, США);
- у поїздах.

Використовуючи історико-культурну спадщину України, з'являється можливість розвитку унікальних готельних комплексів. Однією із особливостей таких об'єктів є розміщення туриста у готелі, що знаходиться безпосередньо в історичному місці, або ж у спеціально спроектованій у відповідності з культурними особливостями даного регіону будівлі, яка ретельно вписана у навколишній ландшафт. Унікальні готелі, що використовують історичні особливості місцевості та мають високу категорію комфорту можуть стати першою національною готельною асоціацією, яка пропонує якісно новий сервіс на туристичному ринку: країна позиціонується як сукупність множин регіональних субкультур.

Вони можуть стати широко відомими як в нашій країні, так і за кордоном як еталон якісного. Історичні унікальні готелі покликані бути тим місцем, де людині повертається відчуття непорушеної наступності національних традицій побуту, яке в країнах з нерозірваною, культурною традицією поновлювалося природним чином. Саме тому унікальні готелі можуть і повинні займати певне місце в міській інфраструктурі.

Висновки. Європейський досвід створення першокласних унікальних історичних готелів в Україні, їх типологія і функціональна адаптація до вимог та вплив на розвиток економіки і культури країни заслуговує на увагу і вивчення, що дозволить одночасно систематизувати збереження і використання унікальних об'єктів, а також розвинути окремий напрямок культури і пропозицій у сфері туризму України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів. <http://www.tourism.gov.ua/>
2. Послуги готелів [Електронний ресурс] // Dot Art. – Режим доступу: <https://mors.in.ua/main/641-yaki-poslugy-mozhna-otrymaty-vgotelyah-10-nayekzotychnishyh-propozyciy-goteliv.html>

РЕЗЕРВИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПОСЛУГ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сімкова Тетяна Олексіївна

к.е.н., доцент

Котик Вікторія Романівна

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин центр економічної діяльності переміщується до основної ланки всієї економіки - підприємства, тому що саме на підприємстві створюється продукція, виконуються роботи, надаються послуги. Найважливішою економічною категорією, що характеризує витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції є собівартість продукції. Підприємство повинно виробити гнучку стратегію, оперативно реагувати на зміни в економічній, асоціальной та фінансових сферах, а також альтернативні варіанти рішень для різних економічних ситуацій.

Зміни визначаються певними факторами, які, в першу чергу, впливають на собівартість послуг транспортних підприємств. Витрати транспорту – це витрати на переміщення вантажів і пасажирів. Транспортні витрати виступають у двох видах: громадські та витрати транспортних підприємств. Громадські, або народногосподарські, витрати транспорту вимірюються сукупними витратами живої і матеріалізованої праці, тобто вартістю транспортних послуг, що відображається в тарифах на транспортні послуги.

Витрати транспортних підприємств виражаються фактичною величиною витрат на перевезення, тобто експлуатаційними витратами, або собівартістю перевезень.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є визначення факторів та резервів зниження собівартості послуг транспортного підприємства шляхом виявлення системи умов та факторів впливу на рівень собівартості

послуг автомобільного транспорту та пошуку можливих резервів її скорочення.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано поєднання методів і підходів, що дозволило реалізувати єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті змісту собівартості послуг, зокрема транспортного підприємства, визначенні складових та умов зниження собівартості послуг транспортного підприємства; синтезу, факторний, порівняльний – для визначення основних факторів та напрямків зниження собівартості послуг автотранспортного підприємства в умовах економічних змін.

Результати дослідження. Собівартість перевезень - виражена в грошовій формі величина експлуатаційних витрат транспортного підприємства, що припадають у середньому на одиницю продукції транспорту. Показник собівартості перевезень визначають як відношення величини експлуатаційних витрат по перевезеннях вантажів, що припадають у середньому на 1 т.км.вантажобігу. На автомобільному транспорті собівартість перевезень визначається для окремих видів транспортної роботи, за одиницю якої приймаються: з перевезень на вантажних автомобілях, що працюють за тарифом за перевезену тонну, - 1 т. км, з перевезень на автомобілях, що працюють за часовим тарифом - на 1 годину.

На рівень собівартості впливають різні фактори.

1. Зовнішні фактори. Вони не залежать від автотранспортного підприємства, але на деякі з них можна впливати. До них відносяться: структура автомобільного парку; ціни на матеріально-технічні ресурси; станадорожньої мережі; природо-кліматичні умови; розвиток виробничо-технічної бази; розміщення виробничих сил; матеріало-технічне забезпечення.

Для забезпечення відповідної структури автомобільного парку умовами перевезень рухомий склад повинен розподілятися таким чином, щоб забезпечити його ефективну роботу.

2. Організація виробництва. Зниження собівартості пов'язано з оволодінням передових методів організації транспортних процесів,

удосконаленням технології ТО і ТР.

Резервом зниження собівартості перевезень вантажів є збільшення централізованих перевезень, розвиток і удосконалення прогресивних форм організації транспортних процесів, які впливають на зниження собівартості по всім її складовим, як збільшення виробітки рухомого складу, так і скорочення витрат матеріальних, трудових та грошових ресурси.

3. Покращення техніко-експлуатаційних показників роботи. Ефективна робота рухомого складу залежить від наступних техніко-експлуатаційних показників: вантажопідйомність рухомого складу; коефіцієнтів використання вантажопідйомності; пробіг; випуску автомобілів на лінію; тривалістю їх перебування в наряді; технічної швидкості; час простою під операціями навантаження розвантаження. Покращення кожного з цих показників значно, але по різному впливають на зниження собівартості перевезень вантажів.

На продуктивність і зниження собівартості перевезень суттєво впливає збільшення вантажопідйомності рухомого складу, яке досягається застосуванням автомобілів великої вантажопідйомності та автопоїздів. По звітним даним рівень використання причепів незначний, тому збільшення вантажопідйомності рухомого складу є значним резервом зниження собівартості перевезень.

На збільшення коефіцієнта використання вантажопідйомності автомобілів впливає застосування причепів. Особлива увага при розробці заходів по зниженню собівартості перевезень від збільшення коефіцієнта використання вантажопідйомності має бути спрямована на організацію оперативного планування, що буде забезпечувати повне завантаження рухомого складу вантажем відповідного класу.

Зниження собівартості перевезень в результаті підвищення коефіцієнта використання пробігу досягається застосуванням в практичній діяльності автоматизованої підсистеми управління перевізним процесом, збільшенням числа міжнародних перевезень вантажів.

Підвищення коефіцієнта випуску автомобілів на лінію і тим самим зниження собівартості забезпечується чіткою роботою технічної служби по підтримці рухомого складу в справному стані, служби експлуатації по вивченню вантажопотоків, оперативному плануванню, видачі шляхових листів.

Основними шляхами підвищення коефіцієнта випуску автомобілів і причепів на лінію є: створення необхідної виробничо-технічної бази для технічного обслуговування і поточного ремонту транспортних засобів (автомобілів, причепів та напівпричепів), оснащення її необхідними засобами механізації та автоматизації.

Збільшення перебування рухомого складу на лінії досягається шляхом підвищення змінності його роботи, обумовленої роботи вантажовідправників і АТП, створення накопичувальних вантажних пунктів; організація роботи зі змінними напівпричепами і з попереднім завантаженням контейнерів, розвиток міжнародних перевезень і змішаних перевезень з іншими видами транспорту.

Скорочення простою рухомого складу під навантажувально-розвантажувальними операціями забезпечується підвищенням рівня механізації трудомістких навантажувально-розвантажувальних робіт, удосконаленням транспортно-експедиційного обслуговування підприємств та організацій, розвитком перевезення вантажів в контейнерах і на піддонах, чіткою роботою вантажовідправників по підготовці вантажів до транспортування.

В цілях економії палива і забезпечення безпеки транспортних засобів, швидкість руху в містах і на дорогах обмежена. Для збереження впливу цього показника на собівартість перевезень необхідно планувати рух рухомого складу по маршрутам, що забезпечують досягнення швидкостей в межах встановлених норм.

4. Організація праці. Одним з важливих шляхів зниження собівартості перевезень – забезпечення збільшення темпів росту продуктивності праці над темпами росту заробітної плати, які досягаються шляхом розповсюдження передових методів організації праці, підвищення кваліфікації працівників, механізації трудомістких процесів та ін.

5. Удосконалення управління. Найважливіше значення при вдосконаленні управління має скорочення витрат на обслуговування і управління шляхом видалення багатоступінчатості в управлінні автомобільним транспортом.

6. Режим економії. На величину собівартості перевезень впливає відношення до використання паливо-енергетичних і матеріальних ресурсів. Режим економії включає в себе систему технічних, економічних, організаційних та виховних заходів, направлених на збереження і раціональне використання матеріальних і грошових ресурсів.

Загальні витрати на експлуатацію можуть бути знижені за рахунок наступних заходів: підвищення загальної продуктивності праці шляхом впровадження нової техніки і технології з утримання рухомого складу, стимулювання і правильної організації праці всього обслуговуючого персоналу, скорочення питомої витрати електроенергії та пального.

Також шляхами підвищення коефіцієнта випуску автомобілів і причепів на лінію є укомплектування транспортної компанії кваліфікованими фахівцями і ремонтниками; впровадження прогресивних режимів технічного обслуговування та поточного ремонту; вдосконалення організації та управління технічною службою автотранспортного підприємства; поліпшення забезпечення матеріалами, запасними частками, вузлами і агрегатами; підготовка водійського складу з урахуванням роботи автомобіля в усі дні тижня. Коефіцієнт випуску автомобілів на лінію не відображає ступеня використання їх протягом дня. Тому він доповнюється показником середнього году перебування автомобіля у наряді.

Дотримання режимів технічного обслуговування і регулювання автомобільних двигунів є одним із шляхів зниження собівартості перевезень. Технічний стан транспортних засобів, їх надійність в експлуатації багато в чому залежать від кваліфікації ремонтних робітників, зайнятих технічним обслуговуванням та поточним ремонтом рухомого складу. Правильна експлуатація автомобілів вимагає від працівників глибоких знань і виробничого

досвіду.

Вибір найбільш оптимального маршруту. Необхідність маршрутизації перевезень вантажів обгрунтовується ще й тим, що маршрути дають можливість складання проектів поточних планів і оперативних заявок на транспорт, що виходять з дійсних обсягів перевезень.

Таким чином, розробка обгрунтованих маршрутів і проектів планів перевезень сприятимуть своєгодному і безперебійному виконання поставок вантажу замовнику.

Висновки. Зниження собівартості перевезень є одним з напрямків ефективної діяльності підприємства. В невпинному зниженні собівартості проявляється режим економії, безперервне зростання продуктивності праці, удосконалення методів господарювання по забезпеченню найбільшого випуску продукції з найменшими затратами праці та засобів. Зниження собівартості всіх видів продукції являється джерелом накопичень в народному господарстві, базою зниження цін і тарифів.

Загальні витрати на експлуатацію можуть бути знижені за рахунок наступних заходів: підвищення загальної продуктивності праці шляхом впровадження нової техніки і технології з утримання рухомого складу, стимулювання і правильної організації праці всього обслуговуючого персоналу, скорочення питомої витрати електроенергії та пального.

Економію від зниження витрат на перевезення розраховують з урахуванням наступних техніко-економічних факторів: підвищення технічного рівня; вдосконалення організації праці та експлуатації транспортних засобів; удосконалення управління; поліпшення використання основних засобів тощо.

LEGAL SCIENCES

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Андрусенко Олександр Анатолійович,
викладач кафедри професійних та
спеціальних дисциплін
Херсонський факультет Одеського
Державного університету внутрішніх справ
Козловська Вікторія Андріївна,
курсант
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

На сьогодні криміногенна обстановка в Україні з кожним днем поширюється. Одним з найбільш небезпечних видів кримінальних правопорушень, що порушують та обмежують права особи, була і залишається торгівля людьми. Складність виявлення і розслідування зазначених злочинів, пов'язана з тим, що їм властивий організований і законспірований характер. Досягти ефективного досудового розслідування вказаних злочинів можливо лише при результативному оперативному супроводі, адже торгівля людьми – проблема глобального масштабу, що не визнає національних кордонів.

Торгівля людьми - здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи,

що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином[1].

Вважаємо за доцільне зазначити дві основні риси, які притаманні оперативно-розшуковій діяльності у сфері торгівлі людьми:

- по-перше, діяльність має бути спрямована на вчасне встановлення осіб, що постраждали при вчиненні такого злочину;
- по-друге, торгівля людьми має виражений специфічний характер, який полягає у тому, що злочин здійснюється поза межами України.

Виявлення причин та умов, що спричиняють торгівлю людьми, може бути досягнуто оперативно-розшуковим шляхом завдяки вивченню та аналізу: стану злочинності в межах обслуговування; матеріалів кримінальних проваджень щодо осіб, які займаються торгівлею людьми; даних адміністративної практики, повідомлень службових осіб, а також заяв, листів громадян; публікацій у пресі; результатів розвідувальних опитувань затриманих, заарештованих і свідків; застосування особистого пошуку [2, с. 83–85].

Вплив профілактики оперативних підрозділів щодо злочинних формувань, що займаються торгівлею людьми, передбачає необхідні заходи, зокрема:

- недопущення утворення організованих злочинних груп ще на підготовчому етапі;
- переконання розформувати такі групи шляхом співпраці;
- створення обстановки, яка ускладнювала б можливість підготуватися до злочину;
- ліквідація вже існуючих злочинних угруповань шляхом викриття й припинення їхньої подальшої протиправної діяльності.

Більш результативним напрямом попередження торгівлі людьми є:

- профілактична робота з населенням;
- своєчасне виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню зазначених протиправних діянь;
- залучення до боротьби з торгівлею людьми громадськість.

У межах цих основних напрямів оперативно-розшукове попередження торгівлі людьми забезпечується шляхом:

а) використання сил, засобів і методів у профілактичних заходах, які запроваджуються підрозділами поліції з метою виявлення та усунення обставин, що зумовлюють учинення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми;

б) їх застосування відносно осіб, зважаючи на антигромадську поведінку яких, можна очікувати вчинення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми;

в) організації та безпосереднього проведення оперативно-розшукових та інших заходів, спрямованих на недопущення й припинення злочинів, що готуються [3, с. 47–48].

Як висновок, можемо зазначити, що торгівля людьми – одна з глобальних проблем у боротьбі з криміногенною обстановкою в Україні та у світі в цілому. Протидіяти їй можливо лише за умови підвищення рівня обізнаності серед населення, а також вжиття усіх зазначених заходів з боку працівників оперативних підрозділів Національної поліції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 20.05.2021).

2. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2009. 310 с.

3. Виявлення та запобігання торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації : метод. рек. / [Андрієнко М. І., Дубина В. І., Василичук В. І. та ін.]. Київ : Кандиба Т. П., 2015. 139 с.

СПІВУЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Врона А. В.

курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник:

Корогод С. В.

Викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Становлення України як демократичної держави - це нагальне та важливе завдання, що постає перед органами державної влади. Одним із головних завдань постає вдосконалення боротьби з кримінальною протиправністю. Тому особлива увага повинна приділятися забезпеченню ефективної протидії кримінальним правопорушенням, для яких характерним є підвищений ступінь суспільної небезпеки. До них належать кримінальні правопорушення, що вчинені у співучасті. Щодо сутності співучасті, то незважаючи на велику кількість наукових та літературних джерел, її визначення все ще є суперечливим. З'ясування поняття співучасті, яке повністю відображає характерні риси спільної протиправної діяльності, дозволяє належним чином зорієнтувати діяльність правоохоронних органів, пов'язану з боротьбою із кримінальними правопорушеннями, вчиненими у співучасті, допомагає провести відмежування таких кримінальних правопорушень від індивідуальної кримінальної протиправної діяльності та, таким чином сприяє її зменшенню.

Підвищена суспільна небезпека цих кримінальних правопорушень зумовлена, насамперед, складнощами, які виникають під час їх розслідування, а

також те, що співучасники мають можливість використовувати більш ефективні способи по підготовці, вчиненню, приховуванню суспільно небезпечних діянь. Співучасть може супроводжуватись заподіянням тяжкої або особливо тяжкої шкоди суспільству, а також створює можливість заподіяти таку шкоду. Правопорушники діють більш сміливо і рішуче, з ілюзією безкарності та ухиленням від відповідальності. У зв'язку з цим важливість дослідження питань співучасті в чинному кримінальному законодавстві України не викликає сумнівів.

Закон про кримінальну відповідальність та наука про кримінальне право визнають, що вчинення кримінального правопорушення об'єднаними зусиллями групи осіб свідчить про посилення суспільної небезпеки як кримінального правопорушення, так і його учасників [1, с. 206].

Групова протиправна діяльність створює підвищену суспільну небезпеку тому, що явище групової протиправності викликає розумну тривогу у громадян, спотворює соціальне обличчя суспільства, спотворює уявлення людей про соціальне право. Однак не кожне групове кримінальне правопорушення є проявом співучасті.

Стаття 27 Кримінального кодексу України (далі - КК) визначає коло осіб, які визнані співучасниками кримінального правопорушення. Таким чином, співучасниками поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник [2].

Цей розподіл ґрунтується на об'єктивних критеріях - ступінь та характер кожного з них, причетних до кримінального правопорушення. Ступінь причетності - це інтенсивність дій кожної з осіб, які діють разом, щоб виконати свою роль у кримінальному правопорушенні. Характер участі визначає функціональну роль кожного співучасника у спільному кримінальному правопорушенні. У певних ситуаціях, при одній і тій самій функціональній ролі людини, ступінь її участі у кримінальному правопорушенні може бути зовсім різною [3, с. 40].

Виконавцем (співвиконавцем) за ч. 2 ст. 27 КК України слід вважати особою, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення

безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, які у відповідності до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення [2].

Основною ознакою винного є вчинення діяння, яке визначається як об'єктивна сторона кримінального правопорушення нормою Особливої частини КК. Однак законодавчий орган не виключає вчинення кримінального правопорушення та інших співучасників. Виходячи із загальної концепції кримінального правопорушення, передбаченої ст. 11 КК, який вчиняється кожним співучасником, є кримінальним правопорушенням. Таке розуміння співучасті протиставляється відомій додатковій теорії співучасті, яка вважає виконавця центральною фігурою, а діяльність інших співучасників розглядає як допоміжну. Відповідно до цієї теорії, співучасники можуть притягуватися до кримінальної відповідальності, якщо винний вчинив або скоїв кримінальне правопорушення. З того ж видно, що питання про те, чи було вчинено кримінальне правопорушення організатором, підбурювачем чи співучасником, вирішується залежно від визнання діяння, вчиненого правопорушником [3, с. 206].

Виконавцями кримінального правопорушення є ті, хто використовує для досягнення протиправної мети тих, хто не володіє характеристиками предмета кримінального правопорушення (які не досягли віку кримінальної відповідальності або не засуджені). Таким же чином вирішується питання про винуватця кримінального правопорушення, коли він використовує осіб, які допустили помилки в юридичній оцінці своїх дій або вчинили їх ненавмисно.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення може бути виконана кількома особами. У цих випадках відбувається співвиконання. Виконавцем визнається той, хто, хоча сам і не вчиняв дій, описаних у диспозиції норми Особливої частини Кримінального кодексу, але надав допомогу іншим виконавцям кримінального правопорушення, дії яких безпосередньо його сформували.

Підбурювач - це особа, яка підбурила іншого співучасника до скоєння

кримінального правопорушення. Підбурювання до вчинення кримінального правопорушення передбачає підбурювання бажання, провокування рішучості або посилення наміру іншого співучасника вчинити кримінальне правопорушення. Тому що у ч. 4 ст. 27 стосується схильності «іншого співучасника», підбурювання може бути визнане лише як схильність до вчинення кримінального правопорушення особою, яка може бути суб'єктом кримінального правопорушення. Підбурювання до вчинення кримінального правопорушення, наприклад, особи, яка не засуджена, не є кримінальним правопорушенням. У разі вчинення останнього кримінального правопорушення особа, яка схилилася до нього, несе відповідальність за його вчинення як виконавця. Це не може розглядатися як підбурювання або навмисне введення в оману іншої особи з метою досягнення певного протиправного результату шляхом використання помилки цієї особи. У цьому випадку відсутня психічна спільність, характерна для співучасті [4, с. 139].

Законодавче визначення пособника (ч. 5 ст. 27 КК) передбачає форми та способи здійснення цієї діяльності, які можуть бути фізичними (матеріальними) та інтелектуальними (психічними). Враховуючи цю специфіку, теорія кримінального права ділить пособництво на фізичне та інтелектуальне.

Так, фізичне пособництво включає дії, які дають можливість винному здійснювати об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Це може знайти своє вираження в наданні правопорушнику необхідних засобів для вчинення кримінального правопорушення; у усуненні перешкод тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панов М.І. Кримінальне право України: Загальна частина : Підручник / За ред. В.В. Сташиса, В. Я. Тація. 4 вид., переробл. і допов. Харків, 2010. 416 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Митрофанов І.І., Притула А.М. Співучасть у злочині: навч. посіб. / І.І.

Митрофанов, А.М. Притула. О.: Фенікс, 2012. 205 с.

4. Абакумова Ю.В. Кримінально-правова оцінка способів підбурювання до злочину. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 1. С. 138-143.

**РОЛЬ І МІСЦЕ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ В МЕХАНІЗМІ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Войтенко Владислав Андрійович

Свіщева Дар'я Андріївна

Курсанти

Луганський державний університет внутрішніх справ

імені Е. О. Дідоренка

Науковий керівник:

Саранов Сергій Вікторович

к. і. н, доцент, доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Луганського державного університету

внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

м. Сєверодонецьк, Україна

Анотація. У статті порушено проблему сутності та функцій органів правопорядку. На основі теоретичного аналізу поняття зроблено спробу визначення їх місця й ролі в механізмі Української держави. Зосереджено увагу на потребі перегляду й уточнення сучасного правового забезпечення державного механізму.

Ключові слова: правопорядок, органи правопорядку, правоохоронні органи, механізм держави, Національна поліція України.

Вступ. Сьогодні Україна, перебуваючи на шляху євроінтеграції, зазнає активних державотворчих змін, що повинні сприяти формуванню демократичної, правової держави, одним із головних завдань якої є забезпечення правопорядку як основної гарантії захисту життя, честі й гідності людини та реалізації її прав і свобод. Велику роль у цьому відіграють органи правопорядку, особливості діяльності яких, з огляду на сучасні проблеми державотворення, потребують додаткової уваги.

Порушене питання набуло досить широкої популярності в науковій

літературі з недавнього часу. Проблему діяльності та значення "органів правопорядку" в сучасному механізмі жержави порушено в дослідженнях таких учених, як О. Зайчук, О. Скакун, М. Руденко, Ю. Мороз, Ю. Загуменна, О. Салманова, В. Боняк тощо.

Незважаючи на наявність досліджень порушеної проблеми, сучасні зміни в правоохоронній політиці держави свідчать про її актуальність та необхідність подальшого аналізу.

Мета роботи: шляхом теоретичного аналізу сутності та функцій органів правопорядку визначити їх місце й роль у механізмі Української держави (на прикладі Національної поліції України).

Виклад матеріалу. Дослідження означеної проблеми не можливе без визначення правових понять "правопорядок", "органи правопорядку", а також "механізм держави" як запорука нормативного регулювання правопорядку.

Принцип верховенства права як головний принцип демократичної, правової держави, проголошений ст. 8 Конституції України, передбачає наявність правових законів та державної влади, що покликана забезпечувати їх реалізацію [1]. Це можливо за умови ефективного функціонування механізму держави.

Юридичне поняття "механізм держави" М. Цвік пропонує визначати як сукупність державних органів, установ, підприємств та інших державних інститутів, за посередництвом яких практично здійснюються завдання і функції держави [2, с. 124].

Основою демократичної держави є правопорядок, який іноді ототожнюють із законністю в дії, оскільки ст. 19 Конституції України наголошує, що правовий порядок ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством [1]. О. Скакун пропонує визначення правопорядку як стану правової впорядкованості системи суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності. Крім того, правопорядок передбачає атмосферу нормального правового життя, яка встановлюється в результаті точного й

повного виконання правових норм усіма суб'єктами права [3, с. 499].

Зі сказаного вище стає зрозумілим, що явища демократії, законності, правопорядку чітко асоціюються з умовами існування держави, є взаємозалежними й не можуть існувати одне без одного. Забезпечення необхідного рівня правопорядку - це одне з головних завдань державного механізму, оскільки вимагає стабільного, узгодженого й ефективного функціонування всіх його частин.

Сучасні правові реформи спрямовані на формування дієвого та ефективного механізму державної влади, важливим структурним елементом якого є органи правопорядку. На сьогодні, на жаль, незважаючи на навіність конституційно закріпленого терміна (ч. 2 ст. 131-1 Конституції України) [1] не існує офіційного визначення цього поняття, що стало предметом наукового інтересу ряду дослідників: В. Тація, В. Боняк, Н. Ярмиш, М. Руденка, Ю. Мороз, С. Клопка тощо.

Так, дослідниця Ю. Мороз під час розгляду змісту й обсягу поняття "органи правопорядку" пропонує визначати їх як "створений державою на підставі норм чинного національного законодавства структурно організований колектив державних службовців, що наділені державно-владними повноваженнями здійснювати досудове розслідування, негласні й інші слідчі і розшукові дії, застосовувати легальний примус (вогнепальну зброю також), основна та повсякденна діяльність яких спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, гарантування державної безпеки, законності та правопорядку в суспільстві" [4, с. 29].

Органи правопорядку, на думку В. Боняк, мають ряд специфічних особливостей, серед яких основними є наявність у їх складі озброєних підрозділів та надане законом право застосовувати заходи примусу, у тому числі вогнепальну зброю [5, с. 45].

Вичерпний систематизований перелік органів правопорядку пропонує М. Руденко. На основі аналізу їх функцій та особливостей він поділяє органи

правопорядку на чотири групи: перша - правоохоронні органи загального призначення (Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України); друга - правоохоронні органи спеціального призначення (Державна прикордонна служба України, Національне антикорупційне бюро України, Державна кримінально - виконавча служба України, податкова міліція); третя - державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями (Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Національна гвардія України); четверта - інші правоохоронні органи (Державна лісова охорона, органи фінансового контролю, рибоохорони тощо) [6, с. 40].

Органи правопорядку покликані виконувати ряд важливих функцій, які, в найбільш узагальненому вигляді, полягають в охороні життя, прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних посягань, охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки, попередженні й припиненні злочинів та адміністративних правопорушень, охороні майна тощо [7, с. 94]. Повноваження щодо здійснення завдань, покладених на органи правопорядку, закріплено в окремих Законах України, що стосуються їх діяльності.

Більшість науковців і практиків упевнена, що виняткову роль у забезпеченні правопорядку в державі надано Національній поліції України, яка є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку [8, с. 379]. Цей порядок держава повинна підтримувати завжди під загрозою власного руйнування.

О. Салманова, вивчаючи місце Національної поліції в державному механізмі, зазначає, що українська поліція є організованим колективом поліцейських, який складає самостійну частину державного апарату, наділену спеціальними визначеними на законодавчому рівні правами та обов'язками (наприклад, надання поліцейських послуг), що відрізняють поліцію від інших органів виконавчої влади. Дослідниця акцентує увагу саме на функції та компетенції органів правопорядку, зокрема Національної поліції, що

дозволяють визначити її місце в державному механізмі [9, с. 30].

Ст. 23-25 Закону України "Про Національну поліцію" надано перелік повноважень правоохоронного органу. Натомість, як зазначає науковець, національне законодавство про поліцію має ряд прогалин, серед яких найбільш помітними є відсутність повноважень структурних підрозділів поліції, механізму контролю за реалізацією поліцією своїх повноважень з боку МВС тощо. Це, певним чином, відбивається на розумінні відповідних правових норм та призводить до проблем визначення місця Національної поліції у державному механізмі [Там само].

Сучасні кардинальні реформи, що відбуваються в правовій сфері держави, найбільш помітні саме в діяльності Національної поліції, оскільки цей орган правопорядку є найближчим до громадян та найбільш помітним для суспільства, що також зафіксовано на законодавчому рівні: ст. 11 Закону України "Про Національну поліцію" передбачено взаємодію цього органу правопорядку з населенням на засадах партнерства з метою задоволення потреб громадян та підвищення рівня довіри населення до поліції [8, с. 379]. Натомість, ст. 42 визначено, що поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати заходи примусу (фізичний вплив, спеціальні засоби, вогнепальну зброю) з метою припинення протиправних дій правопорушників [Там само].

Правоохоронна та правозахисна робота Національної поліції - це частина її багатофункціональної діяльності, що пов'язана з вирішенням різних завдань. Національна поліція, перебуваючи в складі виконавчо-розпорядчих органів держави, має ряд державно-владних повноважень, необхідних для виконання покладених на неї обов'язків, достатніх для реалізації головної мети – захисту прав людини і громадянина згідно з чинним законодавством. Означені особливості максимально наближають діяльність національної поліції України до діяльності поліції країн Європейського Союзу.

Національна поліція України керується низкою нормативно-правових актів, серед яких чільне місце посідають Конституція України, Закони України

"Про Національну поліцію", "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" тощо. Більшість із цих документів або застаріла, або складена без урахування положень інших, результатом чого є їх неузгодженість, наявність понять, що залишаються невизначеними (наприклад, "правоохоронні органи", "органи правопорядку", "органи внутрішніх справ"). А це, на думку науковців, "ускладнює створення ефективного правозахисного механізму, реалізацію принципу верховенства права, виконання головного обов'язку держави щодо утвердження й забезпечення прав і свобод людини" [9, с. 31].

Висновки. У результаті проведеного дослідження ролі й місця органів правопорядку в механізмі Української держави ми дійшли ряду висновків:

- важливим елементом державного механізму кожної демократичної держави є органи правопорядку, які виконують провідну роль у реалізації принципу верховенства права;

- правопорядок у державі може бути встановлений лише за умови точного й повного виконання правових норм усіма суб'єктами права, серед яких органи правопорядку посідають чільне місце;

- відмінною ознакою органів правопорядку від інших правоохоронних органів є наявність у їх складі озброєних підрозділів та надане законом право застосовувати заходи примусу, у тому числі вогнепальну зброю;

- сучасний стан правового забезпечення механізму держави в Україні потребує перегляду й уточнення, з огляду введення на законодавчому рівні нових понять, оскільки від цього залежить ефективність його функціонування з метою утвердження й забезпечення прав і свобод людини та приведення законодавства до рівня європейського зразка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30. С. 141.
2. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних

вищих навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка. Харків: Право, 2009. 584 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2004. 656 с.

4. Мороз Ю. Зміст і обсяг поняття «орган правопорядку». *Національний юридический журнал: теорія и практика*, 2017. № 7. С. 26-30.

5. Боняк В. О. Орган охорони правопорядку України: зміст поняття, його обсяг і різновиди *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. Вип. 2. 2015. С. 37-48.

6. Руденко М. Щодо зміни акцентів у визначенні поняття та системи правоохоронних органів (органів правопорядку). *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1 (37), 2019 с. 37-43.

7. Загуменна Ю.О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків, 2012. 251 с.

8. Закон України "Про національну поліцію". *Відомості Верховної Ради ВВР*, 2015. № 40-41, с. 379.

9. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ ЯК ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Дядюк Анастасія Леонідівна

к. ю. н., доцент кафедри
підприємницького та корпоративного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Вступ. Україна на законодавчому рівні підтримує глобальні тенденції визнання пріоритетності питань збереження довкілля, обіймається необхідністю його захисту та запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку [1]. Втім, також констатує, що цілий ряд наявних екологічних проблем пов'язаний, в тому числі, із фінансування природоохоронних заходів на недостатньому рівні, за залишковим принципом. У червні 2021 р. набудуть чинності зміни до законодавства, внаслідок яких вперше на національному рівні буде закріплено поняття «зелені облігації» як одного із нових фінансових інструментів, запроваджених з метою спрощення залучення інвестицій для проектів екологічного спрямування [2].

Матеріали і методи. Інтерес науковців, до проблематики залучення інвестицій у екологічні проекти через фінансові інструменти, обумовлюється взятими на себе Україною міжнародними зобов'язаннями (в рамках Паризької угоди від 2015 р.) в частині вирішення екологічних проблем, захисту довкілля, запобігання зміни клімату [3]. Заслужують на увагу економічні дослідження «зелених облігацій», як різновиду «зелених фінансів», проведені: Гацькою Л.П. [4], Клименко О. М., Малою С. І. [5] та Дорошенком В. М. [6]. Важливий внесок зроблено науковцями, які досліджували світовий досвід використання «зелених облігацій» задля залучення фінансових ресурсів у екологічні проекти : Фроловим А.Ю [7], Заячківською О. В. та Яковчук О. В. [8]. Втім,

дискусійність окремих аспектів запровадження «зелених облігацій» як нового фінансового інструменту та відсутність практики широкого використання в Україні вимагають подальших наукових досліджень, з метою розробки їх ефективного правового регулювання.

Правову базу дослідження складають чинні нормативно-правові акти в сфері регулювання ринку капіталів. При написанні роботи використовувались загальнонаукові та спеціально-правові методи дослідження.

Метою роботи є дослідження сутності поняття «зелені облігації», з'ясування специфіки їх випуску, обігу, обліку відповідно до виду «зелених облігацій» та перспективи використання як нового фінансового інструменту залучення інвестицій задля досягнення збалансованого (сталого) розвитку.

Результати і обговорення. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (далі – Закон про ринки капіталу) облігації класифікуються за різними ознаками, у тому числі залежно від мети використання залучених коштів. За таким критерієм виділяють: ординарні, інфраструктурні та зелені облігації. «Зелені облігації», від інших видів, відрізняє те, що кошти отримані від їх розміщення можуть використовуватись виключно для фінансування та/або рефінансування екологічного проекту або окремого його етапу.

За змістом ст.ст.7, 8 Закону (набуває чинності 01.07.2021 р.) робимо висновок, що зелені облігації як фінансовий інструмент, є різновидом емісійних цінних паперів, які посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску цінних паперів стосовно емітента. Оскільки «зелені облігації» визначають відносини позики між їх власником та емітентом, їх відносять до боргових цінних паперів, які надають власнику право отримати номінальну вартість облігації та дохід у строки та на умовах визначених емітентом при їх розміщенні. Зелені облігації підтверджують обов'язки емітента за ними та не дають право інвестору на участь в управлінні емітентом. Перехід права власності на зелені облігації від інвестора до іншої особи не припиняє боргових правовідносин та не звільняє емітента від виконання ним зобов'язань, що

підтверджуються облігаціями. Натомість, намагаючись убезпечити інвестора, законодавство забороняє емітенту вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до втрати чи скасування прав на об'єкт або обтяження об'єкту задіяного у проекті екологічного спрямування до виконання ним своїх зобов'язань посвідчених зеленими облігаціями (ч.4 ст.18 Закону). На емітента також покладається обов'язок забезпечити цільове використання надходжень, що будуть залучені від інвесторів на фінансування та/або рефінансування витрат проекту екологічного спрямування.

Випуск «зелених облігацій» може здійснюватися або особою, якою прийнято рішення про реалізацію проекту екологічного спрямування (державою в особі уповноважених нею органів державної влади, представницьким органом місцевого самоврядування, юридичною особою приватного права), або особою, що фінансує такий проект (спеціалізованою фінансовою установою створеною державним органом; банком чи фінансовою установою, міжнародною фінансовою організацією).

Законодавець вживає поняття «проект екологічного спрямування» як оціночну категорію, оскільки надає не дефініцію, а невичерпний перелік сфер застосування проектів, які можуть бути віднесені до екологічних, а саме: енергетичну, переробки відходів, екологічного транспорту, землеробства тощо. Згідно ст.18 Закону, проектом екологічного спрямування може визнаватись проект, направлений на: адаптацію до змін клімату, захист навколишнього природного середовища та скорочення викидів, впровадження екологічних стандартів.

Відповідно до статусу емітента, що випускає «зелені облігації» вони можуть бути: корпоративними, державними, облігаціями місцевих позик, облігаціями міжнародних фінансових організацій. Відповідно, зазначені види зелених облігацій матимуть суттєві відмінності у правовому регулюванні щодо їх порядку випуску та розміщення.

До спільних ознак слід віднести те, що всі види зелених облігацій, незалежно від особи-емітента, можуть випускатись виключно в електронній

формі (ч.2 ст.11; ч.11 ст. 16 Закону), тобто мають відображатися у вигляді облікового запису на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів (ст. ч.3 ст.8 Закону). Права на зелені облігації належатимуть власникові рахунку (або іншій особі у встановлених законодавством випадках) відкритого в депозитарній установі.

У той же час слід відзначити, що емісія зелених облігацій державою, згідно чинного законодавства, вважається частиною бюджетного процесу і не підлягає регулюванню Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР), а тому має значні відмінності.

Так, випущені державою у вигляді облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), зелені облігації матимуть такі особливості: депозитарієм для ОВДП, тобто установою, яка веде їх централізований облік у бездокументарній формі буде Національний банк України (далі - НБУ); випускатиме їх Міністерство фінансів України (далі - Мінфін); розміщуватимуться такі облігації виключно на внутрішніх ринках капіталу; розміщення на первинному ринку можливе лише через первинних дилерів, які мають виключне право приймати участь в аукціонах [9]; операції з купівлі/продажу ОВДП на вторинному ринку відбуватимуться між професійними учасниками фондового ринку та їх клієнтами (фізичними та юридичними особами); кошти від їх розміщення мають використовуватись відповідно до Бюджетного кодексу України [10] та Закону про Державний бюджет України на відповідний рік для фінансування/рефінансування проектів екологічного спрямування в рамках потреб державного бюджету. Оскільки державні облігації України можуть бути іменними або на пред'явника, то відповідно ця норма може застосовуватись і до зелених облігацій емітованих державою (ч.11 ст.16).

Міжнародна фінансова організація (далі - МФО), що бажає здійснює емісію зелених облігацій на території України, вважатиметься іноземним емітентом та має дотримуватись вимог Положення про порядок здійснення емісії облігацій міжнародних фінансових організацій та їх обігу, затвердженого рішенням НКЦПФР від 27 грудня 2019 року № 801 [11]. Емісія зелених

облігацій може здійснюватися МФО лише після отримання дозволу Мінфіну, погодженого із НБУ. Розміщення здійснюється МФО самостійно або із залученням андеррайтера, з яким укладено договір про андеррайтинг.

Емісію корпоративних зелених облігацій, може здійснювати юридична особа-суб'єкт господарювання. Такий вид облігацій є іменним цінним папером, емісія та обіг яких має здійснюватися із врахуванням норм Положення про порядок здійснення емісії облігацій підприємств та їх обігу, затвердженого рішенням НКЦПФР від 21.06.2018 р. № 425.

Будь-який емітент зелених облігацій, надаючи регулярну річну інформацію зобов'язаний надавати відомості про: поточний стан реалізації проекту екологічного спрямування, обсяг коштів, залучених за рахунок емісії зелених облігацій, та обсяг фактично використаних коштів для реалізації або фінансування проекту екологічного спрямування (ст. 18 Закону).

Висновки. Результати дослідження свідчать, що облігації об'єднуються під поняттям «зелені», оскільки мають виключну спрямованість – залучені від їх розміщення кошти можуть направлятись лише на фінансування проектів екологічного спрямування. Однак слід виділяти кілька видів зелених облігацій, що набувають значних відмінностей залежно від статусу суб'єкта, що здійснила їх випуск. Таким чином, випуск та обіг зелених облігацій, в залежності від виду, підпадають під регулювання різних державних органів та численних нормативно-правових актів. Вважаємо, що значно покращити ситуацію може розробка єдиного стандарту з випуску зелених облігацій з урахуванням вже існуючих міжнародних стандартів та принципів [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 21.05.2021).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 р. № 738-ІХ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 21.05.2021).

3. Паризька угода : Міжнародний документ від 12.12.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення: 21.05.2021).

4. Гацька Л.П. «Зелені» перспективи фінансового розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». № 6(6). 2017. С.20-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2017_6_5 (дата звернення: 21.05.2021).

5. Клименко О. М., Мала С. І. «Релені» облігації як перспективний інструмент залучення інвестицій в екологічні проекти в Україні. *Економічний вісник університету*. Випуск № 45. 2020. С. 52-60. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zelenye-obligatsii-kak-perspektivnyy-instrument-privlecheniya-investitsiy-v-ekologicheskie-proekty-v-ukraine/viewer> (дата звернення: 21.05.2021).

6. Дорошенко В. М. Сучасні інструменти забезпечення фінансування енергозбереження: «green finances». Збірник наукових праць ЧДТУ. 2018. Випуск 50. С. 49-54. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/142806/146470> (дата звернення: 21.05.2021).

7. Фролов А.Ю. Світовий досвід організації ринку зелених облігацій та можливості його запровадження в Україні. Наукові записки інституту законодавства ВРУ. 2019. №5. С.84-92. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1749> (дата звернення: 21.05.2021).

8. Заячківська, О. В., Яковчук, О. В. (2020) «Зелені» облігації: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні. Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТУ. pp. 151-163. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/18401/> (дата звернення: 21.05.2021).

9. Про запровадження інституту первинних дилерів на ринку державних цінних паперів: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від

14.04.2009 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.05.2021).

10. Бюджетний кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. ст.572.

11. Про затвердження Положення про порядок здійснення емісії облігацій міжнародних фінансових організацій та їх обігу : Рішення НКЦПФР від 27.12.2019 р. № 801. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-20#Text> (дата звернення: 21.05.2021).

12. Green Bond Principles, June 2018. URL: <https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/green-bond-principles-gbp/> (дата звернення: 21.05.2021).

УДК 342.951

**ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ СТ.96 ТА 96-1 КУПАП ОСНОВНИМ
ПРИНЦИПАМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА (ЩОДО
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНИХ
ВИКОНАВЦІВ ОКРЕМИХ ВИДІВ РОБІТ: ПРОЕКТУВАЛЬНИКІВ ТА
ІНЖЕНЕРІВ ТЕХНІЧНОГО НАГЛЯДУ)**

Керечан Дмитро Михайлович

аспірант

Міжнародний економіко - гуманітарний університет

імені академіка Степана Демянчука

Україна, м.Рівне,

Ключові слова: контроль,нагляд,штраф, відповідальний виконавець робіт.

Введение./Introduction. Автором розглянуто питання відповідності положень ст.96 та 96-1 КУпАП основним принципам адміністративного права в частині визначення відповідальності інженерів -проектувальників та інженерів технічного нагляду в будівництві. Питання є актуальним з огляду на постійні зміни у законодавстві щодо посилення відповідальності проектувальників, представників технічного нагляду та експертів у будівництві без належного наукового обґрунтування відповідності застосовуваних санкцій рівню правового захисту та функціоналу особи, що здійснює нагляд. Крім того розглянуто питання відмінностей між поняттями нагляд та контроль.

Так, проблемним і неврегульованим питанням залишається заміна представників авторського та технічного нагляду у випадку їх хвороби, відпустки, або ж автора -при передачі авторських прав іншим особам (фізичним чи юридичним), та наступним встановленням відповідальності за ті чи інші порушення при здійсненні авторського та технічного нагляду, визначення переліку істотних порушень, за які передбачено відповідальність. Хоча спроби врегулювати ці питання робились не раз, дієвого механізму вирішення

проблеми поки що немає.

Цель работы./Aim.

Як відомо, предметом адміністративного права є суспільні відносини, що формуються:-у процесі державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферою, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям;-під час застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність щодо фізичних та юридичних осіб.[1].Адміністративне право також регулює управління та організацію трудового процесу. При цьому загальними принципами вважаємо наступні (з врахуванням особливостей розглядуваного у статті питання):-доцільність та обсяг відповідальності;-індивідуальність відповідальності;-своєчасність та оперативність впливу.

Враховуючи все вищезазначене, мета дослідження на основі чинних нормативно-правових актів провести аналіз їх недоліків, з врахуванням судової практики та особистого виробничого та наукового досвіду запропонувати обґрунтовані зміни до чинного законодавства для усунення двозначності у трактуванні закону «Про архітектурну діяльність» та окремих положень КУпАП у частині визначення відповідальності виконавців окремих видів робіт (послуг) у галузі будівництва. Це дасть можливість привести до вимог основних принципів адміністративного права питання притягнення відповідальних виконавців робіт до адміністративної відповідальності.

Материалы и методы./Materials and methods.

Розглядуване автором питання в деякій мірі досліджувалось такими науковцями, як Губень П.І., Павлов Д.М., Гарашук В.М., Матвійчук А.В. та рядом інших визначних науковців. Однак, вважаємо, що воно досліджене не в повній мірі і вимагає належного розгляду та доповнення, а самі нормативно-правові акти, що регулюють це питання — внесення відповідних змін та уточнень з належним науковим обґрунтуванням та з урахуванням сучасного

стану речей у частині адміністративно-правового регулювання авторського та технічного нагляду у будівельній галузі. Застосовувані методи досліджень: порівняння, аналіз. Проводилось опитування (анкетування) представників судової влади, ІТП тощо.

Результаты и обсуждение./Results and discussion.

17.10.2019 року, тобто через 15 років після прийняття Закону №208/94-ВР, було прийнято Закон України “Про внесення змін де деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг...”[5], де розглянуто визначення технічного нагляду.

У Законі України “Про архітектурну діяльність ” (ст.1) також зазначено :

технічний нагляд - здійснення замовником контролю за дотриманням проектних рішень та вимог державних стандартів, будівельних норм і правил, а також контролю за якістю виконаних робіт та їх обсягами під час будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єкта містобудування. Тобто в самому визначенні допущено двозначність у формулюванні, що є неприпустимим з позиції права.

Ст.1 Закону “Про основні засади державного нагляду(контролю) у сфері господарської діяльності” визначено : державний нагляд(контроль) -діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів,..місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування...в межах повноважень, передбачених Законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Ст.3.-Основні принципи державного нагляду(контролю): п.3-рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання.-об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду(контролю), неприпустимості проведення перевірок за безпідставними заявами, відповідальності органу державного нагляду(контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну

суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання. відкритості, прозорості, плановості і систематичності державного нагляду(контролю). недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності та застосування до них санкцій.[6]

Зміст контролю полягає у спостереженні за законністю і доцільністю діяльності, наданні їй оцінки з правових, наукових, соціально політичних, організаційно технічних та інших позицій. На думку В.Гарашука, контроль від нагляду відрізняється тим, що “контролюючий органи, на відміну від наглядового, має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного, а також те, що контролюючі органи(але аж ніяк не наглядові) мають право самостійно притягувати винних до юридичної відповідальності”[1].

Систему адміністративних стягнень закріплено у ст.24 КупАП, зокрема найбільш характерними в будівництві є попередження (ст.26), штраф (ст.27).[4]

Переважний вид покарання порушників- це штраф. Однак ще одним наслідком може стати відповідальність, передбачена ч.5. ст.24 -позбавлення спеціального права (на строк від 6 міс. до 1 року). Ця міра покарання переважно застосовується відповідними саморегульованими організаціями (СРО) щодо сертифікованих членів, які допустили істотні порушення законодавства. Існуючий перелік порушень є надзвичайно розмитим і неточним та вимагає конкретизації, оскільки внаслідок неточностей є джерелом потенційних зловживань.

Як відомо, Закон України “Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності” був прийнятий Верховною Радою України 14.10.1994 року. Ст.2 даного Закону зазначає, ч.1. суб'єкти містобудування, які здійснюють проектування об'єктів, експертизу проектів будівництва, несуть відповідальність у вигляді штрафу: проектна організація у розмірі 90 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;-експертна організація — у

розмірі 18 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Законом [4], зокрема ст.96, передбачено: “Незабезпечення замовником здійснення авторського нагляду тягне за собою накладення штрафу від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян”. Аналогічно-у випадку незабезпечення ведення на об'єкті технічного нагляду. Ст.96-1 КУпАП передбачає, що передача замовнику проектної документації для виконання будівельних робіт, розробленої з порушенням вимог законодавства, містобудівної документації, будівельних норм, стандартів і правил, тягнуть за собою накладення штрафу на Головного архітектора проекту (ГАПа), головного інженера проекту (ГІПа), експерта, інших відповідальних виконавців окремих видів робіт(послуг), і мають відповідний сертифікат від 2 до 3 тис. НМДГ(від 34 до 51 тис.грн.). Ч.6,7 ст.96-1 КУпАП визначає, що здійснення авторського та /або технічного нагляду з порушенням вимог законодавства штраф від 400 до 500 НМДГ - тобто від 6500 до 8500 грн.

Враховуючи той факт, що переважна більшість проєктантів та інженерів технагляду отримують мінімальну заробітну плату, розмір штрафу є надзвичайно великим. Необхідно приймати до відома також той факт, що реального механізму впливу на забудовника вони не мають, оскільки здійснюють лише нагляд. Тобто відповідальність по суті є односторонньою.

Стосовно відповідальності юридичних осіб, то ч.1.ст.2 ЗУ “Про відповідальність у сфері містобудівної діяльності” проектна організація 90 прожиткових мінімумів(180630 грн.), експертна організація-36126 грн.

Встановлені законом штрафи вважаємо необґрунтовано високими та такими, що не відповідають основним принципам адміністративного права.

Як варіант вирішення проблеми вважаємо за доцільне надати право інженерам-проектувальникам, що здійснюють авторський нагляд та інженерам технічного нагляду також застосовувати заходи адміністративного примусу (видавати обов'язкові приписи та складати протоколи про адмінправопорушення з наступною їх передачею до судових установ). При цьому необхідно здійснити внесення відповідних змін до КупАП. Така

практика, доречі, поширена за кордоном.

Висновки./Conclusions. Автором було проведено аналіз діючих нормативно-правових актів у галузі адміністративного права, пов'язаних з виконанням робіт(наданням послуг) інженерами проектувальниками та інженерами технічного нагляду у будівництві.

Розроблено пропозиції щодо внесення змін до ЗУ “Про архітектурну діяльність” та “Про відповідальність у сфері містобудівної діяльності”.

Для надання науково обґрунтованих пропозицій щодо внесення змін до окремих положень КупАП та ряду законів було проведено соціологічне опитування та анкетування осіб, безпосередньо залучених до виконання функцій проектування та технічного нагляду у будівництві, працівників правоохоронних органів та судових установ. Пропонуємо внести зміни до ст.96 та ст.96-1 КУпАП щодо розмірів штрафів за правопорушення з боку проектувальників та представників технічного нагляду на основі відповідного наукового обґрунтування. При цьому необхідно врахувати основні принципи адміністративного права в частині відповідності встановлених санкцій реальним ризикам та рівню відповідальності.

У ст.1 ЗУ “Про архітектурну діяльність” внести зміни щодо визначення “технічний нагляд”. А саме викласти її з доповненням у наступній редакції :технічний нагляд здійснення замовником нагляду за дотриманням проектних рішень та вимог державних стандартів, будівельних норм і правил, а також нагляду за якістю виконаних робіт та їх обсягами під час будівництва або зміни (у тому числі шляхом знесення) об'єкта містобудування.

Пропонуємо також на законодавчому рівні врегулювати саме індивідуальну відповідальність при здійсненні авторського та технічного нагляду у випадку тимчасової заміни особи, яка здійснює нагляд на період її тимчасової непрацездатності, відпустки чи заміни з інших підстав.(оскільки всю відповідальність на даний час несе особа, призначена наказом по об'єкту та зазначена у відповідному дозволі, декларації, повідомленні тощо).З огляду на все вищенаведене вважаємо за доцільне ст. 11 ЗУ“Про архітектурну діяльність

” доповнити наступним формулюванням: “У випадку здійснення функцій авторського (технічного нагляду) іншою особою, відповідальність за порушення за період, на протязі якого вони здійснювали нагляд, лежить безпосередньо на такій особі”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1.Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду в державному управлінні :Дис.д-ра юрид.наук :12.00.07.-Харків,2003.-412 с.

2.Закон України “Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності”.-*Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 46, ст.411.*- [Електронний ресурс].-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-вр#Text> (дата звернення 04.05.2021).

3.Закон України «Про архітектурну діяльність», Верховна Рада України; Закон від 20.05.1999 № 687-XIV(Редакція станом на 01.12.2020) .- [Електронний ресурс].-URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення 04.05.2021).

4.Кодекс України про адміністративні правопорушення.-Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. - [Електронний ресурс].-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 04.05.2021).

5.Закон України “Про внесення змін де деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг у сфері будівництва та створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва.” Верховна Рада України; Закон від 17.10.2019 № 199-IX .- [Електронний ресурс].-URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-20#Text>(дата звернення 09.05.2021).

6. Закон України “Про основні засади державного нагляду(контролю) у сфері господарської діяльності”.-Верховна Рада України; Закон від 05.04.2007 № 877-V .-[Електронний ресурс].-URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення 09.05.2021).

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ ІДЕАЛЬНІЙ ТА РЕАЛЬНІЙ СУКУПНОСТІ

Людвик Валентин Дмитрович
Доцент кафедри
Тимошенко Микола Сергійович
Курсант ФПФПКП
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Спільне з продовжуваними і триваючими кримінальними правопорушеннями має сукупність правопорушень, допускаються помилки у відмежуванні сукупності правопорушень від сукупності вироків, в обчисленні невідбутої частини покарання за попереднім вироком, при додаванні і приєднанні покарань. Саме тому сукупність правопорушень є однією з важливих і складних проблем, що має одне з першорядних значень, як для науки кримінального права, так і для практичної діяльності правоохоронних органів.

Н. С. Таганцев у пропонував розглядати сукупність як вчинення декількох правопорушень, обмежених як по суті, так і з точки зору закону [1]. І він вважав ідеальну сукупність як єдність діяльності і єдине правопорушення. Велика кількість вчених побачила різницю між ідеальною та реальною сукупністю, тобто, однозначно відносячи перший до єдиного правопорушення, вважали підставою для особливого порядку призначення покарання тільки реальну сукупність. Це відобразилося в Кримінальному уложенні 1903 року: ст. 60-64, 66 Кримінального уложення.

Кримінальне уложення 1903 р. не містить правил про ідеальну сукупність і вона вважалася «вчиненням одного і тією ж особою кількох однорідних або різнорідних злочинних діянь, за які вона не понесла ще покарань. Сукупність злочинних діянь повинна відрізнятися від так званої ідеальної сукупності, внаслідок чого вона носить у науці спеціальну назву «реальна сукупність...».

Під ідеальною ж сукупністю розуміється дія людини, подумки розчленована на дві окремі частини, з яких кожна містить в собі елементи складу якого-небудь правопорушення, так що в одній дії представляється як би одночасне порушення двох заборон і, згідно цьому, двох злочинних діянь.

Визначення поняття сукупності правопорушень міститься також ст. 33 ККУ, де сукупністю кримінальних правопорушень визнається вчинення особою двох або більше правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено [2].

Таким чином, при сукупності правопорушень особою вчинено два або більше правопорушення, кожне з них кваліфікується за різними статтями або за різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з них особа не була засуджена, тобто всі вони вчинені до винесення вироку хоча б за один з них. Перша ознака сукупності правопорушень проявляється у вчиненні особою двох або більше правопорушень, причому кожен з них має характер окремого, самостійного, одиничного. Таке одиничне правопорушення може бути простим, триваючим, продовжуваним або таким, що кваліфікується за наслідками, але завжди містить в собі ознаки одного складу правопорушень.

Вчинення двох або більше одиничних правопорушень і утворює сукупність правопорушень. Причому можливі різноманітні їх сполучення.

Отже, кожне із правопорушень, які входять у сукупність, підлягає самостійній кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті КК. Саме ця вимога сформульована в ст. 33 ККУ.

При визначенні видів сукупності правопорушень презюмується, що вони мають ті родові ознаки, які входять до загального поняття сукупності, тобто вчинено два або більше правопорушення, кожне з яких передбачене самостійною статтею КК або різними частинами однієї статті КК, і всі правопорушення вчинені до засудження хоча б за одне з них. Тому, говорячи про види сукупності, слід окреслити їх особливості, їх видові ознаки [2].

У науці кримінального права традиційно сукупність правопорушення

поділяється на два види: сукупність ідеальну і сукупність реальну. Такого розподілу дотримується і судова практика. Ідеальна сукупність є там, де одним діянням особи вчинено два або більше злочини.

Так, прикладами ідеальної сукупності можуть виступати випадки вчинення особою особливо злісного хуліганства із заподіянням потерпілому тяжкого тілесного ушкодження; отримання посадовою особою у виді хабара наркотичних засобів; умисне вбивство особи шляхом підпалу будинку, де знаходився потерпілий, тощо. У цих ситуаціях своєю однією дією особа чинить два злочини.

Сам термін «ідеальна» сукупність не дуже вдалий, на що неодноразово звертали увагу багато юристів. Він, безперечно, не цілком відображує те явище, яке покликаний визначати. Проте ідеальна сукупність не є штучною юридичною конструкцією. Вона відбиває юридичну ситуацію, коли однією дією вчиняються два або більше правопорушення. І хоча ми користуємося зазначеним терміном, його розуміння повинно мати місце в повній відповідності з обумовленою ним об'єктивною дійсністю, тобто вчиненням двох або більше самостійних злочинів [3, с.95].

Отже, при реальній сукупності є дві або більше дії, кожна з яких являє собою самостійний злочин (наприклад, крадіжка і хуліганство). На відміну від ідеальної сукупності, де однією дією вчиняються два або більше злочини, при сукупності реальній кожне діяння, вчинене винним, утворює, з точки зору кримінального закону, самостійне правопорушення.

Далі, якщо при ідеальній сукупності правопорушення, які утворюють її, вчиняються одночасно, то при реальній сукупності обов'язково між діями що вчиняються особою, а отже, і вчиненими правопорушеннями, існує більш-менш тривалий проміжок в часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таганцев Н.С. Російське кримінальне право . Т. 2 . СПб . , 1902 .С. 1322 .

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.

3. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 2 т. / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5- те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 528 с.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНУ ПРО СТВОРЕННЯ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Нікітінській Олександр Павлович
старший викладач
кафедри фінансів,
обліку та підприємства
факультету бізнеса і права
Херсонський державний університет
м.Херсон, Україна

Вступ. Багато років аналітичні центри України наполягали на необхідності створення єдиного професійного аналітичного органу на заміну Податковій міліції та всім іншим підрозділам правоохоронних органів, у якому має бути зосереджена вся робота по боротьбі з економічними злочинами.

Передбачається ліквідація податкової міліції, економічних підрозділів в Національній поліції, Службі безпеки України, прокуратурі та створення шляхом прозорого конкурсного відбору із залученням громадськості єдиного аналітичного органу фінансових розслідувань (фінансової поліції або служби фінансових розслідувань), з посиленою аналітичною функцією детективів і з чітко визначеними повноваженнями з розслідування злочинів проти публічних фінансів держави та місцевого самоврядування, в системі органів Кабінету Міністрів.

Результати та обговорення. На цей час ми майже щодня спостерігаємо, як різні правоохоронці долучаються до вирішення корпоративних конфліктів, розподілу активів, з'ясування питань, пов'язаних із виконанням цивільних зобов'язань. Переважна більшість таких розслідувань починається з обшуків, вилучення майна, отримання доступу до конфіденційної інформації — слідчих дій, до яких бізнес найбільш чутливий.

До того ж непоодинокими є випадки, коли різні правоохоронці приходять до бізнесу по черзі, щодо одного й того ж епізоду. Для прикладу: у 2019 році в Україні щодня накладався арешт на 183 майнових об'єкти (приблизно 67 000 на

рік), що у п'ять разів більше, ніж у 2013 році (12 500), у 2019 році проводилося близько 200 обшуків на день (загалом ~70 000 на рік, порівняно із 53 000 у 2013 році) [1].

У 2013 році залишок кримінальних справ, які перебували у провадженні слідчих усіх відомств України, становив приблизно 360 тисяч. Надалі цей показник зростав і сьогодні становить понад 1,2 млн кримінальних проваджень, що аж ніяк не узгоджується з динамікою злочинності в країні. При цьому неухильно погіршується показник розкриття кримінальних правопорушень (2013 рік — 12%, 2014-й — 10,8%, 2016-й — 3,6%, 2017-й — 2,7%, 2018-й — 1,9%, 2019-й — 1,6%). Тож питання створення єдиного аналітичного органу — вже перезріло [1, 2].

Що ж саме передбачає прийнятий парламентом Закон № 3087-д [2-4].

Нарешті, через півтора роки після початку роботи парламенту нового скликання, закон про створення Бюро економічної безпеки було прийнято [3, 4]. Значну частину пропозицій аналітичних центрів було враховано до другого читання і у підсумку ми маємо якісний закон, який передбачає:

1. Бюро економічної безпеки (БЕБ) перебуватиме в системі органів Кабінету міністрів, що є оптимальним відповідно до світового досвіду. Після прийняття закону про БЕБ важливо визначити координатором Міністерство фінансів, що є оптимальним з огляду на світовий досвід.

2. Встановлюється гранична чисельність працівників БЕБ — до 4 000 осіб. Це дозволить зосередитись саме на системних порушеннях та стане передумовою здійснення аналітичного дослідження фінансових операцій. Передбачаються на рівні закону гідні зарплати для працівників БЕБ — щонайменше 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

3. Проектом усувається дублювання функцій Національної поліції, Служби безпеки України під час розслідування економічних злочинів, Податкова міліція ліквідується.

Із завдань СБУ виключається захист економічних інтересів держави та підрозділ з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю. В той

же час важливо додатково внести зміни до КПК (проект закону №3959), щоб остаточно розмежувати підслідність.

4. Проектом визначаються спеціалізовані прокурори, які здійснюватимуть нагляд за діяльністю БЕБ, що призведе до підвищення якості роботи розслідувань.

5. Кандидати на посаду директора БЕБ обираються Конкурсною комісією. Засідання Конкурсної комісії відкриті, забезпечуються відео- та аудіофіксація і трансляція в режимі реального часу засідань.

Співробітники БЕБ також відбираються на конкурсній основі.

Однією з найбільш важливих функцій БЕБ має бути інформаційно-аналітична, а в його роботі має превалювати інтелектуальна складова. В основі такої аналітичної діяльності має перебувати моніторинг господарських процесів у всіх наявних базах даних.

Діяльність Бюро має ґрунтуватися на використанні власних інформаційних ресурсів, даних і відомостей із наявних джерел та оцінці великих масивів даних. Це питання потребує врегулювання відповідною постановою Кабінету міністрів після прийняття Закону №3087-д в цілому.

Також вкрай важливим є внесення якісних змін до Кримінально-процесуального Кодексу України, щоб остаточно розмежувати підслідність. З цією метою вже зареєстровано проект закону №3959, який доцільно прийняти за основу та доопрацювати його до другого читання, зокрема: внести зміни по запровадженню системи визначення пріоритетності розслідування кримінальних проваджень, внести зміни з метою виокремлення найдрібніших порушень (на кшталт ворожки на вулиці) та залишення таких найдрібніших порушень у повноваженнях Міністерства внутрішніх справ.

Висновки. Сподіваємося, що необхідні підзаконні акти будуть швидко прийняті Кабінетом Міністрів України, а якісні зміни до Кримінально-процесуального Кодексу України будуть протягом кількох місяців підтримані парламентом. І вже до кінця 2021 року країна отримає справді професійний орган, який буде ефективно боротись із економічними злочинами і не шкодити

законослухняному бізнесу. Нарешті буде усунуто різні силові підрозділи від будь-якого невластивого контролю над бізнесом та тиску на економічну активність і бізнес та економіка країни отримають додатковий поштовх до розвитку та зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <https://biz.liga.net/ekonomika/all/opinion/byuro-ekonomicheskoy-bezopasnosti-ocherednoy-karatelnyy-organ-ili-proryv-dlya-ukrainy>
2. Проект Закону про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69708
3. <https://bykvu.com/ru/bukvy/rada-pidtrimala-stvorennya-bjuro-ekonomichnoi-bezpeki-zamist-podatkovoi-milicii-pro-shho-zakon/>
4. Закон України про Бюро економічної безпеки України від 28.01.2021 року/Електронний ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331 (дата звернення 12.02.2021).

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ТА ПОРЯДОК ЗБОРУ ПЕРВИННИХ ДАНИХ

Олійник Олексій Юрійович
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник

Кисельов Андрій Олександрович
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
майор поліції

Збір даних є цілеспрямованим збором інформації відкритими або прихованими методами, зі всіляких джерел, у тому числі з правоохоронних і інших відомств та осіб .

Почнемо з самого визначення. Інформація – сукупність даних, фактів, характеристик про предметах, явищах і процесах . А саме визначення щодо збору інформації, то Збір інформації- це діяльність суб'єкта, в ході якої він здійснює пошук і отримання відомостей про потрібний йому об'єкт. [1., с. 41]

Успіх аналізу залежить від наявності доступу до достатньої кількості відповідної інформації . Збір інформації є спільною роботою підрозділів всіх рівнів .

Збір інформації повинен бути спланованим заходом і забезпечувати аналітичні підрозділи саме тією інформацією, яка дійсно необхідна для досягнення поставлених цілей в рамках аналізу інформації .

ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Подчешинська Тетяна Станіславівна

Студентка

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

Вступ/Introduction. Актуальність вивчення договорів як джерел права визначається тим різнобічним впливом, який вони здійснюють на розвиток вітчизняного законодавства, зростанням числа договірних джерел в сфері цивільних правовідносин, необхідністю зміцнення довіри носіїв цивільних прав та обов'язків, а також необхідністю підвищення ефективності правозастосовної практики.

Мета роботи/Aim. Метою статті є з'ясування правової природи договору, який укладається між суб'єктами цивільних правовідносин.

Матеріали і методи/Materials and methods. В основу методології дослідження покладено комплексний підхід до аналізу проблем правового регулювання відносин, пов'язаних з укладанням договорів з цивільних прав та обов'язків. За допомогою формально-логічних методів було здійснено аналіз чинного цивільного законодавства України, яким регулюються відносини по укладанню договорів. Метод узагальнення дав можливість узагальнити теоретичний матеріал та сформулювати висновки.

Результати і обговорення/Results and discussion. Положення перехідного періоду, характерні для сучасної України, диктують необхідність прискореного руху до більш ефективної економічної формації, заснованої на цивілізованих ринкових відносинах, які відповідають критеріям, прийнятим у розвинутих країнах. Дана обставина і обумовлює актуальність дослідження сучасних цивільних договорів, які служать основним правовим інструментом,

який опосередковує в умовах ринку рух товарів, послуг і робіт від виробника до споживача. Однак, застосування цього інструменту вимагає оптимально побудованого нормативного матеріалу. Аналіз законодавства, присвяченого цивільним договорами, дозволяє прийти до висновку про те, що їх правова база далека від досконалості.

В даний час не вщухають дискусії і суперечки щодо проблеми визначення поняття цивільного договору і його місця в правовій системі, як балансу, особливо в підприємницькій діяльності. Відповідно до ч. 1 ст. 626 ЦК України, договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1].

Головний фактор цивільно-правового дозвільного регулювання полягає в наявності у суб'єктів можливості узгодженим волевиявленням передбачати в договорах взаємні права та обов'язки, взагалі не встановлені законом, що не згадуються в ньому [3, с.120]. В подальшому концепція договірної правового регулювання отримала широкий розвиток. По суті, сучасне розуміння господарського договору засноване на сформованих ще в радянський період концепціях розуміння договору.

Регулятивний потенціал договору величезний, однак він недостатньо використовується для вирішення завдань, що стоять перед людьми і суспільством в цілому. Правова доктрина як і раніше приділяє недостатньо уваги значенню договірної права для розвитку національної економіки. З метою посилення позитивного впливу цивільно-правового договору на цивільні відносини перш за все необхідно визначити фактори, що створюють його регулюючі можливості [5, с.216] Так, можна визначити наступні чинники, що створюють регулятивний потенціал договору:

- узгоджене волевиявлення сторін, спрямоване на встановлення між
- ними взаємних прав і обов'язків;
- забезпечення державою судового захисту встановлених договором суб'єктивних прав і можливості примусу до виконання договірних зобов'язань [5, с.216].

Досліджуючи договір як підставу регулювання цивільно-правових відносин, доцільно звернути увагу на позицію, що висловлюється деякими дослідниками, які зауважують, що він виступає в якості одного із способів класифікації юридичних фактів, що пов'язано із виникненням певного обсягу прав та обов'язків.

В науковій літературі виокремлено ключові ознаки цивільно-правових договорів, якими є наступні:

- існування волевиявлення сторін, що є спільним для усіх учасників.
- юридично значимі дії усіх сторін спрямовані на досягнення єдиного результату [2].

Безумовно, сторони, розробляючи умови договору, повинні включити в нього стабілізаційні застереження на випадок непередбачених змін. Однак існує велика ймовірність того, що вони або не зможуть передбачити всі обставини, що мають значення для виконання договору, або не зможуть визначити оптимальний засіб адаптації договору до нових умов. Виробляючи прийоми адаптації договору до нових обставин, сторони можуть скористатися можливостями, наданими правовою системою.

Правові норми повинні містити певні механізми, що дозволяють адаптувати договір до нових умов і заздалегідь чітко визначають правові наслідки для сторін. Спираючись на конкретні норми права, контрагентам, а згодом і суду буде значно легше вирішити конфлікт, що виник.

Договір як індивідуальний регулятор суспільних відносин розглядається переважно у науці цивільного права. Він являє собою унікальний правовий інструмент, що є основним чинником, який спрямовує розвиток ринкової економіки, дозволяє виявити дійсну волю учасників економічних відносин, визначити потреби суспільства в тих чи інших товарах або послугах і забезпечити їх оптимальне задоволення.

Договір може укладатися у будь-якій формі, якщо вона в обов'язковому порядку не визначена нормами діючого законодавства. Договір може укладатися як в усній, так і у письмовій формі. При цьому, остання форма може

бути простою чи передбачати обов'язкове нотаріальне посвідчення. Дотримання форми укладення договору виступає в якості однієї з ключових умов дійсності правочину в майбутньому [4, с.27].

Використання новітніх електронних технологій у процесі укладення договорів з кожним роком набуває все більшого поширення. Це пов'язано з тим, що використання засобів електронної пошти, месенджерів та інших електронних комунікаційних засобів сприяє пришвидшенню процедур погодження умов договору та досягнення консенсусу між сторонами угоди.

Висновки/Conclusions. Підсумовуючи, варто відзначити, що існування договору в цивільному праві є свого роду гарантією можливості захисту цивільних прав, що випливають із утворенням договірних відносин. Цивільний договір фактично є поєднуючим «ланцюжком» між сторонами, під час виникнення домовленостей та зобов'язань. Поняття договору закріплено в ЦК України, що додатково вказує на важливість цієї правової категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 року. ВВР, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
2. Гетьман А. П., Борисова В. І., Євсєєв О. П. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. Харків: Право, 2012. 432 с.
3. Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору // Приватне право. 2013. № 1. С. 118-128.
4. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України. Автореф. дис. доктора юрид. наук. Київ, 2009. 50 с.
5. Резніченко С. В., Чумаченко Л. В. Еволюція договору та його роль у цивільно-правових відносинах // Юридичний вісник Причорномор'я. 2011. № 3. С. 214-223.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТИЛЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Рогова Олена Геннадіївна,

К.ю.н., доцент,

Харківська медична академія післядипломної освіти,

м.Харків, Україна

Вступ. Процеси глобалізації у сучасному науковому дискурсі розглядаються як один з найважливіших чинників впливу на правові системи країн світу. Як справедливо зазначаю О. Мурашин, глобалізація передбачає розширення сфери взаємодії національних правових систем. У процесі взаємодії виникають суперечності між тенденцією до універсалізації правових взаємозв'язків і прагненням зберегти індивідуальні особливості кожної з правових систем, обумовлені політичними, історичними і насамперед ментально-культурними чинниками [5, 44]. Це означає, що кожна з існуючих нині правових систем відчуває потужний вплив двох різноспрямованих тенденцій – універсалізації та збереження власної унікальності. З урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів політичного, економічного, історико-культурного та соціального характеру у нашому багатоманітному світі навряд чи можна знайти дві тотожні правові системи. Навіть найбільш досконалі типології правових систем не завжди здатні описати їх самотутні особливості.

Саме тому *метою нашого дослідження* є аналіз категорії «правовий стиль», як найбільш змістовного критерію типології правових систем, та виявлення особливостей правового стилю сучасної України.

Матеріали та методи. У ході дослідження було використано формально-логічний метод наукового пізнання, методи аналізу та синтезу, абстрагування та моделювання.

Результати та обговорення. На нашу думку, «спокуса» інтерпретувати ті чи інші соціальні, економічні, політичні та інші тенденції у руслі певної – усталеної – типології неминуче прирікає самотутні особливості, що характеризують будь-яку правову систему сучасності, на: 1) заперечення

соціальної, правової та гуманітарної цінності подальшого збереження таких особливостей; 2) штучну переорієнтацію наукових та науково-практичних досліджень у напрямку обґрунтування об'єктивно-історичної обумовленості та доцільності уніфікації правових систем; 3) побудову хибних науково-практичних моделей розвитку таких правових систем, оскільки ці моделі базуються на дещо викривлених постулатах.

У літературі критерії класифікації правових систем традиційно поділяють на прості та складні. До простих критеріїв зазвичай відносять правову традицію, до складних – «стиль» правових систем [3, с.355].

Свого часу німецькі компаративісти К.Цвайгерт і Г.Кьотц обґрунтували концепцію «правового стилю», комплексного критерію, на підставі якого вони пропонували здійснювати типологію правових систем.

Загальновизнаними факторами, які визначають правовий стиль, на думку цих науковців, є: 1) «історична природа правових систем» (походження), особливості шляхів їх еволюції і розвитку, «домінуюча манера правового мислення» (стиль правового мислення), «основні характеристики правових інститутів», ієрархія джерел права і способи їх інтерпретації, домінуюча «ідеологія правових систем» (ідеологічні фактори) [10, с.80].

На даній основі було виділено вісім правових сімей: романську, германську, скандинавську, загального права, соціалістичного права, права країн Далекого Сходу, ісламського права та індуського права.

Окремим правовим системам і їх групам притаманний певний стиль. Порівняльне правознавство прагне виявити ці правові стилі та залежно від вирішальних стильових елементів розташувати окремі правові системи у правових колах [8, с.36].

На думку М.І. Мірошніченко, сукупний критерій «правовий стиль» виражає взаємозв'язок складного і простого критеріїв класифікації правових систем, зміст яких виражається в поняттях «стиль» і «правова традиція» [4, с. 320]. З точки зору Н. Оніщенко, стиль правової системи визначається особливостями розвитку духовного життя і уявленнями про належне,

сформованими у процесі історичного розвитку [7, с. 106 – 110].

Уявлення про належне, що відтворене у системі взаємопов'язаних правових норм, має вкорінюватися у правову свідомість через відтворення правозастосовчої практики, учасником якої є людина. Саме через усвідомлення «захисного» та «відновлювального» потенціалу права людина може відчути особисту, індивідуальну та соціальну цінність права, переконатися у легітимному характері тієї держави, яка таке право створює та забезпечує його реалізацію. У такому сенсі можна стверджувати, що саме через усвідомлення ролі права та свого відношення до права формується домінуюча манера правового мислення або стиль правового мислення людини.

У літературі зазначається, що поведінка українця моделюється не нормами і інструкціями, а розумінням і сприйняттям права не за формами його зовнішнього прояву, а за його сутнісною функцією взаємності, яка виступає результатом визнання взаємних обов'язків. Саме взаємоповага, а не примус з держави, є тією силою, що об'єднує індивідів, зорієнтованих на буття, у єдиному бажанні жити в умовах правопорядку [11; 9]. Українці шукають у праві «прихист» від сваволі держави, простір для власного підприємництва, можливість вільно взаємодіяти, задовольняючи свої інтереси. Далеко за межами України відома «щира душа» українців – гостинність, щирість, доброзичливість. Свого часу ще М.М. Карамзін у «Історії держави Російської», описуючи притаманну всім слов'янам гостинність, зазначав, що «бідній людині, яка не мала способу добре пригостити іноземця, дозволялося вкрасти все потрібне для того у сусіда багатого: важливий обов'язок гостинності виправдовував і саме злочин» [1]. Можливо, ще з тих часів сформувалася національна традиція – у суспільстві існує схвально-поблажливе ставлення до порушників права у тих випадках, коли «мета виправдує».

Як пише український науковець В. Селіванов: «Виявити правові традиції певного суспільства...означає, по суті, визначити базові правові ідеї і вірування, на яких ґрунтуються реальні юридичні відносини, і зрозуміти різноманітні орієнтири історичного правового розвитку даного суспільства... Правові

традиції, як певні соціальні цінності правової культури конкретного суспільства, характеризуються як загальними рисами правового суспільного розвитку (тобто притаманними й іншим народам, суспільствам), так і особливими, неповторними (характерними саме для даного народу, суспільства)» [9, с.6].

На думку М.І. Мірошніченко, поняття правового стилю і правової традиції змістовно орієнтують дослідника на визнання по формі і по суті «унікальності» кожної окремої національної правової системи і того, що ця унікальність формується в процесі розвитку і під впливом не тільки зовнішніх (формально-юридичних, соціально-економічних, політичних або цивілізаційних) чинників, але й внутрішніх ментальних (тобто духовно-психологічних або культурних) [4, с. 323].

Особливості, які можна виявити тільки на рівні теоретичного аналізу, спрямованого на визначення причин як ефективного, так і неефективного функціонування правових систем, властивостей і особливостей права, які знаходять вияв у його визначеннях, методологічних аспектах дослідження чи історичних характеристиках [5, с. 46]. Саме тому видається надзвичайно важливим виявляти і досліджувати особливості правового стилю сучасної правової системи України. Нехтування такими особливостями може спричиняти значні деформації не тільки у науковій інтерпретації феномену правової системи, але й у правовій свідомості українців. Можливо, тому так повільно та важко «вкорінюється» у нашу правову свідомість цінності, які традиційно, історично, тривалий час залишалися для нас дещо абстрактними, не пов'язаними з нашими базовими потребами (наприклад, захист персональних даних).

Не можна не погодитися з О. Мурашиним, що слід ретельніше зосередити увагу на теорії відмінностей, згідно з якою, як справедливо наголошує О. Кресін, з посиланням на американського науковця Р. Хайленда: «...кожній правовій системі притаманні власне бачення справедливості, концепція права та його місце в житті людини» а «...відмінності є такою ж цінністю, як і

подібності...» [2, с.31; 5, с. 49].

На нашу думку, особливості правового стилю сучасної правової системи України характеризують наступні чинників: 1) успадковані від часів «радянської історії» України подвійні стандарти (існування офіційного – формального – правового поля та неофіційної правозастосовної практики, яка характеризується правовим нігілізмом, латентною соціальною підтримкою не правових, або навіть, антиправових явищ, на кшталт корупції); 2) руйнація ідеології, успадкованої від «радянського» періоду історії України та утворення правового вакууму, що поступово заповнюється абсолютно чужинними, раніше не властивими українцям правовими «цінностями» (наприклад, зневага до бідних, немічних, людей похилого віку; руйнація цінностей сім'ї, популяризація неформальних шлюбних відносин тощо); 3) достатньо потужний правовий вплив наднаціональної правової системи Європейського Союзу, що у багатьох своїх проявах можна описати як «правову експансію», ґрунтовне дослідження якої здійснювали Тверякова О.А., Карташов В.М. та інші; 4) все більш відчутне для суспільства відчуження вищих органів державної влади (політичної еліти) від суспільства та його інтересів; 5) значне соціальне та майнове розшарування суспільства на тлі реального зубожіння значної частини населення тощо.

З урахуванням зазначеного, видається важливим акцентувати увагу на наступних *висновках*: 1) виникнення, становлення та розвиток національних правових систем відбуваються не просто в суспільстві або в державі, а в конкретному соціокультурному середовищі, акумулюючи правовий досвід конкретного народу (Мірошниченко М., Мурашин О.); 2) комплексний феномен «правового стилю» відображає цілісну органічну систему історичних, духовних, релігійних, культурних та інших чинників, які створюють середовище формування національних правових систем; 3) визначені автором чинники, що обумовлюють особливості вітчизняного правового стилю, потребують подальших більш ґрунтовних досліджень, основою для наукової дискусії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карамзин Н.М. История государства Российского: в 6 кн./Т.1-2. М.: Книж.сад, 1993. 365 с.
2. Кресін О. В. Порівняльне правознавство: [монографія] / О. В. Кресін. К. : Логос, 2011. 294 с.
3. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права: [учеб.] / М.Н. Марченко. М.: Проспект, 2001. 760 с.
4. Мірошниченко М. І. Генезис правової системи України: теоретико-методологічний аспект : дис. ... д-ра юрид. наук / М. І. Мірошниченко. – 12.00.01. К., 2012. – 431 с.
5. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник НАПНУ*. 2013. № 2 (73). С. 44-52.
6. Нельга О. Теорія етносу. Курс лекцій: [навч. посіб.] / О.Нельга. К.: Тандем, 1997. 368 с.
7. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: [монографія] / Н.М.Оніщенко. – К.: Ін-т держави і права ім В.М.Корецького, 2002. – 352 с.
8. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2012. 272 с.
9. Селіванов В. Поняття і категорії в процесі історичного розвитку юридичної науки. *Вісн. Акад. правових наук України*. 2005 №4(43). С.3-15.
10. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2 т.; [пер. с нем. Ю.М Юмашева] / К.Цвайгерт, Х.Кётц. – М.: Междун. отношения., 1998. Т.1: Основы. 480 с.
11. Українська душа: [ІСБ науч. тр.1]; відп. ред.. В.Храмова. К.: Фенікс,1992. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Свинаренко Юрій Павлович,
викладач кафедри професійних та спеціальних
дисциплін
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
Мідловець Ельвіра Айларівна,
курсант
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

Сьогодні Україна характеризується перетвореннями, що спрямовані на розвиток демократії, покращення захисту прав і свобод людини. Проте, не дивлячись на це, криміногенна ситуація залишається складною, навіть з кожним днем збільшується. Одним з найбільш найпоширеніших кримінальних правопорушень є правопорушення, пов'язані з наркотичними засобами, у тому числі контрабанда наркотиків.

Враховуючи це, оперативно-розшукове забезпечення протидії та профілактики контрабанді виступає однією з головних умов щодо подолання негативних тенденцій у сфері розвитку нашої держави.

В. П. Кушпінт акцентує увагу на специфічних ознаках оперативно - розшукової профілактики, зокрема:

- використання оперативно-розшукових сил, засобів і методів (гласних і негласних) щодо виявлення та усунення причин і умов злочинів, впливу на осіб з криміногенними нахилами;
- уживання заходів профілактики суб'єктами оперативно-розшукової діяльності;
- прихованість впливу на об'єкти (причини злочинності, умови, які сприяють учиненню окремих видів злочинів, правопорушник та його поведінка) та реалізація профілактичних заходів від одержання негласної

інформації до комбінування оперативно-розшукових можливостей щодо усунення протиправної поведінки, протиправної ситуації (обстановки), недопущення настання суспільно небезпечних наслідків;

– специфічність об'єктів індивідуальної оперативно-розшукової профілактики, якими є не будь-які особи з криміногенними нахилами, які допускають порушення норм моралі чи правил співжиття, а саме ті особи, які виявляють намір учинити злочини чи готуються до його вчинення, і зазвичай перебувають на оперативних профілактичних обліках [1, с. 90-93].

В.Д. Пчолкін підкреслив мету системи заходів оперативної профілактики, а саме:

- вплив на особу для того, аби вона добровільно відмовилася від реалізації злочинних намірів;

- усунення причин та умов, якими має намір скористатися особа; штучне створення обстановки, що виключає або істотно ускладнює можливість учинення злочинів;

- притягнення особи до відповідальності за здійснення підготовчих дій; затримка на «гарячому» під час замаху на вчинення злочину [2, с. 15-17].

Зазначимо, що при здійсненні оперативно-розшукової профілактики стосовно контрабанди наркотичних засобів, можна досягти таких результатів:

- добровільна відмова особи від вчинення зазначеного кримінального правопорушення;

- створення умов для унеможливлення вчинення контрабанди;

- установлення контролю за особами, що становлять оперативний інтерес.

Акцентуємо увагу на тому, що добровільна відмова від вчинення протиправних дій особою, досягається при здійсненні працівниками оперативного підрозділу на неї такого впливу, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності, що є достатніми для припинення, попередження та протидії кримінальним правопорушенням цієї категорії.

Саме тому оперативно-розшукова профілактика є головною складовою

оперативно-розшукової протидії контрабанді наркотичних засобів, адже вона дозволяє передбачити злочинну діяльність на початковому етапі.

Отже, оперативно-розшукова профілактика контрабанди наркотиків – це діяльність суб'єктів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з використанням сил, засобів і методів ОРД, що спрямована на виявлення, припинення, протидію та усунення причин учинення зазначених кримінальних правопорушень, а також виявлення осіб, які готують вчинення такого злочину й отримання щодо них необхідної інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кушпіт В. П. Оперативно-розшукова профілактика та кримінологічна інформація. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2015. Вип. 13. Т. 2. 137 с.

2. Пчолкін В. Д. Поняття та роль оперативно - розшукової профілактики в запобіганні злочинам. Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 грудня 2010 р.). МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 248 с.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Ткаченко Дмитро
Курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кисельов Андрій Олександрович
Майор поліції

Особливо важливе місце в кримінальному процесі під час здійснення його стадій відіграє саме джерело інформації, від якого залежить надійність, правдивість та її достовірність. Кримінальний аналіз характеризується як специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією, яка стосується кримінального правопорушення, і будь-якими іншими даними, що були отримані з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки [1, с. 82].

Джерела інформації – це встановлені законом бази та банки даних із широким типом представництва, які використовуються у практиці, діяльності державних організацій, при здійсненні ними своєї діяльності, при передачі особистої інформації. Такі джерела можуть поділятися на відкриті та закриті. Джерелами інформації щодо проведення кримінального аналізу може виступати інформація, яка отримана в процесі оперативно-службової діяльності поліції, засобів масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, з інших джерел, а також результати стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

Згідно із положеннями статті 25 Закону України «Про Національну

поліцію» поліція має право здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність в рамках якої також здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно — аналітичну роботу [2]. Під час здійснення кримінального аналізу відбувається забезпечення цілеспрямованого пошуку, виявлення, фіксація, вилучення, упорядкування, аналізу та оцінки кримінальної інформації, її представлення, передача та реалізація.

Звертаючись до досліджень Зайця О.М., простежується розкриття стратегічного та оперативного кримінального аналізу, де джерелом інформації можуть бути бази даних, матеріали досудових розслідувань, у тому числі протоколи допитів свідків і підозрюваних, матеріали оперативно-розшукових справ, звіти інших органів, повідомлення ЗМІ тощо.

Автор також наголошує на тому, що мета збирання та аналізу інформації характеризується створенням та перевіркою гіпотез та висновків щодо минулих, теперішніх й майбутніх протиправних дій, включаючи опис структури та сфери діяльності кримінально — протиправних груп та передачу керівному складові чіткої інформації, яка безпосередньо належать до оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій [3].

Отже, до джерел інформації під час кримінального аналізу можна віднести будь — які матеріали, які були отримані в результаті проведення оперативно-службової діяльності поліції, а також знаходяться у відкритому вигляді в засобах масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, в інших джерелах, а також результати стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Власюк О.В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України / О.В. Власюк // Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару – Х.: Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 82–85.

2. Закон України «Про Національну поліцію» 02.07.2015 № 580-VIII, редакція від 17.03.2021, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 22.03.2021)

3. Заєць О. М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / О. М. Заєць // Вісник кримінального судочинства. - 2016. - № 4. - С. 17-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_4_4